

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE İÇ DİŞ POLİTİKA
İLİŞKİSİ: LOBİLER VE TÜRK DİŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zeynep BAĞIŞLIOĞLU

Danışman
Doç. Dr. Gökhan TELATAR

BOLU 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Zeynep BAĞIŞLIOĞLU'a ait "Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasına Yön Veren Lobilerin Türk Dış Politikasına Etkisi" adlı çalışma, jürimiz tarafından **Uluslararası İlişkiler** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak oy birliğiyle/ ~~oy çokluğuyla~~ kabul edilmiştir.

08.08.2019

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Gökhan Telatar

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Marziye Memmedli

.....
.....
.....

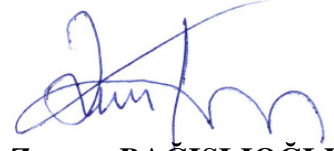
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

.....

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “**Amerika Birleşik Devletleri’nde İç Dış Politika İlişkisi: Lobiler ve Türk Dış Politikasına Etkisi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Zeynep BAĞIŞLIOĞLU

08.08.2019

ÖN SÖZ

İnsan ilişkileri konularında araştırma ve gözlem yaparak yeni şeyler öğrenmeyi seven bir psikolog olarak; öğrendiklerimi bir adım daha ileriye taşıyıp devletler arasındaki ilişkileri incelemek için bu bölüme başvurmuştum. Şimdi ise tezin sonlandığını gördüğüm şu son dönemde duygulanmamak mümkün değil.

Her ne kadar kendisini istemeyerek yormuş olsam da bilgi birikiminden ve titiz çalışmasından faydalanmama imkan sağlayan sevgili tez danışmanım Doç. Dr. Gökhan TELATAR'a şükran borçluyum

Bu tez aynı zamanda bana, hayatımın iyi-kötü her alanında yanımda olmakla kalmayıp tezimin her aşamasında da benimle olan, kardeşim Zilan KIZIL'a sahip olduğum için ne kadar şanslı olduğumu göstermiştir.

Akademik kariyer sürecim boyunca bana desteğini esirgemeyen ve yanımda olan annem ve babama geçmiş, şimdi ve gelecekteki emekleri için sonsuz teşekkür ederim. Yanımda olarak güler yüzleriyle desteklerini esirgemeyen Duygu KORAY ve Dalya GÜRÜN'e teşekkür ederim. Tezimin iyi bir gözle okunmasına ihtiyaç duyduğum dönemde yardımlarını esirgemeyen sevgili Cahide CULFA ve babası Orhan CULFA olmasaydı ne yapardım bilemiyorum.

Aynı zamanda tez sürecim boyunca elinden geldiğince yanımda olan ve sanırım beni en iyi anlayan yakın arkadaşım Esma TURAN'a teşekkürlerimi sunarım. Eğitimin ve okumanın ne kadar önemli olduğunu bana öğreten, kariyer yolculuğumda beni kendi tarzıyla destekleyen Muzaffer BAĞIŞLIOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Zeynep BAĞIŞLIOĞLU

08.08.2019

ÖZET

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE İÇ DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ: LOBİLER VE TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Zeynep BAĞIŞLIOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gökhan TELATAR

Ağustos 2019, 169 + xiii Sayfa

Yasal temellere dayanan ve bünyesinde Ermeni, Yahudi, Rum, Arap, Küba ve İrlanda lobileri gibi altı temel lobiyi barındıran Amerika Birleşik Devletleri, almış olduğu iç politika kararları ile dış politikayı ve diğer ülkeleri etkileme potansiyeline sahip olmuştur. Lobi gruplarının ekonomik gücü, demokrasinin verdiği imkanlar, uluslararası örgütlere yakınlığı ve devletin sınırlılığının öneminden dolayı Amerika Birleşik Devletleri'nde lobi faaliyetleri Liberal uluslararası ilişkiler teorisinin görüşleri ışığında açıklanması uygun bulunmuştur.

Küresel güce sahip ABD'nin dış politikasında aldığı bir kararın Türkiye'ye olan etkileri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu sebeple bu çalışmanın amacı, Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal hayatında iç politikanın dış politikayı lobi faaliyetleri ile nasıl etkilediğini Türk dış politikası örneği üzerinden Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi görüşleri ile açıklanmasının daha anlaşılır olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada kullanılan yöntem için verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanması yolu iç-dış politika, liberalizm ve Türk dış politikasına etkisi için lobi gruplarının literatür taramasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Lobi, ABD Dış Politikası, Türk Dış Politikası, Liberalizm

ABSTRACT

US INTERNAL POLITICS RELATIONSHIP: LOBBIES AND IMPACT ON TURKISH FOREIGN POLICY

Zeynep BAĞIŞLIOĞLU

Master Thesis

Department of International Relations

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Gökhan TELATAR

August 2019, 169+ xiii Pages

The United States, which is based on legal foundations and has six main lobbies such as Armenian, Jewish, Greek, Arab, Cuban and Irish lobbies, has the potential to influence foreign policy and other countries with its domestic policy decisions. Because of the economic power of lobby groups, the opportunities provided by democracy, proximity to international organizations and the importance of the state's limitation, lobbying activities in the United States have been considered appropriate in the light of the views of the Liberal International Relations theory.

A decision taken in global power with Turkey's impact on US foreign policy are the subject of this study. Therefore, the aim of this study is to explain how domestic politics affects foreign policy through lobbying activities in the political life of the United States of America through the example of Turkish foreign policy. For the method used in this study, it was thought that the literature review of lobbying groups would be appropriate for the effect of collecting, analyzing and interpreting data on domestic-foreign policy, liberalism and Turkish foreign policy.

Key words: Lobby, US Foreign Policy, Turkish Foreign Policy, Liberalism

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	
1. LIBERALİZM VE İÇ- DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ	5
1.1. Klasik Liberal Teori.....	5
1.1.1. Liberalizmin Felsefi Kökenleri	7
1.1.2. Liberalizmin Temel İlkeleri	9
1.2. Liberal Uluslararası İlişkiler Teorisi	14
1.3. Liberal Uluslararası İlişkiler Teorisinde İç Politika Dış Politika İlişkisi.....	23
II. BÖLÜM	
2. ABD’NİN İÇ POLİTİKASI VE LOBİCİLİK	31
2.1. Amerikan Siyasal Sistemi	31
2.1.1. Yasama.....	33
2.1.2. Yürütme	37
2.1.1.1. Başkan	37
2.1.1.2. Yürütme Organları	39
2.1.3. Yargı	42
2.1.4. Seçimler	43

2.2. Amerikan Siyasi Hayatında Lobicilik.....	47
2.2.1. Lobiciliğin Amerikan Siyasetindeki Yeri	50
2.2.2. ABD’de Etkili Olan Lobiler	54
2.2.2.1. Yahudi Lobisi.....	54
2.2.2.2. Ermeni Lobisi.....	57
2.2.2.3. Rum Lobisi.....	63
2.2.2.4. Arap Lobisi.....	68
2.2.2.5. Küba Lobisi	71
2.2.2.6. İrlanda Lobisi	73
 III. BÖLÜM	
3. ABD’DEKİ LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ VE TÜRKİYE’NİN KARŞI LOBİCİLİK ÇALIŞMALARI.....	77
3.1. ABD’deki Lobicilik Faaliyetlerinin Türk Dış Politikasına Etkisi	77
3.1.1. ABD’deki Lobicilik Faaliyetlerinin Türk Dış Politikasına Doğrudan Etkisi	77
3.1.1.1. Ermeni Lobisinin Faaliyetleri	78
3.1.1.2. Rum Lobisinin Faaliyetleri	88
3.1.2. ABD’deki Lobicilik Faaliyetlerinin Türk Dış Politikasına Dolaylı Etkisi	98
3.1.2.1. Yahudi Lobisinin Faaliyetleri	98
3.1.2.2. Arap Lobisinin Faaliyetleri	104
3.2. Türkiye’nin ABD’deki Lobicilik Çalışmaları.....	108
3.2.1. Türk Lobisi	108
3.2.2. Türkiye’nin Karşı Lobicilik Çalışmaları ve Türk Lobisinin Etkisi	115
3.2.2.1. ABD’de Türk Lobiciliğinin Hedefleri	116
3.2.2.2. Türkiye’nin Karşı Lobicilik Çalışmaları.....	118
 IV BÖLÜM	
4. SONUÇ.....	129
 KAYNAKLAR	136

EKLER

EK 1: Fener Patriği gazete haberi	169
---	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Liberalizm, liberal ekonomik düzen, liberal sosyal düzen	13
Tablo 2.1: Lobiciliğe en çok harcama yapan ülkeler	53
Tablo 3.1: ABD'ye Türk göçünün yıllara göre dağılımı	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Çıkar grupları tipolojisi.....	47
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AAA	: Amerika Ermeni Asamblesi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGBU	: Ermeni Genel Hayır Birliği
AHI	: Amerikan Helen Enstitüsü
AHEPA	: Amerikan Elen İlerici Eğitim Derneği
AIPAC	: Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AJC	: Amerikan Yahudi Komitesi
AMC	: Amerikan Müslüman Konseyi
AMJ	: Kudüs için Amerikan Müslümanları
ANCA	: Amerika Ermeni Ulusal Komitesi
AOH	: Eski İrlanda Düzeni
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
ATAA	: Türk Amerikan Dernekleri Asamblesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CAIR	: Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi
CANF	: Küba Amerika Ulusal Vakfı
CIA	: Merkezî İstihbarat Teşkilatı
çev.	: Çeviren
DEA	: Uyuşturucu ile Mücadele İdaresi
DHS	: Milli Güvenlik Departmanı
DIA	: Savunma İstihbarat Ajansı
DOE	: Enerji Departmanı
DOS	: Devlet İdaresi
Ed.	: Editör
FARA	: Yabancı Temsilciler Yasası
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu

FRLA	: Lobicilik Faaliyetlerini Düzenleyen Yasa
GAPA	: Yunan-Amerikan İlerleme Derneği
ILIR	: Göçmen Reform Lobisi
IRA	: İrlanda Cumhuriyet Ordusu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NAAA	: Arap Amerikalılar Ulusal Derneği
NFCS	: Ulusal Küba Dernekleri Federasyonu
NCCCUSA	: Ulusal İsa Kiliseleri Konseyi
NCPC	: Silahların Yayılmasını Önleme Merkezi
NCTC	: Ulusal Terörle Mücadele Merkezi
NGA	: Ulusal- Coğrafi İstihbarat Ajansı
NRO	: Ulusal Arama Ofisi
NSA	: Ulusal Güvenlik Ajansı
NSC	: Ulusal Güvenlik Konseyi
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
TADF	: Türk Amerikan Dernekleri Federasyonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
US	: Birleşmiş Milletler
USAF	: Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri
USCG	: Birleşik Devletler Sahil Güvenlik
USMC	: Birleşik Devletler Deniz Birliği
vb.	: Ve Benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Devletlerin dış politika kararlarının uluslararası ilişkilere ve diğer devletlere hatırı sayılır etkileri vardır. Bu etkinin düzeyini, kararı veren devletin özellikleri belirlemektedir. Bu açıdan ABD, ekonomi, teknoloji, askeri ve sağlık gibi birçok alanda önde olduğu için küresel bir güçtür. ABD'nin küresel bir güç olması nedeniyle dış politikasında alacağı bir karardan diğer devletler ciddi olarak etkilenmektedir.

Siyasal gücünü devlet yapısından ve yaptırım gücünden alan ABD, 50 eyalet ve bir federal devletten oluşan, anayasa ile yönetilen çok güçlü bir cumhuriyettir. Devlet yapısında yasama görevinde Kongre; çıkan yasaları yürütmede Başkan; yasaların uygunluğunu denetlemede Yüksek Mahkeme yer almaktadır. Yasama, yürütme ve yargı organlarının görevlerinin net olması, kuvvetler ayrılığı ilkesinden kaynaklanmaktadır. Böylece bir organın sivrilmesinin önüne geçilmektedir. ABD iç politikasında bir organın güçlenip sivrilmesinin önüne geçen diğer ilke Kontrol Ve Denge kuralıdır. ABD'de yasama, yürütme ve yargı organlarının görevleri bellidir. Ancak alınacak bir kararın diğer organ tarafından uygun görülmemesi durumunda kontrol için fren mekanizması kullanılarak denge sağlanmaktadır.

Başkan, Kongre ve Yüksek Mahkeme, görevleri gereği iç politikada çeşitli kararlar almaktadır. Bu kararlar üzerinden ABD dış politikası da şekillenmektedir. ABD'nin karar alma süreci diğer devletleri ilgilendirdiği gibi, barındırdığı etnik gruplar için de büyük önem taşımaktadır. ABD'nin dış politikasında aldığı kararların sonuçlarının diğer devletler için önemli olması çeşitli baskı gruplarını ortaya çıkarmıştır. Bu baskı grupları karar sürecine etki ederek çıkan kararları kendileri için avantaj haline getirmek istemektedirler. Baskı gruplarının karar sürecini etkilemek için yaptığı bu faaliyetlere "lobi faaliyetleri" denilmektedir.

ABD içerisinde Kongre ve Başkanın görevlerinin farklı olması ve seçim sistemlerinin ayrı olması lobilerin siyasal hayat içerisinde daha etkin olmasına neden

olmuştur. ABD seçimlerinde siyasi partiler güçsüz ve dağınık olduğu için bireyler ön plana çıkmaktadır. Bireylerin ön plana çıkması için de arkalarına -lobiler gibi- destek gruplarını almaları gerekmektedir. Seçilmek için lobilerin desteğini alan adaylar, lobileri köprü olarak kullanarak vatandaşın isteklerini lobiler aracılığı ile öğrenme imkânına sahip olmaktadır (<https://www.historylearningsite.co.uk/american-politics/the-2004-national-election/pressure-groups-in-america/> ,6 Kasım 2018’de erişildi). Lobi faaliyetinde bulunan gruplar bir kesimi temsil ettikleri için belli bir oy potansiyeline sahiptirler. Adayların tekrar seçilme isteği seçim döneminde lobilere duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Ayrıca adayların ekonomik güçleri seçimler için yeterli değildir. Kongre üyeleri seçim kampanyalarının yükünü lobilerden ekonomik destek alarak hafifletmektedir. Böylece seçim dönemi boyunca bir lobi tarafından desteklenen Kongre üyesi düşünüldüğünde, seçildiği zaman Kongre içerisinde desteklendiği lobinin çıkarlarına uygun hareket edecektir. Bu sayede lobiler, iç politika üzerinden dış politikayı da etkileme potansiyeline sahip olmaktadır. ABD’de 'Ermeni, Yunan, Yahudi, Arap, Küba ve İrlanda lobileri öne çıkan lobilerdir. Bu lobilerin dış politika sürecine etki etmesinden Türk dış politikası da etkilenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Amerika’daki lobilerin etkinliğini analiz etmek ve lobilerin faaliyetlerinin Türk dış politikasına olan etkisini ortaya koymaktır. Bu analiz Liberal perspektif açısından yapılmaktadır. ABD’de söz sahibi olmak amacıyla vatandaşların ve devletlerin lobileri kullanarak ABD iç politikasında olmayı hedeflemesi, Liberal teorinin iç/dış politikanın birbirini etkilediği tezi ile açıklanmaktadır. Çünkü iç politikada yer almak demek Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi bakımından dış politikaya da yön verebilmek demektir. Bu araştırmanın önemi, lobilerin iç politika üzerinden dış politikaya etki etmelerine bu bağlantılarla yaklaşan çalışmaların yetersiz olmasından dolayı literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir.

Tezin hazırlanmasında hedeflenen çalışma soruları;

- Amerikan siyasal sisteminde önemli olan birimlerin lobilere etkisi ne düzeydedir?
- Lobiciliğin Amerikan siyasal hayatındaki yerinin Türk dış politikasına etkisi ne düzeydedir?

- Türk lobisinin ABD’deki çalışmalarının Türk dış politikasına etkisi ne düzeydedir?

Bu soruların dayandığı argüman “Lobiler, Amerikan dış politikasında belirleyici olmamakla birlikte etkileme kabiliyeti yüksek aktörler olup, söz konusu etkilerin Türk dış politikasında önemli yansımaları olmaktadır. Bu nedenle Türkiye de Amerikan dış politikasını kendi çıkarlarına etkilemek için karşı lobicilikte bulunmaktadır.” düşüncesine dayanmaktadır. Bu argümanla birlikte tezin çalışma sorularına cevap ararken metodoloji olarak verilerin elde edilmesinde literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen veriler analiz edilerek sonuç ve öneriler elde edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde teorik olarak "Liberalizm “den bahsedilecektir. Liberalizm bir Uluslararası İlişkiler teorisi değil, İktisat teorisidir. Felsefi kökenleri ve temel ilkelerinden yola çıkılarak Klasik Liberal teoriyi bilmek, Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin Uluslararası İlişkiler bilimine geçişini daha iyi açıklayacaktır. Birinci bölümün ikinci ayağını Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin savunduğu görüşler (birey, özgürlük, hukuk, demokrasi) oluşturmaktadır. Burada hedef Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin savunduğu görüşlerin iç politika üzerinden dış politikayı nasıl şekillendirdiğini göstermektir.

İkinci bölümde iç politikanın şekillenmesinde rol sahibi olan lobilerin hangi faaliyetlerle iç politikaya şekil verdiği anlatılacaktır. Ancak lobilerin iç politikada hareket kabiliyetlerini anlayabilmek için öncelikli olarak ABD siyasal hayatını bilmek önemlidir. Bu anlamda yasama içerisinde Anayasa ve Kongre’nin, yürütme içerisinde Başkan ve yürütme organlarının; yargıda da Yüksek Mahkeme’nin görevleri, yetkileri ve nasıl çalıştıkları açıklanmıştır. Yasama, yürütme ve yargının üzerinde durulmasının sebebi; bu organların lobilerle bağlantısını demokrasi ve seçimler üzerinden açıklamaktır. İkinci bölüm, ABD’de ön plana çıkan, organize ve güçlü olan Ermeni lobisi, Yahudi lobisi, Rum lobisi, Küba lobisi ve İrlanda lobisi ile devam etmektedir. Arap lobisi ise ABD’de güçlü ve öne çıkan lobiler arasında yer almamasına karşın, faaliyetleri Türk dış politikasını dolaylı olarak etkilediği için çalışma içerisinde yer verilmiştir. Bu bölümde Küba ve İrlanda lobilerinin Türkiye’ye yönelik doğrudan ya da

dolaylı olarak bir etkisi yoktur. Fakat bu lobiler ABD’de güçlü lobiler olduğundan, Amerikan hayatında lobileri daha iyi anlayabilmek için Küba ve İrlanda lobileri de açıklanmalıdır. Bundan dolayı tezin içerisinde ABD’de güçlü olan bu iki lobiye değinmemek demek ABD içerisinde yer alan lobileri eksik anlatmak anlamına gelecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ABD’deki baskın olan lobilerin faaliyetleri ve bu faaliyetler karşısında Türk lobisinin çalışmalarına değinilmiştir. Ermeni lobisinin Dağlık Karabağ meselesi, soykırım iddialarının ABD ve Türk dış politikasına etkisi ile başlamaktadır. Rum lobisi bakımından Kıbrıs sorunu, Ege sorunları ve Türkiye’deki Rumların sorunlarının Türk dış politikasına ve ABD ilişkilerine etkileri anlatılmıştır. Ermeni ve Rum lobileri Türk dış politikasını doğrudan etkileyen, Yahudi ve Arap lobileri dolaylı etkileyen lobiler altında incelenmiştir. Dolaylı etkileyen Yahudi lobisi konusunda Filistin sorunu ve Mavi Marmara; Arap lobisi konusunda Filistin ve Ortadoğu sorunlarının Türk dış politikasına etkileri açıklanmıştır. Bölümün devamında Türkiye’nin ABD içerisinde yaptığı lobicilik faaliyetlerini açıklayabilmek için Türk lobisinin oluşumu anlatılmıştır. Türk lobisinin ABD’de oluştuktan sonra Türkiye aleyhine yapılan hamlelere karşı Türkiye’nin karşı lobicilik faaliyeti kapsamında neler yaptığı açıklanmıştır.

Bu çalışmanın anlaşılabilmesi için bazı sınırlandırılmalara gidilmesi gerekmiştir. Bu çalışmada Ermeni, Yahudi, Rum, Arap, Küba ve İrlanda lobilerinin ABD’de öne çıktıkları düşünüldüğü için, konu bu lobilerle sınırlandırılmıştır. Bu çalışmanın bir diğer sınırlılığı, her bir lobi için ABD’ye göç eden insanların öncelikle ABD’ye gidiş nedenleri, orada neler yaptıkları başlangıç noktası olarak alınmıştır.

I. BÖLÜM

1. LIBERALİZM VE İÇ- DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

Bu bölümde hedef, 1800’lü yıllarda ortaya çıkan, sonra uluslararası ilişkilere entegre edilen “klasik liberal teoriyi” ve onun felsefi temellerini anlatmaktır. Klasik liberal teorinin kavramlara ve felsefi temellere dayanılarak anlatılması, liberalizmin uluslararası ilişkilere uyarlanmasını açıklamayı kolaylaştıracaktır.

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin savunduğu tezler, devletlerin iç politikalarında alınan yeni bir kararın devletlerin dış politikasını da etkilediği yönündedir. Bu açıdan birinci bölümün sonunda devlet içi kararlarda rol alabilen grupların dış politikayı da şekillendireceği açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1. Klasik Liberal Teori

Klasik Liberal teori, felsefi temelleri açısından John Locke’un eserlerine dayandırılan bir teoridir. İspanya’da çıkan terim, sözcük olarak “Liber” / “özgür” anlamı taşımaktadır (Sartori 1996: 400-401). Klasik liberal teorinin sosyal yaşam içinde ortaya çıkışı feodalizme dayanmaktadır. Feodalizm siyasi açıdan güçsüz bir otorite altında ekonomisinin kapalı ve kendi kendine yetecek bir kapasiteye sahip olduğu bir sistem olmuştur. Sosyal yaşamda ise feodalizm, toprak sahibine hizmet eden kölelik sistemine dayanmaktadır. Toprak sahibi olan kişi, aynı zamanda, topraklarında yaşayan ve çalışan insanların sahibi olmaktadır (Pirenne 2014: 83). 12.yy sonrasında Avrupa’da ticaretin artması, para birikimi ve ticaret ile feodalizm, yerini yeni bir mülkiyet anlayışına bırakmıştır. Zaman ilerledikçe yeni mülk sahipleri toplumun içinde belirleyici rollerde yer almaya başlamışlardır. Köylünün kırsalda üretmesi, kentlerde

satış yapılmasına katkı sağlamıştır. Bu karşılıklı beslenme ile pazar ekonomisi büyümeye başlamıştır.

Liberaller, toplum konusunda soyluların yönetimi olan aristokrasiden demokrasiye geçilmesi ve kapalı pazar sisteminden serbest piyasa ekonomisine geçilmesi ile daha özgür toplumların olacağını düşünmektedirler. Çünkü demokrasi veya serbest piyasa ekonomisi, vatandaşın daha rahat hareket etmesini sağlamaktadır. Böylece özgürlük sağlanacak ve uluslararası sistem barış içinde olacaktır. (Burchill 2013: 89). Oysa kapalı pazar sisteminde soylular ve soylular adına söz sahibi olan kilise etkilidir. Kilisenin, serflerin ekip biçtiği toprak üzerinde hak sahibi olması bireylerin özgür olmasını engellemektedir. Örneğin, kilisenin gücüne güç katmak için Haçlı Seferlerine çağrıda bulunması uluslararası sistemin barış içinde olmasını engellemiştir (Çağlar 2018: 16). Bu sebeple Liberal teori ulusların barış içinde olmasına, devletlerin rasyonelliğe önem verip bireylerin özgürlüğüne ve demokrasilerine dayandırmaktadır (Burchill 2013: 120).

Klasik Liberalizmde temel ilke olarak bireycilik, özgürlük, doğal düzen, demokrasi kavramları sayılabilir. Burada birey, öne çıkarılmaktadır. Klasik Liberalizmin özgürlük ile anlatmak istediği, bireylerin başkalarının sınırlarına girmediği ölçüde rahatça davranabilmesidir. Bu davranışlar bireyin ekonomi alanında davranışları olabileceği gibi toplumsal davranışları da olabilir. Böylece doğal düzen oluşmaktadır. Klasik Liberalizmde hedeflenen, günlük yaşama müdahalelerin azaltılmasıdır. Klasik Liberalizm, bireylerin günlük yaşama müdahalelerini önlemek için devletlerin rolünün etken olduğunu söylemektedir. Devletin bireylerin özgürlüklerini koruması ile bireylerin özgür olmaları mümkündür (Çağlar 2018: 20). Böylece “sınırlı devlet” kavramı ortaya çıkacaktır. Liberal teori savunduğu özgürlük kavramını, kuramın kendi çerçevesi içine oturtabilmiştir. Klasik Liberalizmi daha iyi anlayabilmek için öncelikle Felsefi kökenlerine bakmak, daha sonra da Liberalizmin önem verdiği kavramları incelemek gerekmektedir.

1.1.1. Liberalizmin Felsefi Kökenleri

Liberalizmi, bir felsefe olarak anlamak için John Locke 'un Liberalizme katkılarını sıralamak doğru olacaktır. Locke, “Sosyal Sözleşme” teorisinde insanların kendi iradeleri ile hareket edebileceklerini söylemektedir. Kişilerin mülkiyet haklarının kendilerinde olmasından dolayı haklarına sahip çıkma sorumluluğu vardır. Bireyler, kendi hakkını savunmak istemesinden dolayı anarşi çıkartma potansiyeli taşımaktadır. Ama devletin buradaki sorumluluğu da hakları sınırlarken sözleşmelere bağlı olmasıdır. Böylece devletin varlığı da sınırlıdır (Avan 2013: 6). Locke, yasamanın bağlı olduğu güce göre yönetimi açıklarken “bireyler yasa yapabiliyorsa demokrasi, yasa gücü belli bir kesime bağlı ise oligarşi, bir kişinin tekeli altında ise monarşi” olacağını söylemiştir. Ayrıca yasama gücüne değil; aynı zamanda kuvvetler ayrılığının var olup olmamasına da önem atfetmiştir (Göze 2000: 159).

John Locke'tan etkilenen David Hume'un savunmuş olduğu en önemli konu insanların rasyonel kararlar alabilecek olmalarıdır. En çok önem atfettiği konuların başında “barış, hürriyet ve adalet” gelmektedir. Bu kavramlar arasında kişilere faydası olduğu yönünde bir bağlantı bulmuştur (Yayla 1992: 70). Çünkü özgürlüğün olmadığı yerde barış ortamını bulmak, barışın olmadığı yerde adaleti bulmak zor olacaktır (Avan 2013: 9). David Hume, doğal düzenin bireylerin özgürlüklerini rahat bir şekilde kullanabilmesi ve bireylerin özgürce yeteneklerini ortaya çıkarması ile oluşacağını söylemektedir (Pınarcı 2013: 78). Savunmuş olduğu “mülkiyet ve özgürlük” kavramlarının uygulanmasını söylemektedir. Uygulanmadığı takdirde yalnızca bir ideal olarak kalacaktır (Yayla 1992: 183).

Liberalizmin iktisat kısmıyla ilgilenen Adam Smith, insanın özelliklerini “çıkarlarını gözetken, özgürlük ve mülkiyet isteği olan, çalışma ve mübadele arzusunun sahibi” kişi olarak sıralamaktadır (Aktan 1999: 549). Bundan dolayı tanrısal bir doğal düzenden ziyade insanların çıkarları ile şekillenen bir düzenin olduğunu savunur. Ekonomide bu düzenin faydasını piyasanın kendi haline bırakılmasıyla görüleceğini savunmaktadır. Bu açıklama ile Liberalizm felsefi kökenleri incelendiğinde serbest piyasa fikrinin oluşumu Adam Smith'e dayanmaktadır.

Adam Smith, “Ulusların Zenginliği” eserinde birlikte hareket ve işbölümü kavramları üzerinde önemle durmaktadır. Bu kavramları refahın yükselmesi için ilk adım olarak görmektedir (Aktan 1999: 10). İnsanların ihtiyaçlarının karşılanması için toplumda bir arada olmaya ihtiyaçları vardır. Her birey kendi çabası ile eksiklerini gidermek için üretime geçmektedir. Her bireyin ürettiği ürünün farklı olması durumunda alışverişler başlayacaktır. Bu da daha geniş çerçeveden bakıldığında ticaret toplumunun oluşmasına katkı sağlayacak ve toplumun refahında artış olacaktır. Buradaki doğal akışı sağlayan “görünmez el” olacaktır (Avan 2013: 11). Devletin işlevine bakıldığında;

- Toplumun dış zorbalardan korunması (milli savunma)
- İç güvenlik ve adalet (polis+adalet)
- Ticaret ve toplumun çalışmasına hizmet eden alt yapı ve kurumların (yollar, köprüler, limanlar vs.) oluşturulması karşımıza çıkmaktadır (Akalin 1994: 344). Burada devletin vazifesinin sınırlı tutularak serbest piyasanın doğal akışında bir düzen kazanacağı anlatılmak istenmektedir.

Bireylerin var olabilmesi için önce özgür olmaları gerektiğini savunan John Stuart Mill, toplumların gelişebilmesini farklı yaşam tarzlarına sahip insanların varlığı ile mümkün olacağına inanmaktadır. Farklı insanların birlikte yaşamaları, onlara yeni yetenekler kazandırmaktadır. Bununla beraber toplumun kültür olarak getirdiği bazı teamüllerin de özgürlüğü kısıtladığını düşündüğü için buna karşı çıkmaktadır. Önemli olan toplumun oluşturduğu kültürü eleştirebiliyor olması, toplumun gelişmesine katkıda bulunabilmesidir (Mill 2009: 129). John Stuart yeteneklerin önemine atıfta bulunur. Mill’e göre, bireylerin amacı, kendi kapasitelerini ortaya çıkarmaktır. Bireylerin, kapasitelerini ortaya çıkarmak için özgür olmaları gerekmektedir. Bireylerin şartlarının ve ortamlarının uygun olmadığı durumlarda devletin yardımı ile kapasitelerini ortaya çıkarabilecekleri ortam sağlanabilmelidir (Pınarcı 2013: 86).

Liberalizmdeki özgürlük terimini daha iyi anlayabilmek için Mill’in “serbestlik” kavramı üzerinde durmak gerekmektedir: Serbestlik, kişinin sadece kendisini ilgilendiren durumlarda rahatça hareket edebilmesidir (Pınarcı 2013: 90). Mill, serbestliğin ve rahat hareket alanının yaşanabileceği en güzel yer olarak demokrasileri

savunmuştur. Anayasaların varlığı devlete sınırsız yetki vermemektedir. Bireylerin seçimlere katılması ile rızası dahilinde tercihlerde bulunması demokrasinin birey için en uygun yönetim biçimi olduğunu göstermektedir. Liberalizmin beklediği ise demokrasinin “hukuka bağlı ve yetkilerinin sınırlı” olmasıdır (Yayla 1998: 35).

John Stuart Mill’in görüşleri Klasik Liberalizm ile Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi arasında bir geçiş sağlamaktadır. Klasik Liberalizm, negatif özgürlüğü daha çok savunurken Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi pozitif özgürlüğün de olması gerektiğini savunmaktadır. Bireylerin kendilerini geliştirmelerinde devletin bireye destek olması, devletin de sorumluluk alması pozitif bir özgürlüğün varlığıyla ifade etmektedir. Böylece rasyonel düşünebilen insanlar kendilerini geliştirip kendi refahlarını ve toplumun refahını arttıracaktır. Negatif özgürlük ise bireylerin özgürlüğünün engellenmemesi için devlet müdahalesinin minimal düzeyde tutulmasıdır (Pınarcı 2013: 86). Bu anlamda iki liberal görüşe bakıldığında da hedef bireyin özgürlüğünün engellenmemesi, bireyin kendi refahını ve toplum refahını arttıracığı ortamın bozulmamasıdır.

1.1.2. Liberalizmin Temel İlkeleri

Liberalizmin yapı olarak ilk hedefi “birey” olmuştur. Liberalizm açısından birey özgür ve rasyonel karar alabilen yapıdadır. Daha sonra bu bireyin Liberalizm açısından nasıl olduğunun çerçevesini çizilmiştir.

Bireycilik: Liberalizm, teorisinin en temeline bireyi almaktadır. Savunduğu diğer tüm faktörlerini birey üzerinden açıklamaktadır. Bireyin tanımını acıdan kaçıp hazza yönelen, rasyonel doğasının kendi ihtiyaç ve isteklerine odaklı olduğu perspektifinden bakarak yapmaktadır. Bireyin rahatlık araması ve isteklerine odaklı olması, insanların bir arada yaşamasını ve işbölümü içinde olmasını gerekli kılmaktadır. Bu sayede insanlar sistem içerisinde bir denge yakalayacaklardır (Pekel 1994: 75).

Liberalizm, bireylerin öz’de iyi olduklarını ve ‘rasyonel karar alabildiklerini’ savunmaktadır. Bundan dolayı bireyi toplumun da üstünde görmektedir (Aktan 1999:

4). Toplumun haklarından önce bireyin hakları gelmektedir. Devletin yönetim için alacağı kararlar ve çıkaracağı yasalar iç politikada bireye hitap etmelidir. Bunun nedeni bireyin rasyonel karar alabilmesi ve akli bir araç olarak kullanmasıdır. Bireylerin haklarının korunması, toplumun haklarının da korunması ve sosyal düzenin sağlanması anlamına gelmektedir. Bireylerin öz’de iyi olmaları ve ‘rasyonel karar alabilmelerinden dolayı uluslararası sistem anarşik olsa bile “barış durumu” içinde bir uluslararası sistem olması beklenmektedir. “Savaş durumu” ise beklenmeyen ve anormal olarak karşılanmaktadır (Oğuzlu 2014: 152). Bireyciliği önemseyen Liberal görüş bireylerin özgür bir ortamda yetenek ve kapasitelerini ortaya çıkarmak için devlet müdahalesini savunmaktadır. Bunu anlamak için de çalışmanın diğer kavramı olan özgürlüğe bakılacaktır.

Özgürlük: Liberalizm bireyin özgürlüğünü öne çıkarmaktadır. Bireyin özgürlüğü bir başka bireyin özgürlüğünün önüne geçtiği noktada bitmektedir. Bireyin özgürlüğü ile amaç bireyin haklarının otorite karşısında korunmasını sağlamaktır. John Locke ve Adam Smith’in de savunduğu gibi özgürlük insana layık olduğu için olmalıdır. Buradaki özgürlük anlayışı, korkudan veya cezalandırılmaktan kaynaklanıyorsa şayet, burada “negatif özgürlük” yaşandığı görülmektedir. Bunun yanında hiçbir kısıtlılığın olmadığı bir özgürlük anlayışını da kapsamaktadır. Tam tersine pozitif özgürlük ise harekete geçmeyi ifade etmektedir. Bundan dolayı Liberalizmde amaç harekete geçmeden özgür olmaktır. Çünkü harekete geçildiği noktada bir başkasının hakkını çiğneme olasılığını barındırması Liberalleri pozitif özgürlüğü savunmaktan uzaklaştırmıştır. (Avan 2013: 17).

John Stuart Mill, fikirlerini “Hürriyet Üzerine” adlı çalışmasında dile getirmiştir. Eserlerinde anlatmak istediği özgürlük kavramı devletin olabildiğince az müdahalesi ile bireylerin özgürlüklerini yaşayabilmeleridir (Kishlansky 2013: 281). Bireylerin sahip olduğu özgürlükler, hukuki olarak cezalandırılabilceği gibi toplumun vicdanının oluşturacağı baskı şeklinde de cezalandırılabilir. Birey yalnızca meşru müdafaa anında haklı gerekçe ile bir başkasının özgürlüğünün kendi özgürlüğünü kısıtlandığı için engelleyebilir. Bireylerin düşüncelerini dilediği gibi paylaşabilmesi mümkünken, fikirlerin baskı ile kabul ettirilmeye çalışılması kabul edilmemektedir (Mill 2009: 56).

Burchill'e (2013) göre bireylerin özgür olması "tamamıyla insan olmasından kaynaklanan" bir haktır. Bundan dolayı devredilemez ve herkesin sahip olduğu bir haktır. Bireylerin haklarının planlı olarak engellenmesi özgürlüğün karşısındaki en büyük engeldir. Ancak Hayek'e göre sahip olunan hastalıklar ya da kapasite yetersizlikleri kasıtlı olarak bir bireye yapılmadıysa burada engelleme ve kısıtlama olmamaktadır. Bireyin yaşadığı hastalık ve engellemelerin varlığı özgürlüğün önüne geçmemektedir (Pınarcı 2013: 77).

Bireyin özgür olmasının anlamı dilediği grubun içinden dilediği zaman çıkabilmesi ve dilediği başka bir grubun içinde yer alabilmesidir. Bireylere sunulması gereken bu özgürlük bireylerin kapasitelerini geliştirmelerine ortam ve fırsat sunmaktadır. Böylelikle önce bireyler sonra toplumlar kendi özgürlüklerini sağlayacaklardır (Pınarcı 2013: 71).

Sınırlı Devlet: Liberal doktrinin savı, ekonominin işleyişinde doğal bir düzenin bulunduğu ve müdahale edilmediği müddetçe bu düzenin kendi akışında devam edeceği şeklindedir. Bu doğal düzen algısı "laissez faire, laissez passer (bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler)" sloganı ile desteklenmiştir. Piyasada zaman zaman yaşanabilecek aksaklıklar ile ilgili olarak sınırlı devletin varlığının yeterli olacağı savunulmaktadır. Devletin ticari hayata ya da bireylerin özgürlüklerine (ihtiyaç sahipleri ve akıl hastaları dışında) müdahale etmemesi gerekmektedir (Aktan 1999: 7).

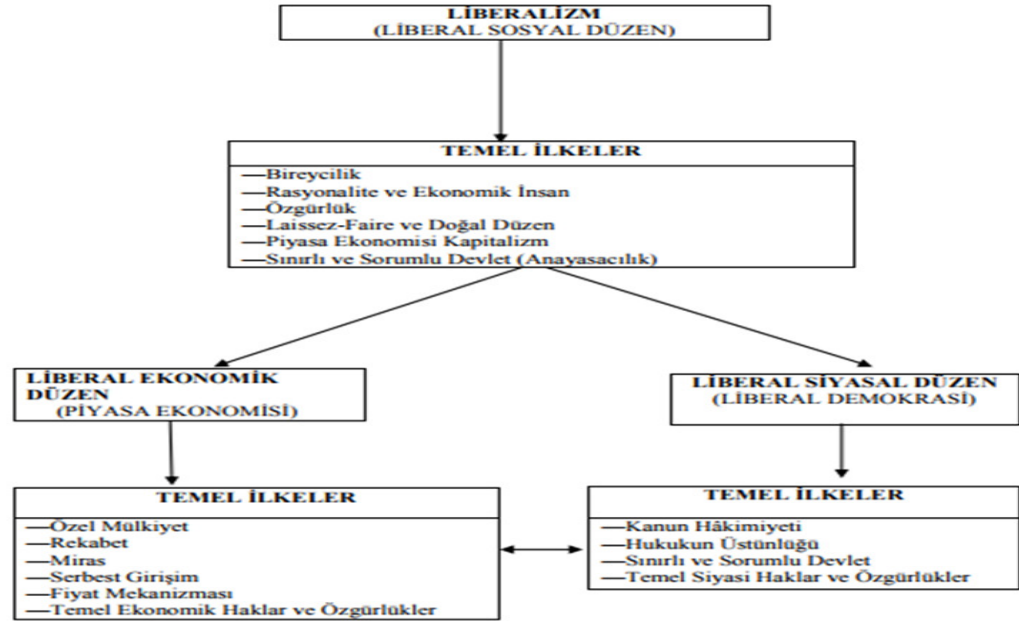
John Stuart Mill'in de ifade ettiği gibi devletin engellemelerde bulunarak vatandaşa müdahalede bulunması bireylere, topluma, özgürlüğe ve demokrasiye zarar vermektedir (Yayla 1992: 176). Ancak bir bireyin başka bir bireyin hakkını gasp ettiğinde veya ekonominin bireyi kısıtladığı anlarda devletin yaptırımlarda bulunmasının bir sakıncası olmayacaktır (Pınarcı 2013: 67).

Devletin toplum için yapacağı müdahalelerin amacı, toplum için tehlike yaratacak piyasa krizlerini önleyip toplumu korumak olmalıdır. Toplum içindeki ticaretin sekteye uğramaması için gerekli yerlerde müdahale edilmesinde bir sakınca yoktur. Yerli üreticinin büyük firmalar karşısında zarara uğramaması için devletin

alacağı kararlar, vatandaşını dış rekabetle başa çıkacak seviyeye gelene kadar koruyacaktır (Burchill 2013: 107).

Mill, devletin ekonomik alandaki uygulamaları düzenlemesinde bireylerin ve toplumun faydasının gözetilmesi gerektiğini düşünmektedir. Burada amaç satın alan kişi ile satıcı arasında haksızlık olması durumunu yasa ve yaptırımlarla engellemektir. Ticari akışa zarar veren bireylerin cezalandırılmasında vermiş olduğu zararın esas alınması gerekmektedir. Alkol kullanan kişinin topluma ya da çevresine zarar vermesi durumunda ceza alması gerektiğini, zarar vermediği durumda cezalandırılmasının söz konusu olmadığını savunmaktadır (Pınarcı 2013: 53).

Liberal teori perspektifinden bakıldığında devletin ve toplumun ekonomik refahı ile küresel para piyasaları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkinin önemi devletlerin ekonomik gelişmeyi ortaya çıkarmak için gerekli hamleleri tam olarak yapamamasıdır. Ekonomik gelişme için diğer ülkelerin yatırımlarının ülke içine çekilmesi gereklidir. Devlet başka şirketlere yatırım fırsatı sunarsa devlet içine yabancı sermaye akmaya başlayacaktır. Devlet bunu yaparken yerli üreticisini de korumak durumundadır (Burchill 2013: 114). Devletin uluslararası şirketler ile ticareti geliştirirken kendi yerli üreticisini korumaya çalışması da devletin yeri geldiğinde müdahale etmesi gerektiğinin güzel bir örneği olmaktadır.

Tablo 1.1: Liberalizm, liberal ekonomik düzen, liberal sosyal düzen

Kaynak: C. Can Aktan, “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:28, Sayı:1, Mart 1995, s.6

Serbest piyasanın öne çıktığı Liberal düşünen toplumlarda, Kapitalizmin görülmesi kaçınılmazdır. Çünkü bireylerin mülkiyet sahibi olması beklenmektedir. Mülkiyetin de korunmasının yasalar aracılığı ile yapılması gerekir. Yasa yapan yetkililerin, devlet içinde yürüttüğü politikalarda olumsuz kararlar almaması için demokrasi üzerinden seçimle yöneticileri ya seçecekler ya da diskalifiye edeceklerdir. Bunların olması da özgür bireylerle mümkün kılınmıştır. Çünkü bireyler rasyonel davranarak tüm engel ve kısıtlamalardan kurtulabilecektir. Hukukun üstünlüğü bu sebeple Liberal teoride “olmazsa olmaz” bir kavramdır (Oğuzlu 2014: 148).

Liberalizme göre devletin “sosyal devlet” olması önemlidir. Vatandaşlar arasında zaman içinde dezavantajlı duruma düşenler olabilmektedir. Devletin bu noktada piyasa ekonomisine müdahalesi ile gelirlerde adil bir dağılım beklenmektedir. Fakat Liberal düşünceye göre devletin yapacağı böyle bir müdahale, bireylerin özgürlüklerine engel getirecektir (Pınarcı 2013: 82). Devlete kısıtlamalar getirilmiş olmasına rağmen Liberal teoride devletten beklenen bir “gece bekçisi” gibi insanların özgürlüklerine zarar gelmemesini sağlamak ve haklarını korumaktır. Hür bireylerin varlığı ile ortaya çıkan devlet, bireylerin bu hür iradelerini engellememelidir (Burchill

2013: 90). Uzun vadede bu durum devlete ve özgürlüklere zarar verme ihtimali barındırdığı için Liberaller tarafından bu tarz yardımlarda bile devletin sınırlı olması gerektiği savunulmuştur (Pınarcı 2013: 82).

1.2. Liberal Uluslararası İlişkiler Teorisi

Klasik Liberal teori, özgür ve rasyonel kararlar verebilen bireyi merkeze almaktadır. Bireyi önemseyen Klasik Liberal teori bireylerin karar vermede rasyonel davrandıklarını söylemektedir. Özgür bireylerin yaşadığı toplumlarda yönetim şekli olarak demokrasiler ön plana çıkmaktadır. Klasik Liberal teoride demokrasiyi ön plana çıkaran, hukukun varlığıdır. Bu teorinin felsefesinin Uluslararası İlişkiler disiplinine de katkıları olacağı için Uluslararası İlişkilere entegre edilmiştir. Örneğin demokrasilerin Klasik Liberal teoride önemli görülmesi, Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinde demokratik devletlerin savaşma ihtimalinin düşük olduğu fikrine katkı sağlamıştır. Ayrıca demokrasilerin yayılmasının barışı arttıracak fikri Klasik Liberal teori felsefesine dayanmaktadır. Klasik Liberal teorinin yanında Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi birey, devletler arasındaki ilişkileri, devlet dışı aktör olarak çeşitli kuruluş ve örgütleri öne çıkarmaktadır. Ancak bu teorinin Liberal Uluslararası İlişkiler teorisine geçişini daha iyi anlayabilmek için dönemin şartlarına bakılmalıdır.

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin öne çıktığı dönem Realist kuramın sorgulandığı döneme denk gelmektedir. Realist kurama göre insanların yapısı bencil ve kötüdür. Bunu temel alan Realizm savaşların çıkmasını ve anarşi ortamının olmasını insanın 'kötü' olmasına bağlamaktadır. Her an savaş çıkabilecek bir anarşi ortamında da devletlerin yapabileceği en önemli şey güçlü olması ve güvenlik konularına özen göstermesidir. Devletler, askeri anlamda güçlü olmak ve dış politika kararını çıkarları doğrultusunda alan bir ulus devlet şeklinde hareket etmek zorundadırlar. Realizm ulus devletleri tek aktör gördüğü için devlet içi yapıları politika sürecine katmamaktadır. Askeri güç ve güvenlik dışındaki konular Realist kuramda alçak politika olarak görülmektedir (Arı 2015: 29).

Ulusal çıkarı, devletin menfaatini öne çıkaran, iş birliğini faydalı görmeyen Realizmin tahtını Küba Füze krizi ve Domuzlar Körfezi Çıkartması sallamıştır. 1962 Küba Füze Krizi ABD'nin Türkiye'ye, SSCB'nin de Küba'ya nükleer başlıklı füze yerleştirmek istemesinden çıkmıştır (Sever 2014: 647- 660). Domuzlar Körfezi Çıkartması sonrası Khrushchev'in füze parçalarını taşıyan gemileri geri çağırması ABD'nin Küba'yı ablukaya almasına neden olmuştur. Khrushchev Kennedy'e yazdığı mektupla diplomasiyi başlatması ve "hotline" ile direkt irtibat sağlanması amaçlanmıştır. Realizm penceresinden Küba Krizine bakıldığında, devletler arası işbirliği olamayacağından bahsedilmesine rağmen Küba Füze Krizi sonrası ABD ve SSCB arasında 5 Temmuz 1963'te Moskova'da Nükleer Silah Denemelerinin Kısmi Yasaklanması Anlaşması için masaya oturmuşlardır (İzmir 2017: 177-192).

Realizmi sorgulatan bir başka durum Vietnam'ın, komünizmi destekleyen Kuzey ve ABD yanlısı Güney olarak ikiye ayrılması ile Kuzey Vietnam'ın güneye karşı gerilla tipi savaş başlatmasıdır. Kuzey Vietnam'ın nüfusunun ve askeri gücünün Güney Vietnam'dan ABD askerleri ile birlikte daha az olmasına rağmen Güney Vietnam'ın bu savaşı kazanması beklenmiştir. Ancak 27 Ocak 1973 yılında ABD'nin Vietnam'dan çekilmesi ile askeri gücün ve nüfusun savaş kazanmada yeterli kıstas olmadığı anlaşılmıştır (<https://www.stratejikortak.com/2017/01/vietnam-savasi-buyuk-hezimet.html>, 16 Ekim 2018'de erişildi).

1962 Küba Füze Krizi sonucunda işbirliğinin gerçekleşmesi, Vietnam savaşında güçlü olan ABD'nin Vietnam'ı yenememesi, askeri gücün yetersiz olduğunu göstermiş ve Realizmin açıklamalarının eksik yanlarını ortaya koymuştur. Aynı şekilde 1973 yılında Arapların İsrail'e yenilmesi ile karşı atak olarak petrol fiyatlarını OPEC üzerinden artırıp ekonomik kriz yaşanmasına sebep olmaları uluslararası sistemi güç, güvenlik, ulusal çıkar kavramları ile açıklamanın yetersizliğini göstermiştir (Çelik Wiltse 2014: 138). OPEC üzerinden oluşan ekonomik kriz, devletlerin güvenlik dışı sorunlarından biri olan ekonominin de devletlerin problemi olduğunu göstermektedir.

Ekonomide yaşanan sıkıntılar devletleri çözüm arayışına yönlendirmektedir. Bu bakımdan ekonomik sıkıntıların devlet üzerinde çıkardığı yüke bakıldığında 1929

Ekonomik Buhranı örnek verilebilir. 1929 Ekonomik Buhranından sonra devletler genişlemiş ve “kronik bütçe açıkları, yüksek vergi yükü, enflasyon gibi” yeni sorunlar için çözüm arayışları başlamıştır (Aktan 1999: 13). Kısacası dünya çapında ekonomik faaliyetler ile aktörlerin işin içine alınmaması, olayları ve süreçleri açıklamayı zorlaştırmaktadır.

Dünya’nın ekonomik sıkıntılarının olduğu dönemde devletlerin çıkarlarının yalnızca güç ve güvenlikten oluştuğunu söyleyen Realizmden sonra, uluslararası işbirliğine önem veren Liberal Uluslararası İlişkiler kuramı ön plana çıkmıştır. Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi, Klasik Liberal teorinin insana yaklaşımını temel alarak devletlerin dış politika süreçlerini anlama gayesi ile uyarlanmıştır. Klasik Liberal teorinin temel ilkeleri kısmında da yer aldığı gibi Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi de en temele bireyi alır ve bireyin yapısının “iyi” olduğunu savunur. Devletlerin politika yapmasında Realist kuramdaki gibi alçak politika, yüksek politika ayrımı yoktur. Devlet politikalarında birçok konu önemli görülmektedir. Bundan dolayı Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinde politika, yalnızca askeri ve güvenlik konularında yapılmaz. Dış politika kararı alınırken devletin iç politikasına da bakılır ve devlet içi kurumlarda politika sürecinde yer alır. Devletin politika üretme sürecinde sivil toplum örgütleri, uluslararası şirketler, uluslararası derneklerin de yer almasından dolayı Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi çok yönlü ve plüralisttir (Varlık ve Demir 2013: 67- 88). Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi Realizmin, uluslararası hukuku önemsememesini eleştirmektedir. Çünkü devletler arasındaki ilişkilerden doğan uluslararası anlaşmalar devletler için bağlayıcıdır. Ancak Realizme göre uluslararası sistem kaotik ve anarşik olduğundan devletler arasında korku ve şüphe yer almaktadır. Liberal Uluslararası İlişkiler kuramındaki gibi insanlar temelinde iyi olsalar dahi Realist felsefe uluslararası sistemin anarşik olmasından dolayı savaşların çıkacağını söylemektedir.

Liberalizmin temel çerçevesine bakıldığında uluslararası sistem içerisinde devletlerin durumuna açıklık getirmeye çalıştığı görülmektedir. Liberalizmin Uluslararası İlişkileri açıklamaya çalıştığı iki temel soru vardır. Bunlardan biri sistemin anarşik yapısı olmasına rağmen neden devletlerin her zaman savaş halinde olmamasıdır. Diğer soru ise uluslararası arenanın anarşik ortamına rağmen devletlerin işbirliği

kurabiliyor olmalarıdır. Devletlerin sürekli savaş halinde olmaması ya da kendi aralarında anlaşabiliyor olmalarını, Liberal teorinin insanların rasyonel karar alabilmeleri ile açıklamaktadır. Bundan dolayı Liberalizm olasılıklara dayanmaz, yalnızca olan olayları inceler (Oğuzlu 2014: 150).

Uluslararası İlişkilerde anarşinin varlığı, bu anarşinin çözümü için cezayı gerektirmemelidir. Bu ceza bir abluka olabileceği gibi bir ambargo, savaş durumu da olabilmektedir. Ancak uluslararası anlamda anarşinin çözümünde devletler güvenlikleri ve dış politikaları konusunda var oldukları için cezaya gerek kalmamalıdır. Devletler arasında bir sorunun varlığında, sorun konuşulmalı ve sorunun getirdiği güvensizlik ortamının üzerine gidilmelidir. Bu güvensizlik ve sorunların çözümü için de uluslararası örgüt ve kurumlardan faydalanılmalıdır. Çünkü ülkelerin söz verdiği konulara uyup uymayacağı belli olmadığı için bir güvensizlik ortamının var olması gayet olağandır. Uluslararası arenada bu konuların konuşulması yeniden güven ortamı oluşturacaktır. Uluslararası örgütler ve kurumlar devletler arasındaki güven ortamına katkı sağlayacaktır (Slaughter 1995: 722- 726).

Soğuk Savaşın getirmiş olduğu iki kutuplu sistemin ortadan kalkmaya başlaması ile devletlerin dışında başka aktörlerin de var olduğu görülmüştür. Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinde anarşi ortamının olabileceği kabul görse de işbirliğinin varlığının mümkün olduğu da savunulmuştur (Moravcsik 2001: 13). Soğuk Savaş sonrası Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi'nin tekrar gündeme gelmesinde hiç kuşkusuz küresel olarak yaşanan ekonomik ilerlemelerin önemi büyüktür. Bu ekonomik gelişmelerin önünde devletlerin değil, küresel şirketlerin yer alıyor olması Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin konuşulmasına neden olmaktadır.

Yaşanan ekonomik buhranlar ve enflasyon sorunları sonrasında Joseph S. Nye, Jr. ve Robert O. Keohane Uluslararası İlişkiler bilimini Liberal kurama yaklaştıran *Transnational Relations and World Politics* ve *Power and Interdependence: World Politics in Transition* adlı eserlerini 1972 ve 1977 yıllarında yayınladılar. Robert Keohane ve Joseph Nye Uluslararası İlişkiler bilimde “*Ulus Aşırılık*” (transnationalism) ve “*Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık*” (complex interdependence)

terimlerini literatüre katmışlardır. Bu terimler ışığında Liberal Uluslararası İlişkiler kuramı daha sistematikleşmiştir. “Ulus aşırılık” kavramı ile Realizmdeki gibi devletlerin tek aktör olduğu paradigmasından çıkılmaya başlanmıştır. Buna göre, devletler artık karar alırken yalnızca ülke çıkarlarını göz önünde bulunduran tek aktör değildir. Devletler artık güç temelli olmaktan ziyade bünyesinde barındırdığı uluslararası şirketler, sendika ve örgütlerin de dış politika sürecinde yer almasına izin vermektedir. Bundan dolayı devletler dış politikada karar alıcı olarak plüralist bir mekanizma ile hareket etmektedir. Realizmdeki gibi sadece devlet ülkeleri temsil etmemekte, Liberal Uluslararası İlişkiler teorisine göre artık devletler arası diyalog uluslararası kurumlar aracılığı ile dış politikada yer almaktadır. Devlet dışı aktörlerin uluslararası arenada yer alması insanları birbirlerine yaklaştırmaya başlamıştır. Birbirlerine yaklaşan insanlar yaptıkları ortak işlerle ilişkileri arttığı için birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı olmuşlardır. Nye ve Keohane devletten çok devlet dışı aktörleri ön plana çıkarmıştır. “Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık” (complex interdependence) terimiyle devletlerin tek amacının askeri güç ve güvenlik sağlamak olmadığı, ekonomi ya da çevre konularının var olduğu açıklanmıştır. Güvenlik, çevre ya da sağlık konularının birinin diğerinden daha önemli olmadığını söylemişlerdir (Nye ve Keohane 1971: 23-33).

Realizmin devletler arası anlaşmalara ve uluslararası örgütlerin devletler arasındaki ilişkiyi arttıracığına pek olasılık vermemesinin sebebi, devletler arasındaki ilişkileri sıfır toplamlı olarak görmesinden kaynaklanmıştır. Çünkü Realist felsefeye göre devletlerden biri kazanacak diğeri kaybedecektir. Ancak Liberal Uluslararası İlişkiler kuramı devletler arasındaki ilişkilerin sıfır toplamlı olmadığını söyleyerek Realizmi eleştirmektedir. Liberal Uluslararası İlişkilere göre devletlerden biri muhakkak kaybetmek durumunda olmadığını; her iki devlet arasında rekabet olsa dahi iki tarafın da kârlı olabileceğini savunmaktadırlar. Bir tarafın kaybedeceğini söyleyen Realist kurama bakıldığında Liberal Uluslararası İlişkiler kuramında geçen “Karşılıklı Bağımlılık” kavramına yer olmadığı görülmektedir.

“Karşılıklı Bağımlılık” kavramı Robert Keohane ve Joseph Nye tarafından Neo-Liberal Kurumlsalcı teori altında açıklanmaktadır. Bu kavram Liberal Uluslararası

İlişkiler kuramında önemli olduğu için daha fazla açıklanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Buna göre devletlerin birbirleri arasında ekonomik ilişkilerden veya bağlı oldukları ortak örgütlerden dolayı aralarında görünmez bir bağımlılık oluşmaktadır. Bunun en önemli tetikleyicisi serbest piyasadır. Serbest ticaretin varlığı devletler için o kadar kıymetlidir ki yeri geldiğinde Afyon Savaşlarında olduğu gibi ticaretin yasak olması savaşları beraberinde getirmektedir (Çelik Wiltse 2014: 141).

“Karşılıklı Bağımlılık” devletler arasındaki ilişkilerin dinamiklerini de belirlemektedir. Örneğin Türkiye ve İsrail ilişkilerindeki bağımlılığa bakıldığında Türkiye’nin İsrail’e satmış olduğu demir - çelik malzemelerine kota koyması veya fiyatlarına zam yapması İsrail’i karşı atağa geçirecektir. İsrail de karşı adımda bulunarak Türkiye’ye satmış olduğu tohumu zam yapabilir veya satışına sınır getirebilir. Kısacası iki devlet karşılıklı aynı politikayı uygulayabilmektedir. Ancak ülkelerin güçlerine ve lobi faaliyetlerine bağlı olarak Türkiye’nin yapacağı bir boykot yalnızca İsrail’in tepkisini çekmeyecek aynı zamanda İsrail’in yanında olan diğer devletlerin de İsrail’in yanında tavır almasına sebep olacaktır. Bu nedenle ticari ilişkilerin olduğu devletler çift taraflı bir bağımlılık içindedir. Bu, karşılıklı bir bağımlılıktır. Bu bağımlılık siyasi veya ticari sebeple yapılacak bir hamlede yalnızca ilgili devletleri değil, devletlerin içinde yer aldığı grupların da etkilenmelerine neden olmaktadır. Türkiye İsrail’e boykot uyguladığında ABD’yi de karşısına almış olacaktır (Duva 2017: 104). Devletlerin siyasi ilişkileri gerilmeye başladığında ekonomik ilişkileri de etkilenmektedir. Ancak Karşılıklı Bağımlılığın varlığı, devletlerin siyasi anlamda gerilmelerinin önüne geçecektir. Çünkü ticari ilişkilerin kazancını etkilememek için devletler siyasi gerilimlerden kaçınmaya çalışmaktadırlar.

Liberalizmin sınır ötesinde oluşturduğu ticari bağlar, toprak fethetme fikrinden devletleri uzaklaştıracak ve ticaretle kazanacağı gelirin daha fazla olacağını anlamasını sağlayacaktır. Devletler savaşların, ticari refahı gerilettiğini gördükçe savaşlara olan destek de azalacaktır. Bu nedenle ticaretle başlayan bağımlılık devletler arasındaki saldırganlığı asgari düzeye indirecektir (Burchill 2013: 96). Kuralların varlığı, devletlerin “ortak çıkar ve kazançlarının” olmasından dolayı uluslararası sistemde

normlara uyulmaktadır. Çünkü Liberalizmde devletlerin “kazan - kazan” mantığı ile yönetilirse entegrasyonun mümkün olacağı savunulmaktadır (Gismondi 2008: 169).

Devletler arasında başlayacak işbirliği zamanla devletlere kazanç sağladıklarını fark ettirerek işbirliğinin başka alanlarda da uygulanmasına katkı sağlayacaktır (Burchill 2013: 97). İlk olarak, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) olarak kurulan sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM), Avrupa Topluluğu (AT) kurulması ile devam eden AB oluşma süreci, ekonomik birliğin zaman içinde siyasi yanlarının da eklenmesi buna iyi bir örnektir.

Ülkeler arasında artan ekonomik ilişkilerin varlığı, ülkeleri bazı kurallara uymaya mecbur etmiştir. Çünkü ülkeler ticaret ile kazandıkları kârları kaybetmek istememektedirler. Bundan dolayı 1940’lı yıllarda başlayan “askeri / güçlü devlet” terimi “tüccar / güçlü devlet” terimine evrilmiştir. Devletlerin ticari anlaşmalar ile birbirlerine bağlanmış olmaları, artık tek başlarına ekonomik olarak var olmalarını engellemiştir. Kendi hammadde ve teknolojisini üreten olsa dahi devletler, bir başka devletin varlığına pazar alanı açısından ihtiyaç duymaktadır (Çelik Wiltse 2014: 142). Bundan dolayı ticari ilişkiler bağımlılığı karşılıklı olarak arttırarak uluslararası barışa da hizmet etmektedir (Nye ve Keohane 2011: 228).

Devletlerin ticari olarak ilişkilerinin ilerlemesi ile başlayan “Karşılıklı Bağımlılık” her zaman simetrik olmak zorunda değildir. Amerika ile Meksika incelendiğinde ABD’nin yaşayacağı ekonomik bir sıkıntıdan Meksika maksimum oranda etkilenirken, Meksika’nın yaşayacağı ekonomik sıkıntı ABD’de pek etki göstermeyecektir. Çünkü burada ABD bu ekonomik bozulmada “hassas” iken, Meksika “kırılgan” yapıdadır. ABD birçok devletle ticaret yaparken Meksika ticaretinin büyük bir çoğunluğunu ABD ile yapmaktadır. Bu ilişki bu sebepten dolayı asimetriktir. Asimetrik ilişki olsa da, Liberalizm Meksika örneğinde mutlak kazanca bakmaktan yanadır. Çünkü Meksika’nın ekonomik olarak tek başına ilerlemesi zor olduğu için ABD piyasasına üretim yapması ekonomik olarak büyük bir atılım olmaktadır (Çelik Wiltse 2014: 144).

Devletler arasında paktların, örgütlerin kurulması ve çeşitli organizasyonların yapılması, onları birbirlerine yaklaştırır, güven duymalarına neden olur. Bu tip kurum ve örgütlerle sağlanan üyelikler, devletler için bağlayıcıdır, devletleri verdiği sözü tutmaya ve dürüstlüğü mecbur edecektir. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile Avrupa Birliği (AB) gibi örgütlerin varlığı devletler arasındaki ilişkiyi geliştirmekte ve güven ortamını daha köklü hale getirmektedir (Yanık 2015: 42). Aralarındaki anlaşmazlığı –bir zamanlar - savaşlar ile çözmeye çalışan Fransa ile Almanya ortak politik ve ekonomik çerçeve parantezinde davranmaya ikna edilerek çatışmalardan arındırılmış öylece ekonomik ve politik işbirliğinde buluşmayı başaramışlardır (Burchill 2013: 97).

Uluslar arasındaki arenada da kuralların belli olması, kurallara uyulmadığında karşılaşılabilecek müeyyidenin ne olacağının bilinmesini gerektirmektedir. Bazı stratejik konularda devletler bir araya gelmekte sakınca görmemektedirler. Çevre kirliliği, küresel ısınma ve terör bunların bazılarıdır (Burchill 2013: 99). Terör konusuna örnek olarak 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a yapılan saldırı, globalleşmenin negatif yanlarının olduğunu göstermiştir. Yaşanan bu olay, bağımlılık ile ortaya çıkan güven ortamının önemini yitirmesine neden olmuş ve (Ongur 2010: 141) devletleri terörle mücadele anlamında bir araya getirmiştir.

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi içeriğinde demokrasi öne çıkan bir konu olmuştur. Bu anlamda demokrasinin, “halkın iktidarı seçmede söz hakkının olması” şeklinde ifade bulmuştur (Şahin 2008: 1). Liberalizmde demokrasinin üzerine yapılan en önemli vurgu halkın yönetimde söz sahibi olabilmesidir. Bireyin içinde yaşadığı toplumda, devlet işlerinde ve kademelerinde daha fazla söz sahibi olması bireysel olarak özgür olduğunun en önemli göstergesidir. İktidarların değişmesi için savaşların yaşanmasına gerek duyulmamaktadır. Demokrasi de medeni şekilde seçim yoluyla iktidarın değişmesine imkân tanımaktadır. Bu da halkın özgür iradeye sahip olmasından geçmektedir. Ama Liberal demokrasi, ‘mevcut yönetiminde sınırlanabiliyor olması’ anlamı taşımaktadır. Çünkü burada anayasanın varlığı söz konusu olmaktadır. Bu sebeple Locke, olası bir demokrasinin tehlikeye girmesi ihtimaline karşı anayasanın önemini vurgulamıştır (Avan 2013: 29). Çoğunluğun bir araya gelmesi ile otoriter bir

yönetimi anayasanın varlığı engelleyebilecektir. “Kendi kendini yönetme” olarak görülen demokrasi, “her bireyin kendisi tarafından yönetilmesini değil, diğer kimseler tarafından yönetilmesini ifade etmektedir” (Mill 2009: 47).

Demokrasilerde çoğulculuk anlayışı Liberal demokrasinin temel yapı taşlarındandır. Bunun uygulanabilmesi de siyasi partilerin varlığından ve çeşitliliğinden geçmektedir. Partiler arası rekabetle başlayan bu süreç toplumun birçok kesiminin ayrı ayrı kendi temsillerini bulmalarına da olanak sağlamaktadır. Parti sayısının fazlalığı ve rekabet ortamının olması daha iyiye ulaşmak için bir araç olmaktadır. Bunu sağlamak için de çoğulculuğun önüne bir kısıtlama konulmaksızın bireylerin sahip olduğu hakların kullanılması gerekmektedir. Kısacası, baskı ile çoğulcu olan halkı zorla homojen bir görüntü içine hapsetmek tek tipleştirmeden öteye gitmeyeceği gibi demokrasiye balta vuracaktır. (Dursun 2012: 178).

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi demokrasiye ve devlet içi unsurların işleyişine önem vermektedir. Çünkü demokrasilerde devlet içi unsurlara (yasama, yürütme ve yargı) birbirinden bağımsız görevler paylaştırılarak; bir tarafta yanlış alınacak kararı diğer taraf engellemektedir. Böylece egemenlik bir tarafa verilmeyerek demokrasi dengeleyici olmaktadır (Oğuzlu 2015: 156). Bu denge sistemi de demokrasiyi ön plana çıkaran ve önemli kılan yanıdır. Tam tersini inceleyerek de Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin demokrasiyi neden bu kadar ön plana çıkardığı ve uluslararası barış konusunda demokrasiyi neden gerekli gördüğü anlaşılmaktadır. Örneğin Nazizm’e bakıldığında demokrasinin tek başına olduğu durumda kötü yönetimin başa gelmesinin imkânsız olmadığı görülmektedir. Bu sebeple tek başına demokrasi değil, eşitlik ve özgürlüğü kapsayan bir demokrasi Liberal demokrasi olarak adlandırılabilir. Özgürlük ve eşitlik arasındaki ilişki Liberalizm ile demokrasi arasındaki ilişki gibidir. Liberalizmin özgürlüğü ile demokrasinin eşitliğinin harmanlanması ile Liberal demokrasi ortaya çıkmaktadır (Sartori 1996: 415). Diğer bir ifade ile demokraside özgürlüğün en güzel ifade hali seçimlerdir. Seçimlerin anlam bulabilmesi için “özgür, adil ve düzenli” olarak uygulanması gerekmektedir. Bu durumda halktan beklenen de bunu bir vazife gibi değil de sahip olduğu doğuştan hak olarak görebilmesidir (Dursun 2012: 176).

Liberalizme göre demokratik rejimlerin daha barışçıl olduğunu söylemek mümkündür. Savaşların çıkma nedeni, demokratik olmayan, baskıcı rejimlerin varlığıdır (Arı 2012: 30). Bunun aşılması da insan aklına olan güvenden ve insanın özünün iyi olmasından yola çıkılarak insanların önüne konan engellerin akıl yoluyla kaldırılmasıdır.

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi demokrasi ile yönetilen devletlerin uluslararası kaotik ortamı engelleyip barışa katkı sağlayacağı tezi ile ön plana çıkmıştır. Liberal teorinin bu tezi iç politika dış politika arasında bir ayrım olmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü iç politika dış politikayı etkilediği gibi dış politika da iç politikayı etkilemektedir (Özpek 2016: 131). Demokrasi ile yönetilen devletlerin özellikleri dış politikada karar alırken devletler, sahip oldukları rejimlerden etkilenmektedir. Demokrasinin olduğu devletlerde işbirliğinin kurulması mümkündür. Bundan dolayı ne kadar çok devlet demokrasi ile yönetilirse uluslararası sistemin barış içinde olması da buna bağlı olarak artacaktır. Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi güç kullanımı ve savaş taraftarı değildir. Çünkü demokrasi ile yönetilen devletler şeffaftır. Kararlar ortak alınmaktadır. İktidarlar, aldıkları kararlar karşısında halkına hesap vermek zorundadır. Hiçbir toplum kolay kolay devletin savaş kararı almasını istemeyecektir. Çünkü savaşlarda en çok zararı halk görmektedir. Bu sebeple halkla birlikte karar alan hükümetler, kararlarını dış politikalarına da yansıtacaklardır (Plattner 1999: 26).

1.3. Liberal Uluslararası İlişkiler Teorisinde İç Politika Dış Politika İlişkisi

Siyaset bilimi içinde (17-18.yüzyıllar) doğan Liberalizm bireycilik ve devlet arasındaki ilişkiyi rasyonalizm üzerinden açıklamaya çalışan bir kuramdır. Çünkü aklın varlığı, insanların imkânını ve refahını artıracaktır. Ancak Liberalizm imkân ve refahın artması, yani insanların rasyonel bireyler olması ve akıllarını kullanabilmesi için devlet müdahalesinin sınırlı olması gerektiğini savunmaktadır. Sınırlı devlet müdahalesinin olduğu devlet sisteminde rasyonel bireyler özgürlüklerine sahip çıkacağı için, insan

refahının en üst düzeye çıkacağı devlet sistemi Liberal devletler olacaktır. Liberal bir devletin kendi sınırları içindeki bu özelliklerinin uluslararası düzeye yansımaları ile oluşan uluslararası düzenin devletlerin dış politikadaki hareketlerini etkileyecektir. Liberal demokratik bir devletin iç politikasında almış olduğu bir karar devletin dış politikasını da etkileyebilmektedir. Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi dış politika kararının sadece devletlerin çıkarlarına bağlı olarak alınmayacağını söylemektedir (Burchill 2015: 55-58).

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi iç dış politika ilişkisi varsayımları arasında devlet içi birimlerin ve kurumların aktörler olarak varlığını kabul eder. Devletin birçok kurumunu aktör olarak kabul etmesinden dolayı iç politikada Liberalizm çoğulcudur. Toplumun çıkarını devletin başındaki kişi değil, toplumsal aktörler arasındaki mücadelenin sonucu belirlemektedir. Bundan dolayı tek bir ulusal çıkarın varlığı söz konusu değildir (Oğuzlu 2014: 151). İç politikada bir kararın alınabilmesi için önce kurumlar arası fikirlerin beyan edilip tartışılması gerekmektedir. Tartışma ve mücadele sonucu öne çıkan kurumun alacağı karar, iç politikada yer alacaktır. Dış politikanın şekillenmesi için öncelikle devletin iç politikasının bu süreçlerden geçmesi gerekmektedir.

Hükümet politikaları ortaya çıkarken hükümet içerisindeki kanalların da gündemleri ön plana çıkmaktadır. Hükümet içi çalışan bu grupların varlığı hükümet politikalarında yer almaktadır. Melvin Small'a göre, Realist paradigmanın tam tersine ülkelerin dış politika kararı almalarında devletin içinde yer alan grupların etkisi olduğu, yönündedir. Bu devlet içi kurumların her birinin alınacak bir dış politika kararında sözlerinin geçmesi için aralarındaki rekabette bir kurumun öne çıkmış olması gerekmektedir. Kurumların kendi aralarında yaşadıkları iktidar mücadeleleri iç politikayı, sonra da dış politikayı şekillendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında etnik gruplar, ülkenin iç politikasından dış politikasına kadar birçok konuda farklılık gösteren geniş bir spektrumda devletin iç - dış politikalarını manipüle etmek için çabalamaktadırlar (Marrar 2009: 27).

Klasik Liberalizm bireyin önemli olduğunu, özgürlüğün bireylerin rasyonel davranmasında etkili olduğunu, demokratik devletlerde özgür bireylerin yer alacağını ve uluslararası savaşları önleme özelliği olduğunu anlatmaktadır. Klasik Liberal teori ile Liberal Uluslararası İlişkiler kuramına bakıldığında, devletin karar verme mekanizmalarında sadece yöneticilerin yer almadığı, devlet içi kurumların da yer aldığı görülmektedir. Çünkü Liberal Uluslararası İlişkiler kuramı devleti soyut bir varlık olarak görmemektedir. Devletin kendi içyapısı olduğunu ve bu içyapının iç politikayı etkilediğini savunmaktadır. Devletin iç politikasında alınan bir kararın devletlerin uluslararası arenada nasıl hareket edeceğine yön verebilmektedir. Devletlerin çıkar odaklı kararlar almadığını, devletlerin karar alma sürecinde rasyonel kararlar almak için çabaladığını söylemektedir (Varlık ve Demir 2013: 67-88).

Liberal Uluslararası İlişkiler kuramı karar almada devlet içi kurumları, sendika ve örgütleri de aktör olarak ön plana aldığı için iç politikada rasyonel karar alınamayacağı savunmaktadır. İç politikada alınan karar dış politikada bir konuyu ilgilendiriyorsa dış politikada da o karar geçerli olmaktadır. Devletler dış politika kararlarını uygularken artık gücü baz almadıkları için yeni bir politika geliştirmişlerdir. Bu yeni politikada güç diğer kurum veya devletler arasında dağıtılmıştır (<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu> ,18 Ekim 2018’da erişildi).

Devletlerin siyasal hayatında iç dış politikada bütünlüğün olması alınan kararların birbirini tamamladığını da göstermektedir. Bu anlamda siyaset, uluslararası şirketler, kuruluşlar ve vakıflar da işin içinde olduğu için dış politikada rolleri vardır. Bu roller Moravcsik’in Liberalizm üzerine söylediği üç temel varsayım içerisinde de görülmektedir. Bu varsayımlardan ilki uluslararası ilişkilerin temel aktörünün yalnızca devletler olmamasıdır. Demokratik sistemle devlet içi kurum ve kuruluşlarında politikanın da yer alıyor olmasıdır. İkinci varsayım demokrasi ile gelen hükümetlerin toplumun belli bir kesimini temsil etmesi, üçüncü varsayım olarak da uluslararası etkileşimlerin devletin iç politikada aldığı kararların yansıması olduğudur (Moravcsik 2001: 18). Siyaset, uluslararası şirketler, kuruluşlar ve vakıfların politikada yer

alabilmelerinin sebebi demokrasinin varlığıdır. Bu birimlerde yer alan kişiler, kimlikleri gereği dış politikada yer alan elit kimliklere sahiptirler. Birim düzeyinde devlet içi aktörlerin iç politikada aldığı kararların sistem düzeyinde dış politika kararlarını etkilediği anlamına gelmektedir. Örneğin, dış politika kararlarının alınmasında medya ayağının da bulunması medyaya da bu rolü vermektedir. Örnek vermek gerekirse Soğuk Savaş döneminde Dean Rusk, Rockefeller Vakfı başkanlığından dışişleri bakanlığına gelmesi dış politikada karar verilmesinde yetki sahibi olması anlamına gelmektedir (Wittkopf vd.2008: 250).

Uluslararası arenada sadece devletler yer almamakta kurum ve örgütler de yer almaktadır. Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin plüralist(çoğulcu) olması; devletleri dış politikada çoklu kuruluşlar arasındaki iş birliği olarak kabul etmesine ve yalnızca askeri gücün varlığına inanamamasına neden olmaktadır. Hükümet politikalarını, belirleyici ve plüralist özelliği ile WTO (Dünya Ticaret Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası ve Avrupa Merkez Bankası gibi kilit kurumların faaliyetleri, devletlerin iç politika kararlarını ve dış politikada hareketlerini şekillendirir (Colas 2005: 70-80). Örneğin Dünya Bankası ve IMF devletlere kredi vermeden önce “gözden geçirme ve denetleme” ile devletlerin politikalarına bakmaktadır. Politikada belirgin eksiklik veya değişiklik varsa ve bu kurumların denetleme heyetleri bu yönde bir rapor hazırladıysa kredi vermeyi bırakmaktadır. Kredi vereceği devletlere yardım içeren programlarını durdurma kararı almaktadır. Devletlerin iç politikalarında yaşanan bir değişiklik, mali yardım alma yolunu da kapatmış olmaktadır. Böylece Dünya Bankası ve IMF, kredileri dondurmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere devletler yalnızca tek aktör olmamakta, devlet içi bir siyasi sıkıntı yaşadığında veya bir değişikliğe gittiğinde devletin dış politikası da bağlı olduğu kurumların aldığı kararlardan etkilenmektedir. Bundan dolayı kredi fırsatından faydalanmak için niyet mektupları yazmak durumunda kalmaktadır. Eğer IMF veya Dünya Bankası gerekli görürse devletlere bazı önerilerde bulunarak bu önerilere uyulmasını beklemektedir (<http://politikaakademisi.org/2013/02/27/imf-ve-dunya-bankasinin-turkiye-ile-iliskileri/>, 22 Ekim 2018’de erişildi).

Liberalizmin kavramları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bireyin olmadığı yerde ne özgürlüğün ne de demokrasinin bir anlamı olacaktır. Aynı şekilde

özgürlüğün olmadığı yerde de demokrasinin hiçbir anlam ifade etmemesi Liberal Uluslararası İlişkiler teorisini bir bağlam içinde açıklamayı sağlamaktadır. Demokrasinin olmaması özgürlüğü etkilemezken özgürlüğün olmaması demokrasiyi baştan aşağıya etkilemektedir. Bu özgürlüğün korunabilmesi için de hukukun varlığı gerekmektedir. (Dursun 2012: 170-171). Buradan yola çıkarak özgürlüğün getirmiş olduğu demokrasi ile kurulan ülkelerde yöneticilerin seçiminde bireyler yer almaktadır. Bu anlamda iç politika kararlarının alınmasında bireylerde rol almış olur. İç politikada bireylerin söz hakkının olması demek dış politikaya da etkilerinin artması demektir. Bu konuya ABD üzerinden bakıldığında, ABD kurulduğu günden bu zamana kadar demokrasi ile yönetilen bir ülkedir. Bu açıdan iç politikanın dış politikayı etkilemesinde vatandaşının da söz hakkının bulunduğu görülmektedir.

İç politikanın dış politikayı etkilemesi hususunda bireylerin siyasi karar alma sürecine katılımı önemli olmaktadır. Bireylerin siyasi sürece katılımları demokrasinin getirdiği katılımcılık sayesinde iç politikada gerçekleşmektedir. Bireyler, iç politikada kendilerini yönetecek bürokrat ve liderleri seçerler, kendilerini temsil eden parti üzerinden karar alma süreçlerine katılırlar. Partilerin varlığı ile karar alma sürecine katılmaları aynı zamanda kararlar aldırılmalarına veya kararları değiştirmelerine imkân tanımaktadır. Bireyler kendilerini temsil eden örgütler aracılığı ile büyük bir kalabalığa sahip olarak, yöneticilere ve bürokratlara kararlar aldırabilmektedirler. Örgütlerin aynı zamanda bir seçmen kitlesini de temsil ediyor olması iç politikada alınacak kararı, gerektiği durumda bir dış politika kararına döndürebilmektedirler (Demir 2010: 606).

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi demokrasi ile yönetilen devletler arasında işbirliğinin olacağını öngörür. David Singer ve Melvin Small yapmış oldukları çalışma ile demokratik devletlerin savaşmadığını ortaya koymuştur. Michael Doyle da demokratik devletler ile barış arasındaki bağı Demokratik Barış teorisi (Democratic Peace Theory) ile açıklamıştır. Demokratik Barış teorisi demokratik devletler arasında savaşın yaşanmayacağı tezine dayalıdır (Ekmekçi 2011: 107). Savaşmayan Demokratik devletlerde uluslararası ortamın barış içinde olacağı anlamına gelmektedir. Bu teori devletlerin iç sistemlerine ve özelliklerine odaklanmıştır. Demokratik Barış teorisine göre devletlerin dış siyasetleri devletlerin iç politikalarına ve siyasetlerine göre

şekillenmektedir (Elman 2001: 759). Bu ilgiyi Demokratik Barış teorisi ile açıklarken iç politikanın dış politikaya etkileri de görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında iç politikada demokrasi ile yönetilen devletler yumuşak güç kullanmayı tercih etmekten ziyade antidemokratik ülkelerde devletler katı-sert güç kullanmayı tercih etmektedir. Sert güç kullanan devletler dış politika hareketlerinde başka devletlerle aralarındaki ilişkiyi savaş noktasına kadar getirebilmektedir. Liberal Uluslararası İlişkiler kuramı demokrasiyi ön plana aldığı için antidemokratik devletlerin savaşa yatkınlığını söylemekte; gücün antidemokratik devletlerde savaşı engelleyici bir faktör olduğunu desteklememektedir. Demokratik devletlerin çok olması savaşları engelleyen sebep olarak görülmektedir. Bunun için de devletlerin, siyasi yapı bakımından demokrasi ile yönetilmesi istenmektedir (Varlık ve Demir 2013: 67- 88). Böylece devletlerin iç siyasal hayatları savaşları önleyerek dış politikayı etkileyecektir.

Devletlerin müdahalesinin sınırlı olmadığı ve demokrasi ile yönetilmediği durumlarda savaşların çıkması Demokratik Barış teorisine göre mümkün görünmektedir. Demokrasinin olmadığı yönetimler incelendiğinde devlet müdahalesinin her alanda ve sınırsız şekilde uygulandığı görülmektedir. Örneğin, devlet adamları iç politikada vatandaşa vergi yükü getirme konusunda keyfi davranabilir veya kendi vatandaşını daha çok egemenliği altına almak için vergi konusunu iyi bir malzeme olarak kullanabilir. Karar alırken vatandaşını korumayan devletlerin dış politikada (uluslararası arenada da) bu rahatlıkta davranmasından dolayı savaşların çıkması olası görünmektedir (Burchill 2013: 90). Savaş kararının iç politikada alınması, o devletin dış politikasını ve diğer devletlerle ilişkilerini etkileyecektir. Ama Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinde dış politikada toplumlar kendi çıkarlarına göre hareket ediyor olsa da (savaş kararının verilmesi gibi) uluslararası arenada “ortak çıkarın, ticaret serbestliğinin ve demokrasinin” varlığı, devletler arasında sorun çıktığında bile işbirliği yapmalarına engel olmayacaktır (Oğuzlu 2014: 152). Ayrıca insanların iç politikada rasyonel kararlar alması da dış politikadaki savaşları engelleyebilecektir (Burchill 2013: 90).

John Rawls anayasal demokratik rejime sahip olmayan toplumların da zaman içerisinde demokrasiye evrileceği görüşündedir. Çünkü kendisi için hak ve adaletin peşine düşecek insanlar politika sürecinde yer almak isteyeceklerdir. İç politika

sürecinde yer almak isteyen bireyler devlet içerisinde yönetimde tek aktörün sadece devlet olmadığını görmektedirler. Aynı zamanda devleti oluşturan vatandaşların da aktif olarak siyasete katıldığını görürler. Ancak Liberal Uluslararası İlişkilerde iç dış politika ilişkisi bağlamında Rawls konuyu biraz daha ileriye taşıyarak demokrasi ile yönetilen devletlerde ve devletler arası ilişkilerde aktörlerin sadece devlet yöneticisi olmadığını söylemektedir. Devlet içerisinde yaşayan bireylerin de dış politika kararları içerisinde yer aldığını vurgulamaktadır. Çünkü devletin alacağı karar ile devletin içinde yaşayan bireylerin alacağı kararlar keskin çizgilerle birbirinden ayıramamaktadır. Demokrasi ile devlet yöneticisini ve politikacılarını vatandaşlar seçtiği için dış politikaya müdahale edebilmeleri de söz konusudur (Rawls 2007: 30).

Demokrasi ile yönetilen devletlerin gelişmişlikleri ne kadar ileri olursa olsun siyasal sistemleri açısından bazı farklılıkları bulunmaktadır. Ayrıca devletlerin iç politikaları ile dış politikaları arasında da -ne kadar demokratik olurlarsa olsun- farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü uluslararası gelişmelerden her devlet aynı ölçüde etkilenmediği için devletlerin dış politikaları da birbirinden farklıdır. Uluslararası gelişmeler ve olaylar devletlerin dış politikalarını nasıl etkiliyorsa iç politikalarını da etkiler. ABD'nin kurulduğu günden bu yana demokrasi rejiminden beslenen iç politikasının dış politikasına hızlıca yansıdığı görülmektedir. Bunun sebebi ABD siyasal sisteminde iç dış politika ilişkisini bir bütünlük içinde görmelerinden kaynaklanmaktadır. Diğer devletlerle ABD arasında yaşanan sorunlara da bütünlük içinde bakılmakta ve konu, “devlet misyonu” şeklinde algılanmaktadır. ABD vatandaşları da örneğin, Saddam Hüseyin veya Fidel Castro ile yaşanan sorunlara bütünlük içinde bakabilmişlerdir ve halkın da desteğini almışlardır (Sümer 2008: 135).

Demokrasi ile yönetilen devletlerin iç politika süreçlerinde baskı grupları vardır. Çünkü demokrasi, farklı düşünen grupların sistem içerisinde var olmasına izin vermektedir. Böylece ülke içerisinde hazırlanan yasalarda baskı gruplarının etkisi görülebilmektedir. Temeline bakıldığında baskı grubunda yer alan bireyler o sistem içinde yer alan vatandaşlardır. Bu sebeple iç politikada, yasama ve yürütme de yer alabilmektedirler. Demokrasi, esas olarak sivil toplumu kapsadığı için baskı gruplarını

demokrasinin olduğu hukuk sistemi içinde görmek Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi açısından mümkündür (Bilgici 2010: 19).

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisini iç ve dış politikanın birbirini etkilemesi yönünden bakıldığında ABD bu konuya en güzel örneği teşkil etmektedir. ABD, köklü demokrasiye sahip olması ve Avrupa'daki çoğulcu demokrasiden farklı olarak lobileri demokrasinin içinde olan normal bir durum olarak görmektedir (Arı 1997: 150). Demokrasinin sahip olduğu değerler açısından getirdiği haklar, özgürlükler, hesap verilebilirlik, şeffaflık ve hukukun üstün olması gibi değerler yer almaktadır. Aslında bu değerler iç politika ile de alakalıdır. Demokrasinin getirdiği değerler devletler arasında da uygulama alanı bulduğu için dış politikaya yansımaktadır (Kakışım 2017: 39).

ABD diğer devletlerden farklı bir dış politika üretmektedir. Devletler arası yapılan dış politikada kamuoyuna da önem vermiştir. Diğer rejimleri uygulayan devletlere Liberal demokrasiyi benimsetmek önemli bir dış politika hedefi olmuştur. ABD'nin dış politikada Liberal politikaları başka devletlerde görmek istemesinin sebebi, Liberalizmin olduğu demokrasilerin barışçıl tavırlara sahip olacağına inanmasıdır. ABD'nin iç politikasında da yer alan özgürlük, adalet, demokrasi ve Liberalizm temaları aynı zamanda dış politikasında da kullandığı temalar olmuştur. ABD'nin, dış politikasında yumuşak güce önem vermesi gelişen demokrasilere yönelik yatırım yapması ve onları teşvik etmesi üzerine kuruludur. ABD'nin demokrasilere yaptığı yatırım kapitalizmin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Çünkü demokrasi, kapitalizmin en rahat gelişeceği siyasal sistemdir. Kapitalizmin gelişmesi, devletlerin refahlarını arttıracaktır. Çünkü devletlerde refahın yükselmesi demek barış ortamının genişlemesine sebep olacaktır (Sümer 2008: 139).

Demokrasiyi bu kadar ön plana çıkaran Liberal Uluslararası İlişkiler teorisine göre bir devletin demokrasisi ne kadar istikrarlı ve düzenli kullanılıyorsa Liberalizmle o kadar ilişkidir. Bu bağlamda ABD gibi gelişmiş demokrasilerde iç politikanın dış politikayı etkilemesini en güçlü anlatacak olan kuram, Liberal Uluslararası İlişkiler teorisidir.

II. BÖLÜM

2. ABD'NİN İÇ POLİTİKASI VE LOBİCİLİK

Bu bölümde ABD siyasal hayatında yer alan yasama, yürütme ve yargı sistemi hakkında bilgi verilecektir. ABD iç politika süreçlerinin anlaşılması ile ABD içerisindeki lobicilik faaliyetlerinin etkisinden, sürecinden, fayda ve zararlarından bahsedilecektir. Böylece lobilerin bu temel kurumlarda ne şekilde var olduğu ve hangi konularda aktif siyaset yürüttükleri netlik kazanacaktır.

2.1. Amerikan Siyasal Sistemi

ABD iç politikasını anlayabilmek için öncelikle devletin temelini oluşturan ABD Anayasası ile başlamak doğru olacaktır. Bu açıdan bakıldığında ABD'de anayasa; Önsöz ile başlar, 7 madde ve 27 yasa değişikliğinden oluşur. Devlet yönetiminde “ulusal” ve “eyalet” hükümetleri olmak üzere “yetki” bölünmüştür. Bu şekilde federal bir sistem kurulmuştur. Aynı zamanda, yetkiyi bağımsız üç organ –yasama, yürütme ve yargı – arasında paylaştırarak dengeli bir ulusal hükümet oluşturulmuştur (<https://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>,9 Ekim 2018'de erişildi).

ABD siyasal hayatında Kongre'ye “yasama”, Başkan'a “yürütme” ve Yüksek Mahkemeye de “yargı” görevleri verilmiştir. Bu görevlerin paylaştırılması ile kuvvetler ayrılığının sınırları net ve belli olmaktadır (Akçay 2010: 24). Bu yapıların birbirlerinden ayrı noktalarda duruyor olması rekabetin oluşmasını da engellemektedir. Yasama, yürütme ve yargı birbirlerinden bağımsız olmalarına rağmen bazı araçlarla birbirlerine müdahale edebilmelerinden dolayı keyfi davranmalarının önüne geçilerek birbirlerini

dengelemektedirler (Arı 2015: 9). Başkanlık ve Parlamento seçimlerinde ikisini de halk seçmektedir. Bundan dolayı eşit güçtedirler. Bu dengeyi sağlamak için anayasada karşılıklarına eşit güçte yargı konulup denge sağlanmaya çalışılmıştır. Görev paylaşımı için Başkan ve Parlamento birbirlerinin yetkilerine girmeyecek şekilde çalışma düzenine sahiptirler. Örneğin, yasama süreci yalnızca Kongreye aittir. Başkanın bu anlamda bir yetkisi yoktur. Yapabileceği sadece veto yetkisini kullanarak Kongrenin çalışmalarına müdahale edebilir (Pasioğlu 2015: 46).

Yazılı anayasa bakımından bir ilk olan ABD anayasası 1789 yılında yürürlüğe konulmuştur. ABD'nin siyasal sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmaktadır. Kuvvetler ayrılığı yasama, yürütme ve yargı organlarının bağımsız çalışmalarını içermektedir. Yasama, yürütme ve yargının görevleri ve sınırları net olarak ayrılmıştır. Ayrıca birbirlerinin görevlerini sonlandıramamaktadırlar. Kuvvetler ayrılığının katı bir şekilde belirlenmiş olması kurumların daha düzenli çalışmasına ve yetki sınırlarının aşılmamasına neden olmaktadır. Burada hedeflenen durum yasama, yürütme ve yargı organlarının tek elde toplanmasına engel olmaktadır. Aynı zamanda burada hedeflenen diğer nokta hükümette bir görevde olanın, başka bir görevde olmasına engel olmaktadır. Yasamada olan biri yürütmede yer almak isterse yasama görevinden istifa etmesi gerekecektir. ABD siyasal hayatındaki bu üç organ “Kontrol ve Denge (Checks And Balances)” prensibi ile çalışmaktadır. Kontrol ve Denge prensibi ABD içerisinde alınacak bir kararın ABD çıkarlarına uymadığı zaman elindeki yetkileri kullanarak denge sağlamaya çalışacaktır. Kontrol ve Denge sisteminde ise bir kurum diğer kurumu denetleyebilir ancak bir kurum diğer kurumu tekeline alamaz (Kuzu 2005: 168).

Federal bir hükümet ve eyaletlerden oluşan ABD siyasi sistemi, en üstte Anayasayı görmektedir. Ancak anayasa tek başına ABD yönetim sistemini belirlememektedir. Ayrıca federal ve eyalet hükümetlerinin yetkilerini de belirlemektedir ve yeri geldiğinde bunlara sınırlama getirmektedir. Eyaletlerin anayasaları olmasına rağmen, bunlar federal yasalara aykırı olmamaktadır. Böylelikle eyaletlerin çıkaracağı kanunlar anayasadan bağımsız olamazlar. Birimler arasında uyumsuzlukta yaşanmamış olacaktır (Akçay 2010: 24, http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/index.htm#mast 9 Ekim 2019’da erişildi).

2.1.1.Yasama

ABD 50 eyaletten meydana gelen bir federal yapıya sahiptir ve Başkanlık Sistemi ile yönetilmektedir (Yılmaz 2013: 1). Başkanlık sisteminde yasama meclisi üyeleri, hükümetin mevcudiyetinin devamı endişesi olmadan yasalar üzerinde özgürce karar verebilirler. Başkanlık sisteminde halkın ‘doğrudan’ seçtiği başkan ile toplumdaki çeşitli grupları da kapsayan yasama meclisi arasındaki güç dengesi işlevsel bir yönetim için pozitif bir ortam hazırlar (Yılmaz 2013: 3).

ABD’nin yasama organı Kongre’dir. Kongre, Senato ve Temsilciler Meclisi’nden oluşmaktadır. Diğer parlamenter sistemlerden farkı Kongre’nin iki kanadı arasında hiyerarşik bir ilişki bulunmamaktadır. İki kanadın da yetkileri aynıdır. Hem bir işbölümü hem de iş birliği mevcuttur (Akçay 2010: 28). Yasama işlevinden Senato ve Temsilciler Meclisi sorumludur. Senato, eyaletlerden gelen iki seçilmiş temsilcinin katılması ile 6 yıllığına seçilen 100 senatörden oluşmaktadır. Temsilciler Meclisi ise 2 yıllığına seçilen 435 temsilciden oluşur. Bu sayı 1929 yılında sabit tutulmuştur. Kongre bu anlamda çift meclise sahiptir. Çünkü eyaletleri memnun etmek temel alınmıştır. Eyaletlerin memnuniyeti için hem Senato hem de Temsilciler Meclisi’nde oy hakları bulunmaktadır (Akçay 2010: 25).

Yasama süreci belli komiteler ve alt komitelerden oluşmaktadır. Yasama sürecine müdahalenin olmadığı bir sistemde komiteler ve alt komitelerin önemli görevleri bulunmaktadır. Çünkü komitelerden geçen bir tasarrının Kongre’nin onayına sunulması formalite gibi durmaktadır. Mesele komitelerden geçmesidir. Buradan yola çıkarsak ABD sisteminde çıkar grupları ve lobicilik faaliyetlerinin çalışma alanını aslında komiteler oluşturmaktadır. Bu noktalardan geçen bir tasarı Kongre üyelerinin önüne geldiğinde tekrardan seçilme istekleri olduğu için lobicilerin müdahalesi ile Kongre üyeleri tarafından onaylanmaktadır (Arı 2000: 50.)

ABD siyasetinde çok partinin varlığından söz etmek zordur. Bunun nedeni seçim sistemidir. ABD vatandaşları seçim döneminde ya Demokrat Parti’ye ya da Cumhuriyetçi Parti’ye oy kullanmaktadır. Bu durum yalnızca ABD’ye ait bir durumdur.

Aslında başka partiler de ABD’de yer almakta ancak ulusal boyutta iki parti seçime gitmektedir. İki partinin varlığı aynı zamanda lobilere hareket alanı sağlamaktadır. ABD siyasal hayatında bazı bireyler, bir yerlere gelmek için parti kurmak ve parti üzerinden iç politikada yer almaya çalışmak yerine, lobi faaliyetleri aracılığı ile politikada yer almaktadırlar. Böylelikle lobiler aracılığı ile hükümete yön verecek, onların dikkatlerini çekecek ve onlara kolaylık sağlayacaklardır. Lobi faaliyetlerinde bulunurken iki partinin birbirine çok zıt olmaması lobıcilere sağlanmış olunan başka bir kolaylıktır (<http://politikakademi.org/2013/01/abdde-politik-sistem-kongre-ve-baskanlik-sistemi/>, 25 Mart 219’da erişildi).

Kongre’de diğer ülkelerdeki yapılardan farklı olarak parti ağırlığının olmadığı görülmektedir. ABD Kongre üyelerinin seçilmeleri konusuna seçim bölümünde daha ayrıntılı değinilecektir. Ancak burada parti disiplininin zayıf olduğu kesime değinmek gerekmektedir. Başkanlık seçimlerinin aksine Kongre üyesi seçiminde adaylar partilere değil, lokal olarak eyaletlerdeki seçmenlerinin desteğine göre seçilirler. Bundan dolayı seçilen üyeler aslında yasa çıkarmada yer alırken bu kararların alınması bir partiye dayanmaz, üyelerin özgür kararlarına dayanır. Ayrıca bu kararlar Kongre içerisinde hiyerarşi olmamasından dolayı özgürce alınabilmektedir.

Parti disiplini ABD siyasal hayatında zayıf olduğu gibi parti başkanlığı da ABD içerisinde zayıftır. Başka devletlere bakıldığında parti başkanlığı için ciddi mücadeleler verilmektedir. Ancak parti başkanlığı için ABD siyasetinde büyük mücadeleler verilmemektedir. ABD’de parti disiplini zayıf olduğu için Kongre üyelerinin aday gösterilmesinde ve seçilmelerinde parti başkanlarının en ufak bir etkisi yoktur. Bunun sonucu olarak Kongre adayları parti başkanından bağımsız hareket etmektedirler.

Politika ve yasama sürecinde lobilerin Kongre üzerindeki çalışmalarının nedenini anlayabilmek için aynı zamanda Kongre’nin özellikleri üzerinde de durmak gerekmektedir. Bu anlamda üst düzey yöneticileri atama, anlaşmaları onaylayabilme ve savaş ilanında bulunma yetkisinin Kongre’de olması dış politikayı da etkileyebilecek güçte olduğunu göstermektedir. Bu sebeple lobiler için Kongre ile çalışmak hayati önem taşımaktadır (Sander 1995:55). Kongre, Temsilciler Meclisi ve Senato’dan

oluştugu için Temsilciler Meclisi ve Senato'nun içeriğine de bakılması gerekmektedir. Temsilciler Meclisi ve Senato'nun yetkilerini incelemek, yetkileri arasındaki sorumluluklarından bir kısmının dış politika kararlarını oluşturduğunu veya etkilediğini görebilmeyi sağlamaktadır. Kısacası lobiler, dış politikaya müdahale edebilmek için Kongre'yi etkilemeye çalışmaktadır.

Temsilciler Meclisi: Temsilciler Meclisi'ne seçilmek için; 25 yaşını doldurmuş olmak, 7 yıldır Amerikan vatandaşı olmak ve seçim sırasında o eyalette oturuyor olmak şarttır. Görev süresi, Anayasa'da 2 yıl olarak belirlenmiş olan üyelerin 2/3 çoğunlukla herhangi bir üyenin ihracına karar verme yetkileri bile vardır. (Arı 2015: 38; Akçay 2010: 27). Eyaletlerin ne kadar üye çıkaracağı Kongre tarafından belirlenir. Her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır. Temsilciler istedikleri kadar seçime girebilirler. Bu konuda bir sınırlama yoktur. Temsilciler Meclisi üyeleri, lidere ve partiye bağımlı olmaktan çok seçmene bağımlıdır.

Temsilciler Meclisi ve Senato kanun yapabilme yetkisine sahiptir. Ama gelir kanunlarının tasarılarının hazırlanması yalnızca Temsilciler Meclisi'ne aittir. Yalnızca Temsilciler Meclisi'nin sahip olduğu yetkiler de vardır: Bunlar “*Başkana ve Yüksek Mahkeme Hâkimlerine karşı suçlamada bulunma, gelir sağlama amaçlı bütün yasa tasarılarının sunulması. . . Başkan adayının seçici oyların seçimi (oyların çoğunluğunu alamazsa da). . . . Bu gibi durumlarda, her eyalet delegesi bir oya sahiptir.*”(http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/federal.htm , 21 Ocak 2019'da erişildi).

Senato: Kongre'nin diğer kanadını Senato oluşturmaktadır. 50 eyaletin Senato'ya 2 kişi gönderme hakkı ile Senato 100 üyeden oluşur. Kongre'ye yardımcı olmak için Kongre bünyesinde alt ve üst komiteler bulunmaktadır. Örneğin, bir karar taslağı, önce alt komiteler tarafından incelenir. Daha sonra bu kararlar onay, gözden geçirme ve değişiklik gibi işlemler gerektiriyorsa üst komitelerden ilgili birime gider. Böylece kararlar Kongre'ye daha gitmeden uzunca incelenmiş olur. Böylece daha “*düzgün ve sağlam yapıtlı*” kararlar ortaya çıkar. Bunun sonucunda da Kongre kararları detaylıca incelemede zaman kaybına uğramaz (Akçay 2010: 29). Lobiler, Kongre

kararlarının oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Karar almada komite ve alt komitelerden onay çıkması gerektiği için lobi faaliyetleri bu noktalarda da çalışmak durumundadır. Kararın nihai şeklini bu bölüm oluşturmaktadır. Lobi grubu parlamenter sistemlerdeki gibi siyasi başkanların onayını almak zorunda kalmadan işini inisiyatif alabilen komiteler üzerinden de çözebilmektedir. Komiteden geçen bir konunun reddedilme durumu olsa bile Kongre üyelerini ikna ederek bu ihtimali en alt düzeye indirebilmektedir. Kongre üyeleri de seçimde destek görmek amacıyla bu durumları değerlendirmektedirler (Gönülal 2015: 38).

Yasama ile ilgili yetkilerini Temsilciler Meclisi ile birlikte kullanan Senato, kimi özel yetkilerle de donatılmıştır. Bunlara bakıldığında “*Başkanlık tarafından Yüksek Mahkeme, alt federal mahkemeler ve yürütme organındaki kilit pozisyonlara atanan kişiler göreve başlamadan önce Senatonun onayını almaktadır. Senato Başkan tarafından müzakere edilen uluslararası anlaşmaları onaylar veya reddeder. Başkana veya Yüksek Mahkeme üyelerine karşı açılan suç davalarında genellikle Senato duruşmayı yönetir ve jüri gibi hareket eder.*” gibi yetkiler olduğu görülmektedir (http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/federal.htm , 21 Ocak 2019’da erişildi).

ABD’de yasa yapma, ‘iki yasama organı bulunmasından dolayı’ teferruatlıdır. Yasa yapma işlemi Temsilciler Meclisi’yle işe başlar. İlk olarak Temsilciler Meclisi’ne bir öneri verilir. Temsilciler Meclisi Başkanı’na öneri gönderilir. Başkanın uygun bulması halinde öneri ilgili komiteye gider. Ancak uygun görülmediği takdirde yasa ölür. Komite başkanı, burada yasa önerisini gündeme alıp almama konusunda keyfi davranır. Gündeme aldığı takdirde başkan herkese duyurur. Böylelikle yasa yapma işinin komite ayağı başlamış olur. Bu noktada lobilerin görevi komite çalışmalarını takip etmek ve görevlerini belirlemektir (Akçay 2010: 29).

Amerikan halkı, sivil toplum kuruluşları ya da lobilerde yapacakları başvuru sayesinde yasa çıkarma için teklifte bulunabilirler. Ancak teklifin bir tasarı haline gelmesi yalnızca Kongre’ye aittir. Süreç önce Temsilciler Meclisi’nde yasanın sunulması ile başlanır, yasa gündeme alındıktan sonra üçüncü okunmada oylanır. Bu

oylamadan geçen yasa tasarısı Senato'ya ulaşır. Senato'nun ilgili komisyonu tarafından incelenip geçmesi sonucunda Temsilciler Meclisi başkanı ve Senato başkanı tarafından imzalanıp başkana gönderilir (Umerova 2006: 21). Başkan ise :

- İmzalar.
- 10 gün (pazar günleri hariç) içinde imzalamasa o yasa yürürlüğe girer.
- Veto eder, yasa yürürlüğe girmez. Ancak, hem Senato hem de Temsilciler Meclisi üye sayısının 2/3 çoğunluğu oluşturulup başkana karşı bir direnme olursa yasa yürürlüğe girer (Çam 2000:30-70).

Yasa yapma sürecinde veya kararlar alırken Kongre'nin Başkanı frenleme mekanizması olarak "Kontrol ve Denge" prensibi yer almaktadır. "Kontrol ve Denge" prensibi burada yürütme ve yasamanın birbirlerini denetlemesi gibi düşünülebilir. Bu şekilde kurumlar birbirlerini denetlediği için tek bir tarafın güçlenip idareyi ele almasını önlemiş olmaktadır Bu dengenin bir tarafında yürütme olarak Başkan bulunurken diğer tarafında da yasama olarak Kongre yer almaktadır. "Kontrol ve Denge" prensibi ile Başkan ve Kongre birbirlerinin görev alanına girememektedirler. Örneğin Başkan Parlamentodan gelen yasaları geri çekebilirken Kongre de yaptığı atamalara karşı veto hakkı kullanabilmektedir. Amaç, herkesin yetkileri çerçevesinde hareket etmesini sağlamaktır. Ancak, bir tarafın sorumluluğunda dahi olsa yasama, yürütmeye ya da yürütme yasamaya ihtiyaç duyacağı için işbirliği halinde olmak durumundadırlar (Zengin 2016: 12; Miller 1987: 1293).

2.1.2.Yürütme

ABD siyasi sistemini daha iyi anlayabilmek için Yürütme'de önce Başkan'ı incelemenin daha sonra Başkan'a yardımcı olan diğer yürütme organlarını incelemek faydalı olacaktır.

2.1.1.1. Başkan

Temsili seçimle gelinen Başkanlık Hükümeti, 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri anayasasında yer alan yazılı bir hükümet şeklidir. Bu, ABD iç savaşından

önce İngilizlerin rejimi ifade etmek için kullandıkları, ABD vatandaşlarının kendi ihtiyaçlarına göre oluşturdukları bir terimdir. Burada öne çıkan demokrasinin kişisel iktidarla bir arada olmasıdır. Amaç, güçlü bir icra organı ortaya koymaktır (Arı 2015: 19).

Devlet başkanı ve hükümet başkanı aynı kişidir ve bu kişi başkandır. Bakanlar, başkanın sekreteri görevindedir. Hükümetin politikası gibi tüm rotayı belirlemek başkana bağlıdır. Diğer kurumların tek başlarına hareket etme ve karar yetkileri yoktur. Bakanlar tek tek başkanın emrinde ve ona bağlıdır. Bakanların Kongre'ye karşı siyasi mesuliyetleri yoktur. Yani bakanlar Kongre tarafından düşürülemez. Başkan, bakanları hiç bir gerekçe göstermeden dilediği zaman görevden alır. Bakanların atamasında Senatonun görüşünün alınması gerekmektedir. Ancak Senato, başkan serbest bırakmakta, bireysel politikasına yarayacak çalışanları seçmesine izin vermektedir. Federal Devletin askeri gücü başkanın kumandasındadır. Başkan, Amerikan silahlı kuvvetlerinin Başkomutanıdır. Generalleri ve ordu komutanlarını keyfi şekilde atayabilir ya da gönderebilir ancak, kendi başına savaş ilan edemez. Savaş ilan edebilmesi için Kongre'den onay alması gerekmektedir. (Yılmaz 2013: 2).

ABD Başkanı anlaşmaları değerlendirme görevine sahiptir. Bu görev ABD Başkanına uluslararası antlaşmaları imzalama hakkı tanımaktadır. Ama antlaşmalarının resmiyet kazanıp yürürlüğe girmesi için Senatonun 2/3 oranında kabul oyunu alması gerekmektedir. Kongrenin onay vermediği durumda yasa teklifleri reddedilecektir. Örneğin, Başkan Woodrow Wilson ABD'yi Milletler Cemiyetinde görmek istemiştir. Ancak Kongre onayı alınamayınca ABD Milletler Cemiyetine girememiştir.

ABD Anayasasına bakıldığında dış politika sorunlarında yetkilerin, yasamanın veya yürütmenin kapsamında olup olmadığını pek anlaşılamamaktadır. Sürece bakıldığında dış politikada karar verme, başkan ve çevresi tarafından oluşmaktadır. Dış politikada kararlar bazen çok kısa zamanda alınabilmektedir. Ancak savaş kararı ve anlaşmaların imzalanmasında Kongre'ye ihtiyaç duyulması dış politika görevinin hangi organa ait olduğunu anlaşılmaz kılmaktadır (Beyaz 2011: 2).

Amerikan Anayasası; yasama, yürütme ve yargı erklerini ayrı ayrı idarelere verirken; yürütmeyi tek bir bireyde toplamıştır. Bu sistemde oyların büyük bir kısmını alan kişi, yürütme organını yönetmeyi hak etmiş olur ve önemi yüksek siyasi kararları tek başına alabilir. Yürütmenin başka, yasamanın başka partiden olması durumunda da “uzlaşma” görülmesi zor olacaktır. İkisi arasında yaşanacak mücadeleler çok zorlayıcı olacağından sisteme zarar vermesi açısından kaygı taşımaktadır (Yılmaz 2013: 3).

2.1.1.2.Yürütme Organları

Dış İşleri Bakanlığı: ABD Dış İşleri Bakanlığı 1789 yılında kurulmuştur. Yürütme organları, hükümetin önemli birimlerinden birini oluşturmaktadır. Temel görevleri arasında ABD vatandaşlarının diğer ülkelerle ilişkilerinde haklarını korumak ve dış politikanın şekillenmesinde Başkana danışmanlık yapmak vardır. Bundan dolayı “dış işleri bakanlığı” Başkanın temel danışmanları arasındadır. Bakanın verimliliği ve becerileri de kişisel marifetinden, deneyiminden ve Başkanla olan ilişkisinden etkilenmektedir. Dış politikada karar alınması kimi zaman ivedi olmak durumundadır. Yasal prosedürler uzun sürdüğünden ve dış politika kararının alınmasında bazı dönemlerde zaman kaybedilmemesi gerektiğinden kararları ‘doğrudan’ Başkan vermektedir. Dışişleri Bakanlığı bu sebeple danışma rolünde kalmaktadır (Umerova 2006: 23).

ABD’nin dünya siyasetindeki etkinliği artmasına rağmen Dışişleri Bakanlığı’nın öneminin politik gelişmelere nazaran artmadığı söylenebilir. Bu anlamda başka bakanlıklar ile kıyaslandığında daha az bir bütçeye sahip olduğu da görülecektir (Arı 2015: 205). 2018 yılında Dışişleri Bakanlığı 39 milyar dolara sahipken Savunma Bakanlığı 692 milyar dolara sahiptir (<https://www.haberturk.com/abd-savunma-butcesinde-74-milyar-dolar-artis-1714320>, 25 Şubat 2019’da erişildi).

Savunma Bakanlığı: ABD Savunma Bakanlığı 1947 yılında kurulmuştur. Savunma Bakanlığı (Pentagon) kurulduğu yıllarda personel sayısı ve etkinlik sayısı güçsüz olsa da, zaman içerisinde millî savunma konusunda dinamik gücünü arttırmıştır. Başkan, başkomutan olduğu için Savunma Bakanı da başkomutan yardımcısıdır.

Bakanın görevi tüm askeri teşkilatın uyumlu ve etkileşimli şekilde çalışmasını sağlamaktır (Arı 2015: 208). Savunma Bakanına bakıldığında başkomutan yardımcısı olmasından dolayı;

- 1- *"Genel politika ve programlar" hazırlayacak ve hepsinden de öte "genel idare, otorite ve kontrol" görevlerini yerine getirecektir.*
- 2- *"İkmal, ulaşım, depolama ve araştırma alanlarında gerekli tedbirleri" alacaktır.*
- 3- *Milli Askeri Tesisleri oluşturan kuruluşların bütçelerinin hazırlayacak ve koordinasyonunu sağlayacaktır (Atay 2000: 111-112).*

Başkan dış politikada karar verirken Savunma Bakanlığı tarafından bilgi ve danışma hizmeti alır. Ancak Başkan eğer kendi karar vermek isterse Savunma Bakanlığını bu anlamda devreye sokmayacaktır ve Savunma Bakanlığı dış politika sürecinde yer almayacaktır. Ayrıca Savunma Bakanlığı Başkanın yerel konularda bilgilendirilmesinden de sorumludur (Gönülal 2015: 45).

ABD dış politikasında etkili olan Savunma Bakanlığı, İstihbarat Örgütleri ve Ulusal İstihbarat Direktörüdür. İstihbarat Örgütleri incelendiğinde, ABD gibi güçlü bir devletin dış politikasını şekillendirmede önemli bilgiler sağlayan bir kurum olduğu göze çarpmaktadır. ABD İstihbarat Örgütleri: Merkezi İstihbarat Teşkilatı, Savunma İstihbarat Birimi (CIA), Kara Kuvvetleri İstihbaratı, Donanma İstihbaratı, Hava Kuvvetleri İstihbaratı, Deniz Kuvvetleri İstihbaratı, Uzmanlaşmış Ulusal Dış İstihbarat, Federal İstihbarat Bürosu, Hazine Bakanlığı İstihbaratı, Enerji Bakanlığı İstihbaratı, Dışişleri Bakanlığı İstihbaratıdır. CIA bu noktada diğer birimlerin biraz daha ilerisinde yer alarak dış politika sürecinde bilgi sağlama, rapor verme, tavsiye verme ve başkanın komutlarına göre hareket ederek operasyonlar yapma görevi ile ilgilenmektedir (<https://tatarkursad.wordpress.com/2013/10/08/Amerikan-dis-politika-yapim-sureci-ve-aktorleri/> ,21 Eylül 2018'de erişildi). ABD Adalet Bakanlığına bağlı federal emniyet gücü olarak hizmet veren FBI (Federal Bureau of Investigation) devletin menfaatlerine uymayan gizli anlaşmaları takibe alma, organize cinayetler, soygunlar ile suçlar konusunda görevlendirilmiştir (Arı 2015: 128).

Ulusal Güvenlik Konseyi: Ulusal Güvenlik Konseyi, Başkan tarafından yönetilmektedir. Konseyin düzenli katılımcıları Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Hazine Bakanı ve Savunma Bakanındır. Genelkurmay Başkanları Konsey'in yasal askeri danışmanıdır ve Ulusal İstihbarat Direktörü de istihbarat danışmanıdır. Başsavcı, Yönetim ve Bütçe Bürosu Direktörü sorumluluklarına ilişkin toplantılara katılmaya davet edilmiştir (<https://www.whitehouse.gov/nsc/> , 6 Ağustos 2018'te erişildi).

Ulusal Güvenlik Konseyi, 1947 tarihli Ulusal Güvenlik Yasası Değişiklikleri (63 Stat. 579; 50 USC 401 ve devamı) ile değiştirilen 1947 Ulusal Güvenlik Yasası (PL 235 - 61 Stat. 496; USC 402) tarafından kurulmuştur. Daha sonra 1949'da, Yeniden Yapılanma Planının bir parçası olarak, Konsey Başkanın İcra Dairesine yerleştirildi (<https://www.whitehouse.gov/nsc/>, 6 Ağustos 2018'te erişildi) .

ABD'de Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) iktidar düzeyinde siyaset ve stratejileri koordine etmek için kurulmuştur. Ulusal Güvenlik Konseyi'nin oluşturulma nedeni ulusal politikaları tespit ve formüle etme ihtiyacıdır. 1940 yılında Daimi İrtibat Komitesi, 1944 yılında Devlet Kara-Deniz Koordinasyon Komitesi ile birlikte son şeklini almıştır (Atay 2000: 117). Ulusal Güvenlik Konseyi'nde yapılan işlem, politik ve/veya askeri konular üzerinde tartışıp karara bağlamaktır. Bu sayede Ulusal Güvenliği kapsayan tüm hassas ve stratejik konularda sürecin/konunun nerede olduğu ve nereye gittiği daha net anlaşılır. Konseyin bir özelliği de Başkan'ın kabinesi gibi karar alamaması ve siyaset yapamamasıdır (Atay 2000: 117).

Tüm bu bakanlıklar haricinde Maliye, Adalet, Tarım, Enerji, Eğitim, Sağlık, Sosyal Hizmetler, Çalışma, Ulaştırma ile Ticaret Bakanlığı da görev yapmaktadır. Bu bakanlıkların görevleri arasında dış politika sürecine katkı sağlamak da yer almaktadır. Örneğin savaşlardan sonra -özelde paranın, genelde ise iktisadın- ABD dış siyasetinde önemli olmasından dolayı Maliye, Ticaret ve Tarım Bakanlıkları da önem kazanmaktadır. Tarım Bakanlığı'nın başka ülkelerde yapılan gıda ve tarım ürünleri yardımlarını programlaması, gelişmekte olan ülkelerde tarım politikalarını desteklemesi, gerektiğinde oralara uzman göndermesi, bakanlığın önemini ortaya koymaktadır (Akçay 2010: 37).

2.1.3.Yargı

ABD anayasası yargının görevlerini “*Yargı organının yetkisi, bu Anayasa’dan doğan tüm hukuksal ve adli davaları, Birleşik Devletler yasalarından, bunlardan alınan yetki ile yapılmış veya yapılacak antlaşmalardan ortaya çıkacak, yasalar ve emsaller kapsamına giren bütün davaları; büyükelçileri, diğer diplomatik görevlileri ve konsolosları ilgilendiren bütün davaları; bütün deniz hukuku ve deniz davalarını; Birleşik Devletlerin taraf olacağı anlaşmazlıkları; iki veya daha fazla eyalet arasındaki anlaşmazlıkları; (bir Eyalet ile başka eyalete mensup vatandaşlar arasındaki anlaşmazlıkları); aynı eyaletten olup da değişik eyaletlerden toprak bağışları iddiasında bulunan vatandaşlar arasında ve bir eyalet veya o eyalet vatandaşları ile yabancı devletler, (vatandaşları veya yabancı uyruklu olanları) arasındaki anlaşmazlıkları kapsamına alacaktır.*” şeklinde belirlemiştir (<https://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>,9 Ekim 2018’de erişildi). ABD yargısında Federal ve eyalet yargıçıları bulunmaktadır. Federal ve eyalet yargıçılarının görevi davalarda Anayasayı uygulamaktır. Ancak ABD yargı sisteminde bir dava görülürken Anayasayı yorumlama hususunda son yetki Yüksek Mahkemeye verilmiştir. Yüksek Mahkeme görülen bir dava sürecinde yasanın Anayasaya aykırı olup olmadığını inceleme göreviyle de yükümlüdür (<https://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>,9 Ekim 2018’de erişildi). Yüksek Mahkeme anayasayı denetlerken bu denetimi günün ihtiyaçlarına göre yapmaktadır. O dönemde hazırlanan anayasanın bugünün şartlarına göre yorumlanabiliyor olması, sistemi esnek kılmaktadır. Yüksek Mahkeme bu denetimi yaparken yasanın esnek olmasını sağlayan durum, yeni karar alma şeklinde değil de karara karşı çıkması yoluna dayanmaktadır. Yani önce bir dava ile ilgili karar alınması gerekmektedir. Daha sonra alınan kararın anayasaya uygun olup olmaması incelenmektedir (Tosun ve Tosun 1999: 63).

Lobilere, ABD siyasal yaşamında faaliyet gösterdiği için burada ABD yargı sisteminde de yer verilmiştir. Lobiler bu anlamda mahkeme tarafından suçlanan kişi ile ilgili imaj konusunda yargıçıların fikirlerini etkileme noktasında yer alırlar. Bunun için çeşitli araştırmalar yapıp verileri paylaşırlar. Yargıçıların daha fazla bilgi edinmesine

katkı sağlarlar, yargıçlara verdikleri çeşitli bilgilerle yargı kararlarını etkilemeye çalışırlar (Khalilov 2008: 80).

2.1.4. Seçimler

ABD seçim sistemi anlatılırken ilk olarak Başkan ve Kongrenin seçim sürecini bilmek, daha sonra ABD parti sistemi içerisinde lobileri değerlendirmek gereklidir. Yürütme bölümünde Başkanın görev ve yetkileri ile nasıl seçildiğine değinilmiştir. Ancak lobilerin bu sürece nasıl ve neden dahil olduklarını daha iyi anlamak için Başkanın seçilmesine tekrar değinilmesi gerekmektedir (Gülbaş 2007: 81). ABD Başkanlık seçiminde aday olan kişinin 538 ikinci seçmenin 270'inin oyunu kazanması gerekmektedir. ABD Başkanlık seçimlerine halkın doğrudan başkanı ve yardımcısını seçmediği görülmektedir. Bu, başkanlık seçimlerinin önce parti içinde olduğu anlamına gelmektedir. Böylece aday, parti içindeki rakibine karşı rekabet etmek zorundadır. Seçmenler kendi eyaletlerinde, eyaletlerinin Seçiciler Kurulu aracılığı ile temsil edecek kişileri seçmektedirler. Böylece Başkan adayı eyaletler arasında rakibini elemek zorundadır. Bu seçim bittikten sonra, Seçiciler Kurulu başkan ve yardımcısının seçimini yaparlar. Seçiciler Kurulu sayısı o eyaletin Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerinin toplam sayısına denktir.

ABD'de öne çıkan Demokratik Parti ve Cumhuriyetçi Parti, başkan adaylarını ön seçim ile belirlemektedir. Ön seçim sonrasında Ağustos sonu Eylül başı partiler kurultay yapmaktadır. Kurultay sonucunda her partinin adayı belli olmaktadır. Kurultayların sonlanması ile 2 ay boyunca başkanlık seçim kampanyasına başlanır (Amerika Bülteni 2016). Seçim kampanyaları süreci Başkanlık sürecinde lobilerin yer aldığı süreçtir. Başkan seçim döneminde yürüttüğü kampanyalarla ilgili lobilerin ekonomik gücünden destek almaktadır. Çünkü Başkan'ın seçilmesi parti içerisinden başlayıp, aylarca devam etmektedir. Bu uzun süren seçim maratonu da Başkan adayına ekonomik yük getirmektedir. Bu ekonomik yük, Başkan adaylarına yapılan bağışlarla azaltılmaya çalışılmaktadır. Örneğin 2016 Kasım ABD Başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti aday adayı eski Dışişleri Bakanı Hillary Clinton 163 milyon 676 bin dolar bağış toplayarak birinci olmuştur. Cumhuriyetçilerin aday adayı eski Florida

Valisi Jeb Bush 150 milyon 284 bin dolarla en çok bağışı toplayan ikinci aday olmuştur (<https://tr.sputniknews.com/abd/201602091020754295-abd-baskan-aday-bagis/>, 5 Mart 2019’da erişildi). Bağışlarda da lobilerin bu kadar etkili olmasının nedeni uzun süren seçim sürecindeki kampanyaları ekonomik olarak karşılamamanın zor olmasıdır. Lobiler de Başkanın seçilmesi ile yürütme kanadında yer alabilmek için seçim kampanyalarının ekonomik boyutunda yer alırlar. Seçim sürecinde lobilerin oy potansiyelinin olması da Başkanın lobilerle çalışmasını sağlayan ikinci faktördür.

Kongre üyelerinin iki yılda bir olan seçimleri kazanmak için ekonomik anlamda desteğe ihtiyaçları olmaktadır. Bu desteği karşılayacak kurum partiden ziyade lobilerdir. Çünkü seçimlerin iki yıl gibi bir süre de yani sık yapılıyor olması Kongre üyeleri için oldukça maliyetli olmaktadır. İki yılda bir seçimlerin varlığı aynı zamanda ABD içerisinde sürekli bir seçim atmosferinin olması anlamına gelmektedir. Seçimlerin sık oluşu nedeniyle lobilere daha sık ihtiyaç duyulmaktadır. Kongre üyeleri seçimde destek almak için hareket ettiği lobilerle karşılıklı fayda sağlamaktadırlar. Aralarındaki ilişki Kongre üyelerinin para ve oy kaygısını içermektedir. Lobilerde hem ekonomik kaynak hem de oy potansiyeli olduğu için Kongre üyelerinin seçiminde aktif rol oynamaktadır. Çünkü lobilerin Kongre üyelerini desteklemekteki amacı Kongre üyelerinin lobilerin yanında yer almasını sağlamak ve ait olduğu grubun faydasına kararlar aldırmasıdır. (Gönülal 2015: 36).

ABD’de seçim yapısı incelendiğinde partilerin seçim dönemlerinde parti içinden aday çıkarma konusunda ön seçimlere gidildiği için aktif teşkilatları vardır. Seçim sisteminde adaylar tek başlarına yarışır. Bunun ekonomik olarak karşılanması zor olduğu için lobi ve bazı etnik gruplardan destek alıp yardım isterler. Seçim öncesi bir araya gelen partililerin, seçim sonrasında çalışmaları azalmaktadır. Bu anlamda partilerin çalışmaları seçim dönemleri dışında aktif değildir (Akçay 2010: 25). Partilerin “bir teşkilat yapısının olmaması, parti başkanlığı kavramının güçlü olmaması, adayların seçimlere kendilerinin hazırlanması ve bu işin maliyetinin yüksek olması” lobilerden destek alma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Akçay 2010: 26).

ABD siyasal sisteminde seçimin bir özelliği üçüncü partilerin yükselmesini engellemesidir. Bundan dolayı iki parti baskın olarak devam etmektedir. İki partinin olmasından dolayı vatandaşların seçeceği parti kısıtlıdır. Parti sayısının kısıtlı olması, partilere seçmenine karşı sorumluluk yüklemektedir. Aynı zamanda parti sayısının iki tane olması partilerin seçmenlerine hesap verme avantajı sağlamaktadır. Ama genel sistemin içerisinde partiler güçsüz ve disiplin anlamında zayıftır. Bakıldığında Başkan farklı seçimde, Kongre üyeleri farklı seçimle yarışmaktalar. Özetle yasama ve yürütmedeki partiler birbirinden farklı olabilmektedir (Smith 2000: 22). ABD seçim sisteminde önemli olan husus Kongre üyeleri seçilmek için partiye uyum sağlamaktan ziyade seçmene hitap etmek durumundadır. Çünkü Kongre üyelerini seçilmeye götürecek olan partiden ziyade seçmenin beğenisidir. Bu sebeple Kongre üyelerinin seçilmek için gösterecekleri çaba tamamen seçmeni ikna etmeye dayalı olacaktır (Gönülal 2015: 35).

ABD siyasal sisteminde lobilerin olmasının altında, ABD siyasal sisteminin demokrasi ile katılıma müsait olması yatmaktadır. Demokrasiler temelinde çoğulculuğu barınmaktadır. Çoğulculuk ile ülkedeki etnik gruplar seçim ile yönetimde yer alabilmektedir. Demokrasinin getirmiş olduğu çoğulculuk farklı düşüncelere de seçimler vasıtasıyla yer verebilmek demektir. Demokrasiler farklı fikirlerin bir araya gelerek örgütlenmesine de izin vermektedir. Bu örgütlenmelere ABD içerisindeki en güzel örnek lobiler olmaktadır. Hem demokrasi sayesinde ifade özgürlüğüne sahip olmakta hem de seçim aracılığı ile politika sürecinde yer alabilmektedirler. Lobilerin bu örgütlülüğü kurdukları derneklerden, vakıflardan, sendikalardan anlaşılmaktadır. Bu kuruluşların olmasına izin veren yapı da demokrasi olmaktadır. Çünkü toplanma, dernek kurma, ifade özgürlüğü demokrasilerde olmazsa olmazlardır (Koçak 2006: 128).

ABD içerisinde seçimlerde oy kullanabilme veya aday olabilme hakkını sağlayan demokrasinin varlığıdır. Demokrasilerde serbest seçimlerin olması halkın fikirlerini ve iradelerini güvence altına almakta, düşüncelerini ortaya koyabilmelerini sağlamaktadır. Bireylerin demokrasi yoluyla gösterdiği tercihlerini güvence altına alan ise demokrasinin hukuka bağlılığıdır (Koçak 2006: 121). Hukukun üstünlüğüne sahip olan demokratik seçimlerde, yönetim sorumluluğunu almak isteyen siyasi adayların

hedeflerine ulaşabilmesi için halk ile sürekli siyasal bir etkileşim ve diyalog içerisinde olması gerekmektedir. Bu siyasal diyalogların seçmen ve aday ile bağına lobiler kurmaktadır. Seçimler bu anlamda hem demokrasiler hem de lobiler için olmazsa olmaz bir durumdur (Karaçor 2009: 124).

ABD’de siyasi gücün uygulanması yalnızca federal hükümetin olmamakta ayrıca federal hükümet ve eyalet hükümetlerini kapsamaktadır. ABD Kongresinin de farklı yapılarının bulunuyor olması lobilerin birçok kanaldan siyasal hayata dahil olmasına imkân sağlamaktadır. Kongrenin bu yapıları denildiğinde sadece Senato ve Temsilciler Meclisi kast edilmemekte, bununla birlikte çeşitli komite ve alt komitelerde yer almaktadır. Karar sürecinde çok sayıda birimin olması lobilere de hareket alanı sağlamaktadır (Putnam 1995: 664- 683).

Lobilerin amacı seçim yoluyla Washington’da alınan politikalar üzerinde etkili olmaktır. Lobilerin nüfuslarının bir bölgede kalabalık olması hem Başkanlık seçimlerinde Başkan adaylarını hem de 100 üyeli Senato ve 435 üyeli Temsilciler Meclisi seçimlerinde yarışan Parlamento adaylarını cezbetmektedir. Örneğin California eyaletine bağlı Pasadena, Burbank ve Glendale bölgelerinde Ermeni oylarını almak isteyen aday, Temsilciler Meclisi’ne girmeyi garantileyecektir. Çünkü bu üç bölgedeki oylar, 435 sandalyeli Temsilciler Meclisi’ne 50’nin üzerinde milletvekili gönderen California eyaletinin seçimlerdeki kaderini belirlemektedir (Kantarcı 2007:191).

Yukarıda bahsedilen seçim sistemi ve lobilerin varlıklarına bakıldığında adaylara lobilerin verdiği ekonomik destek kendi partilerinin verdiği desteğin yaklaşık sekiz katı kadar olduğu görülmektedir. ABD siyasal hayatının imkânları ve ihtiyaçlarından dolayı lobiler ABD içerisinde yer etmişlerdir. Bu bakımdan adaylar ve lobilerin karşılıklı faydalarının olması lobileri seçimlerde yüklü miktarda para harcamaya sevk etmektedir. Seçim kampanyalarına harcanan miktarlara bakıldığında Temsilciler Meclisi adayları için 2-3 milyon dolar, Senatör adaylarına 20-30 milyon dolar harcanmaktadır (<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/articles/A2935-2004Oct2.html> ,21 Ocak 2019’da erişildi). ABD seçimlerinin büyük kısmının ekonomik güce dayanmasından dolayı ABD siyasal hayatı içinde adaylar ve lobiler arasında

karşılıklı bağlar oluşmaktadır. Bu durum da lobilere fırsat vermektedir. Seçimlerde adayların lobilerin ekonomik desteğini ve oylarını almalarıyla beklentileri bitmemektedir. Adaylar seçildikten sonra da uzmanlık bilgisi açısından lobilerin desteğine ihtiyaç duymaya devam etmektedir. Bu uzmanlık bilgisinden kast edilen aslında lobi firmalarında çalışan kişilerin daha önceden yasama veya yürütme organında çalışmış olmalarıdır (Arı 1997: 160)

2.2. Amerikan Siyasi Hayatında Lobicilik

Amerikan siyasi hayatında lobileri anlayabilmek için öncelikle çıkar gruplarına bakmak gerekmektedir. Aktan ve diğerlerine (2007) göre çıkar grupları çeşitli grupların bir araya gelmesi ile ve aynı amaç için belli uzmanlığa sahip bireylerden oluşan, kendi lehlerine karar çıkarmak için devlet içi politikaya müdahale eden gruplardır. Bu anlamda çıkar grupları bulundukları ülkelerin siyasi sistemine göre şekil alan bir yapıyı oluşturmaktadır. Çünkü bir ülkenin içinde yer aldığı ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hayatın yapısı çıkar gruplarının hareket alanını etkilemektedir (Tuygun 2016: 21). Çıkar grupları çeşitli ortak amaçlar üzerine bir araya gelebilirler (Can vd. 2007: 10).

Çıkar Grupları	Ekonomik Çıkar Grupları
	Sosyo- Kültürel Çıkar Grupları
	Siyasal Çıkar Grupları
	Endüstriyel (Sektörel) Çıkar Grupları
	Ekolojik Çıkar Grupları
	Dini Çıkar Grupları
	Etnik Çıkar Grupları
	Entellektüel Çıkar Grupları

Şekil 2.1: Çıkar grupları tipolojisi

Toplumun siyasi, kültürel yapısından etkilenen çıkar grupları, her ülkede bu iç politik havaya göre taktik ve strateji geliştirmektedir. Mesela, Başkanlık sistemi ile yönetilen ABD ve Yarı Başkanlık sistemi ile yönetilen Fransa hem yönetim hem de parti disiplini konusunda farklı yapılarıdır. Amerika'ya kısmen benzetmekle birlikte (Yarı Başkanlık sistemi) farklı yapıda olan Fransa'yı karşılaştırmak Amerikan siyasal sisteminin ayırıcı özelliklerini daha net görmeyi sağlayacaktır. Örneğin, ABD'de Temsilciler Meclisi'ne üye seçilirken her üye kendi lokal bölgesine hitap etmek ve onlardan oy almak durumundadır. Parti disiplinin zayıf olması ile kendi bölgelerine hitap eden adayların ekonomik destek ve oy desteği yardımıyla lobiler koşturmaktadır. Ancak Fransa'ya bakıldığında siyasi partilerin daha güçlü olması ekonomik anlamda partilerin adaylarını desteklemesi anlamına gelmektedir ve bu konuda adaylar lobilere ekonomik açıdan ABD kadar ihtiyaç duymamaktadır. Ayrıca ABD siyasal hayatında siyasi parti içerisinde yarış başlamakta ve son kurtede adaylar yarışmaktadır. Ancak Fransa'da siyasi partiler de seçimlerde yarışmaktadır. ABD'de parti sisteminin Fransa kadar güçlü olmamasından dolayı çıkar grupları ABD'de daha rahat hareket etmektedir. Fransa'da parti sisteminin daha güçlü olmasından dolayı, her parti bir grubun çıkarını temsil etmektedir. Çıkar grupları Fransa'da ABD'den farklı olarak siyasi hayatta yer almak için bir araya gelip siyasi parti kurabilmektedir. Böylelikle çıkar grupları Fransa'da daha ön planda olabilmektedir. Ancak ABD'de siyasi partilerden ziyade adayların öne çıkmasıyla lobilerin siyasi parti kurmalarına gerek kalmamıştır (Yücekök 1987: 71- 72).

Çıkar grupları amaçlarına ulaşmak için karar alma sürecini etkilemeleri gerekmektedir. Karar alma sürecini yürütme gerçekleştirdiği için yürütmeyi etkilemeye ihtiyaçları vardır. Yürütme, halkın desteğini toplama ve toplum ile ilgili bilgi edinme konularında çıkar gruplarından faydalanmaktadır. Yürütmeyi etkilemek için öncelikli olan üst düzey yöneticileri (mesela bakanları veya bürokratları) etkilemek gerekmektedir. Bakanların danışmanları veya kadrosunda yer alan kişiler çıkar grubuna mensup ise bakanı yani yürütmeyi etkilemesi mümkün demektir. Bu sebeple bakanlık katındaki atamalarda çıkar grupları etkili olmaya çalışmaktadır. Siyasi partilerin güçlü olduğu devlet sistemlerinde milletvekilleri bir çıkar grubunun temsilcisi niteliğindedir (Yıldırım 2004: 85-89).

Çıkar grupları karar mekanizmalarına etki etmek için çeşitli yollara başvurumaktadırlar. Bunlardan ilki iknadır. Yönetimde yer alan insanlara bir konunun zorlayarak değil ilgi çekici hale getirilerek benimsetilmesidir. Çıkar grupları karar mekanizmasında ya da siyasi kesimde yer alan kişileri etkilemek için çeşitli araştırma ve raporlar hazırlayarak onları ikna etmeye çalışırlar (Kuzu 1985: 8). İkinci etkileme yolu ise mali sabotajdır. Çıkar grupları devlet içinde kendi istedikleri yönde kararlar çıkartmak için vergileri zamanında ödemeyerek geçici krizler yaşanmasına sebep olabilmektedirler. Çıkar grubunun ekonomik gücü ne kadar yüksekse siyasi yaptırımları daha rahat olabilmektedir. Ekonomik gücü olan çıkar grubu hükümeti zora daha kolay sokacağı için yaptırımları daha çok olacaktır (Tuygun 2016: 29). Çıkar grupları mali sabotaj ile birlikte üçüncü bir yöntemleri olan tehdit yoluna da gidebilirler. İstedikleri yönde karar çıkartabilmek için üst düzey yöneticilere aleyhlerinde imza toplatacaklarını söyleyerek tehdit edebilecekleri gibi gösteriler düzenleyeceklerini söyleyerek de onları tehdit edebilirler. Çıkar grupları dördüncü bir yöntem olarak kamuoyunu etkileme yoluna gidebilirler. Medya üzerinden halkı etkilemeye çalışıp kendi lehlerine propaganda yapmaya çalışmak kamuoyunu etkileme de en çok kullanılan tekniktir (Aktan vd. 2007: 12). Çıkar gruplarının beşinci yöntemi ise lobiciliktir. Anlam olarak “Kongre Koridorunu” temsilen “koridor” anlamına gelen lobicilik ülkelerin iç/dış politika uygulamalarına yön veren siyasi etkisi bulunan bir faaliyettir. Lobiciliğin amacı temsil ettiği grubun çıkarları için kitleleri ikna yöntemine başvurarak, yasama ve yürütme gibi devletin karar verme mekanizmalarını kendi avantajına olacak şekilde yönlendirmektir (Gültekin ve Budak 2007: 3). Lobi faaliyetlerinde gerektiğinde yasaları hazırlayan veya uygulayanları hedef alarak yani karar alma mekanizmasında yer alan kişilerle doğrudan temas ile etkilemeye çalışmak doğrudan lobicilik; kamuoyunu ve geniş kitleleri etkilemeye çalışarak yapılan lobi faaliyeti ise dolaylı lobicilik ya da halka dayalı lobicilik olarak uygulanmaktadır (Duva 2017: 25).

Lobicileri daha iyi anlayabilmek için ABD’ye göç edenlere ve ABD yapısına bakmak gerekmektedir. Amerika çok kültürlü kozmopolit bir yapı taşımaktadır. Kıtaya ilk göç edenler yıllar içerisinde uyum sağlayıp o çok kültürlülük içerisinde “Amerikalı” potasında erimişlerdir. Fakat ABD daha sonra yapılan göçlere bakıldığında bireyler “Amerikalı” olmaktan ziyade kendi kültürlerini devam ettirmiştir, çok fazla Amerikalı

kalıbına girmemişlerdir. Bundan dolayı temel amaçları olabildiğince kendi ülkelerine ABD üzerinden destek sağlamak olmuştur. İkinci dalga göçler ile ABD'ye gelen göçmenler etnik olarak bir araya gelip lobi faaliyetlerinde etkin rol almışlardır (Umerova 2006: 49).

ABD'de lobicilik faaliyetleri 19.yy ile yönetim ve karar alma sürecini daha çok etkilemeye başlamıştır. Bundan dolayı lobi faaliyetlerinin resmiyet kazanması gerektiği düşünülerek 1938 yılında Yabancı Temsilciler Yasası (Foreign Agents Registration Act-FARA) ile ücret ve temsil ettiği toplumu bildirme yükümlülüğü getirilmiştir. Lobiciliğin bir karmaşadan uzaklaşması için 1946 yılında Lobicilik Faaliyetlerini Düzenleyen Yasa (Federal Regulation of Lobbying Act-FRLA) çıkartılmıştır. Böylece lobiler ve lobiler tarafından yapılan harcamalar üç aylık periyotlarla kaydedilmiştir. Ayrıca lobi gruplarının Temsilciler Meclisi ve Senato'ya kaydedilmesi de yasayla birlikte zorunlu hale gelmiştir. Böylelikle lobi çalışmalarına şeffaflık getirilmiştir (Yıldırım 1994: 34; Duva 2017: 25; Khalilov, 2008: 31).

2.2.1.Lobiciliğin Amerikan Siyasetindeki Yeri

Amerikan siyasal hayatı lobilerin ABD siyasetinde aktif olarak yer almalarını sağlamaktadır. Örneğin ABD'de yasama, yürütme ve yargının tekelleşmeyi önlemek için kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemesi önemlidir. Böylece lobiler yasama, yürütme ve yargı ile ayrı ayrı ilişkiler kurabilmektedir. Eğer kuvvetler ayrılığı olmasaydı lobilerin işi daha zor olurdu. Çünkü doğrudan devleti hakimiyetine almak zorunda kalırdı. Ama yasama, yürütme ve yargının ayrı organlar olması ve yetkilerinin farklı olması lobilere avantaj sağlamaktadır (yalnızca yasamaya etki edebiliyor olmaları bile kendi etnik gruplarına avantaj sağlayabilir, öteki türlü tüm devlete hakim olmaya çalışmak daha zorlu ve yorucu olacaktır. Ya da yalnızca yürütme kolunda lobilerin sözünün geçiyor olması bile lobilerin çıkarına hareket etmesini sağlayacaktır).

ABD'de Kongre seçimlerinde partilere bakıldığında seçime yalnızca iki parti girebilmektedir. Bu iki partinin girmesi ABD'de lobilerin daha aktif olmasını açıklamaktadır. Çünkü daha çok parti seçime girse lobilerin kendi içinde oylarının

bölünmesine sebep olabilir. Ancak iki parti olması destekleyecekleri parti seçeneğini kısıtlayarak daha organize ve toplu hareket etmelerini sağlamaktadır.

ABD'de lobilerin yer almasının önemli sebebi yasal bir dayanağının olmasıdır. Diğer demokrasilerde lobilerle ilgili yasalar ve yasal denetimler ya yoktur ya da eksiktir. Ama ABD'de lobi faaliyetleri yasalaştırılmıştır ve 3 aylık raporlarla denetimleri yapılmaktadır. Bundan dolayı ABD'de lobi faaliyetleri önemli bir iş koludur. Diğer devletlerdeki gibi gizli saklı kulis şeklinde yapılmadığı için ABD içerisinde lobiler daha rahat hareket edebilmektedir. Ayrıca ABD vatandaşın ve kamunun yararına önem vermektedir. Lobiler her ne kadar etnik bakımdan kendi gruplarına fayda sağlamak isteyip özel bir çıkar peşinde koşsa da ABD devlet mantığı özel çıkarlarında aslında kamu yararı olduğunu düşünmektedir. Bu d lobilerin ABD'de hayat bulmasına neden olmuştur.

ABD hayatında lobilerin önemli bir yeri olduğunu ABD ekonomisi ile açıklamakta mümkündür. Örneğin, ABD ekonomisinin durgun olduğu dönemde, devlet içinde lobilere yapılan harcamalar %5 artış gösteriyorsa lobilerin hayati bir önemi olduğunu görmek gerekmektedir. Çünkü ekonominin durgunlaştığı dönemlerde devletler önde gelen ihtiyaçlar haricinde çeşitli kısıtlamalara gider. Lobilerde ekonomik kısıtlamaya gidilmemesi ABD için önemli olduğunu göstermektedir. ABD'nin diğer demokrasilerden farklı olarak lobileri ele alması, bu tezin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü lobilerin ABD için önemli olması ve politikalarda yer alarak iç politikadan dış politikayı etkileyebilmesi görülmüştür. Bu durumun Liberal görüşe uygun yapısı ve lobilerin ABD'de diğer demokrasilerden farklı olması tezin ana mantığını oluşturmaktadır.

Lobilerin en çok etkilediği kurum Kongre'dir. Çünkü ABD'de dar bölge seçim uygulaması vardır. Dar bölge seçim uygulaması olması Kongre üyesinin küçük bir seçmen bölgesinden çıkması demektir. Kongre üyelerinin az seçmeni ikna etmesi demek, daha çok seçmenle ilgilenebilmesi ve onları ikna etmeye çalışması anlamına gelmektedir. Bundan dolayı lobiler Kongreyi etkileyebilmektedir. Başkanlık seçiminde ise Başkan küçük bir seçmen grubuna yani eyalete değil, ABD'nin tamamına hitap

etmek durumundadır. Başkanlık seçiminde tüm ülkeye hitap etmek ve büyük kitleyi ikna etmek gerekmektedir. Başkan adayının tek tek seçmene ulaşması Kongre üyesine göre daha zordur. Bundan dolayı Başkan, lobilere bir Kongre adayı kadar ihtiyaç duymamaktadır.

Başkan seçilmek için ekonomik anlamda ve oy açısından lobiler tarafından desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Ancak Kongre seçimlerinde bir bölgeden oy çıkması için %50+1 ile tüm sandalyeleri alacak olmasından dolayı bir bölgede oturan (söz gelimi) 600 bin Yahudi'nin oyunu Kongre üyesinin kullanması açısından daha işe yarar olmaktadır. Ancak bu 600 bin Yahudi oyunu tüm ülkeye oranladığımızda (%2-3) Başkanlık seçimi için bir Kongre seçimindeki kadar faydalı olamamaktadır.

Liberalizmde iç politika dış politikayı şekillendirdiği için lobi faaliyetleri ülkelerin politikalarında yer almaktadır. Bireyin önemsendiği Liberal teorinin ABD iç politikasındaki yansıması seçim zamanında görülmektedir. Çünkü iki yılda bir seçime giden Temsilciler Meclisinde Kongre üyelerinin sponsor olarak desteklenmesi bir grubun desteğinin alınmasını gerekli hale getirmektedir. Bu durum seçmenin işini kolaylaştırdığı gibi lobilerin güçlenmesine de zemin hazırlamıştır. Böylece güçlenen lobiler Kongre üzerine baskı yapıp taleplerini Kongreden geçirmenin yolunu bulmuşlardır (Uza 2008: 23).

Samuel Huntington, ABD'nin kendi etnik çıkarlarının olmamasından dolayı lobilerin ABD iç veya dış politikasını etkilediğini söylemektedir. Çünkü ulusal bir çıkarın, ulusal bir kimlik ile mümkün olacağını düşünmektedir (Huntington 1997: 8-49). ABD'de baskın bir etnik kimliğin olmaması başka etnik kökenli grupların çıkarlarını ABD'nin kendi çıkarı gibi görüp hareket etmesine sebep olmaktadır. Bu da baskın lobilerin önemli görülen konularının ABD'nin kendi politikasıymış gibi hareket etmesine neden olmaktadır. ABD'nin büyük bir devlet olmasından dolayı halkın, iç politikada olduğu gibi dış politika kararlarında ve ülkenin yönetiminde etkili olması için lobi sistemi yapılmıştır. Demokrasinin gereğinden ötürü yabancı devletler de bu sistemin açığını kullanmaktadır.

Lobiciliğe en çok harcama yapan ülkeler							
Ülke	Toplam (Dolar)	Ülke	Toplam (Dolar)	Ülke	Toplam (Dolar)	Ülke	Toplam (Dolar)
Birleşik Arap Emirlikleri	14,186,622.39	Ekvator	1,112,193.17	Cezayir	420,828.62	Macaristan	90,000.00
Almanya	12,008,299.34	Filistin	1,110,769.59	Kamerun	400,000.00	Venezuela	68,500.00
Kanada	11,246,019.69	Gambia	1,015,522.19	Katar	332,286.06	Liberya	65,000.00
Suudi Arabistan	11,101,041.24	Arap Devletleri Ligi	1,010,565.00	Tayland	300,000.00	Filipinler	51,220.00
Meksika	6,132,132.81	Kıbrıs Rum Kesimi	900,000.00	Bangladeş	290,850.06	Norveç	48,000.00
Fas	4,052,857.94	Pakistan	847,542.81	Gabon	225,000.00	Malezya	34,553.00
Güney Kore	3,920,616.07	Kuveyt	685,960.81	Ekvator Ginesi	216,137.08	Vietnam	30,000.00
Sırp Cumhuriyeti	2,397,650.00	Sri Lanka	672,457.47	Aruba	213,500.04	Somaliland Cumhuriyeti	22,819.22
Gürcistan	2,358,938.25	Kosova	652,055.73	Congo Kinsaha Zaire	205,435.18	Palau	18,500.00
Azerbaycan	2,298,339.03	Lübnan	640,730.30	İran	205,000.00	Hırvatistan	18,000.00
Irak	1,909,579.42	Karadağ	639,352.63	Antigua and Barbuda	199,710.83	Lüksemburg	14,900.00
Singapur	1,855,405.16	Nijerya	621,250.00	Güney Sudan	184,363.00	Sahrawi Arap Demokratik Cum.	10,000.00
Türkiye	1,842,614.00	Tacikistan	600,000.00	Somali	173,405.36	Katalonya	7,800.00
Ürdün	1,815,120.00	Ukrayna	593,588.62	Dağlık Karabağ Cumhuriyeti	153,241.00	İtalya	6,844.84
Japonya	1,670,878.33	Arnavutluk	561,110.06	Libya	150,445.53	Marshall Adaları	5,736.55
Tayvan	1,639,835.56	Tibet	551,632.00	Yeni Zelanda	130,939.84	Mauritius	5,604.76
Hindistan	1,399,992.00	Kazakistan	543,780.24	Suriye	125,883.17	Sudan	5,000.00
Hong Kong	1,381,356.10	İrlanda	451,406.52	Kenya	124,114.05	Mikronesya	4,471.20
KıTTC	1,255,355.10	Rusya	448,000.00	Bermuda	117,400.00	Laos	3,790.00
Çin	1,147,775.71	Nikaragua	447,425.00	Gana	112,858.00	İsrail	1,250.00
Bahreyn	1,145,789.84	Kosova	441,579.80	Lesotho	100,000.00	Mali	0.00

Tablo 2.1: Lobiciliğe en çok harcama yapan ülkeler

Kaynak: Taşçı ve vd., 2015: 16.

Liberalizmin desteklediği demokrasi ile yönetilen devletlere bakıldığında lobiciliğin etik kısmında güvensizliğin yer aldığı görülmektedir. Demokrasilerde halka karşı şeffaflığın ön planda tutulması beklenmektedir. Hükümetlerin karar verirken yansız ve uygun tartışma platformunda hareket etmesi durumunda lobilerin karar sürecine etki etmeleri pek mümkün olmayacaktır. Çünkü yasalar baskın lobinin istediği şekilde değil, yasalar doğru veri üzerine tartışılıp çıkarılmış olacaktır. Lobiler bu anlamda, kendini temsil ettiği tarafın faydasını gözeterek hareket ettiklerinden şeffaflığı ortadan kaldıracak adımları atmaktan çekinmemektedir. Aynı zamanda lobi faaliyetlerini şirketlerin de yaptığı düşünülürse, şirketin prestijini koruması ve tarafı olduğu grubun avantajını sağlamak için toplumun genelinin istemeyeceği kararların da alınmasına sebep olabilmektedir (Gönülal 2015: 22). Bu durum ABD’de 2008 yılında yapılmış olan Gallup anketine yansımıştır. Ankete göre ABD’de vatandaşın %64’ü lobi faaliyetlerinin dürüstlüklerinin düşük olduğu ve etik ilkelere bağlılık anlamında zayıflık içerdiğini söylemişlerdir (<https://news.gallup.com/poll/151460/record-rate-honesty-ethics-members-congress-low.aspx>, 17 Eylül 2018’te erişildi). Karar alınmasında Kongre üyelerinin de var olduğunu düşünürsek gerek lobicilerin gerek Kongre üyelerinin etik ilkelere uzak durduklarını düşündürmektedir.

2.2.2. ABD’de Etkili Olan Lobiler

ABD siyasal hayatında ikinci göç dalgası ve sonrasında çeşitli etnik lobiler bir araya gelerek baskı gruplarını oluşturmuştur. Ermeni, Yahudi, Rum, Arap, Küba ve İrlanda lobileri ABD siyasetinde daha ön plana çıkan lobilerdir.

2.2.2.1. Yahudi Lobisi

1492 yılında İspanya, Portekiz’de yaşayan 300.000 Seferad Yahudi’sinin kovulmaları ile Yahudiler ABD’ye gitmeye başlamışlardır (Pashoğlu 2015: 31). Yahudilerin, Amerika’ya resmi olarak yerleştikleri ilk tarih 1654 olarak kabul edilmektedir. İlk yerleşimleri New Amsterdam denilen bugünkü New York bölgesidir. Avrupalı Yahudilerin Amerika’ya esas göçü 1820’lerden 1924’lere kadar olan Büyük Göç döneminde gerçekleşmiştir. 1820’lerde ABD’de sadece 4000 Yahudi yaşıyordu. Ancak bu dönemden itibaren Avrupa’da Yahudilere artan baskılarla asıl göçler 1900’lerde başlamıştır. Kuzey Almanya’dan, Bavyera’dan, Bohemya’dan, Polonya’nın Yahudi bölgelerinden gelen bu Yahudilerin hepsi fakir ve çalışkan insanlardı. Yahudi lobisi denildiğinde ABD’de yer alan her kademedeki ve her sektördeki Yahudiler akla gelmelidir (Yetkin 2014:4). Çok iyi örgütlenmelerinden dolayı Yahudiler lobi faaliyetlerinde diğer lobiler gibi lobi şirketleri ile pek çalışmaya gerek duymamışlardır (Arı 2015: 276).

İngiltere Dışişleri Bakanı James Balfour tarafından bir mektup halinde 2 Kasım 1917 yılında yayınlanan Balfour Deklarasyonu Yahudi lider Edmund de Rothschild’e gönderilmiştir. Bu mektup ile Yahudilerin göçü aynı zamanda Filistin topraklarına doğru devam etmiştir. Mektup, İsrail devletinin kuruluşu için gerekli altyapıyı sağlamıştır. Almanya’da Hitler’in Yahudilere yönelik yürüttüğü faşist politikalar bu göçü arttıran unsurlardan biri olmuştur. İkinci Dünya Savaşında yaşadıkları soykırımı kendi avantajlarına çeviren Yahudiler 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ile bir vatan sahibi olmuşlardır. Yalnız bununla kalmayıp İsrail’e sahip olduktan sonra da soykırımı kullanmaya devam eden Yahudiler dış politikayı soykırım konusu üzerinden şekillendirmeye çalışmışlardır. ABD’de yaşayan Yahudilerin sahip oldukları refahı

ABD'deki zengin 40 Amerikalının 16'sının Yahudi olmasından, Nobel sahiplerinin % 40'ından, akademisyenlerin %20'sinin Yahudi olmasından anlaşılmaktadır (Finkelstein 2003: 19- 30).

Yapılanma ve güç olarak Yahudi Lobisi, dünya üzerindeki en etkili faaliyetlerde bulunan lobi olarak kabul edilmektedir. 1948'de, İsrail'in kuruluşuna kadar ABD'de yaşanacak bir problemde geri dönebilecekleri bir vatanları olmaması Yahudilerin ABD içerisinde bir arada olmalarına ve işbirliği içinde hareket etmelerine sebep olmuştur. Bu sebeple Yahudiler diğer lobi faaliyeti yapan etnik gruplara göre daha düzenli lobi faaliyetleri içerisinde olmuşlardır (Şener 2004: 398). Ayrıca Yahudi lobisinin ekonomik açıdan güçlü olması da önemlidir. Antisemitizm nedeniyle başka ülkelerdeki kapital sahibi insanların ABD'ye göç etmiş olmaları ciddi bir ekonomi ile gelmeleri anlamına gelmektedir (Beyaz 2011: 73).

ABD siyasi yaşamında Yahudi lobisine bakıldığında politik ve ekonomik faaliyetlerde diğer hiçbir lobi Yahudi lobisi kadar kendi çıkarları ile ABD çıkarlarının aynı olduğuna ABD'yi inandıramamıştır. John Mearsheimer ve Stephen Walt ABD ve İsrail ilişkilerini analiz ederken Yahudi lobisinin aslında ABD'nin çıkarları ile İsrail'in çıkarlarının bir olduğunu söyleyerek ABD'nin ulusal çıkarının İsrail çıkarından farklı olmamasını sağlamaya çalıştıklarını düşünmektedirler. Yahudi lobisi bu şekilde davranarak ABD'nin kendi çıkarından uzaklaşmakta olduğunu gözlemlemiştir (Mearsheimer ve Walt 2006: 36). Yahudi lobisinin ABD içerisinde güçlü ve başat olduğunu gösteren örneklerden biri ABD'nin ticari ve savunma konularında en büyük desteği İsrail'e yapıyor olmasıdır. ABD'nin İsrail'e nükleer çalışmalar konusunda izin vermiş olması da ABD içerisinde İsrail'in özel bir yerinin olduğunu kanıttır (Duva 2017: 38). Sergio DellaPergola'nın 2016 verileri Yahudilerin önce İsrail sonra da ABD içerisinde en çok yaşadıkları yer olduğunu göstermektedir.

ABD'de bulunan Yahudi örgütlerinde AIPAC- The American Israel Public Affairs Committee önde gelmektedir. AIPAC 1951 yılında kongre ve yasama işlemlerinde İsrail'in yararlarına kararlar aldirmek için oluşturulmuştur. Diğer Yahudi örgütlerine bakıldığında diasporaya dönük çalışmalar varken; AIPAC, İsrail'i politik ve

ekonomik anlamda ABD üzerinden desteklemeye çalışmaktadır. 150 kişiden oluşan kurum 30 milyon dolar gelire sahiptir. Üye sayısı 55.000 üzerindedir. Bununla birlikte bu lobinin çalışmaları ile ABD ve İsrail devleti ortak askeri programlar yapılmasına, istihbarat üzerinde işbirliği çalışmalarına başlatılmıştır (Arı 2015: 280). AIPAC’de, 100.000’den fazla vatandaş, ABD ile Yahudi devleti arasındaki bağları güçlendirmek için seçilmiş ve AIPAC personeli ile birlikte çalışma yöntemini benimsemiştir. AIPAC kuruluşu için önemli olan, kuruluştaki yer alan aktivistlerin 50 eyalette de aktif görevlerde olmalarını sağlamaktır. Aktivistlerin siyasette aktif olmaları için AIPAC üyelerini ABD-İsrail ilişkilerinin önemi hakkında eğitilmeleri için Kongre üyeleriyle ilişkiler geliştirmeye teşvik etmektedir. Bu nedenle AIPAC uzmanları, ülke çapında İsrail yanlısı siyasi aktivizmi teşvik etmek için çok çeşitli topluluklarla birlikte çalışmaktadır (<https://www.aipac.org/about/how-we-work>, 20 Kasım 2018’te erişildi).

American Jewish Committee- AJC 20 milyon dolar ekonomisi, on beş çalışanı olan en eski Yahudi örgütüdür. Kuruluş amacı Yahudi haklarını korumak olmuştur. AJC 1906 yılında kurulmuştur. AJC’nin kuruluşunu tetikleyen olay Rusya’nın Yahudi vatandaşlara yaptığı eziyeti engelleme isteği olmuştur. Bu kuruluş, amacını açıklarken Yahudilerin tekrar tehlikeye girmeme fikrine önem vermiş, en iyi çözümün tüm Yahudilerin saygınlık ve itibar gördüğü bir ortam için çabalamak olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca ABD’nin otuz iki eyaletinde temsilciliği vardır. Genel amacı ise Yahudilerin yaşam kalitelerini arttırmak ve siyasi katılımı daha çok yer almalarını sağlamak olmuştur. Öncülük eden bu örgütlerin dışında Jewish War Veterans, International Associations Of Jewish Lawyers& Jurists, Jewish National Fund, Jewish Study Center, B’Nai B’rith’s Anti Defamation League, Institute For Jewish Policy Planning & Research, National Council Of Jewish Women & Hadassah vardır (Arı 2015: 280; Yetkin 2014: 59) .

Yahudi örgütlerin temelinde üç amaç yatmaktadır. Öncelikle antisemitizm ile mücadele etmektir. Antisemitizm, yani Yahudi düşmanlığı üzerine çalışmalarının sebebi, Yahudilerin yıllar boyunca yaşamış olduğu sürgünleri ve yaşadıkları katliamları unutturmamaktır. İkinci amacı, soykırım konusunu canlı tutmak olmuştur. Çünkü örgütler soykırım konusunu gündemde tuttukları müddetçe dış politikaya yön

verebildiklerini görmüşlerdir. Yahudi lobilerinin üçüncü ortak amacı İsrail devletinin güçlendirilmesi ile ilgili uluslararası arenada çalışmalarda bulunmaktır (Yetkin 2014: 61).

ABD’de Başkanın kısa süreli (en fazla 90 gün) savaş ilan etme yetkisinin olması önemli bir güçtür. İsrail’i olumsuz etkileyecek bir savaş kararının alınmaması amacıyla, Yahudi lobisi savaş kararlarının alınması sürecinde de yer almaya çalışmıştır. Bu anlamda İsrail’i tehlikeye atacak bir askeri müdahale için ya da tam tersi İsrail’in kazanacağı savaş veya askeri müdahale kararının çıkması için lobi gücünü kullanarak hareket edebilmektedir. Irak savaşına bakıldığında Irak’ta kitle imha silahlarının olması İsrail için güvenlik tehdidi olasılığı içerdiğinden ABD Irak’a girmiştir (Paslıoğlu 2015: 2).

2.2.2.2. Ermeni Lobisi

Ermeni lobisi, 19.yy’da Ermenilerin ABD’ye göç etmeye başlamaları ile kurulmuştur. ABD’ye göç etmelerinde çeşitli itici nedenler olduğu gibi çekici nedenler de yer almaktadır (İpek 1995: 259). Göçler ilk olarak ticaret ve misyonerlik faaliyetleri için başlamıştır. ABD ile Türkiye arasındaki ticari ilişkiler gelişmeye başladığında Türkiye’de yer alan ve ticaretle uğraşan Ermeniler ile de ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Amerikalılar simsar olarak Türkiye’deki Ermenileri kullanmışlardır. Bu ticari ilişkilerin başlaması ile Ermenilerin ABD göçleri başlamıştır (Akter 2006: 147). Sadece bununla yetinmeyip ABD’ye okullara öğrenci yetiştirmek için de göçler olmuştur. Özellikle ABD’ye önem verilmesinin sebepleri arasında Monroe Doktrininin Ermenilik ve Rumluk gibi konularda yer almaya başlaması da etkilemiştir. ABD’ye öğrenci olarak giden grup diasporanın çekirdeğini oluşturmaktadır. ABD’ye göç eden grubun temel rolleri tüccarlık ve öğrencilik ise de bir diğer rolü Türk düşmanlığı yapmak ve Türkleri kötülemek olmuştur. (Kantarıcı 2001:145).

Ermenilerin ABD üzerinden Türkiye’yi sıkıştırmaya çalışmaları 1915 yılına dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nı fırsat bilen bazı Ermeniler ayaklanarak başka devletler için çalışmaya başlamışlardır. İstekleri Osmanlı Devletini parçalamaktır.

Osmanlı Devletinin Ermenileri zorunlu göçe tabi tutmasında baş etken Ermenilerin ayaklanması hususunda yoğun bir kanaat olmasıdır. Bazı tarihçi ve araştırmacılara göre, diğer devletlerin verdiği sözlere inanarak Osmanlı içinde katliamlar başlatan Ermeniler Doğu Anadolu'nun bir Ermeni devleti olmasını istemişlerdir. Bundan dolayı 24 Nisan 1915'te, cephe gerisinde faaliyette bulunan Ermeni komitecilerine karşı operasyon başlamıştır. Vatana ihanet eden 2345 komiteci tutuklamıştır. Bundan dolayı 24 Nisan 1915'te, cephe gerisinde faaliyette bulunan Ermeni komitecilerine karşı operasyon başlamıştır. Vatana ihanet eden 2345 komiteci tutuklamıştır. 24 Nisan 1915'i Soykırım günü ilan eden Ermeniler, bu olaylar sonucunda göç ettirilen Ermenilerin de soykırıma uğratıldığını iddia etmektedir. Türkiye bu konuyu Lozan Anlaşması ile halletmiş olsa da Ermeniler bu gündemi sıcak tutmak için her türlü yola başvurmuştur. Ermenilerin iddiaları *“1915 yılında Osmanlı Devleti'nin Ermenileri zorunlu göçe tabii tutması sırasında 1.500.000–4.000.000 kişiyi kasıtlı, bilinçli ve örgütlü şekilde soy kırma tâbi tuttuğu”* şeklindedir (Dangır 2009: 10).

Ermeniler ABD'ye geldiklerinde %45'i New England (Boston, Massachusetts), %15'i Orta Atlantik ve %25'i California bölgelerine yerleşmişlerdir (Kantarci 2001:148-150). Şimdilerde Los Angeles, New York, Philadelphia, Detroit ve Chicago, Florida, Texas, Nevada ve Washington DC gibi eyaletlerde sayıları gitgide artan Ermeni grubu bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak Ermenileri Los Angeles'ta Glendale, Pasadena, Burbank ve Kuzey Hollywood'da görmek mümkündür. Ermenilerin belli eyaletlerde toplanması ve nüfuslarının kalabalık olması seçim sonuçlarını etkileyebilecek bir güçte olduklarını da göstermektedir (Sanamyan 2015).

Ermeni lobisi ABD içerisinde kaldıkça etkisini ve koşullarını daha da iyileştirmiştir. Faaliyetlerinde önem verdikleri konu “eğitim” olmuştur. Ermeni üniversiteleri açarak ilk iş ‘Ermeni Tarihi ve Ermeni Dili Kürsüsü’ oluşturmayı ve eğitim ayağı ile lobi faaliyetlerini sürdürmeyi hedeflemiştir (http://akademikperspektif.com/2014/12/23/lobicilik-ermeniler-lobiciligi/, 17 Nisan 2018’de erişildi). Güncel açıdan bakıldığında Ermenilerin Türkiye’ye devlet dışı aktör olan lobiler aracılığı ile çıkardığı sıkıntılar soykırım, Dağlık Karabağ ve güvenlik konularından oluşmaktadır.

ABD’de yer alan 1,5 milyon Ermeni sözde soykırım tezine dayanarak politika üretmek için çeşitli kuruluşlar oluşturmuşlardır. Her biri farklı isimle örgütlenmiştir. Farklı isimlere sahip bu kuruluşlar diğer ülkelerdeki Ermeni örgütleri ile irtibat ve koordinasyon sağlamaktadırlar. Tüm bunların yanında ABD’de yer alan bilim ve araştırma merkezleri, siyasî kişiler, kilise, hastane, yetimhaneler, yurttaşlık örgütleri, halkevleri ve çeşitli mahallî örgütlerle de gerek duyulduğunda işbirliği ve karşılıklı yardım adı altında ilişkiler kurmaktadır. ABD’de yer alan Ermeni lobisi diğer ülkelere göre maddi olanak ve imkânlar açısından daha önde gelmektedir (Kantarıcı 2001:158).

Ermeni Devleti dışındaki Ermenilerin yaptığı organizasyonlar genel olarak araştırma kuruluşları, yardım kuruluşları, kültürel ve sportif amaçlı kuruluşlar şeklindedir. Bunlarla birlikte neredeyse her ülkede kuruluşlar aracılığı ile kendini politik parti olarak adlandıran ‘Taşnak, Hınçak ve Ramgavar’ örgütleri bulunmaktadır. Ayrıca çoğu ülkede Ermeni Ulusal Komitesi isimli bir organizasyon vardır. Bu her ülkede o ülkenin adıyla ortaya çıkmaktadır. Mesela Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (Armenian National Committee of America) ve Avustralya Ermeni Ulusal Komitesi (Armenian National Committee of Australia) şeklindedir. Bunun yanında Ermeni Genel Hayır Birliği (Armenian General Benevolent Union-AGBU)’nin çoğu ülkede büroları bulunmaktadır. Bu organizasyonların amaçları sözde soykırım iddialarını öne almak ve bulundukları ülkelerin yönetimlerini manipüle etmektir. Araştırma merkezleri gerek devlet dışı organizasyon (XGO) gerekse akademiler aracılığı ile sözde soykırım iddialarını içeren sempozyum, panel ve konferanslar düzenlemektedirler (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/kamer-kasim-ermen-diaporasinin-etki-alanlari/>, 21Nisan 2018’de erişildi). Çıkarılmış oldukları yayınlar arasında Hairenik Weekly, Eritassart Halastan, Armenian Reporter ve Armanian Weekly yer almaktadır.

ABD’deki güçlü olan Ermeni lobi kuruluşlarından biri 1984’te Washington’da kurulan Amerikan Ermeni Asamblesi’dir (Armenian Assembly of America-AAA). Bu kuruluş diğer Ermeni örgütlerinin daha güçlü olmak amacıyla bir çatı altında olması ile oluşmuştur. 2000’li yıllarda AAA 7.000 çalışanı ve 3milyon dolar bütçeye sahip olmuş ekonomisi güçlü olan bir lobi olmuştur (Kantarıcı 2001: 178). Bu lobinin amaçları

“ABD siyasi hayatında Ermenilerin seçmenler ile ilişkileri, ABD’de yaşayan Ermenileri mirasları ve kimlikleri konusunda bilinçlendirmek, Ermeni soykırımı iddiaları hakkında bilgiler vermek, ABD’nin Ermenistan’a desteğini çoğaltmak, ABD siyasetinde zorluk yaşanan Ermenilere destek çıkmak ” olmuştur (An 2013: 79). AAA çalışmalarında Ermeni gençlerini ABD kurumlarına yerleştirmeyi önemli görmektedir. Hatta olabildiğince Kongre üyelerinin büroları olmasına dikkat etmektedirler (Tüz 2012: 87). Daily News from Armenia, The Armenian Mirror-Spectator ve Armenia Factbook gibi yayınları bulunmaktadır.

Ermeni lobiciliğinde AAA ile zaman zaman birlikte hareket eden diğer Ermeni lobisi Amerika Ermeni Milli Komitesi (ANCA) olmuştur. Ancak ANCA ile AAA, zaman zaman rekabet halinde de olmaktadır. ANCA halka yönelik çalışmaları olan AAA ise işadamları ile çalışan kuruluştur. ANCA’nın bir özelliği ABD ile birlikte diğer ülkelerde de Ermeni hareketinde bulunmasıdır. Çalışmaları arasında Ermenilerin kendilerini geliştirme ve Türk düşmanlığını arttıracak hareketler bulunmaktadır. Bu lobinin amaçları arasında “Lobi çalışmaları yapacak kişileri toplayıp eğitmek, ABD seçim süreci izlenerek seçimde kimin destekleneceği hususunda karar kılmak, ABD’de bulunan Ermenilerin siyasi haklarını korumak ve siyasilere devlet politikası önermek” vardır (Kantarcı 2001: 181). Transkafkasya: Bir Kronoloji isimli yayına, Asbarez isimli gazeteye ve Horizon TV’ye sahiptir.

Ermeni Gönüllüler Birliği (Armenian General Benevolent Union- AGBU) 2012’de 36 milyon dolar bütçesi olan 1906 yılında Kahire’de kurulan ama daha sonra 1908’de ABD’ye taşınan bir yardım/ eğitim kuruluştur niteliğindedir. Amacı ABD’ye göç eden Ermenileri yerleştirmek ve desteklemektir. Yardım/eğitim kuruluştur bakımından önde gelen uluslararası Ermeni kuruluştur (<https://agbu.org/education/> ,21 Ocak 2019’da erişildi).

Ermeni Yardım Derneği (Armenian Relief Society-ARS) 1910’da New York’ta kurulan Ermeni yardımlarını temel alan bir organizasyondur. ABD ve diğer ülkelerle birlikte çalışan sayısına bakıldığında 27 ülkede 15.000 çalışanla faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu derneğin amaçları arasında Ermenilerin kimliklerini ve kültürlerini

devam ettirmeleri için ekonomik olarak desteklenmeleri yer almaktadır. Ermeni Yardım Derneği'nin bir de Hai Sird adında süreli yayını bulunmaktadır (<https://ars1910.org/about-us/our-mission-and-vision/> ,21 Ocak 2019'da erişildi).

Ermeni Ulusal Komiteleri Ermenilerin bulundukları ülkelerin iç siyasetinde yer almaları ve Ermeni toplumunun iddialarının medyada gündem oluşturması için çabalamaktadırlar. AGBU gibi yardım kuruluşları ve diğer kuruluşlar dünyanın çeşitli yerlerindeki Ermenilerin ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Ermeni Devrimci Federasyonu (Taşnaklar), Hınçaklar ve Ramgavarlar ile Amerika Ermeni Asamblesi (Armenian Assembly of America- AAA) ve Ermeni Ulusal Komiteleri tamamen politik çalışmalara odaklanmışlardır. Amerika Ermeni Asamblesi ve Amerika Ermeni Ulusal Komitesi soykırım iddialarının ABD Kongresi'ne aktarılmasında baskın güç durumundadırlar. ABD'deki Ermeni lobisinin temelinde yer almaktadırlar. Türkiye'ye yönelik ABD yardımlarının engellenmesi öncelikleri olup, Türkiye'ye ABD'nin silâh satışının önüne geçmeleri; Azerbaycan'a ABD yardımının yaptırılmaması ve Ermenistan'ın tam anlamıyla ABD tarafından desteklenmesi ana gayelerini oluşturmaktadır (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/kamer-kasim-ermeni-diasporasinin-etki-alanlari/> ,21Nisan 2018'de erişildi).

Ermeni diasporasının kullandığı kimlik siyaseti Türkiye ile Amerika'nın resmi ilişkilerinde iki ülke arasında gerginliklerin oluşmasına neden olmaktadır. İlişkilerin gerilmesine neden olduğu gibi, Ermeni lobisinin Türkiye'ye yapılacak askeri- ekonomik yardımlara engel olmaktadır. Bunlar kimlik siyasetinin dış politikayla ilişkisini açıklayan örneklerdir. Çünkü uluslararası yapıya bakıldığında devlet-dışı aktörlerin dış politika sürecinde göz ardı edilemeyecek etkisi vardır ve bu günden güne artmaktadır. Devlet-dışı uluslararası aktör olarak kabul edilen Ermeni Lobisi ve diaspora sadece kendi devleti Ermenistan'ı geliştirmeyi değil aynı zamanda kendi devletlerinin dış politikalarını başka devletler üzerinden şekillendirmeyi hedeflemiştir (Özdemir 2004: 77).

Amerikan siyasi hayatına bakıldığında seçimlerin önemli olduğuna ikinci bölümün başında değinilmiştir. ABD'de seçimlerin sık oluyor olması ve parti sisteminin

güçlü olmaması ile adaylar lobilere ihtiyaç duymaktadır. Buradan yola çıkarak yeniden seçilme kaygısının varlığı Ermeni lobileri tarafından kullanılmaktadır. Bu sebeple seçim vaatlerinde adayların yapacağı söylemler Ermeni oylarını etkilemektedir. Buna örnek olarak Florida oylarında 18 bin Ermeni oyununun istedikleri gibi konuşmalar yapan George Bush'a gitmesi ve Ermenilerin seçim sonunda bu yönde açıklama vermesi gösterilebilir (Dangır 2009: 28).

Türk Ermeni Barış Komisyonunun¹ kurulmuş olması tüm Ermeni lobilerinin onayı ile olmamıştır. Taşnakların ABD'deki faaliyetlerini yürüten Ermeni Ulusal Komitesi (Armenian National Committee America -ANCA-) ve Ermeni Devrimci Federasyonu komisyondan rahatsız olmuştur. Taşnaklar TEBK'yı dış güçler tarafından yönlendirilen, yetkisiz kişilerin yer aldığı ve Ermeni millî çıkarlarına göre hareket etmeyen bir organizasyon olarak değerlendirdiler. Taşnaklar için öncelik, sözde soykırımı Türkiye'nin tanıması olmuştur. Taşnakların endişesi Barışma Komisyonu'nun yapacağı uygulamalar sözde soy kırımın global anlamda tanınmasına engel olması ve Ermeniler arasında ikilik oluşturma ihtimaliydi. TEBK'nın kurulmasından sonra Ermenilerin kendi aralarında ikilik yaşamadıkları görülmüştür (<http://www.ermenisorumu.gen.tr/kamer-kasim-ermen-diaporasinin-etki-alanlari/> ,21Nisan 2018'de erişildi; Dangır 2009: 59).

Ermenilerin lobi çalışmalarının temeli tüm dünyaya soykırımı uğradıklarını olabildiğince duyurup kabul ettirmek olduğu yukarıda verilen örnekler üzerinden de açıklanmaya çalışılmıştır. Papa Francis'in 12 Nisan 2015 yılında sözde soykırımın 100.yıldönümü için yapmış olduğu konuşmada 1915 olaylarını "Büyük Suç" diye nitelendirmiş ve sadece ayine katılan Ermenileri değil tüm diasporayı selamlamamıştır. Sözde katliamları önlemek amacıyla Osmanlı Devleti yetkilileri ile irtibata geçen Papa 15. Benedikt ve Ermeni halkının sözde soykırımı azaltmaya çalışan kişilere karşı saygılarını göndermiş olması dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış olan diasporanın din gibi her alanda faaliyetlerde bulunduklarının en büyük kanıtıdır (Kasım 2016;

¹ TEBK 9 Temmuz 2001 tarihinde altı Türk ve dört Ermeni temsilci ile kurulmuştur. TEBK'nın amacı karşılıklı anlayış ve iyi niyeti geliştirmek, ilişkilerin iyileştirilmesi ve işbirliğinin artmasını sağlamaktır. Daha sonra işlevsiz bir yapı olarak sona ermiştir.

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/11225/papa-12-nisan-da-soykirim-kurbanlarini-aniyor> , 19 Şubat 2019'ta erişildi).

Ermenistan'ın ekonomik durumuna bakıldığı zaman çevredeki ülkeleri düşman görmesinden dolayı etrafa kapalı bir ülke olmuştur. Aynı zamanda göçlere bağlı olarak nüfusunun az olması da bu durumu etkilemektedir. 1988 depreminde Türkiye, kara sınırını Ermenistan'a kapalı tutsa da yardımların Ermenistan'a ulaşması için hava sahasının kullanılmasına izin vermiştir. Deprem sonrası kötüleşen ekonomisi ile Ermenistan 101 milyon dolar borcu karşılığında Rusya, Fransa, ABD ve Arjantin'e termik santral, havalimanı, otellerini satmak zorunda kalmıştır. Rusya, Fransa, ABD, Arjantin ve Romanya Ermenistan'dan aldıkları ticari ürünlerini piyasada satmak için Türkiye'nin kara sınırını açması konusunda ikna etmeye çalışmışlardır. Böylece ticari hareketlilik artacak ve bundan hem Ermenistan hem de termik santral, otel ve altın üreticisi şirketler kazanç sağlayacaktır. Bununla beraber artan ticaretle Ermenistan - Türkiye arasının düzelme olasılığı artacağı planlanmıştır. Türkiye açısından bakıldığında da Ermenistan'da üretilmeyen veya yetişmeyen ürünleri Türkiye'den alma şansı olacaktır. Ancak Türkiye'nin, çevresindeki Gürcistan, İran, Azerbaycan ile ilişki ve ticaretinde birçok anlamda daha avantajlı olduğu görülmektedir. Çünkü petrol ve gaza bağlı ticaretin domates salatalıktan daha faydalı olduğu açıktır. Tüm bu açılardan bakıldığında dış ülkelerin Ermenistan'ın ekonomisinin kötü olmasını Türkiye ile ilişkilerinin zayıf olmasından kaynaklandığını bildikleri için Türkiye'yi baskılamaya çalışmaktadırlar (Özkan 2008: 170).

2.2.2.3. Rum Lobisi

1820'lerde kurulan Yunanistan, kuruluşunun ilk yıllarında ciddi ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. Bu ekonomik sıkıntıların varlığı Yunan gençleri arasında göç etme fikrini hep canlı tutmuştur. ABD göçmen istatistikleri içerisinde Rum göçlerine bakıldığında 19.yy itibari ile göçlerin başladığı görülmektedir. 1890-1914 tarihlerinde 350 bin Yunan göç etmiştir. Aynı şekilde ABD'nin göç istatistiklerine bakıldığında 1890-1920 tarihlerinde 368 bin Yunan ABD'ye gelmiştir (Clogg 1997: 93) .

ABD'ye Rumların göç etmesine neden olan en önemli etken Yunanistan topraklarında yaşanan ekonomik sıkıntılar olmuştur. Buna çözüm olarak ABD'ye göç etmeyi seçmişlerdir. Rumların ABD'ye göçü yalnızca Yunanistan'dan değildir. Aynı zamanda Türkiye'de yaşayan Rumlar da ekonomik sıkıntıların üstesinden gelmek için ABD'ye göç etmişlerdir. Rumların ABD'ye göçleri incelendiğinde aslında ABD'ye kalıcı olarak gitmedikleri görülmektedir. ABD'de bir birikim yaptıktan sonra Yunanistan'a dönüp daha müreffeh bir hayat sürme amacı taşımışlardır. Bu durum Yunanistan'ın daha sonra AB'ye girmesi ile ekonomisini toplamaya başladığında ABD'deki Rumların ülkelerine dönmelerinden anlaşılmaktadır (Diab 2010: 25).

ABD'ye gelen ilk Rumlar New York, Chicago ve Baltimore şehirlerinde yaşamaya başlamışlardır. Balkan Savaşı ile ABD'den Yunanistan'a geri dönen Rumlar savaş bittikten sonra eşlerini de alıp ABD'ye dönmüşlerdir. Bu da Rum aile kültürünün ABD'de yaşamasına fırsat vermiş ve Rum kültürünün ABD'de yayılması hız kazanmıştır. 1890 - 1920 aralığında 368 bin kişinin ABD'ye gitmesi Rum göçleri arasında en kalabalık olan göç olmuştur (Arı 2015: 278).

ABD'ye gelen Rumlar ilk zamanlarda bir araya gelip dua ederek birlik halinde hareket etmişlerdir. Bu dualar için Kinotis adını verdikleri bir yerde toplanmışlardır. Bu uygulama ile hem Rumlar bir arada olmakta hem de Rum Ortodoks Patrikhanesi için para toplamaktaydılar. Böylelikle toplanan paralar Rum Kilisesine ya da İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesine ulaştırılırdı. Bu da ABD'de yaşıyor olsa dahi Rumların Yunanistan'dan ya da patrikhane aracılığı ile bağlarının bulunduğu İstanbul'dan bağlarının kopmamış olması anlamına gelmektedir (Moskos 1990: 34).

ABD'de yaşayan Rumların 2,3 milyon civarında olduğu bilinmektedir. ABD'ye gittiklerinde öncelikli olarak ana dillerinde yayınlar çıkarmaya başlamışlardır. Buna örnek olarak 1894 yılında kurulan "The Atlantis" verilebilir. Daha sonraki yıllarda The Atlantis 1973 yılına kadar günlük gazete olarak yayınlanmaya devam etmiştir (Khalilov 2008: 91). Bu yayınlar daha organize olmalarına katkı sağlamıştır.

Rumlar ABD'ye uyum sağlamaları ile lobi faaliyetleri de başlamıştır. Rum asıllı Amerikalılar lobicilik işlerine 1947'ler itibariyle başlar. 1947 yılında Rumlar Washington'daki Büyükelçilikleri aracılığıyla en önemli hukuk firması "Convington and Burlington"ı kiralamışlardır. Bu hukuk firması temel görev olarak Yunanistan'a Marshall yardımının haricinde 400 milyon dolarlık ekstra yardım yapılmasını sağlamak istemiştir. Bu firmanın alınmasındaki bir diğer önemli nokta Harry Truman'a Dışişleri Bakanlığı yapmış Dean Acheson'un bulunmasıdır (Khalilov 2008: 91). Rum lobisi Yunanistan'a ABD tarafından ekonomik ve askeri yardım sağlamak dışında, Türkiye aleyhinde propaganda yapmaya başlamıştır. Böylece ABD ile Türkiye'nin ilişkilerini kötü noktaya getirmesi ve uluslararası arenada Türkiye'nin prestijini kaybetmesini sağlamayı planlamıştır. Bunun için çeşitli kurumlar oluşturarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Türkiye aleyhine propagandalar Fener Rum Patriği konusu, Rum okullarının açılması, Kıbrıs ve Ege Denizi sorunlarından oluşmaktadır.

Rumlar bir grup iş adamı tarafından 1922 yılında yardım derneği amacı ile American Educational Progressive Association-Amerikan Helen İlerici Eğitim Derneği (AHEPA)'ni kurmuşlardır. Bu kurum 1922 yılında kurulmakla birlikte 50 bini geçen üye sayısına sahiptir. Amacı Helenizm'i yüceltmek, Rumların haklarını korumak ve geliştirmektir. Ahepan ve Ahepa Messenger dergileri ile propagandalarına katkı sağlamaktadırlar (Khalilov 2008: 94; Diab 2010: 82) .

AHEPA'nın üyeleri arasında birçok Ortodoks kilisesine bağlı liderler de yer almaktadır. Bünyesinde Ortodoks liderleri barındırsa da zaman zaman birbirleriyle çatışmaktan çekinmemişlerdir. Rum lobileri arasında bulunan GAPA (the Greek-American Progressive Association- Yunan-Amerikan İlerleme Derneği) çok uzun süre varlığını sürdürememiş bir Rum lobisi olmuş, AHEPA ile rekabet etmiştir. Ancak ABD'deki Rum lobilerinin yapısı değişmeye başlayınca GAPA' da kaybolmuştur. (Coufoudakis 1993: 53).

ABD'de Rumlar adına çalışan örgütlerden önde geleni Amerikan Helen Enstitüsü Halkla İlişkiler Komitesi (AHIPAC) olmuştur. AHIPAC'ın bir özelliği Yahudi lobisi olan AIPAC hedeflerini ve uygulamalarını örnek alıyor olmasıdır. Rum

örgütleri arasında AHIPAC 1974 yılında kurulmuştur. ABD tarafından Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmasında etkisi olan AHIPAC, diğer Rum lobilerine göre daha aktif ve kendi içlerinde başarılı bulunmuştur. Rum lobilerinin başarılı olmalarındaki en önde gelen neden ABD'de yaşayan 2 milyon Rum'un da siyasette aktif rol almasıdır. Bu sayıda insanın siyasete aktif katılabiliyor olması iyi bir örgütlenme göstergesidir (Diab 2010: 26).

AHIPAC'ın siyasette aktif olması diğer Rum örgütlerinden başarılı olmasını sağlamaktadır. AHIPAC'ın elde ettiği verileri, kayıtlarını ve çalışmalarını Kongre ile paylaşması hem Kongre ile dirsek temasında olmasına hem de yönetimdeki bürokratlarla ilişkilerinin olması anlamına geldiğinden diğer lobilerden bir adım öndedir. Bir adım önde olan AHIPAC, diğer Rum örgütlerini etrafında toplamaya çalışmak için çeşitli eğitim ve seminerler düzenleyerek daha organize hareket etmektedir. 'Washington Report' dergisi yayınlayarak ve "the Greek Star" gazetesi çıkararak Rumlara ulaşmaktadır (Beyaz 2011: 86).

Rumlar 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra American Hellenic Institute-Amerikan Helen Enstitüsü'nü (AHI) kurmuşlardır. Temel amacı ABD - Yunanistan-Kıbrıs arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesini sağlamak olmuştur. AHI, ABD-Yunanistan arasındaki bağı ekonomi ve siyasi alanda güçlü tutmaya çalışmaktadır. 'Handbook on US Relations With Greece And Cyprus' ile 'The American Hellenic Who's Who' gibi eğitim konusunda alanında iyi olan iki yayını bulunmaktadır (Beyaz 2011: 84).

Rum lobileri içerisinde AHEPA, GAPA, AHIPAC, AHI ve daha çok çeşitli lobi grupları yer almaktadır. Bu lobi gruplarında kişisel, felsefi ve örgütsel farklılıklar bulunmasına rağmen Rum lobilerinin ABD'de karar aldırma etkili olmalarının sebebi başarılı olan Rum kuruluşunun öne çıkarılmasına izin verilmesi, zayıf olan lobiye bypass uygulanmasıdır (Couloudakis 1993: 56).

Rum lobisinin yeri geldiğinde başka lobilerle iş birliği yaptığı görülmektedir. Buna örnek vermek gerekirse Rum lobi örgütlerinden AHI, Azerbaycan yaptırımlarının

devam etmesi için 1994 yılında Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Claiborne Pell ve Temsilciler Meclisi Dış İşleri Komitesi Başkanı Lee Hamilton'la diyaloga geçmişlerdir. Sadece bununla kalmayıp aynı zamanda AHI ile Ermeni lobisi ANCA ilişkilerini resmiyete dökmüşlerdir. 50 eyaletteki rektörlere 1945 yılında AHEPA, HANC, ANCA ve Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi ile birleşmiş; üniversitelere Türklerin Ermenilere karşı yürüttüğü ambargo hakkında metinler göndermişlerdir. Aynı şekilde metinde Türkiye'nin Kıbrıs hususunda "insan hakları ihlali" yaptığını da ekleyerek Türk firmalarla ticaret yapmamalarını istemişlerdir. Kongreden çıkacak kararlar için Ermeni lobisi ANCA ile çalışarak Türkiye dezavantajına olacak konularda Kongre üyelerinin imza atmalarını istemişlerdir (Arı 2015: 293).

Soğuk Savaş dönemi ABD açısından Türkiye'nin konumunun ön plana çıktığı bir dönem olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından Türkiye, dış politikasında komşu devletlerle ilişkilerine yönelmiştir. Bunlar arasında Balkanlar, Karadeniz ve Kafkaslar yer almaktadır. Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerini güçlendirmesi Yunanistan açısından Yunanistan'ı çevreleme politikası olarak anlaşılmıştır. Buna karşılık Yunanistan, örneğin 1990'larda terör konusuyla ilgili Türkiye'nin karşısında yer alan Suriye ile ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Yunanistan, Suriye ile ilişkilerini güçlendirmeye birlikte ayrıca İran ile de ilişkiler oluşturmayı hedeflemiştir. Yunanistan'ın istediği şekilde bir ilişki oluşmamıştır elbette. Çünkü Yunanistan NATO'ya üye, İran değildir. İran'ın NATO üyeliğinin olmaması görüşmelerin olmadığı anlamına gelmemelidir. Hatta dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos 1996'da İran'ı ziyaret etmiştir. Theodoros Pangalos'un İran ziyareti ile birlikte İran'da Ermenistan- Yunanistan- İran işbirliği oluşturulmuştur (Aksu 1992: 131).

Rum lobileri Yunanistan ile bağları hem sıkı tutmak hem de Yunanistan lehine kararlar çıkmasına faydalı olacağını düşündükleri için Kongre üyelerini Yunanistan'a kültür turu kapsamında gezilere götürmüşlerdir. Mesela 1993 yılı Temsilciler Meclisi üyesi Michael Bilirakis'in de içinde bulunduğu tur Yunanistan'a gitmiş ve Yunanistan'da Dışişleri Bakanlığı ile temaslarda bulunmalarını sağlamışlardır (Şener 2004: 61).

2.2.2.4. Arap Lobisi

ABD'deki Arapların bir araya gelip Arap lobisini oluşturmalarında ABD - Arap Yarımadası arasında yaşanan enerji krizi etkili olmuştur (Farnel 1994: 149). Ancak Arap lobisi analiz edildiğinde Rum, Yahudi ve Ermeni lobisi kadar siyasi karar alma mekanizmaları üzerinde etkili olamadığı görülmektedir. Bu durumu etkileyen neden, İsrail lobisi ya da diğer lobiler gibi tek bir merkezden faaliyetlerini gerçekleştirmemesi olmuştur. Arap lobisi diye isimlendirilen grup aslında o coğrafyada yer alan her ülkenin kendi kiraladıkları lobi şirketi ile çalışmaktadır. Bu lobi şirketleri de anlaşmayı sağladığı devletin çıkarlarına yönelik faaliyette bulunduğu için genel bir birlik içinde Arap lobiciliğinin olduğunu söylemek zordur (Arı 2015: 269- 278). Diğer Arap lobileri ile bağlarının zayıf olması hatta zaman zaman iki Arap lobisinin karşı karşıya gelmesi Arap lobilerinin ABD dış politikasında güçsüzlüğünün nedeni olmaktadır. Hatta Lübnan asıllı lobilerin Hristiyan olması bu bölünmeyi daha çok arttırmaktadır (Şener 2004: 55).

ABD'deki Arap lobilerinin oluşumlarından biri olan Amerikan-Müslüman İlişkiler Konseyi'nin (CAIR- Council for American-Islamic Relations) yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre ABD'de yaşayan Müslümanların oy kullanırken göstereceği siyasi duruşun aslında seçimlerdeki adayların dış politikada eğilimlerinin esas alındığını göstermektedir. Örneğin Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'nin Arapların hassas olduğu Ortadoğu, Kudüs ve Irak konuları ile ilgili yapmış oldukları konuşmalar Arapların oy kullanmasındaki eğilimini etkileyen konular olmaktadır. Başka bir örnekle ABD, büyükelçiliğini Kudüs'e taşıyacağı fikrini söyleyen başkan adayı Müslüman oylarını alma ihtimalini düşürmüştür. Aslına bakılırsa Müslümanların ya da Arapların oyları ABD içerisinde çok fazla olmamakla beraber, kritik bir durumda dengeleri değiştirebilecek bir gücü vardır. Örneğin Washington'da kurulan Kudüs için Amerikan Müslümanları (AMJ- American Muslims for Jerusalem) aynı zamanda Ayrımcılığı Karşı Amerikan Arap Komitesi (American-Arab anti-Discrimination Committee) gibi.. Bu kuruluşlar hem Arapların hassas oldukları konularla ilgili çalışmaya hazırlanırken aynı zamanda ABD içerisinde İslam karşıtlığı konusunda çalışma yapmalarını sağlamaktadır (Khalilov 2008: 109).

ABD’de yer alan lobilerden Arap Amerikalılar Ulusal Derneği (National Association of Arab Americans, NAAA) 1972 yılında 300.000 dolar bütçe ile kurulmuştur. 2001 yılına kadar çalışmalarını devam ettirmiştir. Filistin sorunu ile ilgili konularda Amerikan karar organlarını ve Kongre’yi etkilemeye çalışmayı amaçladıkları anlaşılmaktadır (Arı 2015: 269- 278).

Arapların ABD çıkarlarına sahip çıkmak için yaptıkları çalışmalar petrol şirketlerinden ve kendi diplomatlarının faaliyetlerinden ibaret olmuştur. Bu anlamda petrol lobisi 1973’teki petrol krizinin ardından daha da güçlenmiştir. Petrol lobisi bazı dönemlerde Washington’da yalnızca petrol ile ilgilenmediğini Arap çıkarlarının da önceliği olduğunu belli etmiştir. Bu şirketler lobi faaliyetleri adına çalıştıkları devletin, ABD tarafından ekonomik olarak desteklemesi, siyasi erke baskıda bulunması ve Arapların taleplerini iç- dış politikada desteklemelerini sağlamak için çalışanlarına ve paydaşlarına mektuplar göndermesi şeklinde olmuştur (Khalilov 2008: 110).

Petrol temelli diplomatik rolü olan Arap lobisi, Arapların 1972 yılına kadarki tek lobisiydi. Richard Shadyac’ın 1972 yılında Amerikan Arap Ulusal Birliği (National Association of Arab Americans)ni kurması ile bu durum değişmiş oldu. Ulusal İsa Kiliseleri Konseyi (The National Council of the Churches of Christ in the USA (NCCCCUSA) gibi Arap veya Müslüman olmayan bazı gruplar da İsrail’e karşı olmalarından Arap lobisi ile aynı görüşte olup Filistin halkını desteklemişlerdir. Jesse Jackson, Arap lobisinin desteklediği ABD’deki tek başkan adayıydı (Khalilov 2008: 110). NAAA aylık “Focus” ve “Voice” adıyla bir bülten ve bir dergi yayınlamaktadır (Khalilov 2008: 114). Bunun dışında kayıtlı lobilerden Amerikan Müslüman Konseyi (American Muslim Council: AMC) de Filistin sorunu ve Müslümanları ilgilendiren konularda Arap lobisini desteklemektedir.

Zorlu ve sıkıntılı geçen ABD seçimlerine bakıldığında Arap lobisinin yaptığı çalışmaların hem az hem de yetersiz olduğu görülmektedir. Rekabet içinde girdiği Yahudi lobisi ile kıyaslandığında seçimlerde kendi lehlerine birini iktidara getirememişlerdir. Bu durum Arap lobisinde bir sorun olmuş, ABD Kongresi’nde güçsüz kalmalarıyla sonuçlanmıştır. (Khalilov 2008: 113).

1985 yılında James Zogby Arap Amerikan Enstitüsü'nü kurmuştur. Diğer derneklerin dışında Hristiyan Araplardan oluşmaktadır (Diab 2010: 24). Arap Amerikan Enstitüsü Amerika'da bulunan 3,5 milyon Arap kökenli insanı bir araya getirip aynı amaçta hareket etmek istemektedir. Aynı amaç için hareket etmek çok kolay olmasa da kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmak ve medyayı yönlendirmek Arap kökenli Amerikalıların siyasal sürece katılımını arttırmak için yaptıkları uygulamalar olmuştur.

Arapların lobicilik faaliyeti için oluşturdukları diğer örgüt 1994 yılında Omar Ahmet tarafından kurulan "Amerikan İslami İlişkiler Konseyi" (CAIR)dir. Bu örgüt Müslüman Araplardan oluşmaktadır. ABD'de 35 şubesi vardır. Amerikan İslami İlişkiler Konseyi Müslümanların yaşadığı sorunlarla ilgili kamuoyu oluşturmayı hedeflemiştir. Bunun için ABD halkını bilgilendirmek ve alınacak kararları kendi lehlerine yönlendirmeye çalışmaktadır. Amerikan İslami İlişkiler Konseyi diğer Arap lobilerinden bir adım öne çıkmaktadır (Mearsheimer ve Walt 2017: 256).

Suudi Arabistan ve ABD arasındaki ticari akışa bakıldığında Suudi Arabistan'ın ABD milyonlarca dolarlık yatırımı bulunmakla birlikte, ABD'de Suudi Arabistan'ı destekleyen petrol şirketlerinin oluşmasına ve büyümesine de katkı sağlamıştır. Liberal teorinin de savunduğu gibi bu petrol şirketlerinin varlığı doğal olarak ilişkileri perçinlemekte ve devletlerin negatif anlamda karşı karşıya gelmelerini engellemektedir. Bu petrol şirketleri Arap politikasının temsilcileri olmuştur denilebilir. Çünkü aradaki ticari bağlar ABD ve Suudi Arabistan'ı birbirine bağlamıştır (Khalilov 2008: 113).

ABD'deki Arap nüfusunun 2-3 milyon kadar olduğu düşünülmektedir. Bu sayı diğer lobilerden (Yahudilerde 6 milyon civarında) sayıca azdır. Ayrıca organize olamamalarının dezavantajını yaşamaktadırlar. Arap lobisinin ortak amaçlarının olmaması nedeniyle bir araya gelip bir konu üzerinde duyarlılık gösterememektedirler. Buradan anlaşılacağı üzere Araplara ait bir konuyu destekleyen Arap bulmak da zor olmaktadır. Örneğin, Arapları bir araya toplayan bir konu Körfez Savaşının çıkması olmuştur. Körfez Savaşının çıkması ile ABD Arap kökenli lobilerle irtibata geçmiş ve onları müttefik olarak almıştır. Bu da demek oluyor ki konu Orta Doğu söz konusu

olduğunda bu konuya sarılan bir Arap grubu bulmak pek mümkün değil. Çünkü bir araya gelip ortak hareket etmemektedirler (Diab 2010: 24).

Yahudi lobisinin ABD toplumuna Arap lobisinden daha yakın olmasının sebeplerinden ilki Arapların İslam dinine mensup olmalarından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı ABD toplumu Yahudilere karşı daha önyargısızdır. Ayrıca ABD ile İsrail aynı Avrupa değerlerini taşımaktadırlar. Liberalizm açısından bakıldığında demokrasi ile yönetilen devletlerin ilişkilerinin daha kuvvetli olduğu ve savaştan uzak durdukları söylenmektedir. Arap toplumları genel olarak monarşi ile yönetilirken İsrail devletinin kurulduğu yıldan itibaren demokrasiyi benimsemesi ile yıllar içinde Arapların petrol ve terör söylemleri ile ABD'ye tehdit gibi durması ABD toplumu karşısında önyargıya neden olmuştur (Arı 2015: 288).

2.2.2.5. Küba Lobisi

Küba lobisinin oluşumunda Küba içerisindeki siyasal, sosyal, ekonomik sıkıntıların olduğu görülmektedir. ABD darbesi ile Batista yönetiminin başa gelmesi, şeker fiyatlarının düşmesi, örgütlerin yayılması Küba halkı için rahatsızlık uyandırmıştır. Batista'nın, 1952 darbesi ile anayasayı kaldırması, Fidel Castro için hapis istemi Batista'ya dava açılmasında ısrarcı olmuştur. Castro'nun saldırılar düzenlemesi kısa süreli hapis cezası almasına neden olmuştur Hapisten çıkınca Meksika'ya giden Castro, Ernesto Che Guevera ile tanışmıştır (Perez 2017). Burada Batista Hükümeti'nin kurulmuş olması ABD'de Küba asıllı lobicilerin oluşması ile bağlantısı bulunmaktadır. Çünkü Batista yönetimi kurulduğunda bir grup Kübalı ABD'ye kaçmıştır. Bu ilk dalga olarak 1960'lı yıllara denk gelmektedir. 1965'li yıllarda da ikinci bir dalga olarak Küba'dan ABD'ye göçler yaşanacaktır (Koçak 2016: 3). Bu göçler ile bugün ABD'de Küba kökenli 1,7 milyon insan yaşamaktadır. Bu sayının 140 bini New York'ta ikamet etmektedir (<https://www.cnnturk.com/dunya/abdde-kuba-buyukelciligi-acildi-57-yil-sonra-ilk-bakan-ziyareti> , 10 Haziran 2019'da erişildi).

Fidel Castro ve arkadaşları tarafından başlatılan devrimci hareketin halkın desteği ile başarılı olması sonucunda (8 Ocak 1959'da Castro'nun yapmış olduğu

Havana konuşması ile) F. Castro Başbakanlığa gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin komünizmi önlemek amacıyla almış olduğu kararlar ve yürütmek istediği politikalar karşısında Küba da etkilenmiştir. ABD'nin komünizmin yayılmasını önlemek amacıyla Latin Amerika gibi devletler üzerinde şiddet yanlısı politikalar yürütmüş olması, sol görüşlü devletlerin görüşlerini açıklaması için daha rahat bir ortam hazırlamıştır. Örneğin Batista'nın kötü yönetiminden kurtulabilen Küba diğer devletlere de örnek olmuş ve bu bağımsızlığın yapılabilir bir şey olduğunu göstermiş olmaktadır (Yılmaz 2012: 10).

ABD Başkanı Ronald Reagan Küba'yı baskı altında tutmak amacıyla 19 Nisan 1982 yılında Küba'ya seyahat yasağı koyarak ambargoların ağırlığını arttırdı. Bu ambargolara bakıldığında Küba düşük ekonomisi ile sağlık alanında iyileştirmeler yapmaya çalışmasına rağmen hem ambargodan dolayı hem de kendi prensipleri ile alakalı olarak ABD üzerinden hiçbir ürünü satın almamıştır. Ancak bir ABD ürünü çok elzem ise üçüncü dünya ülkeleri üzerinden Küba'ya ulaştırılmıştır. Zaman içinde sağlık alanında ilerleyen Kübalı doktorlar Menenjit B aşısını bulmuştur. Kübalı doktorlar ABD'li CancerWax isimli şirketin dikkatini çekmiştir. ABD'nin koyduğu ambargoyu delmesi için CancerWax iki yıl boyunca ABD içerisinde lobi faaliyetlerinde bulunarak bu ambargonun delinmesini sağlamıştır (Türk Tabipler Birliği 2005:130).

Küba'da yaşanan olaylar neticesinde ABD'ye giden Kübalılar çeşitli oluşum ve organizasyonlar kurmuşlardır. Bunlardan biri 1940'lı yıllarda kurulmuş olan National Federation of Black Societies (daha sonra adı National Federation of Cuban Societies (NFCS- Ulusal Küba Dernekleri Federasyonu) olmuştur. Bu lobinin çalışmaları eğitim imkânlarını artırarak anti ayrımcı yasalara karşıt bir lobi özelliği göstermek olmuştur. Ayrımcılığa karşı durmak için eğitimlerin verilmesine özen gösterilmiştir (Lievesley 2004: 62). Kübalılar tarafından oluşturulan diğer kuruluş The Cuban American National Foundation (CANF- Küba Amerika Ulusal Vakfı) olmuştur. CANF'ın kuruluşu 1980li yıllarda Reagan'ın dış politika yönetimine bağlı CIA yöneticisi William Casey tarafından 1981 yılında tanıtıldı. CANF liderleri Mas Canosa, Raúl Masvidal ve Carlos Salman Washington DC'de yer alan Georgetown Üniversitesinde Uluslararası ve Stratejik Araştırmalar Merkezinde yer alan akademisyenler ile yakın işbirliği yapmıştır

(Lievesley 2004: 70). CANF yönetimindeki Mas Canosa 1981 Ronald Reagan döneminde Kübalı bu topluluğun hem kurumsallaşmasına hem de politika ile temas içine girmesine önayak olmuştur. Sosyalist bloğun ortadan kalkmasını isteyen bir başkan olan Ronald Reagan dönemi aynı zamanda Küba kökenli ABD'liler için yeni bir dönemin de başlangıcı demektir. Bu nedenle CANF aktif ve etkili olabilmesi için üye sayısı arttırılmıştır (Koçak 2016: 5).

CANF başarıları ve yükselmesini sağlayan iki yasanın çıkış sürecini başarılı şekilde yönetmesinden geçmiştir. Bunlardan biri 1992 Toricelli Yasası -diğer adıyla Küba Demokrasisi Yasası- olarak bilinen yasa, Küba'nın demokrasiyle yönetilmesi ile ilgili kararları içermektedir. Bu da ABD bu yasayı çıkardığı zaman Küba'nın politikalarına karışabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca Torricelli Yasası'nın Küba için ekonomik yanı da bulunmaktadır. Yasanın içeriğinde Küba ile alışverişe giren ülkelerin ABD yardımlarının kısıtlanacağı, Küba ile alışverişe giren devletlerin gemilerinin yüz seksen gün ABD limanlarına yanaşamayacağı yasada yer almaktadır. Küba'yı etkileyen ikinci yasa Helms- Burton yasasıdır. Bu yasaya göre Küba ile alışveriş yapan diğer devletlerdeki şirketlere de ABD'nin dava açacağı yönündedir. ABD bu yasalara uymayan Meksika, Kanada, Panama, İtalya, İngiltere, Uruguay, Bahamalar ve bu devletlerin bünyelerinde yer alan şirketlere toplamda 1 milyar 262 milyon dolar ceza kesilmiştir (Leogrande 1998: 70) .

2.2.2.6. İrlanda Lobisi

1845 yılında İrlanda'da yaklaşık 5 yıl süren Patates kıtlığı (Büyük Kıtlık) yaşanmıştır. Tarihe geçen bu olayda İngiltere hiçbir şekilde yardımda bulunmamıştır. Bu kıtlıkla yaklaşık bir milyon kişi ölmüş ve iki milyon kişi çareyi ABD'ye göç etmekte bulmuştur (Kapaklıkaya 2010: 59; <http://akademikperspektif.com/2015/06/27/irlandada-patates-kitligi-ve-sultan-abdulmecid/> ,2 Ekim 2018'de erişildi). Halkın yaşadığı kıtlığın getirdiği ekonomik sıkıntı ve ölümler çiftçilerin göç etmesindeki en büyük nedendir. Bu göçün ABD'ye olmasındaki neden ise İrlanda'daki ekonomik ve politik sıkıntıların yerine ABD'nin iç savaş için savaşacak askeri ihtiyacı yer almaktadır (Hachey ve McCaffrey 1996: 92).

1848-1860 tarihlerinde 3,5 milyon İrlandalı Amerika'ya gelmiştir. İrlandalıların ABD'de yerleştikleri yerler Boston, New York, Jersey City, Philadelphia, Pittsburgh, Chicago, St. Louis ve San Francisco olmuştur (Palabıyık 2008: 35). İrlandalıların ABD'ye göçmesi ile ABD halkında endişeler başlamıştır. İrlandalıların kültürlerine bağlı şekilde yaşamaları ABD halkının mevcut değerlerini değiştireceği yönünde bir endişeye kapılmalarına neden olmuştur (Norton 2007: 352). İrlandalılar politik ve sosyal içerikli organizasyonların varlığı ile bir araya gelmişlerdir. Bu organizasyonlar ve dernekler aslında İrlanda kökenli Amerika diasporasının temelini oluşturmuştur. Bu konuda oluşturulan örgütlerden biri “The Ancient Order of Hibernians” (AOH) olmuştur. Bu grup İrlanda kökenli Katoliklerden oluşmaktadır. Bu organizasyonun bir amacı da sahip oldukları kültürlerini sürdürebilmektir. AOH gibi oluşumlardan diğerleri ise “Knights of Columbus”, “Muintirna H'eireann”, “The Mahoning Valley Gaelic Society” olmuştur. Toplulukların amacı dışlandıkları ve aşağılandıkları ABD toplumuna adapte olabilmek ve önyargıları kırmak için ABD toplumunu İrlanda kültürü ve içeriği konusunda bilgilendirmek olmuştur. Diğer bir kuruluş olan “Irish Heritage Society” İrlanda'nın kültürünü, sanat ve tarihini korumak ve bu konuda bilgilendirmeler yapmak amacıyla kurulmuştur. Örneğin İrlandalılar için önem arz eden Aziz Patrick Gününün unutulmaması için her yıl kutlamak Irish Heritage Society'nin hedeflediği amaçtır (Barnes 2004:22, Aktaran: Palabıyık 2008: 49).

Irish America isimli İrlanda kökenli Amerikalıların kurduğu lobi ve aynı ismi taşıyan dergi faaliyetlerine ve yayın hayatına başlamıştır. Kuruluşundan bu yana, Irish America, Amerika Birleşik Devletleri'nde İrlandalılar için büyük önem taşıyan bir dizi politik, ekonomik, sosyal ve kültürel tema üzerinde güçlü bir araç haline gelmiştir. Irish America dergi üzerinden İrlanda kökenli başarılı iş adamı ve siyasetçileri vurgulayarak İrlandalıların ABD'de güçlü olduğunu göstermeye çalışmıştır. Örneğin Coca-Cola'nın eski başkanı ve Allen & Company başkanı Donald R. Keough, komedyen Kathy Griffin ve insani yardımlarda öne çıkan Bono gibi örnekler İrlandalıların ABD'de öne çıktığını göstermektedir (<https://irishamerica.com/who-we-are/about-the-magazine/> ,10 Aralık 2019'de erişildi).

İrlanda lobileri incelendiğinde Irish Lobby for Immigration Reform (ILIR) yer almaktadır. Göçmen Reformu için İrlanda Lobisi, Aralık 2005'te Niall O'Dowd, Ciaran

Staunton ve Kelly Fincham tarafından kuruldu. Üçlü, bir İrlandalı Amerikan grubu tarafından gerçekleştirilen en büyük İrlanda lobi kulisini yönetmiştir. Başarılarındaki en büyük ve en önemli faktör, ABD genelinde yüzlerce gönüllünün katılımı şeklinde açıklanmıştır (<http://irishlobbyusa.org/intro/> 29 Kasım 2018'te erişildi). İrlanda lobisi ILIR'ın çalışmalarına bakıldığında Başkan Ciarán Staunton yasal yollar dışında seyahat etmiş ve ABD'den men edilmiş İrlandalıların feragat hakkı için ABD'nin İrlanda'daki büyükelçisi Kevin O'Malley'e mektup göndermiştir. Bu mektupta İrlandalıların üç ve on yıl belgesiz yaşaması için “yasadışı mevcudiyeti yasaklamak” (unlawful presence bars) talebinde bulunmuştur. Aslında Staunton'ın bu talebi için elçiye başvurmasında örnek teşkil eden Meksika örneğinin varlığından yol çıkmıştır. Meksika'daki büyükelçiliğin 50 bin feragatname yayınlaması ILIR'ın da bu yönde kulis yapmasını sağlamıştır (<https://www.irishtimes.com/news/politics/niall-o-dowd-to-advocate-for-immigration-reform-at-conference-1.2133914> ,3 Aralık 2018'de erişildi).

A group of Irish Americans, bir başka İrlanda lobisi olarak faaliyet göstermektedir. A group of Irish Americans yöneticiliğini Billy Lawless yapmaktadır. İrlanda kökenli Chicago'lu işadamı, Senatör ve aynı zamanda İrlanda diaspora temsilcisi olan Billy Lawless diğer İrlanda lobileri gibi göçmen reformları ile ilgili kulislerde yer almaktadır. Göçmen reformuyla ilgili İrlandalılar açısından avantaj oluşturacak yasalar çıkarmak için 16 Mayıs 2018 tarihinde Washington DC' de göçmen reformuyla ilgili politikacılarla lobi yapmak için iki gün geçirmiştir (<https://www.irishcentral.com/news/irishvoice/irish-americans-immigration-reform> 3 Aralık 2018'de erişildi).

İrlanda kökenli Amerikalılar çeşitli kuruluşlar oluşturarak siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata adapte olmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda bu örgüt, dernek ve kuruluşların varlığı ile ABD'de kendi kültürlerini tanıtmak istemektedir. Örneğin kendi kültürlerini tanıtmak için kitap, dergi ve gazete yayınlamaya işe başlamışlardır. Bu kuruluşlar aracılığı ilk gazete olarak 1810'da The Shamrock yayınlanmıştır. The Shamrock'ta yayınlanan haberler İrlanda'da yaşanan olaylara dayanmaktadır. İrlanda kökenli Amerikalıların çıkardığı diğer bir gazete Benedict J. Fenwick öncülüğünde 1826'da yayınlanan The Pilot gazetesidir. The Pilot gazetesi en çok okunan İrlanda

kökenli gazetedir. Zaten 1821 yılı itibari ile 1830 yılına kadar her sene 5 bin İrlandalıının göçmen olarak ABD'ye geldiği düşünüldüğü zaman İrlanda gazetelerinin ABD'de çokça okunuyor olacağı tahmin edilebilir. Bu gazeteler lobi faaliyeti açısından İrlandalılara karşı yapılan haksızlıklara değinilerek vatandaşların bilgilendirilmesini hedeflemektedir.

İrlandalıların yayınladıkları The Jesuit or Catholic Sentinel Katolik İrlandalıların yayınladıkları ilk din temelli gazetedir. Daha sonra Katoliklikle ilgili olarak The United States Catholic Intelligencer 1831'de, çıkartılan The Literary and Catholic Sentinel 1835 yılında, The Boston Pilot 1836'da çıkarılan dindarlar grubu bir araya getiren gazeteler olmuştur. Yıllar geçtikçe okuyucularını artmasından dolayı İrlandalıların gazeteleri ABD medyasında yer almıştır (Palabıyık 2008: 62).

III. BÖLÜM

3. ABD'DEKİ LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞI LOBİCİLİK ÇALIŞMALARI

Lobiler ABD siyasi yaşamı içerisinde yaptığı çalışmalarla Türk dış politikasını etkileyebilme özelliğine sahiptir. Bu noktadan bakıldığında ABD'de baskın olan Ermeni ve Rum lobilerinin Türkiye'yi doğrudan, Yahudi ve Arap lobilerinin ise dolaylı olarak etkilediği görülmektedir.

Bu bölümde Türkiye'nin Ermeni, Yahudi, Yunan, Arap devletleri ile politik/ekonomik ilişkilerinin gidişatından Ermeni, Rum, Yahudi ve Arap lobisinin çalışmalarını nasıl etkilediğini; Türk lobilerinin bu etkiler karşısında yapmış olduğu karşı faaliyetler çalışmalarını göstermek hedeflenmiştir.

3.1. ABD'deki Lobicilik Çalışmalarının Türk Dış Politikasına Etkisi

ABDde yapılan lobi çalışmalarının Türk dış politikasına etkisi Ermeni ve Rum lobileri ile anlatılmaya başlanarak Yahudi ve Arap lobisi ile devam edecektir.

3.1.1. ABD'deki Lobicilik Çalışmalarının Türk Dış Politikasına Doğrudan Etkisi

Ermeni ve Rum lobisi Türk dış politikasını doğrudan etkilemektedir. Çünkü Türkiye aleyhine direkt faaliyetleri bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin anlaşılması için Ermeni ve Rum lobisinin çalışmalarına bakılması gerekmektedir.

3.1.1.1. Ermeni Lobisinin Faaliyetleri

Ermeni lobisinin çalışmalarında Türkiye ile direkt sorun olan Ermeni soykırımı ve direkt Türkiye ile ilgili olmayan ancak Türkiye'nin Ermenistan ile ilişkilerinin normalleşmesi için ön şart olarak sunmuş olduğu Dağlık Karabağ meselesi yer almaktadır. İlk olarak Türkiye'yi doğrudan ilgilendirdiği için Ermeni lobilerinin soykırım iddiaları üzerinden başlamak uygun olacaktır.

Ermeni lobisi ANCA 1915-1930 yılları arasında Kongre'nin desteğini alarak, ABD halkını bilgilendirmek ve destek toplamak için kampanya yürütmüştür. Ermeni Soykırımı mağdurlarına yardımcı olmak için 2 milyar doların üzerinde gelir sağlanan bir insani yardım kampanyası başlatmıştır. Her ABD eyaleti, ANCA Batı Bölgesi'nin "Amerika, Teşekkür Ediyoruz " projesini destekleme görevini üstlenmiştir. Toplanan yardımların getirisi ekonomik olduğu gibi diğer ABD vatandaşlarının soykırım konusunda desteğini almaya da hizmet etmiştir (<https://anca.org/for-hill-staff/> , 25 Mart 2019'da erişildi).

ABD'nin Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasındaki süreçte Türkiye Cumhuriyeti'ni tanıması ABD'de yaşayan Ermeni diasporasına rahatsızlık vermiştir. ABD, Türkiye'nin bulunduğu konum itibarı ile sahip olduğu avantajların farkında olan bir devlettir. Türkiye'nin doğal kaynakları (enerji rezervleri gibi) ve konumu (birçok devlete komşu olması gibi) ile ABD, Türkiye ile ilişkiler kurmanın fayda getireceğini görmektedir. Ancak bir yandan da Ermenileri rahatsız etmek istememektedir. Çünkü ABD, Türkiye ile yakın ilişkiler kurduğunda Ermeni kökenli Amerikalıların rahatsız olacağını bilmektedir. Ermenilerin Sevr Anlaşması ve Lozan Antlaşmasından memnun ayrılmamış olmaları Türkiye'yi bölmeye ve karalamaya yönelik motivasyonlarını artırmıştır. Bundan dolayı ABD içinde organizasyonlarının güçlü ve kararlı olması için gerekli tüm çabayı göstermişlerdir (Gürün 2005: 354-441).

Ermenilerin lobi faaliyetlerinin amaçları arasında ABD üzerinden Ermenistan'a destek çıkmak ve soykırım iddialarını kullanarak Türkiye karşıtlığı oluşturmaktır. Bu

abalarına özellikle 1973 yılı sonrasında ivme katmışlardır. Türkiye Ermenilerin toprak talebi konusunu Lozan Anlaşması ile halletmiş olsa da Ermeniler bu gündemi sıcak tutmak için her türlü yola başvurmuştur. Ermenilerin iddiaları “1915 yılında Osmanlı Devleti’nin Ermenileri zorunlu göçe tabi tutması sırasında 1.500.000–4.000.000 kişiye kasıtlı, bilinçli ve örgütlü şekilde soy kırıma tâbi tuttuğu” şeklindedir. Tüm devletlerin bu soykırımı kabul etmesini, Türkiye’nin de “Batı Ermenistan” denilen Türk topraklarını Ermenilere iade etmesini ve hayatını kaybeden insanlar için tazminat ödemesini sağlamaya çalışmaktadırlar (Dangır 2009: 2).

Ermeniler, ABD içerisinde lobicilik faaliyeti dışında Türk diplomatlarına 27 suikast düzenlemişlerdir. Bu suikastların gerçekleştirilmesinde 1975 yılında Beyrut’ta kuruluşunu ilan eden ASALA terör rgt rol oynamaktadır. “Ermenistan için verilen mücadelenin silahlı mücadele ile zme kavuşacağını” savunan ASALA terör rgt, Türkiye aleyhine yapılan Ermeni propagandalarının ve soykırım iddialarını silahlı saldırılarla çözmeye çalışmaktadır (Uras 1987: 189- 204). Örneğin 27 Ocak 1973 tarihinde Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve yardımcısı Bahadır Demir’in, 78 yaşındaki Ermeni Mığırdı Yanıkyan tarafından bir otel odasında katledilmesi Ermenilerin Türk diplomatlara yaptığı ilk suikasttır (Akın vd. 1982: 9). Belgrad Büyükelçisi Galip Balkar, Sydney Başkonsolosu şarık Arıyak, Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan, Ottawa Büyükelçiliği Askeri Ataşesi Hava Kurmay Albay Attil Altıkat, Paris Turizm Müşaviri Yılmaz Çolpan, Paris alışma Ataşesi Reşat Moralı, Paris din görevlisi Tecelli Arı Ermeni saldırılarında şehit düşmüşlerdir. Bu suikastlarda 34 şehit ve yüzlerce yaralı vardır (şimşir 2001:35). ABD’de Ermeni lobisinin güçlenmesi ile ASALA, Türkiye’ye zarar vermek için PKK terör rgt ile hareket etmiştir. “ASALA- PKK Ortak Bildirisi” 30 Kasım 1980 yılında Tahran’da yayınlanmıştır. İçeriğinde ‘Ermeni- Kürt- Arap halklarının bölgede emperyalizme ve Türkiye’ye karşı iş birliği yapmalarının önemine değinmiştir (Süslü 1993: 307). “Uyuşturucu madde / kadın ticareti, para aklama, insan kaçırma” gibi eylemlerle Türkiye’yi zor duruma sokmaya çalışmıştır (Süslü 1993: 97). Ermeni lobisinin ABD’de etkili ve başarılı olmasının arkasında Kürt lobisinden ve Rum lobisinden aldığı destek olduğu unutulmamalıdır.

ABD’de yapılan 1981 Yahudi Soykırımını Anma Konseyi Toplantısı gündemini Yahudilerin yaşadığı soykırım oluştururken, Ermeniler tarafından Yahudi soykırımı ile iddia niteliğinde olan Ermeni soykırım iddiası eş değer tutulmaya çalışılmıştır. Konsey toplantısının gündeminde yer almasa da Ermeniler bu anma konseyini bile fırsata çevirmeye çalışmışlardır (<http://akademikperspektif.com/2014/12/23/lobicilik-ermenilobiciligi/>, 17 Nisan 2018’de erişildi). Nazilerin İkinci Dünya Savaşı’nda Yahudileri dünyanın çeşitli yerlerine sürmeleri ile Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti’nin Ermenileri tehcir etmesinin aynı düzeyde görülmesini istemişlerdir. Çünkü Almanya Yahudilere yapmış olduğu soykırımı kabul etmiş ve karşısında tazminat ödemiştir. Ermenilerin de hedefi Almanya gibi Türkiye’nin de soykırımı kabul edip tazminat ödemesini sağlamaktır. Çünkü Yahudi Soykırımı dünyaca kabul edilmiş ancak Ermeniler gerekli desteği görememişlerdir (Dangır 2009: 25).

Ermeni lobisi ile Türkler arasında yaşanan gerginliğin azalması için 3-4 Ekim 1984’te ABD’de Heritage Foundation Vakfı araştırma grubu ile Türk dış politika Enstitüsü “Orta Doğu ile İlgili Türk-ABD Görüşmeleri” konferansı düzenlemişlerdir. Konferansta ABD Savunma Bakan Yardımcısı Richard Perle de konuşmuştur. Perle yapmış olduğu açıklama ile Ermeni lobisinin Kongre tarafından kararlar aldırmaya çalışmalarının aslında ABD çıkarlarını yansıtmadığını dile getirmiştir. Bu durumun ABD ile Türkiye arasında olası bir gerginleşmeyi ortaya çıkarmaması için çok uğraştıklarına değinmiştir (<http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=Print&DergiIcerikNo=480&Yer=DergiIcerik>, 4 Mart 2019’da erişildi).

Ermenilerin soykırım iddiaları gerek Yahudi Kongrelerinde gerekse ABD eyaletlerinde yasa tasarıları sunması Türkiye’yi rahatsız etmiştir. Çünkü Ermenilerin ABD’deki nüfusunun gücü, soykırım iddialarını savunurken bu iddiaları savunan ciddi bir nüfusunda olduğunu göstermektedir. Çünkü ABD’nin Liberal demokrasi ile yönetilmesi, yapılan seçimlerde de nüfusun önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda Ermeniler nüfuslarını maksimum fayda sağlayacak şekilde kullanıp dış politikayı Türkiye aleyhine çevirmeye çalışmaktadır. Türkiye’nin rahatsızlığına bir de 1991 yılında Ermenistan devletinin bağımsız olması sorunu eklenmiştir. Ermenistan’ın hem Türkiye’ye sınır komşusu olması hem de yeni bağımsızlığını kazanmış bu devletin

Ermeni iddialarını ne şekilde yöneteceği önem taşımaktadır. ABD’de yaşayan Ermenilerin Türkiye aleyhine çalışmalarının varlığı ile Ermenistan’ın dış politikasını Türkiye aleyhine götürdüğü dönem başlamıştır (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/kamer-kasim-ermeni-diasporasinin-etki-alanlari/> ,21Nisan 2018’de erişildi).

Ermeniler lobicilik faaliyetlerini hız kesmeden devam ettirmek için ABD’de önemli görevlerde yer almaya çalışmışlardır. Bunlardan biri Set Momjian’dır. Set Momjian ABD Birleşmiş Milletler eski Daimi Temsilci Yardımcılığı yapmıştır. Aynı zamanda ABD Başkanı Jimmy Carter döneminde Yahudi Soykırımı Anma Konseyi (U.S. Holocaust Memorial Council)’ne atanmıştır. Ayrıca 1979’da Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nda Beyaz Saray’ı temsil etme görevi verilmiştir. 1972 yılında ABD 37. Başkanı Richard Nixon için çalışanlardan biri Ermeni asıllı Ken Khachian olmuştur. Ken Khachian ABD 40. Başkanı Ronald Reagan’ın seçim kampanyalarında “konuşma yazarı” görevinde yer almıştır (Kantarcı 2001:130). Önemli görevlerde çalışan Ermeniler Türk karışıklığının oluşması için ilk yaptıkları şey siyasetçileri ve Başkanları soykırım konusunda ikna edip, Ermeni haklarını savunan bir noktaya getirmektedir.

Ermeni lobisi daha büyük çaplı organizasyonlarla seslerini duyurmak için Ermenistan’ın başkenti Erivan’da 22-23 Eylül 1999 tarihinde ‘1. Dünya Ermenileri Forumu’ başlatılmıştır. Forumun başkanlığı Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan yapmıştır. Robert Koçaryan forum sonunda Karabağ ve soykırım iddiaları üzerine bildiri yayınlayarak forumu hedefine ulaştırmıştır. Bu forumun istenilen kadar ses getirmesi için Rusya, ABD, Fransa ile Ortadoğu ve Güney Amerika ülkeleri dahil 50 devletten 1200 kişi yer almıştır (<http://www.mfa.gov.tr/temel-metinler.tr.mfa> 19 Şubat 2019’da erişildi). 1. Dünya Ermeni Forumu aslında ABD içerisinde yapılan bir faaliyet değildir. Ama ABD’nin bu forum kapsamında Ermenistan’a gitmesi Ermeni lobisinin birebir temasların işe yaradığını göstermektedir.

Seçim dönemlerinde ABD adayları, Ermenilerin yaşadığı göç ile ilgili konuşmalarla Ermeni lobisinin desteğini kazanmaya çalışmaktadır. Eski ABD Başkanlarından Ronald Reagan 1915 olaylarını soykırım olarak nitelendirmiş; George

H. W. Bush “Bir milyondan fazla Ermeni’nin kurban olduğunu”, Bill Clinton Ermenilerin ‘tehcir ve katliama uğradığını” ifade etmiştir (Tanır 2014). 23 Nisan 2005’de Ermenilerin soykırım iddiasını anma törenine G. W. Bush’un katılmış olması, soykırım sözcüğünü kullanmasa bile hem Türkiye açısından hem Ermeniler açısından bir önem taşımaktadır (<https://www.haberler.com/bush-soykirim-demeyecek-2-haberi/> , 4 Mart da erişildi). Bu stratejilerinde bir miktar başarı yakalamış olmalarını Barack Obama’nın seçim vaatlerinde soykırımı kabul edeceğini belirtmesinden anlaşılmaktadır. Başkan Trump da 25 Nisan 2018’de Ermeni soykırım iddialarına yönelik soykırım kelimesini kullanmasa da Obama gibi “Büyük Felaket” tanımını kullanmıştır (<https://www.cnnturk.com/video/dunya/obama-soykirim-demedi-diaspora-cok-sinirlendi>, 24 Mart 2019’da erişildi) . Diğer bir taraftan bakıldığında Türkiye’nin konumu ve özellikleri es geçilebilecek bir konu değildir. Bu sebeple ABD anma törenine katılarak Ermenileri karşısına almamış; soykırım sözcüğünü söylemeyerek de Türkleri karşısına almamaya çalışmıştır.

ABD Kongre’sinde Ermeni Soykırımının kabul edilmesi, ABD’nin politika kararlarının diğer devletleri etkilemesinden dolayı Ermeni lobisi için de önem taşımaktadır. Böylece ANCA, AAA, AGBU, ARS gibi Ermeni lobileri seçim dönemlerinde Kongre adaylarını desteklemekte; karşılığında soykırım yasa tasarısının geçmesi için Kongre adaylarından destek beklemektedir. Ermeni lobisi ve bu lobiye destekleyenler, yasa tasarılarını çeşitli yıllarda Kongre’ye sunmuşlardır. 1984 yılında bir soykırım tasarısını yasalaştırmaya çalışmış ama başaramamışlardır. Sonrasında 1985 yılında Kongre’ye tekrar daha kapsamlı 4 tasarı sunulmuş ve reddedilmiştir. 1987 yılında bu tasarıları 132 sayılı tasarı izlemiştir ve reddedilmiştir. 1990’da Senatör Robert Dole 212 sayılı Ermeni Tasarısını gündeme taşımıştır. Birinci ABD-Irak Savaşı’nın çıkması ile ABD’nin Türkiye’ye ihtiyaç duyması, bu tasarının da Ermeni lobisi için beklenen neticeyi vermemesi ile sonuçlanmıştır. 2000 yılında 398 sayılı tasarı (H. R. 596) yeni bir Ermeni tasarısı, Kongre’de Uluslararası İlişkiler Komitesi’nden çıkarak Temsilciler Meclisi’nde görüşülmesi istense de Başkan Clinton tasarımı görüşmeye açmamıştır (Kantarcı 2014: 4). 4 Mart 2010 tarihinde de ABD Temsilciler Meclisi üyeleri Adam Schiff ile Gus Bilirakis, ABD tarafından “Ermeni Soykırımı’nın tanınmasına ve kurbanların anısının korunmasına” yönelik yeni bir karar tasarısı

hazırlamışlardır (<https://www.ermenihaber.am/tr/news/2019/03/12/ABD-Kongre-Ermeni-Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1-karar/149955>, 5 Mart 2019'da erişildi).

Ermeni lobisi ANCA tarafından yayınlanan listede soykırımın tanınması ile ilgili yasa tasarısı çıkaran devletler yer almaktadır (<https://anca.org/armenian-genocide/recognition/united-states/>, 25 Mart 2019'da erişildi). Ermeni lobisinin soykırım tasarılarını listede yer alan eyaletlere kabul ettirebilmiş olmaları federal düzeyde de başarı sağlayacaklarını düşünmelerine neden olmuştur. Böylece Senato ve Temsilciler Meclisi düzeyinde de çalışmalarına devam etmişlerdir. Soykırım ile ilgili olarak 22 Mart 2017'de Temsilciler David Trott ve Adam Schiff, ANCA'nın desteğiyle iki taraflı bir soykırım önleme tedbiri olan H.Res.220'yi (Expressing the sense of the House of Representatives regarding past genocides, and for other purposes) Dış İlişkiler Komitesine sunmuşlardır. Bu tanıtımın amacını, Ermeni Soykırımı gibi soykırımların önlenmesi ve ABD'nin bilgilendirilmesi olarak açıklamışlardır (<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-resolution/220>, 25 Mart 2019'da erişildi) . Aynı şekilde 24 Nisan 2017 gibi Ermeniler için önem teşkil eden tarihte S.Res.136 (A resolution expressing the sense of the Senate regarding the 102nd anniversary of the Armenian Genocide) Senato'nun Dış İlişkiler alt komisyonuna sunulmuştur. Bu tasarı Türkiye'nin Ermeni Soykırımı hakkındaki gerçekleri tam olarak kabul etmesini, ABD'de soykırımla ilgili belgelenmeler sonucunda ABD'nin uygun anlayış ve duyarlılığı yansıtmasını amaçladığını yazmaktadır (<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-resolution/136>, 25 Mart 2019'da erişildi). ABD'nin iç politika sürecinde aktör olarak lobilerinde yer alabildiği görülmektedir. Bu durum alınan kararların Liberal perspektife yatkın olduğunu göstermektedir.

Ermeni lobisi ANCA, görevdeki her Senatör ve Temsilcinin, Ermeni yanlısı bir dizi yasama ölçütünde gösterdiği performansı yakından takip etmektedir. Tekrardan desteklenecek veya yeniden seçilmek isteyen her meclis üyesini, ANCA üyeleri Rapor Kartları ile dikkatlice puanlamaktadır. Oylamada göz önünde bulundukları çeşitli kriter kümeleri her seçim döngüsünde tekrarlayarak, Ermeni çalışmalarında aktif olanlar ANCA tarafından seçim döneminde desteklenmektedir (<https://anca.org/anca-congressional-endorsements-2018/>, 25 Mart 2019'da erişildi).

Ermeni lobisi AAA, ABD vatandaşlarında Türk karşıtlığı oluşturmak amacıyla 1 Şubat 2019 tarihinde 116. Kongre’de Ermeni Soykırımı konulu bir Kongre kararının alınmasını öncelik vermesi ABD iç politikasını müdahale ettiğinin bir göstergesidir. Bununla ilgili olarak ABD Holokost Anıt Müzesi'nin (USHMM) Erken Uyarı Projesi'nde “Türkiye, 2019 yılında yeni toplu katliam yapma olasılığı yüksek olan, toplu cinayet işleme riski en yüksek olan ülkeler arasında 8. sırada yer aldı.” açıklaması yer almıştır. AAA’nın yapmış olduğu bir başka açıklama da “Türkiye tarafından azınlıklar soykırım zulmüyle karşı karşıya kaldıkça tarihin tekerrür ettiğini görüyoruz. Türkiye, bölgede Suriye'deki Kürt nüfusuna karşı başka bir soykırım girişiminde bulunmadan harekete geçmeliyiz.” yazmıştır (<https://armenian-assembly.org/2019/02/01/armenian-assembly-prioritizes-congressional-resolution-on-the-armenian-genocide/>, 25 Mart 2019’da erişildi). Ermeni lobisi ABD iç politikasında yapmış olduğu bu açıklamalar ile karşısında hem Türkiye’yi hem de Türk dış politikasını olumsuz etkilemeye çalışmaktadır.

Ermeniler amaçlarına ulaşmak maksatlı soykırımı yaymak ve daha çok insana duyurmak için ABD içerisinde ve üniversitelerde Ermeni Kürsüleri kurulmasına önem vermişlerdir. Üniversite boyutunda yeni nesillere soykırımı empoze etmeyi, yeni nesillerin Türkiye karşıtı fikirleri savunmalarını hedeflemişlerdir. Bakıldığında Ermeniler yalnızca kendi vatandaşlarına soykırımı yönelik faaliyetlerde bulunmamış, daha büyük çaplı bir hareket olan üniversitelerde kürsüler kurarak diğer etnik kökenden olan ABD vatandaşlarına da ulaşmayı hedeflemişlerdir (Kantarıcı 2001: 139-172).

Ermeni sorununun ikinci ayağını Ermenistan ile Azerbaycan arasında yaşanan Dağlık Karabağ meselesi oluşturmaktadır. Soykırım iddialarını Dağlık Karabağ meselesi ile ayrı konular gibi ele almamak gerekmektedir. Çünkü Dağlık Karabağ olayının başlaması ile soykırım iddiaları daha çok dile getirilerek dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Ata 2010: 93). Karabağ konusunun ayrıntılarına bakıldığında zaman Karabağ bulunduğu konum itibarı ile Azerbaycan’a bağlı Kafkasya, Asya ve Avrupa geçiş yolu üzerinde, kaynakları olan bir bölgedir. Bu çok yönlülüğünden dolayı Karabağ, Azerbaycan- Ermeni sorunu gibi gözüke de bölgeyi etkilemektedir (Demir 2018: 37).

Sovyetler dağılmadan önce Ermeni ağırlıklı olan Dağlık Karabağ, Sovyetler Birliğinin dağılması sürecinde Azerbaycan'a bağlıydı. 1988 yılında Dağlık Karabağ'da yaşayan Ermeniler, nüfusunun Azerbaycan tarafından azaltıldığını iddia ederek Ermenistan himayesine girmek istemişlerdir. Ermeniler Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanması için 1988 yılında Kerkicahan ve Hocalı 'ya yapılan çatışmalarla Hankendi'de 15.000 Azeri'ye zarar vermişlerdir. Karabağ'ın önemli ilçesi olan Hocalı 1992 Şubat'ında çevrelenmiş, yangın ve silahlı çatışmalarla 613 insan öldürülmüştür (Demirtepe 2011: 37).1994'te ateşkes ilan edilmesine rağmen çözümler sonuçsuz kalmıştır. Türkiye bu noktada çatışan iki devlet arasında arabuluculuk yapılmasını ve sonuç üretilmesini beklemektedir. Fakat sorunlar Ermenistan'ın çözüm bulmak istememesinden dolayı devam etmektedir (Boyacıoğlu 2005: 43).

Dağlık Karabağ meselesinde Türkiye'yi harekete geçiren olay Kelbecer şehrinin işgali olmuştur. Bu işgal sonrasında Türkiye, Ermenistan kara sınırını kapatmış, Ermenistan'a yardımların geçişini engellemiştir (Attar 2003). Türkiye'nin kara sınırını kapatması ile sözde Ermeni soykırımı iddiaları Ermenistan- Türkiye arasındaki ilişkilerin yoluna girmesine engel olmuştur. Çünkü Türkiye ile Ermenistan arasında sınırlar ve hava koridoru kapalıdır, uçak seferleri ise bulunmamaktadır. Ermenistan, Türkiye'nin sınırlarını tanımamaktadır. Türkiye, Ermenistan ile ilişkilerinin düzelmesi için şartlar sunmaktadır. Bu şartlara bakıldığında

1. Ermenistan'ın "Soykırım" iddialarından vazgeçmesi,
2. Ermenistan'ın toprak talebinden vazgeçmesi,

3. Ermenistan'ın işgal ettiği Azerbaycan topraklarının geri verilmesi yer almaktadır (Aslanlı 2012: 180). Türkiye, Ermenistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerdendir. Ancak Ermenistan'ın istekleri iki devletin ilişkilerini etkilemiştir. Bundan dolayı Türkiye, Ermenistan ile normal ilişkilere gitmenin önüne Dağlık Karabağ'daki suların durulması şartını koymuştur. Böylece Türkiye, Dağlık Karabağ sorunun taraf olmuştur. Türkiye, bu bölgedeki sorunların çözülmesi adına AGİT aracılığı ile Minsk Grubu'nun çalışmalarında yer almıştır (Sapmaz ve Sarı 2012: 17).

Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan sorunlara çözüm bulmak için Minsk Grubu 1992'de Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı tarafından

oluşturulmuştur. Ermenistan'a yardım sağlamak amacıyla Ermeni Diasporası Minsk Grubu içerisinde yer almıştır. Çünkü ABD'de dış politika üzerinde etkili olabilme özelliklerini kullanmak istemişlerdir (Yalçınkaya 2006: 134). Minsk Grubunda Ermeni lobi üyelerinin olması Dağlık Karabağ sorununa ABD'nin de dahil olması anlamına gelmektedir. Azerbaycan ve Ermenistan arasında yaşanan Dağlık Karabağ sorununda Türkiye'nin Azerbaycan'ın yanında yer almasından dolayı Ermeni lobisi ABD'de soykırım dışında da Türkiye aleyhinde çalışmalar yapmasına sebep olmuştur. ABD, Ermeni lobi çalışmasından dolayı Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan'ın yanında olmamış; ama Bakü- Tiflis- Ceyhan Boru hattını desteklemiştir. Çünkü ticari ilişkilerin karşılıklı bağımlılığı arttırıp ilişkileri yumuşatması amacıyla Azerbaycan ile Ermenistan'ı aynı masaya oturtmak için baskılamıştır (Demirtepe 2011: 60).

Dağlık Karabağ konusu ve sözde soykırım iddiaları, Ermenistan'ı bölgedeki gelişmelerden uzak tutmuştur. Örneğin bölgesel bir proje olan ve aslında Ermenistan'ı ilgilendirebilecek Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı, Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğalgaz boru hattı, Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu projesinde Ermenistan yer almamaktadır. Bakü- Tiflis- Ceyhan boru hattı Ermenistan üzerinden direkt gelebilecekken Dağlık Karabağ sorundan kaynaklı Gürcistan üzerinden gelmektedir. Bu güzergâhın uzaması maliyetli olsa da diplomatik ilişkilerin getirmiş olduğu sıkıntı, ekonomik maliyeti göz ardı etmiştir. Aynı zamanda Trans Anadolu Boru Hattı (TANAP) ile Azerbaycan ve Türkiye çalışmalar başlatırken Ermenistan bu projelerde yer almamaktadır. Kars-Tiflis-Bakü demiryolu projesi, ABD tarafından ekonomik olarak desteklenmeye ihtiyaç duyduğu için askıya alınmıştır. Çünkü Ermeni lobisi ABD Senatosu Finans Komitesi'ne sunduğu tasarılar sonucunda, bu proje Ermenistan'ın izole edilmesinden dolayı Karabağ meselesini olumsuz etkileyeceği yönünde karar çıkartmıştır. Ayrıca Ermeni lobisinin desteklediği Demokrat Parti'den oluşan Temsilciler Meclisi Export-Import Bank ile alakalı bir değişikliğe giderek Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan demiryolu hattına kredi verilmemesi kararı almıştır (İbadov 2007: 183). Ermeni lobisinin demiryolu hattına kredi çıkmasını engelleyebilmesi, Ermenilerin ABD yönetiminde önemli mevkilerde olmasından etkilenmektedir.

Ermeni lobisi ANCA Dağlık Karabağ konusunda imza toplama çalışmaları yürütmektedir. March to Justice etkinliği altında imza toplamakla birlikte Dağlık Karabağ'ın özgürlüğü için ABD vatandaşlarının Senatör ve Temsilciler Meclis üyeleri ile iletişime geçmelerini istemektedir. Kongre'yi aşağıda yer alan iki madde üzerinden etkilemeye çalışmaktadır:

- 1) Bağımsız Artsakh Cumhuriyeti (Dağlık Karabağ) olmasını
- 2) Demokratik Dağlık Karabağ'ın insanlarına yönelik Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in saldırganlığının şiddetle kınanmasına destek vermeye çağırmak (<https://marchtojustice.org/issues/artsakh-freedom-2017>, 25 Mart 2019'da erişildi).

Ermeni Lobisi AAA, 27 Mart 2019 tarihinde Kongre'ye bir mektup göndererek Dağlık Karabağ ve Ermenistan'a 100 milyon dolar yardım teklif etmişlerdir. ABD-Ermenistan ilişkilerini güçlendirmek için önceki 70 milyon dolar yardım taleplerini arttırmış ve Mali Yıl (FY) 2020'ye ilişkin temel öncelikleri belirten bu mektup; Devlet Yardımları, Dış İşlemler ve İlgili Programlarla İlgili Meclis Ödenekler Alt Komitesine AAA tarafından gönderilmiştir. Artsakh (Karabağ) ve Ermenistan'a daha fazla artış için çalışmaya devam edeceğini dile getirmiştir (<https://armenian-assembly.org/2019/03/27/members-of-congress-substantially-increase-aid-amounts-for-armenia-artsakh/>, 20 Mart 2019'da erişildi).

Ermeni lobisinin gücünü, Dağlık Karabağ konusunda ABD'nin Ermenistan'a yaptığı yardımlardan anlamak mümkündür. ABD, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile oluşan yeni devletlerin başka devletlerden toprak talep etmemeleri karşılığında bu yeni devletlere yardımda bulunacağını; aksi takdir de resmi olarak tanımayacağını belirtmiştir. Ancak Ermenistan'ın Azerbaycan içerisinde olan Dağlık Karabağ'ı talep etmesi aslında ABD'nin şartını çiğnemesi anlamına gelmektedir. Buna rağmen İsrail'den sonra yardımların çoğunu Ermenistan alması lobisinin yapmış olduğu çalışmaların sonucudur (Şihaliyev ve Yılmaz 2015: 40).

3.1.1.2. Rum Lobisinin Faaliyetleri

Rum lobisinin ABD'deki çalışmalarında Kıbrıs sorunu, Türk Yunan sorunları veya diğer bir deyişle Ege sorunları (kıta sahanlığı, Kardak sorunu), Türkiye'deki Rumların sorunları (Heybeliada, Fener Rum Patrikhanesi) görülmektedir. Rum lobisinin yaptığı faaliyetlerin temelini Türkiye ile Yunanistan arasındaki çıkar sorunları oluşturmaktadır. Rumların bu noktada uygulamış olduğu taktik, ABD'nin Türkiye aleyhine takınacağı tavrın hem Rumların hem de ABD'nin çıkarına olduğunu gösterip ABD ile Türkiye'nin ilişkilerinin bozulmasını sağlamaktır (Kehale 2005: 106).

Kıbrıs sorunu, İngiltere hâkimiyetinde olan Rumların ayaklanıp Yunanistan'a bağlanma isteği ile başlamıştır. Türk kesiminin haklarının çiğnenmesi ve EOKA (Ethniki Organosis Kyprion Agoniston: Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü) terör örgütünün Kıbrıs Türklerine karşı saldırılarının artması Kıbrıs'taki problemleri artırmıştır (Önalın 2017: 97). Kıbrıs sorunu başlangıcında, Yunanistan iç savaşının gündeminde komünizmin olması ABD'nin Yunanistan'a güven duymamasına neden olmuştur. Bu endişeden dolayı ABD, Kıbrıs sorununun İngiltere- Yunanistan- Türkiye arasında çözülmesini istemiştir (Gazioğlu 2000: 438). Böylece İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin de işin içinde olduğu Kıbrıs sorunu NATO bağlamında çözülecek ve Sovyetlere karşı da hamle yapılmış olacaktır (İsmail 1992: 37). Ama ABD ve İngiltere Kıbrıs sorununda Türkiye ve Yunanistan gibi iki NATO üyesinin birbirine düşmesinden memnun olmamaktadır (Gazioğlu 1998: 259). Türkiye'nin ABD ve İngiltere'ye durumun daha kötüleştiğini açıklamasına rağmen bir hamlede bulunmamalarından dolayı, Türkiye 6 Haziran'da Kıbrıs'a müdahale etmeyi planlamıştır. Kıbrıs'a müdahale istemeyen ABD Johnson Mektubu'nu 5 Ocak'ta göndermiştir. Bu mektup İnönü'nün Kıbrıs'a hamlede bulunmasını engellemiştir (Nas 2013: 60). 15 Temmuz 1974'te EOKA-B örgütü Makarios'a darbe gerçekleştiren ABD ve İngiltere bu işgale tepkisiz kalmıştır. Türkiye 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenlemiştir (Güneş 2016: 91).

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'nı uygulamış olması ABD tarafından tepki çekmiştir. Harekât sonrasında 5 Şubat 1975 yılında Kongre Türkiye'ye yönelik ambargo

kararı almış olmasına rağmen Başkan Gerald Ford bu ambargo kararını veto etmiştir. Rum lobilerinden AHI Türkiye'nin Kıbrıs'a yapmış olduğu harekât sonrasında Temsilciler Meclisi'ne 6 ay sonra 27 Temmuzda ambargo kararı aldırılmıştır. Bu sonuç aslında Kongre'nin etrafında sözü geçen bir Rum grubunun etkili olduğunu göstermektedir (Özsoy 1999: 207). Liberal açıdan bu durum devlet kararları alınırken devlet içi unsurlarında bu kararlarda yer alabildiğini gösteren bir örnektir. İç politikada AHI'nın Kıbrıs konusuna müdahale ederek Kongre'ye ambargo kararı aldırması devletin iç politikada çoğulcu olduğunu da göstermektedir.

Rum lobisinin çalışmalarına bakıldığında özellikle Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında silah ambargosu kararını alırdabilmiş olmaları, Rum lobicilerinin siyasete daha çok katılmalarını teşvik etmiştir. Bununla birlikte diğer lobiler içerisinde kendi gücünü de göstermiştir. Devamında 5 Şubat 1975 tarihinde aldırılan silah ambargosunun uzun süre geçerli olmasını sağlamaya çalışmışlardır (Khalilov 2008: 93). Kıbrıs Harekâtına silah ambargosu ile yaptırımda bulunan Rum lobisi aynı zamanda Güney Kıbrıs'a 25 milyon dolar destek sağlanması için Kongre'yi baskılayıp kabul ettirmiştir (Diab 2010: 29). Rum lobisinin bu başarısı o dönemin şartlarına da özgüdür Çünkü Vietnam Savaşı ile ABD'nin başarısız olması ve Başkan Nixon'ın istifa etmesi ABD'nin politik sürecinde bir yıpranmanın olduğu döneme denk gelmektedir. Aynı zamanda Rum lobisi silah ambargosu çıkartmaya çalışırken, haşhaş ekimi nedeniyle Türkiye- ABD ilişkileri bozulmuştur. Bu durumda Rum lobisinin işini kolaylaştırmıştır (Diab 2010: 29).

Rum lobisi ABD'de Türk karşıtı bir karar alırdabilmediğini Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında görülmüştür. Ancak 5 Şubat 1975 yılında aldırılan silah ambargosu kararı, ABD tarafından 2 Ekim 1975 yılında 176 oy karşısında 237 oy ile kısmi olarak kaldırılmıştır. Çünkü bu silah ambargosu kararı alınırken aynı zamanda Türk- ABD ilişkilerinde haşhaş konusu da hakimdi ve Rum lobisinin ambargo kararı çıkartılması için işi kolaylaştırmış oldu. Silah ambargosu ile Türkiye'nin ABD'ye üslerini kapatması ABD'nin çıkarlarına uymamıştır. Bu kararın kalıcılığı Rum lobisinin zannettiği kadar uzun ömürlü olmamış; 1975-1978 yılları Türkiye'ye uygulanan ambargo 26 Eylül 1978 tarihinde kaldırılmıştır. ABD, Türkiye ile olan ilişkilerine objektif ve pragmatik

baktığında; Türkiye ile ilişkilerin bozulması demek ABD'nin Ortadoğu coğrafyasında çıkarlarını tehlikeye atması anlamına gelmektedir (Özsoy 1999: 207). Bundan dolayı ABD, Türkiye - Yunanistan arasında silah dengesinin sağlanması için askeri yardımların Rum lobisinin çalışmaları sonucu 7/10 oranında olmasına karar vermiştir. Bununla birlikte Kongre'den çıkartılan karar Türkiye'ye yapılan yardımın borç, Yunanistan'a yapılan yardımın 35 milyon dolarlık kısmının hibe şeklinde olmasına karar verilmiştir. ABD Türkiye ile yeni bir Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA- Defense and Economic Cooperation Agreement-DECA) imzalayarak üslerinin açılmasını istemiştir. Ancak bu askeri yardımlardan rahatsız olan Rum lobisi SEİA'yı Kongre'ye yaptığı baskılarla kaldırmıştır (Bayer 2013: 15).

AHI'nin 2006 yılında Başkan Bush'a göndermiş oldukları bir "2006 Greek American Policy Statements" raporu bulunmaktadır. Demokrasinin getirmiş olduğu ifade özgürlüğü ile Rum lobisi, yazdığı raporlarla iç politika üzerinden Türk dış politikasına etki etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu raporun içeriğinde Kıbrıs'ın Ege, Akdeniz ve Kafkaslara yakınlığı açısından ABD için çok değerli bir yer olduğu yer almaktadır. Bu sebeple Kıbrıs meselesinin çözülmesinin önemi ve Kıbrıs meselesinin sebebinin aslında Türkiye olduğuna dair söylemler yer almaktadır. AHI, ABD'nin dış politikası açısından Türkiye'nin Müslüman ülkelere ve hiçbir ülkeye model oluşturmadığını söylemektedir. Raporda son olarak Irak savaşında Türkiye, ABD'ye kapılarını açmadığı için güvenilemeyecek bir taraf olduğu yer almaktadır. AHI'nin göndermiş olduğu bu rapor Rum lobisinin Türkiye karşıtı bir dış politika uygulaması için elinden gelen her konudan hareket ettiğini göstermektedir (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2006/888-ahi-transmits-2006-greek-american-policy-statements-to-president-george-w-bush.html> ,27 Kasım 2018'de erişildi).

Rum lobisi çalışmalarını siyaset, politika, din, sanat, spor gibi alanlarda da etkili şekilde kullanmaya çalışmaktadır. Bunlara bir örnek olarak 2010 yılı Jennifer Lopez konserinin KKTC'de yapılacak olmasına engel olması gösterilmektedir. Jennifer Lopez'in Porto Riko kökenli olmasına rağmen Rum lobisinin baskılarından etkilenmiş, Kıbrıs'ta "insan hakları ihlalinin" varlığını öne sürerek, 10 milyon dolar tazminatı

ödemeyi de göze alarak Kıbrıs konserini iptal etmeyi tercih etmiştir. Türklerin tepkisine neden olsa da Rumlar tarafından zafer olarak anılmıştır (<https://www.cnnturk.com/2010/kultur.sanat/muzik/06/29/j.lodan.kktcde.3.milyon.lik.konser/581620.0/index.html> , 2 Haziran 2019’da erişildi).

Kıbrıs’ın KKTC kesimini kabul etmeyen Rum lobilerinden AHI, Musevi Örgütleri Başkanı Stephen M. Greenberg, AHEPA Başkanı John W. Galanis, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, AHI Başkanı Nick Larigakis ile 10 Ocak 2016’da toplantı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantı Kıbrıs, İsrail ve Yunanistan’ın ilişkilerinin gelişmesini ve Doğu Akdeniz Bölgesinin güvenlik konularını içermektedir. KKTC’yi ABD’de görmezden gelen AHEPA gibi başka etnik lobilerinde olduğunu göstermeye çalışan bir toplantı hedeflenmiştir (http://ahiworld.serverbox.net/pdfs/annual_reports/2017/2016annualreportlo.pdf, 25 Mart 2019’da erişildi). Türkiye’nin İsrail ile Mavi Marmara Olayı ve Kudüs’e ilişkin söylemler nedeni ile ilişkilerinin bozulması sonucu Rumlar ve Yahudiler aynı masaya oturmuşlardır. Çünkü Türkiye ile İsrail ilişkilerinin normal seyrettiği dönemde Yahudiler Türkiye aleyhine çalışmalarda bulunmamakta; diğer lobileri Türkiye karşısında desteklememektedir.

Rum lobisi AHI, Kıbrıs’ın birleşmesi ve Yunanistan’a bağlanması için 19 Temmuz 2016 yılında Türkiye’nin Kıbrıs’ta oluşunun 42. Yılı adlı bir açıklama yapmıştır. Bu açıklama Türkiye’nin 170 bin Kıbrıslı Rum’u evinden ettiğini içermektedir. Bu açıklamada Rum lobisinin amacı ABD’nin dikkatini Türkiye’ye çekmek, Türkiye’nin Kıbrıs’ta 43 bin yasadışı asker tuttuğunu ve Türkiye’nin Kıbrıs’ı tehdit ettiğini açıklayarak ABD’den destek görmektir (http://ahiworld.serverbox.net/pdfs/annual_reports/2017/2016annualreportlo.pdf, 25 Mart 2019’da erişildi).

AHI, Türkiye Yunanistan arasında sorun olan konularda (Kıbrıs gibi) Yunanistan lehine kararlar aldirmek için Kongre üyeleri ile bir araya gelmektedir. Örneğin, Ocak 2017’de 115. Kongre politika gündemini gözden geçirmek ve Doğu Akdeniz’deki en son gelişmeler hakkında güncellemeler sunmak için ABD Temsilcilerinden Gus Bilirakis ve Carolyn Maloney, Helenik Konularla İlgili Kongre Kurulu üyesi Ileana Ros-Lehtinen, Orta Doğu ve Kuzey Afrika Alt Komitesi Başkanı

Ted Deutch, Dış İlişkiler Komitesi üyesi olan Brad Sherman ile AHI Başkanı Nick Larigakis ve AHI Yasama Direktörü Georgea Polizos Kongre üyeleriyle bir araya gelmiştir. Böylece Kongre toplanmadan alınacak kararlarla ilgili bilgilendirme yapılarak Kongre üyelerini savundukları konularda ikna etmeye çalışmışlardır (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2017/2125-ahi-presents-policy-agenda-to-new-congress.html>, 25 Mart 'da erişildi).

30 Mart 2017 yılında ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın bir günlük Türkiye ziyaretinde önce 28 Mart'ta AHI Başkanı Nick Larigakis, Rex Tillerson'a bir lobi tekniği olan mektup göndermiştir. Larigakis mektubunda Tillerson'a, Türkiye'nin provokasyonlarının Doğu Akdeniz'de istikrarsızlık yarattığını ve ABD'nin çıkarlarına uygun olmadığını, üst düzey Türk devlet yetkilileriyle yaptığı görüşmelerde gündeme getirmesini istemiştir. Larigakis, Ege'deki artan gerilimleri ile Kıbrıs'ın Türkiye'den dolayı istikrarsız olduğu ve Kıbrıs'ın kendi bölgesi içinde doğalgaz arama hakkını Türkiye'nin tehdit ettiğini belirtmiştir (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2017/2143-ahi-raises-concerns-ahead-of-secretary-tillersons-visit-to-turkey.html>, 23 Mart 2019'da erişildi). Aynı şekilde AHI Başkanı Larigakis, Başkan Donald J. Trump'a 16 Mayıs 2017 tarihinde Beyaz Saray'da Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığı toplantıdan önce de bir mektup göndermiştir. Yazdığı mektupların içeriklerini yukarıdaki örnekte yer aldığı gibi benzer tutarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de istikrarsızlık yaratan ve ABD'nin çıkarlarına uygun olmayan provokasyonlarının toplantıda gündeme gelmesini istemiştir. Ayrıca bu mektupta ABD'nin Türkiye üzerine dış politikasını etkilemek için *“Erdoğan rejiminin davranış ve politikaları göz önüne alındığında, ABD'nin Türkiye ile olan ittifakımızı ve genel ilişkilerimizi temel olarak yeniden değerlendirmesi şart”* açıklamasının ardından IŞİD'i yenmenin gündemde bir öncelik olacağını kabul eden Başkan Larigakis *“ABD'nin mücadelede Türkiye'ye güvenemeyeceğini”* söylemektedir (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2017/2149-ahi-calls-for-reassessment-of-relationship-with-turkey-ahead-of-president-trumps-meeting-with-president-erdogan.html>, 23 Mart 2019'da erişildi).

Kıbrıs konusu ile ilgili mektuplar göndererek ABD politikalarını etkilemeye çalışan AHI, diğer taraftan da bünyesindeki Amerikan Hellenic Institute Foundation

(AHIF) aracılığı ile E. John ve Cleo Rumpakis Kütüphanesi'ni açmışlardır. Bu kütüphanenin kuruluş amacı olarak AHI'nin sitesinde “1974'te Kıbrıs'ın Türkiye tarafından yasadışı istilası gibi temel konular, Amerikan Dış İlişkilerinin tarihçiliğinde kaybolmaktadır. Amerikan Hellenic Institute'deki kütüphane, Kıbrıs'a ve Kıbrıs hükümetine ait yayınlara ve koleksiyonlara sahip olmakta; ziyaretçilere yardımda bulunacak diğer kaynaklara da erişim sağlayarak Kıbrıs konusundaki eksiklikleri ve yanlışları tarihi kayıtlarda düzeltmeyi amaçlamakta” olduğu yazmaktadır (<https://www.aheworld.org/ahif-library>, 22 Mart 2019).

Kıbrıs sorunu konusunda çalışan diğer Rum lobisi American Hellenic Council olmuştur. AHC desteklediği konular arasında “Kıbrıs Cumhuriyeti için özgürlük, egemenlik ve Türk işgal birliklerinin derhal kaldırılması, Türkiye'nin askerlerini ve sömürgecilerini Kıbrıs'tan uzaklaştırarak Birleşmiş Milletler ve uluslararası hukuka uymadıkları için Amerika Birleşik Devletleri aracılığı ile Türkiye'ye ekonomik yaptırımlar uygulamak” vardır. AHC yaptığı açıklama da Kıbrıs konusunda Senato veya Temsilciler Meclis üyelerine gerekli bilgileri aktarıp, yapılacak her oylamadan sonra tüm oy veren Senatörlere/Temsilciler Meclisi üyelerine oylarıyla ilgili şükranlarını veya hayal kırıklıklarını ileteceğini söylemektedir. Bu söylemler Kongre'ye Kıbrıs konusunda yanlı bir briefing vermeyi ve oylama sürecinde baskıda bulunmayı içermektedir (<https://www.americanhellenic.org/our-mission>, 20 Mart 2019'da erişildi).

Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan ikinci temel sorun Türk Yunan sorunları veya diğer bir deyişle Ege sorunları (kıta sahanlığı, Kardak sorunu) olmaktadır. Kıta sahanlığı sorunu, Yunanistan'da 1981 yılı Papandreu yönetiminin kara sularını 6 milden 12 mile çıkaracağını söylemesi ile başlamaktadır. Böyle bir durumun olması durumunda İstanbul'dan çıkan bir geminin Akdeniz'e ulaşmak için Yunanistan'ın bölgesinden geçmesi gerekmektedir. Şu an kara suları 6 mil olarak uygulansa da zaman içerisinde bu sınırın ihlal edilmesi Türkiye ile Yunanistan'ın gerilmesi anlamına gelmektedir. Bu gerilme de ABD'de yaşayan Rumların lobi çalışmaları ile Türkiye'ye yansiyabilecektir. Kıta sahanlığı konusunda Türkiye'nin haklarının ihlal edilmesine rağmen ABD Başkanı Truman, yayınlamış olduğu bildiride tarafların bu konularda saygı çerçevesinde ve hoşgörüyle davranması gerektiğini ima

etmektedir. Ancak konuşmasında kıta sahanlığının nereye kadar olması gerektiği konusuna değinmemiştir (Dursun 1999: 20).

Ege sorunlarından kıta sahanlığına bakıldığında siyasi açıklaması iki ülkenin birbirine güvensizlik duymasından kaynaklanmaktadır. Zaman zaman ABD’den gelecek ekonomik yardımlardan mahrum kalmamak için iki ülkenin anlaşmaya vardığı da görülmektedir. ABD iki devletin NATO’ya üye olmasından dolayı gerginlik çıkmasına engel olmaktadır. İki devletin Liberal görüşte olduğu gibi bir uluslararası kuruluşa üye olmaları Yunanistan ve Türkiye arasında bir savaş durumunun yaşanmasını engellemektedir. Bu iki devlet zaman zaman gerilse de; Liberalizmin savunduğu gibi ortak bağlı bulunan kuruluşlar barış ortamını sağlamaktadır.

Ege sorunu incelendiğinde yalnızca denizleri içeren bir sorun değil aynı zamanda hava ve kara sorunlarını da içermektedir. Kıbrıs sorunu da kıta sahanlığı konusu da birbirleri ile ilişkili olmasından dolayı Ege sorunlarının çözülmesi daha zor olmaktadır. Çünkü bu anlaşmazlıklar, devletler arasında tam bir uzlaşmanın olmamasından kaynaklanmaktadır (Güzel 2007: 7). Örneğin 5 Aralık 1995 tarihinde “Figen Akat” adlı Türk ticaret gemisi Bodrum-Gümüşlük bölgesinde yer alan Kardak kayalıklarında kalmıştır. Bu olayla birlikte bu bölgenin hangi devlete ait olduğu tartışmaları başlamıştır. Bakıldığında Kardak Gümüşlük’ ten 3,8 mil, 1947 Paris Barış Antlaşmasına göre İtalya’nın Yunanistan’a bıraktığı kesimde yer almakta ve Yunanistan’a 5,5 mil uzaklıktadır. Kıta sahanlığı ve deniz sınırları konusunda Türkiye ve Yunanistan anlaşmaya varamadığından Kardak konusunu bir kriz haline gelmiştir. Kardak Krizi döneminde ABD Deniz Kuvvetleri’nden Türkiye’ye gelecek olan TCG Gaziantep (Ex-USS Clifton Sprague), TCG Gemlik (Ex-USS Flately) ve TCG Giresun (Ex-USS Antrim) firkateynleri Rum lobisinden etkilenmiştir. Kongrenin onayının çıkması engellemeye çalışılmış ve Türk Deniz Kuvvetleri’ne devri uzun vakit almıştır. Kardak kayalıklarının statüsü net olmadığı için Yunanistan net bir çaba gösterememektedir. Net bir çaba gösteremese bile Rum kökenli olan ve ABD içerisinde yönetimde bulunan kişilerin Kardak konusunda Yunanistan lehine çaba harcamaları Rum lobisinin organize çalışmalarını göstermektedir. Örneğin Rum kökenli Maryland Senatörü Spiros Sarbanes’in Kardak Krizi’ni kullanarak Kongre onayına itiraz

etmesinden ve ABD'nin Türkiye'ye transferini durdurmasından anlaşılmaktadır. Çünkü Rum lobisi taraftarı Sarbanes'in konuşma ve söylemlerle Türkiye karşıtı lobi çalışmalarında bulunmasına neden olmuştur. Senatör Sarbanes'in Türkiye'yi Kardak Krizine sebep olmakla suçlanmış ve gemilerin Türkiye'ye transfer edilmesi bölgenin güvenliğine tehlike getireceğini iddia etmiştir. Bu açıklama da ABD Kıbrıs Barış Harekâtı ertesinde yaşanan silah ambargosu kadar ağır olmasa da ufak bir ambargonun uygulanmasını sağlamış olmaktadır (<http://www.guncelmeydan.com/pano/kardak-krizi-ve-sonuclari-cem-gurdeniz-t36508.html> ,4 Şubat 2019'da erişildi).

Kardak sorunu, hava sahası ve karasuları konuları birbiri ile ilişkili çözülemeyen konulardır. Bununla alakalı American Hellenic Council, desteklediği konular “Yunanistan'ın Ege'deki hava sahası, doğal kaynak arama hakkı ve karasuları konusunda egemen haklarını Türk ihlallerine karşılık korumak” olarak açıklamıştır. Desteklediği bu konularla ilgili diplomatik, askeri ve insan hakları konularında yenilenmiş bir kongre odağı sunmaya hizmet ettiklerini eklemişlerdir. Bu hizmet Temsilciler Meclisine güncel olaylar hakkında brifingler düzenlemeyi ve bilgileri ilgili taraflara yaymayı içermektedir (<https://www.americanhellenic.org/our-mission>, 20 Mart 2019'da erişildi).

Rum lobisinin Türkiye aleyhine yaptığı çalışmaların, Kıbrıs sorunu, Ege Denizi sorunları ve Türkiye'de yaşayan Rumların sorunları etrafında şekillenmesinden kaynaklanır. Türkiye'de yaşayan Rumların sorunları arasında Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulunun açılması yer almaktadır. Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu sorunu birbiri ile ilişkili iki sorun olmaktadır. Fener Rum Patriği 1. Demetrios Papadopoulos'un 2 Ekim 1991 yılında Fener Rum Patrikhanesi'nde ölmesi, sorunun çıkış noktası olmuştur. Bu ölümün ardından Amerika Ortodoks Kiliseleri Baş psikoposu Yakavos, Fener Rum Kilisesini dünya çapında bir kilise ve patriğe sahip hale getirerek, Türkiye gözündeki yerel Ortodoksların kilisesi imajını değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu sebeple ABD'nin önde gelen bürokratlarını bu cenaze törenine davet etmiştir. ABD'nin de bu cenaze törenine katılması demek Fener Rum Kilisesinin evrensel yanını göstermek anlamına gelecektir. Yakavos'un ABD ile bağlarının sıkı olması demek bir taraftan da Demetrios'un yerine geçme şansı

vermektedir. Fener Rum Patriğinin kim olacağı konusunda ABD'nin işin içinde olduğu gerçeği ile birlikte Türk Hükümeti patriği seçmektedir. Bundan dolayı ABD Türkiye'nin hassas davrandığı yeni patriğin seçimi konusunda Türkiye'yi kırmamaya çalışmakta ve doğru kararı vermeyi hedeflemektedir. Bu anlamda Başkan Bush Türkiye - Yunanistan ilişkileri bakımında “iyi ilişkiler” kurabilecek bir patriğin önemine değinmiştir (Bknz. Ek:1).

AHI, Rum Patrikhanesi'nin ekümeniklik konusunda sitesinde yer verdiği ‘Neler Başardık’ bölümünde “1994 yılında AHI, Ekümenik Patrikhane için din özgürlüğü ve koruma konusunu gündeme getiren ve Halki'nin (Heybeliada) Kongre ve Yürütme Şubesi ile yeniden açıldığı ilk organizasyon oldu.” diye bildirmiştir. AHI, Beyaz Saray'dan sadece birkaç adım ötede ABD'nin Yunanlı Amerikalılar için önem arz ettiği konulardaki çıkarlarını geliştirmek amacıyla yasa koyucuların, Dışişleri Bakanlığı, diplomatik birlik ve eğitim kurumlarıyla birlikte çalışıyor olması Türkiye'ye ekümeniklik konusunda baskı yapma fırsatı vermektedir. Çünkü AHI'nin yapmış olduğu lobi faaliyetine kendi tanımları ile bakılacak olursa “Bültenlerimiz, konferanslarımız, seminerlerimiz, yayınlarımız, sosyal medyamız ile üyelerimize ve destekçi ağımıza bir kaynak olarak hizmet ediyoruz; onlara taban seviyesinde aktif olmaları ve Washington'daki sesimizi güçlendirmeleri için gerekli olan bilgileri sağlamaktayız.” cümlesinden ABD politikalarını ekümeniklik konusunda da yönlendirme potansiyelleri olduğu görülmektedir (<https://www.aheworld.org/>, 20 Mart 2019'da erişildi). Ekümeniklik konusu ile ilgili çalışan diğer lobi American Hellenic Council'dir. Bu Konsey yayınlarında Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasına yer vermektedir. Ayrıca Türkiye'deki ekümenik patrikliğin ve Yunan azınlık için Dini Haklar ve Özgürlükler'in olmadığını belirterek Türkiye'nin bu hakları Rumlara geri vermesini istemektedir (<https://www.americanhellenic.org/our-mission>, 20 Mart 2019'da erişildi).

Türkiye’de Ortodoks Rumların dışında başka dinlere mensup bireyler de yer almaktadır. Ancak Türkiye, diğer dini inanışlarda olan kişilerle Heybeli Ada Ruhban Okulu gibi bir sorun yaşamamıştır. Örneğin Türkiye’de yaşayan Ortodoks/Katolik/Protestan Ermenilerin, Süryanilerin, Yahudilerin dini eğitim veren

okulları yoktur (Taşdemirci 2001: 15). Böyle bakıldığında Ortodoks Rumlar okul açılmasını isteyerek kendilerini ayrı bir statüde görmektedirler. Aslında Heybeliada Ruhban Okulu açık olduğu dönemde Fener Patrikhanesi desteği ile teoloji eğitimi vermektedir. Özel okulların kapanması ve devlete bağlanması kararı sonrası, Fener Rum Patrikhanesi Heybeliada Ruhban Okulunun özel statüsünü kaybetmemesi için kapatılmasını istemiştir. Şimdi ise Heybeliada'nın hangi statüde açılacağı ve eğitim şekli belli olmadığı için sorun olmaktadır. Örneğin açılırsa MEB'e bağlı İmam Hatip Lisesi gibi mi yoksa Yüksek Öğretim Kurulu'na bağlı ilahiyat fakültesi mi olacağı tartışmalıdır (Yıldırım, 2004, 386). Bu sebeple bu konuyu Rumlar ekümeniklik konusu gibi, Türkiye için iç sorun değil dış sorun haline getirip siyasi avantaj olarak kullanmak istemektedir. Bu siyasi avantajlar; Fener Patriğinin ekümenikliğinin tanınması, yabancı din adamlarının Türkiye'ye kolaylıkla girebilmeleri, kurumun başına vatandaşlığı farklı olan birinin getirilebilmesi ve Türk vatandaşı olmayanların da eğitim alabilmeleridir (Özel 2006: 64).

Patrik 1.Athenagoras'ın, Makarios'u "Kıbrıs Başpiskoposu" olarak ataması ile Kıbrıs'ta çok fazla çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalar Kıbrıs sorununun oluşması, ekümeniklik kavramının getirilmek istenmesi ve ruhban okulunun açılması sorunları ile birleşmiştir. ABD Rum lobileri "Ekümenik Patrikhane'ye Din Özgürlüğü Projesi" adıyla eyaletlerde Rum Patrikhanesi için çalışmalar sürdürmüşlerdir. ABD'de 45 eyalette karar tasarıları, eyaletlerin hem Senatolarına, hem de Temsilciler Meclislerine sunulmuş ve kabul edilmiştir. Bu tasarılar Türkiye aleyhine ağır sözlerde yer almış ve Türk dış politikasını etkilemiştir (<https://www.adagazetesi.com.tr/abdde-ekumeniklik-karar-tasarilari-heybeliada-ruhban-okulu-yeniden-acilsin.html> ,4 Şubat 2019'da erişildi).

Patrikhane ruhban okulunun açılması konusunu uluslararası alana taşıyarak destek toplamayı hedeflemiştir. ABD de bu konuda destek olmuştur. Bill Clinton'ın Tansu Çiller'e gönderdiği mektupta ruhban okulunun açılmasına değinmesi buna örnek gösterilebilir. Aynı zamanda Patrik Bartholomeos ruhban okulunun açılması hususunda ABD'deki Rum lobisinin desteğini de alarak ilgili kişilerle görüşmelerde bulunmuştur (Yalçın 2008: 130).

Rum lobisi AHI patrikhanenin yanında olduğunu göstermek için 5- 16 Mayıs 2014 tarihinde oluşturdukları gezi programında I. Bartholomeos'u da ziyaret etmişlerdir. AHI başkanının "Belirlediğimiz önem taşıyan hedefleri gerçekleştirdik. Aldığımız bilgiler Yunan - Amerikan toplumu için bilgilendirici olmuştur. Tüm liderlere, özellikle de Ekümenik Patrik'e teşekkür ediyoruz." açıklaması ekümenlik vurgusu içerdiğinden siyasi anlam taşımaktadır (www.aheworld.org, 15 Mart 2019'da erişildi).

3.1.2. ABD'deki Lobicilik Çalışmalarının Türk Dış Politikasına Dolaylı Etkisi

Yahudi ve Arap lobisinin faaliyetlerinin Türk dış politikasına etkisi daha dolaylıdır. Çünkü bu lobilerin doğrudan Türkiye'ye yönelik faaliyetleri yoktur. Ancak bu lobilerin ABD'deki faaliyetleri dolaylı olarak Türkiye'yi etkilemektedir.

3.1.2.1. Yahudi Lobisinin Faaliyetleri

Yahudi lobisi, ABD'de genellikle Türkiye'yi destekleyen politikalar yürüten bir lobidir. Ancak Yahudi lobisi, Türkiye- İsrail ilişkileri bağlamında hareket eden bir lobi olmuştur. Türkiye- İsrail ilişkileri genel olarak iyi seyretmiştir. Ama Türkiye- İsrail arasında öne çıkan Gazze meselesi (Filistin sorunu), Mavi Marmara gibi sorunlar Yahudi lobisinin Türk dış politikasını etkilemesine neden olmaktadır. Yahudi lobisini etkileyen durumlar Yair Auran'a (2003) göre;

- Türkiye'de bulunan Yahudi cemaati,
- Türkiye' den İsrail'e su, gaz ve petrol temini sağlanıyor olması,
- İsrail'in Türkiye'yi, Suriye, Irak ve İran'a karşı askeri müttefik olarak görmesi
- ABD'nin Rusya'ya yönelik politikası ve Türkiye'nin bu politikadaki rolü,
- ABD'nin Orta Doğu'daki petrol politikasında Türkiye ve İsrail'in bu politikadaki rolünün Yahudi lobisinin Türk lobisine desteğini açıklamaktadır.

Yahudi lobisi Kıbrıs Sorunu konusunda Rum lobisinin ABD'de Türkiye aleyhine yaptığı propagandalara karşı Yahudi lobisi Türkiye'nin yanında yer almıştır. Türkiye'nin Kıbrıs konusunda Arap lobisinden destek beklerken Yahudi lobisinin

desteğini görmesi Türkiye için önemlidir. Hatta Kıbrıs sorunu sonrası ilerleyen dönemlerde Yahudi lobisinin Ermeni terör örgütü ASALA'dan Türkiye için önemli olan bilgileri alıp Türkiye'ye vermesi, Yahudi lobisinin Türkiye'yi desteklediğine örnek teşkil etmektedir. 1980'li yıllarda Yahudi lobisinin Türkiye'ye olan desteğini Amerikan Savunma Bakanlığı'nda görev yapan Richard Perle, Paul Wolfowitz, Douglas Feith, Kongre üyesi Robert Wexler, araştırmacı Daniel Pipes ve ABD'nin Ankara eski Büyükelçisi Morton Abramowitz'in lobi çalışmalarında Türkiye ve İsrail'in ilişkilerinin daha yakın olmasını söylemelerinden ve istemelerinden anlaşılmaktadır (Murinson 2010: 66).

İsrail ile Türkiye diyaloglarının iyi olduğu dönemde Yahudi lobisi Türkiye'yi diğer lobiler karşısında desteklemiştir. Örneğin ABD'deki Yahudi lobisinin önde gelen kuruluşlarından AIPAC ve Yahudi Ulusal Güvenlik İşleri Enstitüsü (Jewish Institute for National Security Affairs), Amerikan Kongresi'nde Ermenilerin Türkiye aleyhtarı sözde soykırım yasa tasarılarına karşı Türkiye'nin yanında mücadele etmiştir. Hatta 1989'da Ermeni soykırımını kabul eden tasarının reddedilmesinde AIPAC önemli bir görev üstlenmiştir (Murinson 2010: 73).

Yahudi lobisinin Türkiye'ye desteğini gösteren diğer bir konu Bakü- Tiflis Ceyhan Boru Hattı projesidir. Bu projenin hayata geçirilmesini İsrail ve Yahudi lobileri de desteklemiştir (Murinson 2010:81). Bununla ilgili öne çıkan Amerikan Yahudi Komitesi (American Jewish Committee- AJC) ve Yahudilere Yönelik Karalamaya Karşı Birlik (Anti Defamation League-ADL), AIPAC, Bnai Brith, ve Union of Orthodox Jewish Congregations of America Bakü-Tiflis- Ceyhan Boru Hattı konusunda ABD içerisinde lobi yaparken İsrail Devlet yetkilisi Şimon Stein petrol boru hattına desteğini açıklamıştır (Aras 2002:66).

İsrail'in 2008 yılında başlattığı Gazze'ye karşı Dökme Kurşun Operasyonu öncesi, Türkiye- İsrail'in ilişkilerinin iyi olduğu bir dönemdir. Ancak Gazze'ye yapılan saldırı bu ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Bu konunun peşi sıra Davos'ta yaşanan "One Minute" olayı İsrail ile Türkiye'nin daha da gerilmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda Davos'taki kriz ortak yapılacak Anadolu Kartalı tatbikatında Türkiye'nin

olmaması ile sonuçlanmıştır (<http://orsam.org.tr/tr/israil-dis-politikasi-nda-turkiye-nin-onemi/> ,4 Şubat 2019’da erişildi). Bunun yanında Türkiye Tel Aviv büyükelçisi Oğuz Çelikkol ile Danny Ayalon arasında geçen alçak sandalye sorunu ilişkileri peş peşe kötüye götürmüştür (Bakır 2016). Türkiye ile İsrail’in gerilmesinden Yahudi lobisi de rahatsız olmuş; Danny Ayalon Türkiye lehine lobi yapan ve Türkiye’yi İsrail’in en iyi dostu olarak tanımlayan kişiyken, Çelikkol’un sandalyesini alçaltan kişi olmuştur (Murinson 2010: 155).

31 Mayıs 2010 tarihinde Gazze’ye yardım taşıyan 6 gemi İsrail tarafından saldırıya uğramıştır. Mavi Marmara isimli gemide 9 Türk hayatını kaybetmiştir. Türkiye bu olayın ardından BMGK’yı toplamış; yaşanan Mavi Marmara olayının kınanmasını, Gazze’de yaşananlara çözüm bulunmasını istemiştir. 9 Türk’ün öldürüldüğü Mavi Marmara olayı ile Türkiye Tel Aviv Büyükelçisi Oğuz Çelikkol’u Ankara’ya çağırmıştır. Mavi Marmara olayı BM komisyonun çalışmaları sonrasında İsrail’in yaptığı saldırının “kabul edilemez, ölçüsüz ve mantık dışı” olduğu söylenmiştir. Ancak İsrail’in tehlike karşısında güvenliğini korumak maksadı ile saldırıda bulunduğunu da içermektedir. Raporun devamının bu şekilde olmasından dolayı İsrail’in Ankara Büyükelçisi Gabby Levy İsrail’e geri dönmüştür (<https://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1262938-dunden-bugune-turkiye-israil-iliskileri#> ,4 Ocak 2019’da erişildi).

Gazze’ye başlayan operasyon ile Türkiye İsrail’e tepki göstermiştir. Gazze operasyonu sonrasında Recep Tayyip Erdoğan’ın İsrail’in eylemleri ile ilgili söylediği “devlet terörizmi ”ne karşılık, Yahudi lobisi AJC 15 Ocak 2015 tarihinde “İsrail’e karşı devam eden konuşmaları ve Başbakan Benjamin Netanyahu’ya yönelik nefret dolu kişisel saldırıları” nedeniyle Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı kınadığını açıklamıştır (<https://www.ajc.org/news/ajc-condemns-erdogans-unbridled-dangerous-attacks-on-israel>, 15 Mart 2019’da erişildi). Gazze konusu ile Türkiye-İsrail’in ilişkililerinin bozulması Yahudi lobisi AJC’nin Türkiye karşısında Ermeni ve Rum lobilerini desteklediği bir politikaya götürmüştür. İsrail lobisi AJC’nin lideri, GKRY lideri Anastasiades bir araya gelmiştir. Kıbrıs Rum Kesimi Nicos Anastasiades, ülkesiyle İsrail arasındaki güçlü ve işbirliğine dayanan ilişkiye değinmiştir. ABD hükümetini, Türk hükümetine yaklaşımını değiştirmeye ve Kıbrıs’ın yeniden

birleşmesini sağlama çabalarını desteklemesi için çağrıda bulunmuştur. AJC ve GKRY ABD hükümetine, “Türkiye'nin somut katkısı olmadan somut bir çözüm mümkün değil” diyerek ABD’nin Türkiye’ye Kıbrıs’ın birleşimi için politika uygulamasını istemektedir (<https://www.ajc.org/news/president-of-cyprus-nicos-anastasiades-addresses-ajc>, 10 Mart 2019’da erişildi.)

Yahudi lobisi, Gazze operasyonu sonrasında Türkiye’nin gösterdiği tepki nedeniyle Ermeni lobisi ile de aynı safta durmaya başlamıştır. Özellikle Türkiye için önemli ve hassas olan sözde Ermeni Soykırımının yüzüncü yılı töreninde Yahudi lobisi AJC, 22 Nisan 2015’te Türkiye’ye “Ermeni soykırımının yüzüncü yılını anısına Türkiye’nin arşivlerine erişim sağlamak için bu anma törenini bir fırsat olarak kullanmaya” çağırıştır. Ayrıca AJC’nin Türkiye’nin Ermeni Soykırımı konusunda “geçmişle yüzleşmeye ” davet etmesi Yahudi politikalarının Türkiye- İsrail ilişkilerinin durumunu belirlediği görülmektedir (<https://www.ajc.org/news/ajc-remembers-armenian-victims-of-the-meds-yeghern>, 12 Mart 2019’da erişildi).

İsrail ile Türkiye, Filistin’den kaynaklanan sorundan dolayı siyasi gerilim yaşamaktadır. Bu siyasi gerilimin üstesinden gelmek için İsrail lobisi AIPAC 2016 yılında bir çözüm öne sürmüştür. Bu çözüm, yaşanan bu gerilimin ortadan kalkmasında İsrail ve Türkiye arasında imzalanacak doğalgaz anlaşmalarının önemli olduğunu söylemektedir. Bu açıklama ABD’de yaşayan Yahudilerin ticareti arttırarak yaşanan gerilimlerin üstesinden gelineceğini söyleyerek aslında Türkiye ile ilişkileri tekrar başlatma niyeti ortaya koymuşlardır (<https://www.aipac.org/learn/resources/aipac-publications/publication?pubpath=PolicyPolitics/AIPAC%20Periodicals/Energy%20Matters/2016/12/Energy%20Matters%20-%20December%202016>, 15 Mart 2019’da erişildi). Yahudi lobisinin doğalgaz anlaşması ile Türkiye ilişkilerinin düzelmesini istemesi Liberal bir bakışı göstermektedir. Çünkü Liberal teori devletler arasındaki anlaşmaların bağlayıcılığının olmasından, devletlerin ilişkilerine de yansıtacağını savunmaktadır. Bu olayda olduğu gibi Yahudi lobisi de Türkiye ile ilişkilerinin düzelmesi için anlaşmaların varlığını çözüm olarak görmüşlerdir.

Filistin sorunu ile alakalı barışın sağlanması için AIPAC’in getirdiği çözüm silahlı bir Filistin devletiyle İsrail’in barış içinde yaşayacağıdır. “Yalnızca taraflar

arasındaki doğrudan görüşmeler gerçek ve kalıcı bir barışa yol açabilir.” diyen AIPAC, Amerika Birleşik Devletlerinin bu barışı kolaylaştıracağını söylemektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki ABD dışında diğer devletlerin İsrail- Filistin konusunda yer almasını istememektedir. AIPAC’e göre Türkiye’nin Filistin konusuna dahil olması, İsrail’in Filistin konusunda çözüme gitmeyeceği anlamı çıkartılmaktadır. Ayrıca Türkiye’nin BM üzerinden yaptığı çağrılara karşılık AIPAC “Filistin konusunda Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi uluslararası örgütlerin iradesini İsrail’e empoze etmek için kullanmaya çalışarak Filistinlilerin gerçek bir huzura kavuşmayacaklarını” söylemektedir (<https://www.aipac.org/learn/issues/issue-display/the-peace-process>, 13 Mart 2019’da erişildi).

İsrail ve Türkiye arasındaki kötü dönemi zirveye taşıyan Mavi Marmara olayıdır ve öldürülen Türklerin ailelerine İsrail’in tazminat vermemekte ısrar etmesi iki devletin çözüm yollarını kapatmıştır. Mavi Marmara olayına Yahudi lobi dergisi olan Forwad’da “Türkiye ile İsrail arasındaki aşkın bittiği” başlığı atılarak ABD’deki Yahudi lobilerinin Türkiye yanında artık olmayacağını anlatan bir mesaj vermişlerdir (Uzer 2011: 157). Yahudi lobi dergisi Forwad’ın köşe yazarı olan Hugh Pope Türkiye ile İsrail ilişkilerinin seyrini İsrail’in Filistinlilere karşı uyguladığı politikaların belirlediğini yazmıştır. Ancak Filistin konusunda İsrail’in karşısında yer alması Yahudi lobileri tarafından Arap - İsrail ihtilafında Türkiye’nin tarafının Araplar olduğunu düşünmektedirler. Bu fikir de Yahudilerin, Türklerin yanında olmamaları ve uluslararası arenada destek görmeyecekleri anlamına gelmektedir (<https://www.haaretz.com/1.5122665>, 13 Mart 2019’da erişildi).

Mavi Marmara olayı sonrasında Türkiye’nin İsrail’e yönelik hukuka aykırı davranması, keyfi güç kullanması gibi ağır söylemleri Yahudi lobisini rahatsız etmiştir. Bununla birlikte Türkiye’nin Hamas lideri ile görüşüyor olması, Kongrede yer alan Tom Lantos gibi Yahudilerin Türkiye’nin İslamcı bir devlete dönüştüğünü ve Yahudilerin Türkiye’yi desteklemeyeceği söylenmiştir (<https://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/Turkey-Israel-relations-Where-do-we-stand>, 13 Mart 2019’da erişildi).

Mavi Marmara olayından sonra Yahudi lobisi AJC'nin CEO'su David Harris 27 Haziran 2016 tarihinde "İsrail ve Türkiye birçok yönden doğal müttefiklerdir. Ortak tehdit ve endişeleri paylaşırlar. Üst üste gelen enerji çıkarları var. Tamamlayıcı ekonomileri var. Dolayısıyla, işbirliği çatışmadan çok daha iyi bir alternatif." demiştir. İsrail ile Türkiye'nin ilişkilerinin düzelmesi için İsrail, Gazze'nin savunma ablukasını korumaya devam etmesi, Türkiye'nin yapmak istediği yardımı İsrail'in Ashdod limanı üzerinden göndermesi çözümünü sunmuşlardır (<https://www.ajc.org/news/ajc-hails-israel-turkey-agreement>, 12 Mart 2019'da erişildi).

İsrail ve Türkiye Mavi Marmara olayı ile ilişkileri gerilmesine rağmen İsrail'de yaşanan yangına Türkiye'nin yardım göndermesi, aynı şekilde Van'da yaşanan depremde İsrail'in yardım göndermesi kısmen bir yakınlaşmayı sağlamıştır. Liberal perspektiften bakıldığında güç ve güvenlik dışındaki konularda da devletlerin dış politika uygulayacağı ve ilişkileri iyileştireceği bu örnekte de görülmektedir. Ayrıca İsrail ve Türkiye'nin ilişkilerinin bozuk olması ABD'nin istemediği bir durum olduğu için Barack Obama'nın 22 Mart 2013 tarihinde Netanyahu ile birlikteyken arabulucu olarak Netanyahu ile Erdoğan'ı konuşturması ve Mavi Marmara olayı ile ilgili Netanyahu'nun özür dilemesi ilişkileri yumuşatmıştır (<http://orsam.org.tr/tr/israil-dis-politikasi-nda-turkiye-nin-onemi/>, 4 Şubat 2019'da erişildi).

Son gelişmelere ve rakamlara bakıldığında aslında Türkiye'nin Yahudilerle ilişkileri düzenli ve sıkıntısız olduğu dönemde Türkiye'nin dış ticaret rakamlarında ABD ve AB ülkeleri ile de artış olduğu gözlenmektedir (Duva 2017: 104). Aynı zamanda Yahudi lobisinin de Türkiye'yi ABD içerisinde desteklediği görülmektedir. Ancak ilişkilerin sıkıntı yaşadığı dönemde Yahudi lobisinin Türkiye karşısında olduğu ve Ermeni lobisi ile hareket ettiği görülmektedir (<https://www.yenisafak.com/dunya/yahudi-lobisi-turkiyeye-cephe-aldi-611940>, 8 Mart 2019'da erişildi). Böylece Yahudi lobisi Türkiye ile bozulan İsrail ilişkilerinde Türkiye aleyhinde Ermeni lobisi ile çalışmıştır.

Türkiye ve İsrail devleti yaşadıkları bölgeyi etkileyebilme açısından önemli olan iki devlettir. Genel olarak ABD'deki Türk dış politikasını dolaylı olarak etkileyen

Yahudi lobisinin Türkiye ile doğrudan bir husumeti bulunmamaktadır. İsrail ve Türkiye'nin ilişkilerinin ivme kazandığı dönemler, ABD içerisinde de Yahudi lobisinin Türkiye'yi destekleyici konuşmalarından ve diğer lobilerin propagandalarına karşı Türkiye'nin yanında olmasından anlaşılmaktadır. Zaman zaman Filistin, Mavi Marmara gibi konularla ilişkiler kopma noktasına gelse de Liberal kuramında savunduğu gibi iki devletin ilişkilerinin kopmasına engel olan iki devletin ekonomik ilişkileridir. İsrail'in ekonomisi coğrafi, politik ve iktisadi konulardan etkilenmektedir. Coğrafi olarak İsrail Devletin küçük olması ürettiği ürünleri ihracatla satmasına neden olmuştur. Politik açıdan, İsrail'in kuruluşundan itibaren çevre devletlerin İsrail'i tanımaması, ürettiği ürünlerinin boykot edilmesi ticari ilişkilerinin sayısını etkilemiştir. Bu açıdan bakıldığında mevcuttaki ticarete bulunduğu devletlerle ilişkilerini devam ettirmesi önemli olarak görülmektedir (Erdemir 2007:42).

3.1.2.2. Arap Lobisinin Faaliyetleri

Arap lobisinin ABD'deki çalışmalarında Müslümanları ilgilendiren konular Türkiye'yi etkilemektedir. Arap lobisi, Filistin ve İsrail ile yaşadığı sorunlarda Türkiye'de bir taraftır. Türkiye'nin Arap konularında bir tarafının olması ve Arap lobisinin çalışmaları Yahudi lobisinin tepkisini çekmektedir. Bu sebeple Arap lobisinin çalışmaları Türkiye dış politikasını da etkilemektedir (<http://www.mfa.gov.tr/temel-metinler.tr.mfa>, 19 Şubat 2019'da erişildi).

Arap lobisinin bir kısmı Müslüman Araplardan, bir kısmı da Hristiyan Araplardan oluşmakla birlikte, Türkiye Arap lobisinin Müslümanlar üzerindeki politikalarından etkilenmektedir. ABD'de yaşayan Arapların büyük bir kısmı Müslüman olmakla birlikte çeşitli kuruluşlar altında toplanmışlardır. Bu kuruluşlarla ABD'de lobi çalışmalarında bulunmaktadırlar. ABD'de iç politikada, demokrasi ve çoğulculuk olduğu için her kesimin seçimlerle ifade hakkı olmakta; Arapların oyu da seçimleri etkilemektedir. Örneğin Kudüs'ün İsrail'in başkenti olmasını isteyen bir başkan adayı Müslüman Arapların oylarını alamayacaktır (<https://www.yenisafak.com/arsiv/2000/eyul/05/aemre.html> ,8 Şubat 2019'da erişildi).

1964 yılında Kıbrıs'ta yaşanan sorunlar ve beraberinde gelen silah ambargosuna karşılık Arapların BM'de Türkiye'nin yanında olmasından dolayı, Türkiye dış politikasında yüzünü Arap dünyasına dönmüştür. Türkiye'nin bu dönemde İslam Konferansı'nda yer alması ile ABD'de Arap lobisinin desteğini almıştır Aynı zamanda Arap ülkelerine yardım yapılacağı zaman Türkiye'nin bu yardımlarda yer alıyor olması, BM'de İsrail'e karşı Arapların ve Türkiye'nin aynı görüşte olup paralel hareket etmesi kötü bir propagandayla karşılaşılmasına engel olmuştur. Arap lobisi ile Türkiye'nin ve Türk lobisinin paralel hareket etmemesi; Yahudi lobisinin Türkiye ve İsrail'in ilişkilerinin düzelmesini istemesinden dolayı Arap lobisi Türkiye aleyhine propagandalar yapmıştır (<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=84&makaleid=2877> ,8 Şubat 2019'da erişildi). Örneğin Müslümanların yanında olan Muslim Council of America, Türkiye ile ilgili "Bir Müslüman'ın yaşaması için en iyi yerlerden biri ABD'dir. Birçok yönden, koşullar burada hemen hemen her yerden daha iyidir. Nüfusunun büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu Türkiye'de, bir üniversitede, başörtülü veya sakallı bir öğrenci veya avukat bulamazsınız, ancak New York'ta pek çok şey bulabilirsiniz." diyerek ABD'deki özgürlüğün Türkiye'de olmadığını, Türkiye'deki şartların Müslümanlar için kötü olduğunu gösteren politika çizmeye çalışmışlardır (<http://muslimcouncilofamerica.org/best-place-for-a-muslim-to-live/> , 5 Mart 2019'da erişildi).

Arap lobisi CAIR, Gazze ablukasının kaldırılması için 2 Kasım 2008 tarihinde Beyaz Saray ve Senato üyelerine 12.000'den fazla mektup göndermiştir. CAIR'in Filistin konusunda Türkiye ile benzer politikayı sürdürdüğü görülmektedir (https://www.cair.com/12_000_letters_to_congress_appeal_for_end_to_gaza_blockade, 20Mart 2019'da erişildi). CAIR, İsrail'in bir yıl sonra Filistin'de BM Okulu'nu bombalayıp 42 kişinin ölmesine sebep olmasından dolayı ABD Başkanı Bush'tan katliamı kınamasını istemiştir. CAIR, Amerikan Müslümanları olarak "İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki saldırılarına son vermek, ateşkes ve insani yardım akışını yeniden canlandırmak, ABD'de daha dengeli bir Filistin politikasına teşvik etmek için atması gereken 10 olumlu, proaktif adımın ana hatlarını" çizmiştir (https://www.cair.com/cair_asks_president_to_condemn_massacre_at_u_n_school_in_gaza, 19 Mart 2019'da erişildi).

Uluslararası sularda 9 silahsız Türk'ün öldürüldüğü Mavi Marmara olayı sonrasında Arap lobisi olan American Muslims for Palestine İsrail'i eleştirerek Türkiye'nin yanında olmuştur. İsrail'in, Türk mallarından turizme kadar uzanan, sistematik boykotuna karşı American Muslims for Palestine "tatile çıkmayı planlıyorsanız Türkiye'ye seyahat etmeyi ciddi olarak düşünün, Türk ürünlerini satın almak için ortak bir çaba gösterin." diyerek Türkiye'yi İsrail'e karşı korumaya çalışmıştır (<https://www.ampalestine.org/action-alerts/support-turkey-by-buying-turkish-products>, 17 Mart 2019'da erişildi). Bunula birlikte American Muslims for Palestine lobisi Başkan Barack Obama'ya 8 Haziran 2010 yılında bir mektup göndererek Türkiye'yi desteklemiştir. Bu mektupta " İsrail Devleti yönünde hareket eden İsrail komandoları, Akdeniz'de uluslararası sularda bir Türk gemisine saldırı ve gemiye el koydu. Mavi Marmara gemisindeki olayda en az dokuz kişi hayatını kaybetti. Yüzlerce sivil gözaltına alındı ve mallarına el kondu. ABD için İsrail'in güvenliğinin önemli olduğunu ve İsrail'in ABD'nin en önemli müttefiki olduğunu kabul ediyoruz. Ancak İsrail'in uluslararası sulardaki ölümcül askeri saldırıları konusunda Baş Komutanı'n görevi vardır. İsrail Devleti'nin uluslararası sularda bir Türk gemisine saldıran davranışı, bir zamanlar İsrail'in önemli bir müttefik olarak kabul ettiği Türkiye'ye karşı bir savaş eylemi teşkil ediyor. Aynı zamanda, ABD'nin Irak'taki askeri politikalarını baltalıyor, çünkü idarenizin bölgede istikrarı sağlama ve Irak'tan asker çekme çabaları, Türkiye'nin hava üslerini kullanarak yaptığı işbirliğine dayanıyor." yazarak Türkiye'nin arkasında olduğunu göstermiştir (<https://www.ampalestine.org/action-alerts/ask-your-congresspeople-to-support-kucinich-letter>, 20 Mart 2019'da erişildi).

Arap lobisi American Muslims for Palestine, Filistin için 13 ve 14 Nisan 2015 tarihlerinde Capitol Hill'de (Kongre) 50 toplantıya katılmıştır. Temsilciler ve Senatörlerle yaptıkları toplantıya ek olarak, Meclis ve Senato Dış İlişkiler Komitelerinin başkan ve rütbeli üyeleri ile de bir araya gelmiştir. Delegeler, Filistinlilere yönelik insan hakları ihlallerinden sorumlu İsrail askeri birimlerini eleştirmiştir. İsrail İşgalini Sona Erdirme Kampanyası başlatılmıştır. American Muslims for Palestine politika direktörü Osama Abuirshaid, "Bu tarihi etkinlik Filistin'i Kongre salonlarına getirdi. Bu, hem Amerikalıları hem de Filistinlileri etkileyen politikaları şekillendirme yönünde ilk

adımıdır." diyerek Türkiye'ye paralel bir Filistin politikası takip etmiştir (<https://www.ampalestine.org/newsroom/amp-takes-palestine-to-capitol-hill> , 14 Mart 2019'da erişildi).

Arap lobisi, Arap dünyası için bir sonuç elde etmek istese de önceliği kendi güvenliği ve çıkarları olmuştur. Bu sebeple ABD politikalarında ne Filistin ne de Ortadoğu ile alakalı bir etki sağlayamamaktadır. Aynı zamanda yaşanan olaylar içerisinde Arap lobisi İsrail'i sıkıştıramamış ve tehdit edememiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki; ekonomi ve güvenlik amacının ön planda olması, ABD içerisinde vatandaşları veya siyasal hayatı etkilemek için yapılacak lobi çalışmalarında kısır kalmaktadır (<http://www.haber7.com/amerika/haber/975669-abd-de-israil-arap-lobileri-savasi> ,8 Şubat 2019'da erişildi). Ayrıca Muslim Council of America'ya göre, ABD'de Arap lobisinin etkili olamamasında -savaştan kaçan Suriyelileri Trump'ın kabul etmemesinde olduğu gibi- Islamofobia vardır. Muslim Council of America "Müslümanlar, Amerika'nın vücudunda kötü huylu veya iyi huylu bir tümör değildir. Onlar hayati bir organdır." diyerek ABD'deki Müslüman Arapların önemini açıklamış; Suriyeli mültecilerin yanlarında olduklarını göstermişlerdir (<http://muslimcouncilofamerica.org/muslims-are-critical-to-american-progress/> , 9 Mart 2019'da erişildi).

ABD'de yer alan Arap lobisinin arkasında güçlü duran devlet olarak Suudi Arabistan görülmektedir. Suudi Arabistan'ın bu kadar öne çıkmasını sağlayan dünyanın en büyük petrol üreticisi olması ve ABD ile bağlarının bulunmasıdır. Bu bağların oluşmasında Suudi Arabistan'ın sahip olduğu enerji, sermaye ve savunma alanlarının güçlü olması; bu alanlarda yer alan üst yönetimin ABD içerisinde lobi faaliyetlerinde bulunması etkilidir. Ancak Arap lobisinin arkasında Suudi Arabistan olsa da, Filistin meselesinde İsrail aleyhine bir dış politika kararı aldırılmamalarından çok etkili olmadıkları anlaşılmaktadır (<http://www.haber7.com/amerika/haber/975669-abd-de-israil-arap-lobileri-savasi> ,8 Şubat 2019'da erişildi). Türkiye hem Müslüman olan hem de sınır komşusu olan Ortadoğu konusunu uluslararası alanda sıklıkla dile getirmiştir. Bu noktada Arap lobisi Filistin konusunda pasif ve sessiz; Türkiye'nin Filistin söylemlerine karşılık Türkiye'yi desteklemede eksik kalmaktadır. Türkiye, İsrail ile

ilgili yapmış olduğu konuşmalarda Arap lobisinden destek göremeyerek İsrail’le ve ABD’deki Yahudilerle ters düşürmüştür. Arap lobisi kendi meseleleri ile ilgili ABD içerisinde ticari ilişkileri güçlendirmek dışında başka çalışmalarda pek bulunmamaktadır. Arap lobisinin bu tavrı Müslümanlarla ilgili konularda Türkiye’nin uluslararası arenada yalnız kalması ve tepki gösteren tek devlet gibi gözükmesine neden olmaktadır. Bu durum da Türkiye’nin dış politikasını ve Türk lobisinin ABD’de işlerini zorlaştırmaktadır.

3.2. Türkiye’nin ABD’deki Lobcilik Çalışmaları

Türk lobisi, Türk göçmenlerin ABD’ye gitmeye başlaması ve çeşitli organizasyonlarla bir arada olmaları sağlanarak lobi çalışmalar başlamıştır. ABD’de diğer lobilerin Türkiye aleyhine yaptığı propagandalar, Türk lobisinin önemi ortaya koymaktadır.

3.2.1. Türk Lobisi

Türklerin ABD’ye göç etmeye başladığı 1820’li yıllar, Osmanlı dönemine denk gelmektedir. ABD göç istatistikleri incelendiğinde savaş dönemi olarak bilinen 1820-1920 yıllarında Anadolu’dan ABD’ye 360 binin üzerinde kişi gitmiştir. Bu dönem göç edenlerin neredeyse tamamı refahlarını biraz yükselttikten sonra tekrar ailelerinin yanlarına dönmek isteyen erkeklerden oluşmuştur. İlk göç döneminde gidenlerin soyadlarının o tarihlerde olmaması o dönem göçmenlerini belirlemeyi zorlaştırmıştır. Şunu bilmek gerekir ki Osmanlı’dan ABD’ye göç eden kişiler yalnızca Türkler değildir. Bu topraklarda yaşayan Ermeni, Rum ve Yahudiler de ABD’ye göç edenler arasında yer almaktadır. Ancak Türkler gibi Türkçe konuşuyor olmaları Türkleri ayırt etmede zorluk çıkarmaktadır (Akın 2004:455). Frank Ahmed 360 bin göçmenin aslında 45 bin - 60 bin arasının Müslüman Türklerden oluştuğunu düşünmektedir (Ahmed, 1986: 60).

İlk göçmenlere bakıldığında 1820- 1920 li yıllardaki fakir kesimi içermektedir. Detroit, New York, Chicago, Lynn, Peabody, Salem şehirlerinde sanayide çalışmışlardır

(Diab 2010: 17). Örneğin ABD'deki Türk Teavün Cemiyeti'nin lobi çalışmaları (Turkish Welfare Association) 1924 yılı ve sonrasındaki çalışmalarından oluşmaktadır. Türk Teavün Cemiyeti aslında ilk göç dalgası ile gidenlerle başlayan bir oluşum olmuştur. Bu oluşum, diğer Rum ve Ermeni gibi etnik lobilerinin Türkiye'yi karalamalarından rahatsız olmaları ile çalışmaları hız kazanmıştır. Türkiye'yi ve Türkleri karalamaları demek aynı zamanda ABD'de yaşayan Türklerin rahat çalışmalarına, iş bulmalarına ve ticaret yapmalarına da engel olmak demektir. Aynı zamanda ilk göçmenlerin bir araya gelmesi ile oluşan Türk Teavün Cemiyeti Kurtuluş Savaşı için para toplamıştır. Üyelerin dillerini geliştirmeleri ve ABD'ye uyum amacıyla eğitim ve seminerler de düzenlemişlerdir. Birbirlerine daha iyi ulaşabilmeleri için Birlik gazetesini yayınlamışlardır (Beyaz 2011: 110).

ABD'deki Türklerin lobicilik çalışmaları ilk olarak Lozan Anlaşmasının onaylanması için Kongre üyelerine dağıttıkları broşürler oluşturmaktadır. 24 Temmuz 1923 Lozan anlaşmasının imzalanma nedenleri, Lozan anlaşmasının imzalandığı takdirde ABD ve Türkiye arasındaki ilişkilere sağlayacağı katkılara değinmektedir (Karadağ 2010: 38).

İkinci dalga 1950 - 1980'li yıllarda göç eden kişiler mimar, akademisyen, doktor ve mühendis gibi eğitilmiş, meslek sahibi ve okumuş kesimi temsil etmektedir. Aynı zamanda aileleri ile gelmeleri, dillerinin iyi olması, din kökeninden ziyade etnik kökeni ön plana çıkmış ve çeşitli organizasyonların oluşturulmasına öncülük etmişlerdir. Ancak ilk göçten farkı, ikinci göç dalgasının ciddi bir beyin göçü özelliği taşımasıdır. Türkiye Cumhuriyeti de bunun bir nebze önüne geçebilmek için çifte vatandaşlığa izin veren bir yasayı yürürlüğe koymuştur. İkinci göç dalgası ile giden kişilerden tecrübe veya eğitim amaçlı gidip tekrar geri dönenler olmuştur. (Beyaz 2011: 112). 1935 - 1954 yılları arasında Türk lobiciliği adına çalışmalar pek bulunmamaktadır. Türk doktorlar, mühendisler ve akademisyenlerin faaliyetleri olsa da bu dönemde Türk lobiciliğinden bahsetmek pek mümkün değildir. Türk lobilerinden The American Turkish Society (ATS) 29 Haziran 1949'da New York'ta kurulmuştur. Kurucu üyeleri Selim Sarper, Ernest Jackh, Asa Jennings, Lewis Owen, Charles Wylie'den oluşmaktadır. ATS, iki ulus arasındaki uzun süredir devam eden ilişkilere dair anıları paylaşmak ve görüşlerini

sunmak için Başkan'a, büyükelçilere ve üst düzey yöneticilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. Dernek ayrıca eğitim, kültür ve insani yardım programları ile de Amerikalı Türklere katkı sağlamaktadır (<https://www.american-turkish-society.org/history>, 11 Mart 2019'da erişildi). ATS'nin 1950'lerde Kore Savaşı'ndaki yaralılar için kan göndermek ve Columbia Üniversitesi Türk Araştırmaları Merkezi'ni kurmak gibi çalışmaları olmuştur. ATS 1960'lı yıllarda Darüşşafaka Okulu yararına Türk Kadınlar Birliği ile Çocuk Bayramı programında işbirliği düzenlemiştir. Kurum üyeleri ve misafirler için Cumhuriyet Bayramı resepsiyonu da organize edilmiştir. 1970'li yıllarda Büyükelçi Parker T. Hart, ATS' de konuk konuşmacı olarak davet edilmiştir. 1980'lerde Turgut Özal'ın katılımı ile Amerikalı ve Türk işadamları arasında pek çok toplantı yapılmıştır. Özal, Amerikalı yatırımcıları Türkiye'ye davet etmiştir. (<https://www.american-turkish-society.org/history>, 11 Mart 2019'da erişildi). Özal'ın yatırımcıları Türkiye'de ticarete davet etmesi ABD- Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirecek ve bağlantıları arttıracaktır. Böylece Türkiye aleyhine yapılacak çalışmaların azalmasına katkı sağlayacaktır.

1954 - 1990 yılları arasında Amerika'da yaşadığı ancak Amerikan vatandaşı olmayan Türklerden oluştuğu için lobi faaliyetleri gibi birçok haklarını kullanamamışlardır. Türkler, lobi çalışmalarının önemli olduğunu fark etmiş olmasına rağmen gereken önem verilmediği için 1980'li yılların başlarında diğer etnik lobilerin geldiği noktaya gelememiştir. 1980 yılı ve sonrasında Türkiye'deki siyasetin getirdiği kimi sıkıntılar, ABD'nin daha liberal olması üçüncü dalga olarak adlandırılan ciddi bir göç yaşanmasına neden olmuştur (Arı 2009: 222). 1982 yılında Columbia bölgesinde kurulan Türk Çalışmaları Enstitüsü (Institute of Turkish Studies- ITS) ABD'de lobi faaliyetlerinde bulunan diğer organizasyon olmaktadır. Bu kuruluş yalnızca Amerikan yükseköğretiminde Türk Çalışmalarının desteklenmesi ve geliştirilmesine adanmış, kar amacı gütmeyen bir kurumdur. Şu anda başkanlığını Sinan Ciddi'nin yaptığı kuruluşun amaçları arasında;

- Bireysel akademisyenleri -özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki akademik mesleğin genç üyelerini- Türkiye tarihi ve kültürünün yanı sıra Türkiye'deki çağdaş, politik, sosyal ve ekonomik gelişmelere ilişkin ileri araştırmaları desteklemek;

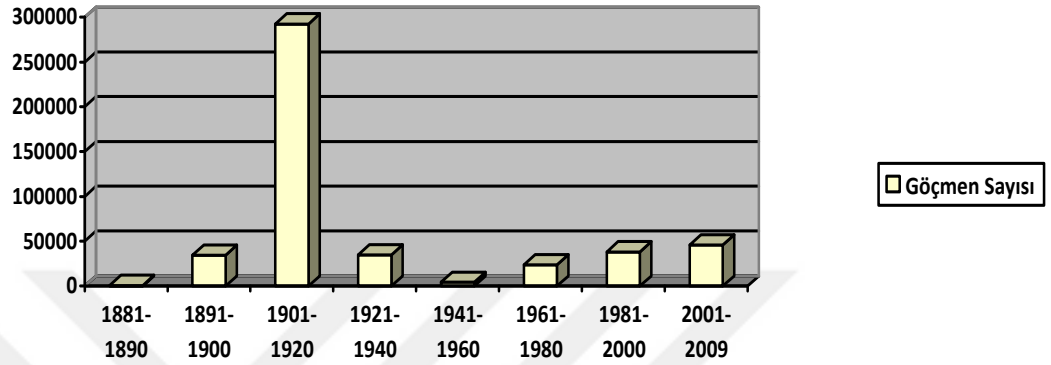
- Amerikan üniversitelerinin Türk Çalışmaları alanındaki kütüphane kaynaklarını, çalışma programlarını, bilimsel konferansları ve sosyal yardım etkinliklerini geliştirmelerine yardımcı olmak;
- Amerika'nın Türkiye'deki bursuna katkıda bulunan kitapların ve dergilerin yayınlanmasını desteklemek; ABD'de Türk tarihinin, toplumunun, politikasının, ekonomisinin anlayışını ve bilgisini genişletmek, konferanslar ve konferans serileriyle Türk siyasetinin, ekonomisinin ve toplumunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak olarak belirlemiştir (<http://www.turkishstudies.org/about/index.shtml> ,5 Nisan 2018'de erişildi).

Amerikan Türk Konseyi (American Turkish Council- ATC) 1980'lerin ortalarında kurulmuştur. Şuan ki başkanlığını James L. Jones yürütmektedir. Konseyin amacı ATC'ye üye şirketlerin ikili iş ve yatırım hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak, daha güçlü ABD-Türkiye ilişkilerini kolaylaştırmaktır. ATC'nin 15'ten fazla endüstriyi temsil eden üyelerinin olması ABD-Türkiye ticari ilişkisinin çeşitliliğini ve dinamizmini göstermektedir. ATC, üye topluluğuna ticari zorlukları çözmek ve iki ülke arasındaki bağları güçlendirmek için tasarlanmış fırsatlar, hizmetler ve programlar sunmaktadır. ATC, üyeleri ABD-Türkiye ilişkileriyle ilgili en son haberler hakkında "Aylık Bülten" yayınlamaktadır. Bu bülten ATC toplantıları, yaklaşan etkinlikler ve Konseyin daimi komitelerinden gelen haberler dahil olmak üzere çeşitli bilgiler içerir. Bülten ayrıca her ay bir üye şirketi aydınlatan bölümü vardır. Bu üye vitrini, bireysel üyeye şirketlerini tanıtmak ve hikâyesini geniş ağıyla paylaşma fırsatı sunar. Aylık Bülten ile birlikte ATC, ABD-Türkiye ilişkileriyle ilgili ekonomik eğilimler ve gelişmelere hızlı bir bakış sağlayan "İki Haftalık Ekonomik Brifing" yayınlamaktadır. Ayrıca çeşitli sektöre görüş ve güncellemeleri özel Komite Raporları ile yayınlamaktadır."(<http://the-atc.org/wp/about/> ,5 Şubat 2019'da erişildi).

ABD'deki etnik lobileri içeren 1990 yılından önce yapılan çalışmalarda Türk lobisinin adı yer almazken 1990'lı yıllar ve sonrasında yapılan çalışmalarda Türk lobisine yer verilmeye başlandığı görülmektedir (Khalilov 2008:127). Türkler, lobi çalışmalarının profesyonellik kazanması için çeşitli şirketlerle çalışmıştır. 1994'te Capitoline / MSL şirketi bunlardan biridir. Bakıldığında Türkiye lobi çalışmalarına 3,5

milyon dolar ile diğer lobilerden daha az harcama yaparak yapması ve organize olmamasından dolayı Türk lobisi diğer lobilerden bir adım geride olmuştur (Ünlü 2013: 85).

Tablo 3.1: ABD'ye Türk göçünün yıllara göre dağılımı

Kaynak: Homeland Security. (2010). “2009 Yearbook of Immigration Statistics Office of Immigration Statistics August”. 18

ABD’ye giden çoğu Türk göçmen İngilizceyi ileri düzeyde bildiği için ABD yaşamına uyum sağlamaları hızlı ve kolay olmuştur. Ayrıca yakın zamanda giden Türk göçmenler çok daha önce giden göçmenlerin kurduğu kuruluşlar sayesinde, oraya gittiklerinde fazla zorluk çekmemişlerdir. Bu kuruluşlar, Türk öğrencilerin üniversitelerde kendi aralarında oluşturdukları gruplarla iletişim halinde olması gibi bir avantaj sağlamaktadır. Bu kuruluşların varlığı aynı zamanda ABD’de yaşayan Türklerin kimliklerini koruma ve yaşatma şansı vermesinden dolayı da önemlidir. Bu avantajlar hem daha güçlü şekilde Türkiye’yi ABD’de duyurmak ve tanıtmak için fırsat niteliğinde olmakta hem de kültürün korunmasına hizmet etmektedir. Bu tarz çalışmalar içerisinde olmaları da lobiciliğe katkı sağlamaktadır (Beyaz 2011: 119).

Diab (2010)’a göre ABD içerisinde Türklerin 400 bin civarında olduğu düşünülmektedir. Bu sayılar lobicilik bağlamında çeşitli nedenlerden dolayı düşüktür. İlk olarak Kongre üyeleri Türk lobisine diğer lobiler kadar ihtiyaç duymamaktadır. Buradan Türk lobisinin ciddi bir oy kapasitesi olmadığı da anlaşılmaktadır. İkinci olarak Türklerin ABD vatandaşlığında olmaması lobi faaliyetlerinde dezavantaj olmaktadır. Çünkü Türklerin ABD vatandaşlığı almamaları ABD’de siyasi katılımında yer almamalarına sebep olmaktadır. Üçüncü olarak Türklerin diğer etnik gruplardan sonra

göç etmeleri hem ABD'ye uyum anlamında hem de kaynaşma anlamında daha geriden gelmelerine neden olmaktadır. Dördüncü olarak Türkler diğer etnik gruplar gibi belli kentlerde yoğunlaşmak yerine ABD'de daha dağınık yaşamaktadırlar. Türkiye'nin geç bir dönemde lobiciliğin gerekli olduğunu anlaması ve işe koyulması belki geriden gelmesine sebep olsa da Türkiye Dostluk Grubunun (Turkish Causus) 1995 yılında birkaç kişiden oluşurken 2005 yılında 80 kişi olması, 2017 yılında 150'den çok olması Türk lobisinin hızlı yol kat ettiğini göstermektedir (<https://www.star.com.tr/ekonomi/kongrede-turk-dostu-sayisinda-tarihi-rekor-haber-1256175/>, 5 Şubat 2019'da erişildi). Lobi şirketleri ile çalışmalara başlanması, Türkiye'nin konumunun özellikleri ABD içerisinde Türk lobisinin geri çevrilemeyeceği özellikleri arasındadır (Diab 2010: 19).

ABD içerisinde en büyük Türk organizasyonu olan Türkiye-Amerikan Dernekleri Asamblesi (Assembly of Turkish American Associations- ATAA) 1979 yılında kurulmuştur. ABD-Türkiye ilişkilerini desteklemek için Washington'da hizmet vermektedir. Şu an ki Başkanı Gökhan Özalp'tir. ATAA'nın kuruluş ilkesi, ABD'deki çok sayıda sosyal / kültürel Türk Amerikan organizasyonu arasında uyum ve işbirliği yaratma ihtiyacıdır. 2010 yılında 6 dernek olan Türk-Amerikan Dernekleri Konseyi, Orta Atlantik Türk-Amerikan Dernekleri Federasyonu, Güneydoğu Türk-Amerikan Federasyonu, Orta Batı Türk-Amerikan Federasyonu, Amerikalılar ve Avrasyalılar Turkuaz Konseyi ve Batı Amerika Türki Konseyi'nin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bundan dolayı çatı özelliğe sahip bir organizasyondur (<https://www.haberler.com/abd-deki-6-turk-kurulusu-tek-cati-altinda-haberi/>, 5 Mayıs 2019'da erişildi). ATAA'nın ana hedefleri iki yönlüdür. Bunlardan birincisi, ABD - Türkiye ilişkilerini geliştirmeye yardımcı olmak ve ABD'de Türk Amerikan topluluğu oluşturmaktır. Diğer ise Amerikalıları Türkiye ve Türk Amerikalıları ilgilendiren konular hakkında eğitmektir (<https://www.ataa.org/armenian-issue-revisited/testimony-by-justin-mccarthy>, 15 Mart 2019'da erişildi). Amerikan-Türk ilişkilerinin bölgesel barış ve güvenlik konusundaki öneminin bilincinde olan ATAA, karar vericilere, kanaat önderlerine ve genel halka yönelik programlarla Türkiye'nin karşı karşıya olduğu potansiyel zorluklar hakkında daha iyi bir anlayış oluşturmak için çalışmaktadır.

ATAA, ABD’deki dernekleri tek çatı altında toplayan bir kuruluş olarak Türk-Amerikan ilişkilerinde bilgi almak, bilgi vermek ve ilişkileri geliştirmeyi önemsemektedir. Bu amaçla;

- Yurttaşlık hakları, bu hakların savunulması ve sivil toplum liderliği konusunda eğitim seminerleri düzenlemek;
- Türkiye ve Türk Amerikan ilişkilerini yakından ilgilendiren, politik, sosyal ve ekonomik meseleleri konu alan konferanslar sunmak;
- Türk geleneklerini, sanatını ve zengin tarihi mirasını halka tanıtmak amacıyla kültürel etkinlikler tertiplemek;
- ATAA’ya bağlı dernekleri birbirleriyle uyumlu çalışmaya yönlendirmek üzere liderlik seminerleri gerçekleştirmek;
- Türk ve Amerikan çıkarlarına hizmet eden sosyal faaliyet düzenlemek gibi çok sayıda etkinlik gerçekleştirmek hedeflenmiştir (<https://www.ataa.org/about>, 14 Mart 2019’da erişildi).

ATAA tarafından “Amerikalı Türkler Tabandan Güçleniyor” programı Türklerin ABD içerisinde söz sahibi olup ses çıkartabilmelerine ortam sağlayan bir etkinlik olmaması sonucu başlamıştır. Çünkü ABD’deki Türkler Capitol Hill’de (Kongre), medyada ya da başka kurumlardaki çıkarlarını göz ardı ederek lobicilik konusunda pasif davranmışlardır. Tepki göstermesi gereken pek çok meselede tepkisiz kalmayı tercih etmişlerdir. Bundan dolayı tek amaç doğrultusunda bilgi alışverişi sağlanarak mevcut sorunlara çözümler üretilebilmeyi amaçlamaktadırlar (<https://www.ataa.org/armenian-issue-revisited/testimony-by-justin-mccarthy>, 15 Mart 2019’da erişildi).

ABD’de bulunan diğer bir Türk lobisi Turkish Coalition of America’dır. Washington’da kurulan TCA’nın kurucusu Yalçın Ayaslı’dır. Bugünkü başkanlığını G. Lincoln McCurdy yapmaktadır. ABD’den veya Türk hükümetinden hiçbir finansman almayan, tamamen bağımsız bir kamu yardım kuruluşudur. Güçlü bir ABD-Türkiye ilişkisine inanan, Türk mirasıyla gurur duyan, Türklerle aynı idealleri paylaşan ve tamamen Türk Amerikalılar tarafından finanse edilen bir kuruluştur. TCA’nın misyonları:

*Türk Amerikan toplumunda Türklerin çıkarlarını teşvik etmek ve geliştirmek,

- * ABD ve Türkiye arasındaki dostluk, anlayış ve işbirliğini arttırmak,
- * Türk Amerikalıları etkileyen meseleler ve Türk Amerikalıların politik süreçte dahil olmalarının önemi konusunda halk seminerleri düzenlemek,
- * Türk Amerikan Koalisyonunun eleştirel konulara bakış açısı, Türk Amerikalıların etkinlikleri ve başarıları hakkında haber duyuruları yapmaktır (<http://www.tc-america.org/about.htm>, 5 Mart 2019'da erişildi).

ABD'de öne çıkan Türk lobileri yukarıda yer almıştır. Ancak bu lobilerin çalışmalarının her zaman istenilen düzeye ulaşmadığı görülmektedir. Türk lobilerinin birbirleri ile daha sıkı ilişkiler olmadan lobi çalışmalarında bulunması, ABD'de geriden gelip hız kazanarak yol almasına engel olmaktadır. Bu organize olmada yaşanan sorun, Türkiye'deki insanlar arasında görüş farklılıkları bulunması gibi ABD'deki lobiler arasında da bu durumun olmasından kaynaklı daha sıkı ilişkiler kurulamamaktadır (Arı 2005: 23). ABD'de Türklerin dağınık olarak yaşamasından dolayı Türkiye aleyhine yapılan propaganda ve Türk karşıtlığına yönelik çalışmaları bertaraf etmekte zorlanmaktadır. Dağınık ve sayıca az olan ABD'deki Türkler seçim dönemlerinde Kongre üyelerini diğer lobiler kadar ekonomik anlamda destekleyemediğinden Kongre'de pek sözü geçmemekte; Türkiye karşıtı çalışmalar olduğunda Kongre'ye karşı lobi çalışmalarında yol kat edememektedir (Arı 2005: 20).

ABD'de yaşayan Türk vatandaşları oluşturdukları dernekler aracılığı ile ABD iç ve dış politikasını Türkiye lehine olumlu etkileyecektir. Bunun için ABD'de yaşayan Türklerin sözlerinin geçmesi amacıyla Ekonomik Dış İlişkiler Kurulu'na bağlı Dünya Türk İş Konseyi kuruldu. Bu kurulun üyeleri yurt dışındaki söz sahibi Türk vatandaşlarıdır. Bunlardan bazıları: Coca Cola'nın Yönetim Kurulu CEO'su Muhtar Kent, Western Union CEO'su Hikmet Ersek, Columbia Üniversitesi Kalp Cerrahisi Prof. Dr. Mehmet Öz, Microsoft Dünya Üretim ve Kaynaklardan Sorumlu Genel Müdürlüğü yapmış Çağlayan Arkan ve Tasarımcı Atıl Kutoğlu'dur (Taşçı vd. 2015: 20).

3.2.2. Türkiye'nin Karşı Lobcilik Çalışmaları ve Türk Lobisinin Etkisi

Türkiye, sahip olduğu stratejik konumu, ticari kaynakları ve teknoloji konusundaki atılımları ile uluslararası arenada ilgiyi üzerine çekmiş bir ülkedir. Bu

özellikleri ile Türkiye, ticari ve siyasi alanda güçlü olan ABD ilişkilerinde lobi faaliyetlerinden yararlanmaktadır. Rum ve Ermeni gibi başka gruba mensup toplumların lobi faaliyetlerinde Türkiye aleyhine yaptığı çalışmalardan ötürü ABD’de Türk lobi faaliyetleri kullanılmak durumunda kalmıştır (Ker 1995: 161). Türkiye, Rum ve Ermeni gibi başka gruba mensup toplumların lobi faaliyetlerine karşı durabilmek için hukuk konusunda Arnold and Porter, finans konusunda Albernathy Mc Gregor Scanlon, turizm konusunda Capitoline adlı şirketlerle çalışmıştır (Ker 1995: 171).

3.2.2.1. ABD’de Türk Lobiciliğinin Hedefleri

Türkiye’nin ABD’deki hedefi, Kongre üyeleri ile Türk lobisinin ilişkilerinin gelişmesini sağlamaktır. Böylece Kongre üyelerinin düşüncelerinde Türkiye’yi ve Türk insanını yakından tanıma fırsatı oluşacaktır (Khalilov 2008:158). Çünkü Ermeni ve Rum lobileri ile çok daha önce ABD’ye gelmiş olmalarından dolayı ABD’ye uyum sağlamış ve Kongre ile ilişkilerini geliştirmişlerdir. Türklerin henüz ikinci jenerasyonları ABD’de bulunmaktadır. Bu sebeple Türk lobisinin ABD’de hedefi denge kurma üzerinedir.

Türk lobisi diğer lobiler kadar Kongre üyelerine baskı yapamamakta, yalnızca Türkiye aleyhine yapılan ya da sunulan tasarılar gündeme geldiğinde denge sağlamaya yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Böyle olunca Kongre üyeleri üzerinde Türk lobisinin etkisi zayıf kalmaktadır. Türk toplumunda Ermeniler gibi soykırım, Rumlar gibi Kıbrıs şeklinde sıcak tutulacak bir konusu yoktur. Böylece Türk lobisinin kültürü yayma dışında propaganda yapmasını gerektiren bir husus olmaması Türk lobisinin daha organize hareket etmesini engellemektedir (Evinch 2010: 1). Diğer lobiler soykırım konusu gibi konularda Temsilciler Meclisine defalarca tasarılar göndermişlerdir. Türk lobisinin başka ülkelerin aleyhine tasarılar vermeye çalıştığı görülmemektedir. Diğer yandan Türk lobisinin ekonomik olarak Kongre’yi yeteri kadar destekleyememesi, sayıca az olması ile yasa tasarılarının önüne geçememekte; kendi lehine çalışmalarda bulunamamaktadır. Yalnızca 1991 yılında Temsilciler Meclisi üyesi Stephen Solarz Türkiye’nin Avrupa Birliğine girmesi için gerekenin yapılması konusunda tasarı hazırlamıştır. Ancak bu tasarı geçmemiştir (Yavuzer 2009:187).

Türk lobisinin çalışmalarının beklenen seviyede olmaması ABD’de yer alan 400 bin civarı Türkün rekabetin gerisinde kalması anlamına gelmektedir. Görünürde çok gibi olsa da bir lobi çalışması için yeterli gözükmemektedir. Bir de Türk vatandaşı olarak ABD’de yaşadıkları için (ABD vatandaşı olmamalarından dolayı) birçok Türk ABD siyasi hayatına katılamamaktadır. Bunlara ek olarak Türklerin bir bölgede yaşamamaları (coğrafyada dağınık yaşamaları) eldeki sayının bile faydasını görememelerine sebep olmaktadır. Böylece dağınık olan 400 bin kişi seçim döneminde Kongre üyelerince bir anlam ifade etmemektedir. Yıllar içinde fark edilen, dezavantaj olan bu durum büyükelçilik ve Türk kuruluşları tarafından önlenmeye çalışılmaktadır. ABD’de yaşayan Türkler ABD vatandaşı olup siyasi hayata katılmayı hedeflediğinde seçimler gibi önemli bir konuda avantajlı olacaktır. Ancak Türkiye’nin stratejik konumunun önemi Türk dış politikasında ve ABD içerisinde avantaj sağlamaktadır. ABD’nin komünizmle uğraştığı Soğuk Savaş döneminde Türkiye’nin işbirliğine ihtiyaç duymuştur. Örneğin 1962 Küba Füze Krizi’nde ABD’nin Jüpiter füzelerini Türkiye’de kullanması gerektiğinde Türkiye’nin önemini tekrar görmüştür (Arı 2009: 189). Bu sebeple Türk lobisinin hedefi, ABD gözünde Türkiye’nin önemini bilerek ilişkileri geliştirmek olmalıdır.

Türklerin ABD’de Türk lobisinden nasıl yararlanacağını bilmediği göze çarpmaktadır. Türkler, ABD’deki gibi aslında diğer devletlerde de bir arada olmadıklarından dolayı etkili lobi çalışmalarında da bulunmamaktadırlar. Türkiye dışında yaşayan gurbetçilerin sayısı dikkate alınarak lobi çalışmalarının artırılması hedeflenmelidir. Böylece kendi kimliklerini, bir aradalıklarını korumak ve devam ettirmek için yalnızca Türk geceleri, geziler ve mektup kampanyaları dışında da çalışmalar yaparak ABD’de etkili olabileceklerdir (Ker 1995: 179).

Siyasal ve ekonomik yaklaşım dışında Türkiye’nin birçok güzellikleri geziler ve etkinliklerle tanıtmaya çalışmak bir diğer hedeftir. Böylece kültürel anlamda hem tanıtılmış hem de tanınmış olmak ABD üzerinde lobi çalışmalarının diğer bir ayağını oluşturacaktır. Türkiye hakkında yapılan olumsuz propagandaların engellenmesi ve değiştirilmesi için tanıtım, gezi ve etkinlikler kurtarıcı roldedir (Yılmaz 2012:10).

Türkiye ABD’de lobicilik çalışmalarını genel olarak siyasal anlamda kullanmaktadır. Türk lobisinin yeni hedefleri arasında ABD parasını Türkiye’ye doğru çekmek için ekonomik ve ticari lobi çalışmalarını arttırmak vardır. Çünkü ABD-Türkiye ticareti artarsa Kongre kapılarının da daha rahat açılacağı düşünülmektedir. Amerikan Türk Konseyinin iş adamlarını tanıtmak ve ekonomik anlamda çalışmak gibi amaçları olsa da diğer organizasyonların arttırılması ABD’de Türk lobisinin baskın olmasına yardımcı olacaktır. Çünkü Liberal bakışında değindiği gibi iç politikada yer almak dış politika kararlarında yer almak anlamına gelmektedir. Türk lobisi de ABD’de elini güçlendirdiğinde iç politika kararları üzerinden ABD dış politikasını Türkiye lehine etkileyebilecektir. Türk lobi kuruluşlarının fonlarını gerek Türkiye tarafından gerekse bağışlarla arttırılması yine lobi çalışmalarında başarı getirecektir (Arı 2005: 24).

Türk kökenli Amerikalıların oluşturduğu lobilerin hedefleri,

- * Türkiye ile ABD arasındaki ticari, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmek,
- * ABD-Türkiye ilişkilerini tartışmak ve ilerletmek için hükümet, iş dünyası ve sivil toplumdaki liderleri bir araya getirmek,
- *Eğitim, kültürel değişim, hayırseverlik ve ağ oluşturma yoluyla iki ülke arasındaki anlayışı ve işbirliğini desteklemek,
- *Amerikan kamuoyunu Türkiye'nin şu anki işleri, ekonomisi, tarihi ve toplumu hakkında bilgilendirmek,
- *Türk sanatını ve kültürünü vurgulayan programlar sunmak ve desteklemek,
- *ABD’de yaşayan Türklere verilecek eğitim programları ile yeni nesil liderleri hazırlamak olmalıdır.

3.2.2.2. Türkiye’nin Karşı Lobicilik Çalışmaları

ABD’de lobicilik faaliyeti demek Kongre’yi etkilemeyi gerektirmekte ve seçimlerde desteklediği adayın kazanmasını hedeflemektedir. Lobilerin siyasette aktif olmaları, başka devletlerle ilgili propaganda yapma alanı sağlamaktadır. ABD’de Türk dış politikasını etkileyen Ermeni, Rum, Yahudi ve Arap lobilerinin yapmış olduğu çalışmalar ve propagandalar karşısında Türk lobisi de dengelemeye yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Türkiye’nin karşı lobicilik faaliyetlerini Ermeni lobisi ile

Soykırım iddiaları ve Dağlık Karabağ sorununu; Rum lobisi ile ilgili Kıbrıs sorunu, kıta sahanlığı, Kardak sorunu, Fener Rum Patrikhanesi, Heybeliada Ruhban Okulu’nu; Yahudi lobisi ile ilgili Filistin ve Mavi Marmara olayları üzerinden incelemenin daha açıklayıcı olacağı düşünülmektedir.

Ermenilerin soykırım iddialarına karşılık Türk lobisi, Ermeni iddialarının araştırılması için bir komisyonun kurulmasını ve iki devletin elindeki belgelerle bu konuyu aydınlığa kavuşturmasını sağlayacak ortamı oluşturmaya çalışmıştır. Türk lobisi bu fikre destekçi bulmak için ABD gazetelerine sayfa sayfa ilan vermiştir. Bu komisyonun özelliği tüm arşivlerin herkese ve komisyonun diğer taraflarına da açık tutulmasını hedeflemesidir (Yılmaz 2012:8).

Devletler bazında sayılara bakıldığında soykırım iddiasını kabul eden 29² ülke yer almaktadır. Soykırım iddiasının dünya çapında tanınması için 26.000 adet kitap, dergi, gazete yayımlanmışlardır. Medyanın kamuoyu üzerindeki etkisinden faydalanmaya çalışan Ermeniler ABD’nin önde gelen televizyon, gazete ve dergilerinde haber müdürü/yapımcı olarak üst düzeyde çalışmaktadırlar. Bu kitap, dergi, makalenin içerikleri Türklerin yaptıkları zulümler ve Ermenilerin göç süresince yaşadıkları ile birlikte toprak talebi ve soykırımın tanınmasını kapsamaktadır (<http://akademikperspektif.com/2014/12/23/lobicilik-ermeni-lobiciligi/>, 17 Nisan 2018’de erişildi; Uza 2008: 24). Ermeniler basılı ve görsel yayınlarla propagandalarını sürdürmeye devam ederken; Türkiye ise Ermenilerin sözde iddialarını sadece antitez olarak açıklamıştır. Genel çerçevesi ile Türkiye’nin sadece antitez ile cevap vermesinin sebebi yapılmış olan propaganda ve faaliyetlerin iki devlet arasındaki barışçıl ortamı oluşturmayacağıdır (Uza 2008: 4). Türk lobilerinden çatı görevi gören ATAA, Ermeni lobisinin 4 Mayıs 1984 tarihinde katlettiği büyükelçi ve diplomatlarımızı anma günleri düzenleyerek dikkat çekmeye çalışılmıştır. Ayrıca ATAA, soykırım iddiaları ile ilgili:

- Guenter Lewy’nin “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ermeni Katliamı: Tartışmalı Soykırım” kitabı

² Soykırım iddiasını kabul eden ülkeler: Uruguay, GKTC, Arjantin, Rusya, Kanada, Yunanistan, Lübnan, Belçika, İsveç, İtalya, Vatikan, Fransa, İsviçre, Slovakya, Hollanda, Venezuela, Litvanya Polonya, Şili, Bolivya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya Brezilya, Suriye, Bulgaristan, Lüksemburg, Paraguay, Ermenistan, Almanya.

- Justin McCarthy'nin Van'da Ermeni İsyanı kitabı
- Yücel Güçlü'nün "Türkmenler ve Kerkük" eseri
- Marty Callaghan'ın Ermeni Ayaklanması filmini
- Kongre Üyesi Virginia Foxx'un Sevgili Meslektaşım mektubu
- Kongre Üyesi Ed Whitfield'in "Sevgili Meslektaşım" mektubunu Ermeni lobisinin soykırım konusunda oluşturduğu yanlış bilgileri ve algıları doğruları ile değiştirmek için Kongre üyelerine göndermişlerdir (<http://www.ataa.org/about/index.html> ,7 Şubat 2019'da erişildi).

Ermeni lobilerinin Kongre üzerindeki çalışmaları karşısında Türkiye'yi ve Türk lobilerini Senatör Robert Byrd desteklemiştir. Senatör, Türk lobisi ile aynı görüşü savunarak 1990 yılında, Ermeni Amerikalıların sözde Ermeni soykırımı kararını Senato'dan geçirmemek için baskı yapmıştır. Senatör Byrd kararın geçişini engellemek için yoğun bir şekilde çalışmış ve sonuçta Senato'da üç gün süren başarılı bir kararsızlığa yol açmıştır (<http://tc-america.org/issues-information/tca-issue-papers/champion-of-us-turkey-relations-231.htm>, 12 Mart 2019'da erişildi).

Ermeni Soykırımı konusunda Justin McCarthy tarafından 15 Mayıs 1996 tarihinde Uluslararası İlişkiler Temsilciler Meclisi Komisyonu 104. Kongre 2. Oturum da bir açıklama yapılmıştır. McCarthy "Soykırım olarak adlandırılan durum Ermenilere yönelik soykırım değil eylemlerdir. Yalnızca Ermeni ölümlerini saymaya dayanan bir suçlamadır. Osmanlı hükümetinin hiçbir zaman Ermeni soykırımı yaptığına inanmıyorum. Bu sonuç hem kanıtlara hem de mantığa dayanmaktadır. İstanbul ve diğer büyük şehirler gibi büyük Ermeni nüfusu savaş boyunca kaldı. Bunlar Osmanlı gücünün en büyük olduğu ve soykırımın en kolay olduğu bölgelerdi. Soykırımın yapıp yapılmadığına karar vermek için, bunu Yahudilerin Nazi soykırımı ile karşılaştırmak öğreticidir. Berlin Yahudileri öldürüldü, sinagogları kirlendi. İstanbul Ermenileri savaş boyunca yaşadılar, kiliseleri açıldı." açıklaması hem Türkiye'nin doğru tezini savunmakta hem de Ermeni lobilerinin tezlerini çürütmektedir (<https://www.ataa.org/armenian-issue-revisited/testimony-by-justin-mccarthy>, 15 Mart 2019'da erişildi). Bu açıklama Türk lobisi ATAA'nın soykırım iddiaları konusunda yapmış olduğu çalışmaların neticesinde olmuştur. Temsilciler Meclis konuşmasında yapılan bu

konuşma iç politikada ileride alınacak kararları engellemesi adına önemlidir. Çünkü Liberal açıdan alınan kararlar, iç politikadaki görüşmeler ve tartışmalar neticesinde alındığı için Türk lobisi avantajına olacaktır.

Dağlık Karabağ konusunda Ermeni lobilerinin çalışmalarına karşılık Türk lobisi ATAA, Ermenistan Cumhuriyeti'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'ne karşı saldırganlığının sonucu olarak, 1988-1994 döneminde, şu anda 22 milyar dolar olarak tahmin edilen ciddi maddi hasar meydana geldiğini bildirerek ABD hükümetini bilgilendirme görevini üstlenmiştir. Bu bilgilendirme ile birlikte Clinton'ın 8 Aralık 1998 tarih ve 99-8 sayılı kararda söylediği “Dağlık Karabağ konusundaki çatışmalar bağlamında Ermenistan hükümetinin yaptığı eylemler, Helsinki Nihai Yasası'nın toprak bütünlüğü ve ulusal egemenlik ilkeleri ile tutarsızdır. Ermenistan, Azerbaycan'daki Dağlık Karabağ ayrılıkçılarını askeri ve mali açıdan desteklemektedir. Ermeni silahlı kuvvetler biriminin desteğiyle Dağlık Karabağ kuvvetleri, şu anda Azerbaycan'da Dağlık Karabağ bölgesini ve çevresini işgal ediyor.” sözlerini yayınlamışlardır (<https://www.ataa.org/armenian-azerbaijan-conflict/occupation-of-azerbaijan>, 20 Mart 2019'da erişildi). Aynı zamanda ATAA Hocalı Katliamına ilişkin “ABD, Ermeni kuvvetlerinin batı Azerbaycan'ı işgal ettiği günümüzde devam eden suçlardan Ermeni liderlerini sorumlu tutmalıdır.” çağrısı ile ABD politikalarını etkilemeye çalışmaktadır (<https://www.ataa.org/press-releases/ataa-remembers-the-victims-of-the-khojaly-massacre-2>, 20 Mart 2019'da erişildi). Bir kararın alınması ya da alınmaması için (örneğin soykırım yasa tasarısının geçip geçmemesi) Liberal teoriye göre kurumlar/birimler kendi içlerinde yarışarak karar sürecine etki etmektedir. Burada da Türk lobisi ve Ermeni lobisinin karar sürecine etki etmek için verdikleri yarış görülmektedir.

Ermenilerin Türklere karşı yaptığı propagandalar uluslararası konjonktürden ve dönemin olaylarından etkilenmektedir. Örneğin Türkiye'nin NATO'ya üyelik sürecine, Rusların ve Ermenilerin birlikte çalışmaları etkili olmuştur. 7 Haziran 1945 yılında Kars ve Ardahan'ı Ermenistan'a vermek için Türkiye'den almaya çalışan Rusya, Türkiye'yi Batı Bloğuna yaklaştırmıştır. Rusya'nın bu baskısı olmadan önce Türkiye uluslararası konjonktürde tarafsız kalmayı istemekteydi. 1925 yılında Rusya ile Türkiye arasında “Tarafsızlık ve Saldırmazlık Anlaşması” vardı. Ama Rusya'nın komünist olması iki

devleti farklı saflara götürmüştür. Bu dönemde Türkiye NATO'da yer almamaktaydı. Kars ve Ardahan konusunda Rusların Ermenileri desteklemesine karşılık Türkiye de Güney Kore'ye asker göndererek hem NATO'nun amacına hizmet etmiş (komünizmin yayılmasını engellemek) hem de Batı Bloğunda olduğunu göstermiştir (Dangır 2009: 38).

Ermeni lobisinin çalışmalarına karşı Türkiye ve Türk lobisinin çalışmalarına bakıldığında Türkiye'nin Kore Savaşına giden süreci önemli gözükmektedir. Çünkü Türkiye'nin ABD'ye destek olduğu Kore Savaşı Türklerin askeri başarısı ile sonuçlandığı için, ABD içerisinde Türklere karşı memnuniyet ve sevginin artmasına neden olmuştur (Kuran 2001: 484-495). Böylece ABD'de bir müddet Ermeni lobilerinin soykırım meselesini konuşabilmesini engelleyerek Türkiye yanlısı bir atmosfer oluşmuştur (Kuran 2001: 484-495). Bu durum bir de Liberalizm açısından incelendiğinde, Liberalizmin savunduğu demokratik devletler arasında savaş çıkmayacağı tezini Kuzey Kore'nin Demokrasi ile değil Komünizm ile yönetiliyor olması doğrulamaktadır.

Türkiye'nin Ermeni lobileri konusunda yürüttüğü dış politika kriz odaklı olmuş; kriz çıktığı takdirde bu konuyla ilgilenilmiştir. Türk medyasında sadece kriz durumlarında ekranlarda yer alması; aynı şekilde akademik camiada da Ermeni sorunun varlığı yaşanacak yeni durumlara bağlı olarak şekillenmiştir. Yazılan makalelerden yola çıkılarak Ermeni sorununa ilginin dönemsel olduğu ve Ermeni sorunu az sayıda akademisyenin sorumluluğundaymış gibi görülmektedir. Bu asılsız iddiaların son zamanlarda gündemden düşmemeye başladığı görülmektedir. 2001 yılı sonunda, Ermeni sorunu konusunda devlet kurumları çalışmalarının bir entegrasyon içinde düşünülebilmesini sağlamak için "Asılsız Soykırım İddialarıyla Mücadele Koordinasyon Kurulu" kurulmuştur. Bununla yetinilmemiş, daha önce okul müfredatlarında yer almayan Ermeni sorununun okul müfredatlarına eklenmesi, yeni nesillerin bilgili bir şekilde yetişmeleri için önemli bir eksiği kapatmıştır (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/omer-engin-lutem-ii-dunya-savasi-sonrasi-ermeni-milliyetciligi/>, 21 Nisan 2018'de erişildi).

Yüksek Öğretim Kurulu sözde Ermeni iddiaları hakkında akademide bilimsel çalışmaları arttırmak amacıyla "Türk-Ermeni İlişkileri Milli Komitesi" kurulmuştur. Bu kurumla birlikte üniversiteler dışında Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi adıyla özel bir merkez ve 2001 yılı başlarında bir Ermeni Araştırmaları Enstitüsü'nü kurmuştur. Bu Enstitünün yaptığı çalışmalar "Ermeni Araştırmaları" konusu altında Türkçe ve "Review of Armenian Studies" başlığıyla İngilizce olmak üzere iki dergi halinde yayımlamıştır. Türkiye'de sözde Ermeni iddiaları konusunda çalışmalar yapan akademisyenlerin katıldığı bir "Ermeni Araştırmaları Kongresi" düzenlemiştir (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/omer-engin-lutem-diasporada-milliyetciligin-yeniden-canlandirilmesi-ve-soykirim-soylemi/>, 21 Nisan 2018'de erişildi).

Türkler ve Ermeniler arasında olumlu adımların atıldığı zamanlar da görülmektedir. Örneğin, 9 Temmuz 2001 Türk-Ermeni Barışma Komisyonu (TEBK) kurulmuştur. Bu komisyonda 6 Türk ve 4 Ermeni temsilci yer almaktadır. TEBK amaçlarını Terms of Reference belgesi ile

- Türkler ve Ermeniler arasında karşılıklı anlayış ve iyi niyeti geliştirmek,
- Ermenistan ve Türkiye ilişkilerinin iyileştirilmesini teşvik etmek,
- Türk-Ermeni sivil toplum örgütleri ve Ermenistan dışındaki Ermeni toplumunda mevcut barışma arzusundan yararlanmak ve söz konusu örgütler arasında temas, diyalog ve işbirliğini desteklemek,
- Doğrudan bazı faaliyetlere girişmek ve diğer kuruluşların projelerinin gerçekleşmesine yardımcı olmak,
- Hükümetlere sunulmak üzere bazı tavsiyeler geliştirmek,
- İş dünyası, turizm, kültür, eğitimi, araştırma, çevre, medya ve güven artırıcı önlemler alanında resmî olmayan işbirliğini desteklemek,
- Talep üzerine, tarihî, psikolojik, hukukî ve diğer alanlardaki bazı projeler için uzman incelemesi sağlamak olarak açıklamıştır. TEBK Ermenistan dışında yaşayan Ermeni kişiler tarafından algılanmasına bakıldığında bu milletin iletişime hazır olmadığı ve öne sürdükleri iddiaların araştırılması taraftarı olmadıkları görülür (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/kamer-kasim-ermeni-diasporasinin-etki-alanlari/>, 21 Nisan 2018'de erişildi).

Ermeni lobisi ve Rum lobisi Türk dış politikasına etki etmek için önüne gelen hiçbir fırsatı kaçırmamış ve birlikte çalışmışlardır. Örneğin Kıbrıs sorununun Türkiye'ye getirdiği sıkıntılar 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Yunanistan'ın karasularını 6 milden 10 mile arttıracaklarını söylediği dönemde olmuştur. ABD'den gelen Johnson mektubu ve silah ambargosu Ermeni lobisinin Türkiye aleyhine propaganda yapıp Rum lobilerini desteklemesi sonucunda olmuştur (Beyaz 2011: 130). Türk lobisi, Rum ve Ermeni lobisinin birleşip propaganda yapmalarına karşı zaman zaman Yahudi lobisi ile hareket ederek bir denge yakalamaya çalışmaktadır. Ancak Kıbrıs Harekâtı sonrasında Türkiye lobiciliğinin ABD'de önemli olduğunu görmüş ve lobicilikte daha çok çalışılması gerektiğini anlamıştır. Çünkü ABD'de alınacak bir karar Türkiye ile alakalı olsa bile; Rum ve Ermeni lobilerinin çıkarlarına göre şekilleniyor olması Türkiye'nin dış politikasına zarar vermektedir. Bundan dolayı Türkler tarafından kurulmuş olan ATAA ve TADF, Rum veya Ermeni lobisinin yaratmaya çalıştıkları imajın yıkılması için çalışmalara başlamıştır.

Kongre'yi etkilemek amacıyla Türkiye, öncelikle lobi şirketleriyle anlaşmayı uygun görmüştür. Örneğin 1974 - 1977 yılları arasında Başkan Gerald Ford döneminde Türklerin lobi çalışmalarına başladığı görülmektedir. Ancak Gerald Ford dönemine kadar kısır sayılan çalışmalar yalnızca Dışişleri Bakanlığınca atanan diplomatların çalışmalarından ibarettir. Neden diplomatların çalışmaları yeterli görülmeyip şirketlerle de anlaşmaya gidildiğinin en güzel örneği Kıbrıs Harekâtı sonrası Ermeni ve Rum lobilerinin çalışmaları neticesinde silah ambargosu kararının aldırılmış olmasıdır. Bir güçlü Türk lobisinin o dönemde var olması bu kararın değiştirebileceği olgusu lobiciliğe daha fazla önem verilmesini ortaya koymuştur. Güçlü bir Türk lobisi olsaydı Kongre yalnızca Ermeni ve Rum lobilerini değil Türk lobisinin de tezlerini dinleyip bilgi alabilirdi. Türklerin ilk çalışmaya başladığı lobi şirketlerinden olan Adelman yalnızca mektup göndermesinden dolayı pek büyük atılımları olmamıştı. Daha sonra çalışılan Gray and Company Türkiye'ye 500-600 bin\$ fayda getirmiştir (Ker 1995: 182).

Kıbrıs sorunu konusunda Türk lobisi Turkish Coalition of America, George Ball'un konuşması ile destek görmüştür. Ball, "Makarios'un asıl amacının, Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkleri katletmeleri için Türk müdahalesini

engellemek olduğunu ” belirtmiştir. Türk lobilerini destekleyen bu açıklama TCA tarafından yayınlanarak Rum lobilerine karşı durulmuştur (<http://www.tc-america.org/issues-information/tca-issue-papers/turkish-cypriots-celebrate-anniversary-of-cyprus-peace-operation-711.htm>, 15 Mart 2019’da erişildi).

Türk lobi kuruluşu TCA, Kıbrıs konusu ile ilgili Rum lobisinin ABD’de yarattığı bilgi kirliliği karşısında ABD Kongresi’ni vatandaşlarını bilgilendiren açıklamalar yapmıştır. Bu bilgilendirme “Kıbrıs bir Yunan adası değildir ve hiç olmamıştır. ‘Kıbrıs ulusu’ yoktur; bunun yerine adanın, Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların yaşadığı iki ayrı insan vardır. Kıbrıs’ta çoğunluk ve azınlık yok, fakat eşit siyasi ve yasal statüde iki halk var. Kıbrıs sorunu 1974’te değil, adayı Yunanistan’a eklemek için Kıbrıslı Türklere karşı silahlı bir saldırı başlatıldığı 1963 yılında başlamıştır. Kıbrıs Türk tarafı, Kıbrıs sorununun çözümünü engelleyen uzlaşmaz taraf değildir.” söylemlerini içermektedir (<http://www.tc-america.org/issues-information/fact-sheet-cyprus-issue-83.htm>, 25 Mart 2019’da erişildi).

Kıbrıs konusunda Rum lobilerine karşı ATAA, 28 Eylül 2011 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi’nde konuşma yapan eski ABD Kongre Üyesi Dan Burton’ın da desteğini almıştır. Burton “Kıbrıs Türk Bağımsızlık Bildirgesi, evrensel ve Amerikan halkına çok aşına olan tüm ilkeleri ve idealleri içerir. Tüm insanların eşit olması, insanların belli devredilemez haklara sahip olmaları gerekir.” cümleleri ile KKTC’nin ABD’ye yakın olduğunu vurgulamakta, Türk lobisini Kıbrıs sorunu konusunda desteklediğini göstermektedir (<https://www.ataa.org/press-releases/ataa-congratulates-turkish-republic-of-northern-cyprus-on-34th-anniversary-of-independence>, 20 Mart 2019’da erişildi).

Türk lobi kuruluşu ATAA 20 Temmuz 2018’de Kıbrıs Harekatı’nın 44. Yıldönümünü kutlamıştır. Bu kutlama da yaptığı “Falkland Adaları’ndaki İngiliz müdahalesi olmak üzere, insan haklarını ve demokrasiyi geliştiren iki modern askeri müdahaleden birini gerçekleştiren Türk Silahlı Kuvvetlerini kabul eder. Kıbrıs Rum hükümetinin ırkçı politikalarını sürdüren ve 1974’ten bu yana adadaki Kıbrıslı Türklerin insan haklarını ihlal eden ekonomik ve kültürel ambargoların kaldırılmasını

desteklemektedir.” açıklaması ile Rum lobisine karşı durduğunu, Kıbrıs Harekâtının haklı gerekçeleri olduğunu göstermiştir (<https://www.ataa.org/press-releases/ataa-commemorates-the-44th-anniversary-of-turkeys-cyprus-peace-operation>, 20 Mart 2019’da erişildi).

Türk lobisinin Rum lobisine karşı çalıştığı diğer konu Fener Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu sorunlarıdır. Rum lobisi bu okulların açılmasını ve Patrikhaneye ekümeniklik statüsü getirilmesini istediği için konuyu uluslararası sorun haline getirmeye çalışmıştır. Bunun karşılığında Türk lobisi TCA, Rumların dini hizmetlerin yerleşik kiliseler dışında yapılmasına izin verilmediği iddiasına karşılık “İstanbul’daki Rum Ortodoks Patrikhanesi’nin dini ve tarihsel açıdan önemli bölgelerinde kitle yönetmesine izin verilmektedir. Geçtiğimiz yılın ağustos ayında, Rum Ortodoks Kilisesi, dünyanın her yerinden 3.000’den fazla Ortodoks Hristiyan’ın katıldığı, Trabzon’daki Sümela Manastırı’nda Patrik Bartholomeos tarafından düzenlenen dini bir hizmet düzenledi.” diyerek karşı çıkmıştır. Rum lobisinin Ortodoks kıdemli din adamlarının vatandaşlığı konusunu sorun etmelerine TCA, 2004 yılından itibaren Türk vatandaşı olmayan metropollerin (Ortodoks kıdemli din adamları) Patrikhane’nin Kutsal Sinod’una atanmasına açıkça izin verildiğini açıklamıştır (<http://www.tc-america.org/resource-center/briefing-note-the-greek-orthodox-patriarchate-in-istanbul-554.htm>, 10 Mart 2019’da erişildi).

Heybeliada Ruhban Okulunun açılması konusu ile ilgili Rum lobisi Türkiye’de dini özgürlüklerin olmadığı ve eğitimin önüne geçildiği propagandalarıyla ABD’deki Türk prestijini düşürmeye çalışmıştır. Bunun karşısında Türk lobisi TCA “Yapıcı bir duruş sergileyen Türkiye, çeşitli formüller geliştirmiştir; böylece Heybeliada İlahiyat Okulu, Türk eğitim çerçevesi içinde tekrar çalışmaya başlayabilir. Bu tür bir öneri, Türkiye’de bir devlet üniversitesi himayesinde okulun açılmasını öngörmektedir. Ancak, bu öneri Türkiye’deki diğer Hristiyan ve Yahudi azınlıklar tarafından desteklenmesine rağmen, Yunan Ortodoks Patrikliği tarafından kabul edilmedi.” diyerek aslında Rum lobisinin çözümden uzak olduğunu göstermiştir (<http://www.tc-america.org/resource-center/briefing-note-the-greek-orthodox-patriarchate-in-istanbul-554.htm>, 10 Mart 2019’da erişildi).

Türkiye'nin Rum lobisi ile yaşadığı diğer konu ekümeniklik statüsüdür. Bu konuda TCA Rum lobisine karşı durmuştur. TCA ekümeniklik konusunda Rum lobisinin ABD'de Türkiye ile ilgili yarattığı olumsuz algı ve propagandanın önüne doğru açıklamalarla geçmek için;

- Türkiye'nin Patrikhane'nin ekümenik unvanını tanımasını gerektiren herhangi bir yasal zorunluluğu olmadığını
- Venedik Komisyonuna (Avrupa Konseyi'nin anayasal meseleler üzerindeki danışma organı) göre, Türk makamları bu unvanı kullanmaktan kaçınmakta resmen olduğunu
- Lozan Barış Konferansı'nda, Patrikhane'nin yalnızca Türkiye'nin Rum Ortodoks azınlığına dini hizmet vermesi şartıyla İstanbul'da kalmasına izin verdiğini 'Ekümenik' statüsünün Lozan Konferansı'nda yapılan anlaşma ile bağdaşmadığını söylemektedir (<http://www.tc-america.org/resource-center/briefing-note-the-greek-orthodox-patriarchate-in-istanbul-554.htm>, 10 Mart 2019'da erişildi).

Türk dış politikasını Ermeni ve Rum lobisi gibi direk etkilemeyen Yahudi lobisi, Filistin ve Mavi Marmara sorunları dışında Türk lobisi ile iyi ilişkiler sürdürmüştür. Hatta Ermenilerin Yahudiler gibi soykırıma uğradıklarını kabul ettirmeye çalışmaları Yahudileri rahatsız etmiş, Türk lobisine destek vermesinde etkili olmuştur. Örneğin Yahudiler 1982 senesinde İsrail'de düzenlenen soykırım sempozyumunda Ermenilerin yer almasına izin vermemişlerdir (Laçiner 2008: 528). Türkiye ve İsrail'in arasında bir sıkıntı olmadığı dönemlerde birbirlerini destekleyen iki lobi iken iki devlet arasında yaşanan sıkıntı da ilişkiler bozulmaktadır. Bundan dolayı Yahudi lobisinin Türkiye ile direk bir husumetinin olmaması, ilişkilerin dolaylı yollardan bozulmasını dışarda bırakırsak birebir sıkıntılar yaşanmadığı görülecektir.

Türk lobisi ile Arap lobisinin Ortadoğu ve Müslümanlar konusunda birlikte hareket etmediği, birbirlerini pek desteklemediği görülmektedir. Arap lobisinin çok devletten oluşup her devletin kendisinin ayrı lobi yapması, organize bir Arap lobisinin olmaması Türk lobisine karşı karalama çalışmalarının az olmasına neden olmuştur. Bu

sebeple İslamiyet ve Ortadoğu konularında Türk lobisi yalnız çalışmaktadır. Arap lobisi de diğer lobiler gibi Türk dış politikasını etkileyecek çalışmalarda pek bulunmamaktadır.

ABD’de öne çıkmış olan diğer Türklere bakıldığında gazeteci Cenk Uygur bulunmaktadır (https://www.takvim.com.tr/aktuel/2010/08/04/abdnin_izledigi_turk,5 Şubat 2019’da erişildi). Ayrıca sigara üreticisi Manisalı Moris Şinasi, ünlü yönetmen Germirli Elia Kazancıoğlu (Elia Kazan), Harput’tan giden öykü yazarı William Saroyan, pop şarkıcısı Neil Sedaka, Çanakkale’den şarkıcı Eydie Goyme (gormezano), Hollywood oyuncusu Turhan Bey ABD’de öne çıkmış isimlerdir (<https://www.imdb.com/name/nm0001947/bio> ,5 Şubat 2019’da erişildi). Milwaukee Repertuvar Tiyatrosunun müdürü Tunç Yalman, ABD Ulusal basın ödüllü gazeteci Osman Karakaş, ABD ulusal müzesi Smithsonian Enstitüsü Sacchler İslam Sanatı Galerilerini yöneten Esin Atıl, Yale Üniversitesi’nde öğretim üyesi ve Oppenheimer Ödülü, 1979-Einstein Madalyası, 1981 Morrison Ödülünü alan fizikçi Feza Gürsey ve cerrahi alanda Mehmet Öz’de ABD’de öne çıkmıştır (Beyaz 2011: 100). ABD’de böyle başarılı Türklerin artması ABD’de lobicilik faaliyetlerine fayda sağlayacaktır. Bu düşünceden yola çıkılarak bu isimlerin artması Türk lobiciliği açısından önem teşkil etmektedir.

ABD’deki Türkler lobicilik çalışmalarını aslında Türkiye’deki vatandaşlarına göstermek için organize olup Türk Günü Yürüyüşleri düzenlemişleridir. Biraz da bundan kaynaklı olarak hedefin ABD yönetimine çevrilmesi gerektiği düşünülmüş ve yapılanlar eleştirilmiştir. Senede bir defa yapılan Türk Günü yürüyüşlerine Türklerin her fırsatta katılmasına rağmen ABD’de bulunan üst yönetim, bürokrat veya siyasi hayattan pek kimsenin katılmıyor olması tepki çekmektedir. Bu sene düzenlenecek 3. Türk Günü Yürüyüşü 18 Mayıs 2019 tarihinde Manhatttan 53.sokaktan başlayacaktır (<http://tadf.info/>, 27 Şubat 2019’da erişildi). Bu etkinlik ABD’nin Türkleri görmesi ve tanınması açısından fırsat niteliğindedir. Ancak Türk lobilerinin birbirleri ile iletişimlerinin kesik olması lobi çalışmalarının amacına ulaşmasına engel olmaktadır (Yılmaz 2012:5).

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ

Klasik Liberal teorinin Uluslararası İlişkilere entegre edilmiş hali Liberal Uluslararası İlişkiler kuramıdır. Bu teoriyi ana kavramları üzerinden açıklarsak özgür ve rasyonel bireylerden oluşan anayasa ve hukukun öncülük ettiği demokratik toplumda devletin sınırlı müdahalesi ile kurulan sistemde barışın öne çıkacağına dayanmaktadır. Tek tek bu kavramlar incelendiğinde özgür olmayan bireylerin demokrasiyi oluşturamayacağı görülmektedir. Bundan dolayı Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinde yönetim sistemlerinin hukuk ve anayasayla temellendirilmesi demokrasiyi oluşturmaktadır.

Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinin demokrasiye önem vermesi bireye verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Bireyler rasyonel oldukları için doğru kararı verebileceklerdir. Bu açıdan bakıldığında, bireylerin demokrasi ile siyasi hayatta yer almaları demek dilediklerinde yönetim ve karar verme mekanizmasında yer alabilecekleri anlamına gelmektedir. Hatta böylece dış politikada yer almalarını da demokrasi mümkün kılmaktadır. Çünkü demokrasinin işleyişinde bireylere söz hakkı tanınmaktadır. Böylece bireyler politika kararı alacak yönetimi özgürce seçebilmektedir.

Demokrasinin önemli olduğu Liberal Uluslararası İlişkiler teorisinde diğer devletlerin de demokrasi ile yönetilmesi demek hukukun temele alınmasından dolayı uyum artacağı ve savaşların azalacağı tezi üzerine kuruludur. Bu da demek oluyor ki uluslararası hukuk kuralları veya devletlerin kendi aralarında imzaladıkları anlaşmalar hem işbirliklerini arttırmakta hem de karşılıklı olarak devletleri birbirine bağlamaktadır. Devletler arasındaki ilişkilerin varlığı savaş durumunun minimize edecek bir

durumdur. Devletlerin ilişkilerinde yalnızca anlaşmalar ve uluslararası hukuk kurallarının varlığı gibi uluslararası örgütlerin ve uluslararası şirketlerin çalışmalarının da devletlerin bağlarını kuvvetlendirdiğini göz ardı etmemek gerekir. Devletler arasındaki bu işbirlikleri ve anlaşmalar karşılıklı bağımlılığı arttırarak gerek ekonomi gerek teknoloji gerekse çevre konularında birlikte hareket etme şansı sunmaktadır.

ABD, Liberal Uluslararası İlişkiler teorisi açısından devlet bazında incelendiğinde demokrasisi ile öne çıkmaktadır. Çünkü diğer demokrasi ile yönetilen devletler zaman içinde aşama aşama demokrasiye geçerken, ABD kurulduğu günden itibaren demokrasi ile yönetilen bir devlet olmuştur. Aynı zamanda ABD siyasal hayatında yasama, yürütme ve yargı birbirinden keskin çizgiler ile ayrılmaktadır. Buradaki amaç bir erkin daha fazla güçlenmesini önlemektir. ABD siyasetinde iç politikanın görev ve yetkilerinin Kontrol ve Denge mekanizması ile bu kadar net ayrılması demokrasinin iyi işlemesine yardımcı olmaktadır.

ABD iç politikasında yasamada Kongre (Temsilciler Meclisi ve Senato), yürütmede Başkan ve yürütme organları, yargıda da mahkemeler yer almaktadır. ABD siyasal hayatında uluslararası anlaşmaların onaylanmasında Kongre'nin görevinin olması, iç politikada alınan kararların dış politikayı da bu karar yönde direk etkileyebileceği anlamına gelmektedir. Çıkan yasaların içeriğinin ABD'de yaşayan bireyleri etkilemesinden dolayı yasama sürecindeki çalışmalarda bireyler yer almak istemektedirler. Bu bağlamda yasamadan çıkacak bir kanunun çıkmasına, çıkmamasına veya değiştirilmesine etki etmek için lobiler faydalı gözükmektedir. ABD'de yasal olan lobicilik faaliyetlerinin işlemesinin sebebi demokrasinin varlığı ve bireylerin politikada yer almak istemelerinden, aynı şekilde ABD siyasal sisteminin de bireylerin politika sürecinde yer almalarını istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Lobi faaliyetlerinde amaç Kongre'den çıkacak bir kararı veya Başkan'ın politikalarını baskı grupları üzerinden lobi çalışması yaparak kendi lehlerine etkilemeye çalışmaktır. Lobi çalışmalarında bu durum etnik lobiler üzerinde görülmektedir. Etnik lobilerinin sayısı fazla olan, ekonomik desteği yüksek, iyi organize olmuş olmaları ABD

içerisinde alınacak bir kararı etkileme ihtimalinin yüksek olması anlamına gelmektedir. Bunun sebebi de ABD siyasal sistemidir.

ABD siyasal sisteminde karar mekanizmasında yer almak için seçimlerde ya aday olmak ya da seçimlerde aday olanları destekleyerek kazanmalarını sağlayarak dolaylı olarak etki etmek gerekmektedir. ABD’de parti disiplininin zayıf olmasından dolayı seçim döneminde Kongre adaylarını destekleyerek siyasette aktif olunabilmektedir. Çünkü parti disiplininin zayıf olması ve dar bölge seçim sisteminin varlığı nedeniyle Kongre adayları seçmene kolay ulaşmak ve seçim sürecinde ekonomik olarak desteklenmek için etnik lobilere ihtiyaç duymaktadır. Etnik lobiler Kongre üyelerini desteklerken kendi çalışmalarında bulunabileceği gibi çeşitli lobi şirketleri ile de anlaşabilmektedirler.

ABD içerisinde dikkat çeken etnik lobiler arasında Ermeni, Rum, Yahudi, Arap, Küba, İrlanda ve Türk lobilerini yer almaktadır. Etnik lobilerin genel amaçları kendi lehlerine bir kararda etkili olabilmek veya kökenlerinin bağlı olduğu devlete yönelik kararları etkilemek ve yardım etmektir. Çalışmanın amacı olan ABD’de yer alan etnik lobilerin Türk dış politikasına etkisini, bu lobilerin çalışmalarından anlaşılmaktadır. Ancak çalışmada yer verilen Ermeni ve Rum lobisi Türkiye’nin politikalarını doğrudan etkilerken Yahudi ve Arap lobisinin dolaylı olarak etkilediği; Küba ve İrlanda lobisinin ise bir etkisi olmadığı ama ABD’de önde gelen lobiler arasında etkili olduğu için ABD’deki lobiciliği anlamak adına yer verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Gelişen dünyada karar mekanizmalarına etkisi olduğu için baskı yaratma açısından lobicilik baskı grubu olarak kullanılabilecek bir araç olmaktadır. ABD’de yasal olarak uygulanan lobicilik hem yasallaşmış hem de oturmuş bir yapıdır. Günümüzde ABD lobi faaliyetlerinin yaygınlaşmış olması, Türkiye’nin uluslararası arenada ve yerel ölçekte faydalanabileceği bir olgudur.

Türk dış politikasını doğrudan etkileyen lobiler arasında Ermeni lobisini bulunmaktadır. ABD’ye Türklerden çok daha önce giden Ermeniler orada ciddi bir yapılaşma içerisinde olmuşlardır. Ancak Türkiye ile alakalı karalama politikalarına 1.

Dünya Savaşında 1915 yılında tehcir sırasında ölen Ermenilere Osmanlı Devleti'nin soykırımında bulunduğu iddiası ile başlamışlardır. Ermenilerle birebir sorun olan soykırım meselesi dolaylı olarak Dağlık Karabağ mevzusuna da yansımıştır. Tüm bu çalışmalarını oluşturdukları kuruluşlar aracılığı ile lobi çalışmaları üzerinden yapmışlardır. Çıkardıkları yayınlar, makaleler, açtıkları üniversite kürsüleri üzerinden kamuoyuna yaymaya çalışmaktadırlar. Türk lobisinin bu noktadaki duruşu Ermenilerin ortaya attıkları soykırım gündemlerini kınamak ve karşı yayınlarla kamuoyunu bilgilendirmek olmuştur. Daha fazla akademik yayın ve kanıtlarla soykırım olmadığını göstermek Türkiye ve Türk lobilerine düşen görevler arasındadır.

Türk dış politikasını ABD üzerinden doğrudan etkileyen ikinci lobi Rum lobisi olmuştur. Rum lobisinin Türkiye aleyhine çalışmaları Kıbrıs sorunu ile başlamaktadır. Rumların Enosis amacı ve sonrasında gelen Kıbrıs sorunu ABD'de Türkiye aleyhine propaganda yapmalarına sebep olmuştur. Kıbrıs Harekâtı sonrasında ABD içerisinde Türkiye'ye silah ambargosu kararı aldirmaları yapmış oldukları bir politika etkilme yöntemidir. Bu silah ambargosu kararının 1975- 1978 yılları arasında sürmesinde Rum lobisinin çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Rum lobisinin Kıbrıs sorunu ile başlayan çalışmaları Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz sularının kullanımı ve peşi sıra gelen Kardak sorunu ile devam etmiştir.

Rum lobisinin ABD'ye taşıdığı ve olumsuz imaj bırakmaya alıştığı diğer konu olan Fener Rum Patrikhanesi ve ekümeniklik sorunu Türkiye'yi ilgilendiren bir sorun iken konunun ABD'ye taşınması ile uluslararası sorun halini almıştır. Ekümeniklik sorunu ve Heybeliada Ruhban okulunun açılması hususunda patriklerin ABD'li diplomatlar ile görüşmesi; Heybeliada konusu üzerine politikalar yürütmesi Türkiye'nin ABD'de imajını zedelemiştir. Türk lobisinin de bu konu ile alakalı çalışmaları yetersiz kalmıştır.

ABD'de içerisinde %2'lik bir nüfusa sahip olan 6 milyon civarı Yahudi'nin yaşadığı düşünülmektedir. Organize şekilde İsrail devletini desteklemek, alınacak kararlarda İsrail lehine sonuç çıkmasını hedeflemekte ve İsrail'in güvenliğini sağlamak Yahudi lobisinin amacını oluşturmaktadır. ABD'deki Yahudi lobisini öne çıkaran

etmenler organize çalışmaları ve ekonomik imkanlarının olmasıdır. Diğer devletler lobi çalışmalarına masraf yaparken; Yahudi lobisi İsrail'e ekonomik külfet getirmemiştir.

ABD'den İsrail'e ekonomik, güvenlik ve silah bakımından yaklaşık 3 milyar dolar karşılıksız yardım yapılması bu lobinin başarısı olmuştur. Yahudi lobisi ABD'de Türkiye'yi destekleyen bir lobidir. Yahudi lobisinin bu desteği, Ermenilerin soykırım tasarılarına karşılık Türkiye'nin yanında olmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca Yahudi lobisinin İsrail-Türkiye ticaretinin gelişmesi için çalışması bir başka desteği olmuştur. Ancak, Yahudi lobisinin Türk dış politikasına etkisi incelendiğinde, ilişkiler Filistin sorunu ve peşi sıra gelen Mavi Marmara konularıyla bozulmuş olsa da normalleşmenin olduğu dönemde Yahudi lobisi Türkiye'yi karalama çalışmalarına karşı durmuş ve Türkiye'yi desteklemiştir.

Türk dış politikasını dolaylı olarak etkileyen diğer bir lobi Arap lobisidir. Arap lobisinin özelliği birçok devleti içerisinde barındırdığı için tek bir amaç üzerine çalışmamasıdır. Çünkü her devletin siyasi çıkarları ABD'de daha farklıdır. Ayrıca Arap devletleri arasında Hristiyan kesiminde bulunması organize olmalarını engellemektedir. Arap devletleri ile Türkiye'yi ilgilendiren konular Ortadoğu sorunları ve Filistin konusudur. Ancak Arap devletleri arasında Suudi Arabistan'ın Ortadoğu'da Türkiye'den daha çok öne çıkmayı hedeflemesi bu konu ile alakalı politika yapmaya itmiştir. Ama Araplar ile Türkiye'nin bir sınırın da olmaması Ermeni ve Rumlar gibi spesifik sorunların çıkmamasını sağlamıştır.

Arap Devletleri ile Türkiye'yi birbirine bağlayan din ortak noktası nedeniyle Müslümanlarla ilgili konularda Arap devletleri ve Türkiye'nin birlikte hareket etmesi beklenmektedir. Ancak durum böyle olmamaktadır. Örneğin, Suriye konusunda Türkiye'nin çeşitli söylemleri ve önlem alma çalışmaları varken Araplar bu noktada pek bir şey yapmamışlardır. Diğer bir örnek de Filistin meselesi ile alakalı belirgin bir tavır sergilemedikleridir.

Türkiye ile ABD'nin ilişkileri eskiye dayansa da Türklerin ABD'de lobi çalışmaları çok yenidir. İki devlet arasındaki ilişkiler zaman zaman başka lobilerin

alışmalarından etkilense ve iki devlet dış politikada zaman zaman ayrı dışse de genel olarak birbirine ihtiyaç duymaktadır. ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiyi en önemli derecede etkileyen konu Ermenilerin alışmalarıdır. Bu lobi çalışmalarının üstesinden gelme de zorluk yaşanması Türk lobisinin diğerk lobilerden sonra bu faaliyetlere başlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Öncelikle 400 bin Trkn yapmaya çalıştığı lobi faaliyeti amacına hizmet edememektedir çünkü sayı olarak hem fazla değildir hem de diğerk etnik gruplar gibi bir arada değil dağınık yaşamaktadırlar. Bununla birlikte ABD’de yaşayan Türklerin ABD vatandaşlığına çok geç geçmeleri ABD siyasal hayatında bazı haklarını kullanamamaları anlamına gelmektedir. Hem dağınık yaşamaları hem de ABD vatandaşlığına geç geçmeleri seçim sonuçlarını etkileme ihtimallerini gittikçe azaltmıştır. Böyle bakıldığında ABD içerisinde Türkiye’nin söz sahibi olmasına yardımcı olan özelliği bir tek stratejik konumu olmaktadır.

Türkiye’yi direk etkileyen Ermeni ve Rum lobilerinin organize çalışmaları karşısında, Türk lobisi çalışmalarında daha yeni olduğu için yalnızca mevcut propagandaları dengelemeye çalışmaktadır. Yahudi lobisi ve Arap lobisi Türkiye’yi doğrudan etkilememesine rağmen Filistin ve Mavi Marmara konusunda Türk lobisi, Yahudi lobisi ve İsrail devleti ile karşı karşıya gelmekte ve Türkiye’nin ABD içerisinde prestiji düşürülmeye çalışılmaktadır. Arap lobisine bakıldığında, Türkiye Filistin ve Arap dünyasındaki Müslümanların sorunlarına karşı tam bir destek görememekte ve uluslararası alanda yalnız kalmaktadır. Bu anlamda Türk lobisinin Kongre’yi ve Başkan’ı etkileyebilmek için ABD’deki nüfusunu kullanmaya başlayarak Kongre ve Başkan ile diyaloglarını geliştirmelidir. Böylece Türk dış politikasına etki etmeye çalışacak diğerk lobilerin amaçları etkisiz hale getirilebilecektir.

Sonuç olarak Türk dış politikasını etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerden biri olan lobiler, Amerikan dış politikasında belirleyici olmamakla birlikte etkileme kabiliyeti yüksek aktördür. Eğer bir etkisi olmasaydı, Türkiye ve diğerk devletler lobi faaliyetinde bulunmayla uğraşmazdı. Bu nedenle Türkiye de Amerikan dış politikasını kendi çıkarlarına etkilemek için karşı lobicilikte bulunmaktadır. Söz konusu etkilerin Türk dış politikasında önemli yansımaları olmakla birlikte Türk dış politikasına etki düzeyi sınırlıdır. Çünkü lobiler ABD içerisinde önemli olsa da son kertede ABD ulusal

ıkarları söz konusu olduğunda, lobilerin kararları etkileme düzeyi düşmektedir. Türkiye'nin stratejik önemi lobilerin çalışmalarında propaganda yapmalarına neden olsa da asıl hedeflerine ulaşmalarına engel olmaktadır. Dolayısı ile tezde bahsi geçen lobilerin Türk dış politikalarına etkileri de sınırlı olmaktadır.

KAYNAKLAR

- AA (2010). “ABD'deki 6 Türk Kuruluşu Tek Çatı Altında”, (<https://www.haberler.com/abd-deki-6-turk-kurulusu-tek-cati-altinda-haberi/> ,5 Mayıs 2019’da erişildi).
- AA (2018). “BAE Adına ABD'de Lobi Faaliyeti”. *Star Gazetesi*. (<https://www.star.com.tr/dunya/bae-adina-abdde-lobi-faaliyeti-yuruten-naderin-turkiye-ve-iran-karsiti-gizli-toplanti-yaptigi-iddia-edildi-haber-1322053/> ,8 Şubat 2019’da erişildi).
- AAA (2019). “Armenian Assembly Prioritizes Congressional Resolution on The Armenian Genocide”. (<https://armenian-assembly.org/2019/02/01/armenian-assembly-prioritizes-congressional-resolution-on-the-armenian-genocide/>, 25 Mart 2019’da erişildi).
- AAA (2019). “Members of Congress Substantially Increase Aid Amounts for Armenia & Artsakh”. *Armenian Assembly of America*. (<https://armenian-assembly.org/2019/03/27/members-of-congress-substantially-increase-aid-amounts-for-armenia-artsakh/>, 20 Mart 2019’da erişildi).
- ABD Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Enformasyon Dairesi (2005). “Federal Hükümet”. *About America*. (http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/federal.htm ,21 Ocak 2019’da erişildi).
- AGBU (2019). “About AGBU”. (<https://agbu.org/education/> ,21 Ocak 2019’da erişildi).

Agos (2015). “Papa 12 Nisan'da Soykırım Kurbanlarını Anıyor Papa 12 Nisan'da Soykırım Kurbanlarını Anıyor”. *Agos Gazetesi*. (<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/11225/papa-12-nisan-da-soykirim-kurbanlarini-aniyor>, 19 Şubat 2019’da erişildi).

AHC (2019). “Mission Statement”. (<https://www.americanhellenic.org/our-mission> , 20 Mart 2019’da erişildi).

AHI (2006). “2006 Greek American Policy Statements”. (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2006/888-ahi-transmits-2006-greek-american-policy-statements-to-president-george-w-bush.html>, 27 Kasım 2018’de erişildi).

AHI (2016). “AHI 2016 Annual Report”. (http://ahiworld.serverbox.net/pdfs/annual_reports/2017/2016annualreportlo.pdf, 25 Mart 2019’da erişildi).

AHI (2017). “AHI Calls for Reassessment of Relationship with Turkey Ahead of President Trump’s Meeting with President Erdogan”. (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2017/2149-ahi-calls-for-reassessment-of-relationship-with-turkey-ahead-of-president-trumps-meeting-with-president-erdogan.html> , 23 Mart 2019’da erişildi).

AHI (2017). “AHI Presents Policy Agenda to New Congress”. (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2017/2125-ahi-presents-policy-agenda-to-new-congress.html> , 25 Mart ‘da erişildi).

AHI (2017). “AHI Raises Concerns Ahead of Secretary Tillerson’s Visit to Turkey”. (<http://ahiworld.serverbox.net/media-center/press-releases/2017/2143-ahi-raises-concerns-ahead-of-secretary-tillersons-visit-to-turkey.html> , 23 Mart 2019’da erişildi).

AHI (2017). “AHIF Presents The E. John and Cleo Rumpakis Library”. (<https://www.ahiworld.org/ahif-library> , 22 Mart 2019’da erişildi).

Ahmed, Frank (1986). *"Turks in America: The Ottoman Turk's Immigrant Experience"*. Connecticut: Columbia International Press.

AIPAC (2016). "Energy Matters - December 2016". (<https://www.aipac.org/learn/resources/aipac-publications/publication?pubpath=PolicyPolitics/AIPAC%20Periodicals/Energy%20Matters/2016/12/Energy%20Matters%20-%20December%202016>, 15 Mart 2019'da erişildi).

AIPAC (2018). "How We Work?". (<https://www.aipac.org/about/how-we-work> 20 Kasım 2018'de erişildi).

AIPAC (2018). "Our Mission". (<https://www.aipac.org/about/mission> ,20 Kasım 2018'de erişildi).

AIPAC (2019). "The Peace Process". (<https://www.aipac.org/learn/issues/issue-display/the-peace-process> , 13 Mart 2019'da erişildi).

AJC (2015). "AJC Condemns Erdogan's Unbridled, Dangerous Attacks on Israel". (<https://www.ajc.org/news/ajc-condemns-erdogans-unbridled-dangerous-attacks-on-israel> , 15 Mart 2019'da erişildi).

AJC (2015). "AJC Remembers Armenian Victims of The Meds Yeghern". (<https://www.ajc.org/news/ajc-remembers-armenian-victims-of-the-meds-yeghern>, 12 Mart 2019'da erişildi).

AJC (2015). "President of Cyprus Nicos Anastasiades Addresses AJC". (<https://www.ajc.org/news/president-of-cyprus-nicos-anastasiades-addresses-ajc>, 10 Mart 2019'da erişildi.)

AJC (2016). "AJC Hails Israel-Turkey Agreement". (<https://www.ajc.org/news/ajchails-israel-turkey-agreement>, 12 Mart 2019'da erişildi).

- Akalın, Güneri (1999). “Liberalizm Açısından Devletin Ekonomideki Rolü”. *Yeni Türkiye* 5(25): 342-353.
- Akçay, Ekrem Yaşar (2010). “Amerika’da Siyasal Yapı Ve Karar-Alma Mekanizması: Kongre, Başkan Ve Yardımcı Organlar”. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi* (2): 21-44.
- Akdoğan, Gökhan (2013). “Amerikan Dış Politika Yapım Süreci ve Aktörleri”. (<https://tatarkursad.wordpress.com/2013/10/08/Amerikan-dis-politika-yapim-sureci-ve-aktorleri/>, 21 Eylül 2018’de erişildi).
- Akın, F vd. (1982). “Dörtlerin Ermeni Politikası”. *GÜNEŞ Gazetesi*. (<http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/19580/001510727006.pdf?sequence=1>, 17 Nisan 2018’de erişildi).
- Akın, Veysi (2004). “Amerika’da Türk Lobisi: Türk Teavün Cemiyeti”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* XX/59: 453-522
- Aksu, Fuat (1992). *Türk Yunan İlişkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktan, Coşkun Can (1995). “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”. *Amme İdaresi Dergisi* 28(1): 6.
- Aktan, Coşkun Can (1999). “Ekonomik Liberalizmin Kurucusu: Adam Smith”. *Yeni Türkiye* 5(25): 546-549.
- Aktan, Coşkun Can vd. (2007). “*Modern Politik İktisat: Kamu Tercih*”. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Aktaş, Anıl Kemal (2013). “IMF Ve Dünya Bankası’nın Türkiye İle İlişkileri”. *Uluslararası Politika Akademisi*. (<http://politikaakademisi.org/2013/02/27/imf-ve-dunya-bankasinin-turkiye-ile-iliskileri/>, 22 Ekim 2018’de erişildi).

Akter, Ahmet (2006). “Ermenilerin Amerika’ya Göç Etme Nedenleri”. *Ermeni Araştırmaları Dergisi*: 147.

American Turkish Council (2015). “About”.(<http://the-atc.org/wp/about/> ,5 Şubat 2019’da erişildi).

Amerika Bülteni (2016). “ABD Başkanı Nasıl Seçiliyor? İşte ABD’nin SeçimSistemi”. *Türkçe Amerika Gazetesi*.(<http://amerikabulteni.com/2016/11/08/abd-baskani-nasil-seciliyor-iste-abdnin-secim-sistemi/> ,22 Ocak 2019’da erişildi).

AMP (2015). “AMP Takes Palestine to Capitol Hill“. (<https://www.ampalestine.org/newsroom/amp-takes-palestine-to-capitol-hill> , 14 Mart 2019’da erişildi).

An, Ömer Faruk (2013). *Sözde Ermeni Soykırımı Bağlamında Diaspora, Baskı Grubu Ve Lobi Faaliyetlerinin Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ANCA (2017). “March to Justice”. (<https://marchtojustice.org/issues/artsakh-freedom-2017> , 25 Mart 2016’da erişildi).

ANCA (2018). “ANCA Congressional Endorsements – 2018”. (<https://anca.org/anca-congressional-endorsements-2018/> , 25 Mart 2019’da erişildi).

ANCA (2019). “Armenian Genocide Recognition in The United States”. (<https://anca.org/armenian-genocide/recognition/united-states/> , 25 Mart 2019’da erişildi).

ANCA (2019). “For Hill Staff”. (<https://anca.org/for-hill-staff/> , 25 Mart 2019’da erişildi).

Anlayış Dergisi (2010). “Filistin-İsrail Sorunu ve Türkiye”. (<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=84&makaleid=2877> ,8 Şubat 2019’da erişildi).

- Aras, Bülent (2002). *“The New Geopolitics Of Eurasia And Turkey’s Position”*. Londra: Frank Cass.
- Arı, Tayyar. (1999). “ABD-İsrail İlişkileri ve Orta Doğu Barış Süreci”. *Avrasya Dosyası 5(1)*: 233- 249.
- Arı, Tayyar. (2005). “ABD’de Lobiciliğin Dış Politikaya Etkisi ve Türk Lobisi”. *Avrasya Dosyası 2(11)*: 6- 29.
- Arı, Tayyar (2012). “Liberalizm ve Yeni Liberalizm”. Ed. Tayyar Arı ve Elif Toprak. *Uluslararası İlişkiler Kuramları I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 30.
- Arı, Tayyar (2013). *“Uluslararası İlişkilere Giriş”*. İstanbul MKM Yayıncılık (Marmara Kitap Merkezi).
- Arı, Tayyar (2015). *“Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler Ve Dış Politika”*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Armaoğlu, Fahri (2014). *“20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995”*. Ed. Zeynep Berktaş. İstanbul: Timaş Yayınları
- Armenian Relief Society (2019). “Our Mission and Vision”. (<https://ars1910.org/about-us/our-mission-and-vision/> ,21 Ocak 2019’da erişildi).
- Arnold, Paul A (2005). “About America”. Ed. Paul Malamud. BP Amerika Inc. (http://www.usemb-ankara.org.tr/About_America_Government/index.htm#mast 9 Ekim 2019’da erişildi).
- Aslanlı, Araz (2012). “Karabağ Sorunu ve Azerbaycan-Türkiye-Ermenistan İlişkileri”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 1(1)*: 185.
- Assembly of Turkish American Associations (2007). “Home”. (<http://www.ataa.org/about/index.html> ,7 Şubat 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2011). “Remembers Victims of Armenian Terrorism”. (http://www.ataa.org/press/prl_050411.html ,7 Şubat 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2018). “ATAA Remembers The Victims of The Khojaly Massacre”. (<https://www.ataa.org/press-releases/ataa-remembers-the-victims-of-the-khojaly-massacre-2> , 20 Mart 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2019). “About”. (<https://www.ataa.org/about#ATAA-leadership>, 6 Şubat 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2019). “ATAA Commemorates The 44th Anniversary of Turkey’s Cyprus Peace Operation”. (<https://www.ataa.org/press-releases/ataa-commemorates-the-44th-anniversary-of-turkeys-cyprus-peace-operation> , 20 Mart 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2019). “ATAA Congratulates Turkish Republic of Northern Cyprus on 34th Anniversary of Independence”. (<https://www.ataa.org/press-releases/ataa-congratulates-turkish-republic-of-northern-cyprus-on-34th-anniversary-of-independence> , 20 Mart 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2019). “Occupation of Azerbaijan”. (<https://www.ataa.org/armenian-azerbaijan-conflict/occupation-of-azerbaijan> , 20 Mart 2019’da erişildi).

Assembly of Turkish American Associations (2019). “Testimony by Justin McCarthy”. (<https://www.ataa.org/armenian-issue-revisited/testimony-by-justin-mccarthy>, 15 Mart 2019’da erişildi).

Ata, Duygu (2010). *Dağlık Karabağ Sorunu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Atay, Mehmet (2000). “Amerika Birleşik Devletleri Milli Güvenlik Örgütlenmesi”. *Avrasya Dosyası* 2(6): 106- 120.
- ATS (2019). “History”. (<https://www.american-turkish-society.org/history>, 11 Mart 2019’da erişildi)
- Attar, Aygün (2005). “*Karabağ Sorunu Kapsamında Ermeniler ve Ermeni Siyaseti*”. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. 145.
- Auron, Yair (2003). “*The Banality of Denial*”. New Jersey: Transaction Publishers.
- Avan, Sinan. (2013). *Liberalizmin Türkiye’deki Temel Hak Ve Özgürlüklere Yaklaşımı: Liberal Düşünce Dergisi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Mustafa (2002). “Ermenistan’la İlişkiler”. *Türk Dış Politikası*. Ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları. 407.
- Bakır, Bahar (2014). “Kıbrıslı Rumlar BMGK’da Türkiye’ye Karşı Lobi Yaptı”. *Habertürk Gazetesi*. (<https://www.haberturk.com/dunya/haber/1000734-kibrisli-rumlar-bmgkda-turkiyeye-karsi-lobi-yapti#>, 5 Mart 2019’da erişildi).
- Bakır, Bahar (2016). “Dünden Bugüne Türkiye-İsrail ilişkileri”. *Habertürk*. (<https://www.haberturk.com/yazi-dizisi/haber/1262938-dunden-bugune-turkiye-israil-iliskileri#>, 4 Ocak 2019’da erişildi).
- Bal, İdris (2003). “Türkiye- Ermenistan İlişkileri”. *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası*. Ed. İdris Bal. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Barnes, L. Diane (2004). “Irish in Youngstown and The Greater Mahoning Valley”. *Irish American Archival Society*. Charleston SC: Arcadia.

Bayer, Dinçer (2013). *Türk-Yunan İlişkilerinde NATO'nun Tutumu ve Bunun Türkiye-NATO İlişkilerine Yansımaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BBC News (2011). “ABD Başkanı Obama İrlanda'ya Vardı”. (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/05/110523_obama_ireland_update, 2 Şubat 2018’de erişildi).

Becker, Gary S (1983). “A Theory of Competition Among Pressure Groups for Political Influence”. *Quarterly Journal of Economics*: 371- 390.

Bellapergola, Sergio (2017). “World Jewish Population, 2016”. *American Jewish Year Book 2016: The Annual Record of North American Jewish Communities*: 253-332.

Berberakis, Stelyo (1991). “ABD’nin Gözü Fener Patriğinde”. (<https://core.ac.uk/download/pdf/80960163.pdf>, 27 Kasım 2019’da erişildi).

Beyaz, Gülşah (2011). *ABD Siyasetinde Etnik Lobi Kuruluşlarının Rolü ve Karşılaştırmalı Türk Lobisi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgici, Özcan (2010). *Baskı Gruplarının Siyasi Karar Alma Organları Üzerindeki Etkisi: Türkiye Barolar Birliği Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Birnbaum, J. H. (2004).” Cost of Congressional Campaigns Skyrockets”. *The Washington Post*. (<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/articles/A2935-2004Oct2.html>, 21 Ocak 2019’da erişildi).

- Bogardus, Kevin (2010). "Lobbyist Spending Jumps 5 Percent Last Year Despite Nation's Recession Woes". *THE HILL*. (<http://thehill.com/business-a-lobbying/80917-report-five-percent-jump-in-lobbying-expenditures-last-year> ,31 Mayıs 2018'de erişildi).
- Borst, B (2006). "Campaign Spending Up in U.S. Congressional Elections". *USA Today*. (http://www.usatoday.com/news/washington/2006-10-29-campaign-spending_x.htm ,21 Ocak 2019'da erişildi).
- Boyacıoğlu, Zeynep (2005). *Ermeni Diasporasının Türk Dış Politikasına Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burchill, Scott (2005). "Liberalism". *Theories of International Relations*. Ed. Scott Burchill and Andrew Linklater. New York: Palgrave MacMillan.
- Burchill, Scott (2013). "Liberalizm". Çev. Muhammed Ağcan ve Ali Aslan. *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Küre Yayınları.85- 120.
- CAIR (2008). "12,000 Letters to Congress Appeal for End to Gaza Blockade". (https://www.cair.com/12_000_letters_to_congress_appeal_for_end_to_gaza_blockade , 20Mart 2019'da erişildi).
- CAIR (2009). "CAIR Asks President to Condemn 'Massacre' at U.N. School in Gaza". (https://www.cair.com/cair_asks_president_to_condemn_massacre_at_u_n_school_in_gaza , 19 Mart 2019'da erişildi).
- Clogg, Richard (1997). *"Modern Yunanistan Tarihi"*. Çev. Dilek Şendil. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cnntürk (2010). "J.Lo'dan KKTC'de 3 Milyon \$'Lık Konser". (<https://www.cnnturk.com/2010/kultur.sanat/muzik/06/29/j.lodan.kktcde.3.milyon.lik.konser/581620.0/index.html> , 2 Haziran 2019'da erişildi).

Cnntürk (2016). “ABD'de Küba Büyükelçiliği Açıldı, 57 Yıl Sonra İlk Bakan Ziyareti”.
(<https://www.cnnturk.com/dunya/abdde-kuba-buyukelciligi-acildi-57-yil-sonra-ilk-bakan-ziyareti> , 10 Haziran 2019’da erişildi).

Congress (2017). “H.Res.220 - Expressing The Sense Of The House Of Representatives Regarding Past Genocides, And For Other Purposes.”
(<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-resolution/220>, 25 Mart 2019’da erişildi).

Congress (2017). “S.Res.136 - A Resolution Expressing The Sense Of The Senate Regarding The 102nd Anniversary Of The Armenian Genocide.”
(<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-resolution/136>, 25 Mart 2019’da erişildi).

Colas, Alejandro (2005). “Neo-Liberalism, Globalisation And International Relations”.
Neo-Liberalism: A Critical Reader. Ed. A. Saad-Filho ve D. Johnstone. London, UK: Pluto Press. 70-80.

Coufoudakis, Van (1993). “The Reverse Influence Phenomenon: The Impact of The Greek-American Lobby on The Foreign Policy of Greece”. *Diasporas in World Politics*. Ed. Dimitri C. Conostas Athanassios G. Platias. London: Palgrave Macmillan. 55- 75.

Çağlar, Aytaç (2018). *Liberalizm ve Realizm Çerçevesinde "Nutuk" Analizi*.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çam, Esat (2000). “Çağdaş Devlet Sistemleri”. İstanbul: Der Yayıncılık.

Çelik Wiltse, Evren (2014). “Liberalizm, İşbirliği, Kolektif Güvenlik ve Neoliberal Kurumsalcılık”. *Küresel Siyasete Giriş*. Ed. Evren Balta. İstanbul: İletişim Yayınları.133-150.

- Çiçekçi, Ceyhun (2015). “İsrail Dış Politikasında Türkiye’nin Önemi”. *ORSAM*. (<http://orsam.org.tr/tr/israil-dis-politikasi-nda-turkiye-nin-onemi/> ,4 Şubat 2019’da erişildi).
- Çipof, Bojidar (2018). “ABD’de Ekümeniklik Karar Tasarıları- Heybeliada Ruhban Okulu Yeniden Açılsın”. *Ada Gazetesi*. (<https://www.adagazetesi.com.tr/abdde-ekumeniklik-karar-tasarilari-heybeliada-ruhban-okulu-yeniden-acilsin.html> ,4 Şubat 2019’da erişildi).
- Dangır, Muhsin (2009). *Tarihte Türk-Ermeni İlişkileri Ve Ermeni Soykırımı İddialarının Türkiye’nin Avrupa Birliği Üyelik Sürecine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ahmet (2018). *AGİT Minsk Grubu, Dağlık Karabağ Ve Bölgenin Ekonomi Politikası*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Metehan (2018). “ABD'nin Ekonomik Kısılacı Ve Arap Finansmanı”. *Superhaber*. (<https://www.superhaber.tv/abdnin-ekonomik-kiskaci-ve-arap-finansmani-makale-128931> ,8 Şubat 2019’da erişildi).
- Demir, Nesrin (2010). “Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları”. *Ege Akademik Bakış* 10(2): 597- 611.
- Demirtepe, Mustafa Turgut (2011). “Dağlık Karabağ Sorunu: Dar Alanda Büyük Oyun”. *USAK* 7 (11): 60.
- Diab, Mohammed (2010). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Yahudi Lobisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Dursun, Davut (2012). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayınları. 170-171.

- Dursun, Erol (1999). *Ege Denizi'nde Türk-Yunan Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dutucu, Soner (2015). "İrlanda'da Patates Kıtlığı ve Sultan Abdülmecid". *Akademik Perspektif*. (<http://akademikperspektif.com/2015/06/27/irlandada-patates-kitligi-ve-sultan-abdulgmejid/> ,2 Ekim 2018'de erişildi).
- Duva, Hatice (2017). *Yahudi Lobileri Örneğinde Lobilerin Siyaset Ve Ticaretteki Yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ege, İzzet (2011). *Türk Devriminin Küba'da Etkileri Ve Küba Aydınlarının Türk Devrimi Üzerine Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Ekmekçi, Faruk (2011). "Demokratik Barış Teorisi: Değerlendirme". *Uluslar arası Hukuk ve Politika* 7(26): 107- 124.
- Elman, Colin (2001). "Introduction: History, Theory and The Democratic Peace". *The International History Review* 23(4): 757-766.
- Emre, Akif (2010). "ABD'deki Müslüman Lobisi". *Yeni Şafak Gazetesi*. (<https://www.yenisafak.com/arsiv/2000/eylul/05/aemre.html> ,8 Şubat 2019'da erişildi).
- Erdemir, Halil (2007). *"Türkiye İsrail İlişkileri"*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Ermeni Haber (2010). "ABD Kongresi'nin Gündeminde Ermeni Soykırımı'nın Tanınmasını Öngören Yeni Bir Karar Tasarısı Var". (<https://www.ermenihaber.am/tr/news/2019/03/12/ABD-Kongre-Ermeni-Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1-karar/149955>, 25 Mart 2019'da erişildi).

- Eroğul, Cem (2001). “*Çağdaş Devlet Düzenleri*”. Ankara: İmaj Kitabevi. 70-83.
- Erol, Mehmet Seyfettin ve Bingöl, Oktay (2012). “Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat”. *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*. Ed. Ertan Efegil ve Mehmet Seyfettin Erol. Ankara: Barış Kitap. 272- 298.
- Evinch, Günay (2010). “Sözde Soykırım İddiasının Amacı: Üç ‘T’”. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*. (http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4324/sozde_soykirim_iddiasinin_amaci_uc_t, 5Ocak 2019’da erişildi).
- Evrensel Haber (2018). “Trump, 1915'e 'Büyük Felaket' Dedi, Ankara Tepki Gösterdi”. (<https://www.evrensel.net/haber/350862/trump-1915e-buyuk-felaket-dedi-ankara-tepki-gosterdi>, 24 Mart 2019’da erişildi).
- Farnel, Frank J (1994) “*Lobicilik: Müdahale Stratejileri ve Teknikleri*”. Paris: Les Editions d’Organisation. 147.
- Finkelstein, Norman G (2003). “*The Holocaust Industry: Reflections On The Exploitation Of Jewish Suffering*”. London: Verso.
- Ford, Henry (2013). “*Yahudi Enternasyoneli*”. Çev. Mert Akcanbaş. İstanbul: Destek Yayınevi. 40.
- Friedman, Milton (2008). “*Kapitalizm ve Özgürlük*”. Çev. Doğan Erbek ve Nilgün Himmetoğlu. İstanbul: Plato Yayınevi.
- Gazioğlu, Ahmet C (1998). “İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1951-1959)”. *Enosis’e Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik*. Ankara: CYREP.
- Gismondi, Mark D (2008). “*Ethics, Liberalism and Realism in International Relations*”. New York: Routledge.
- Gönlübol, Mehmet (2010). “*Olaylarla Türk-Dış Politikası 1919-1995*”. 10.Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Gönülal, Ali Ümit (2015). *ABD`de Lobcilik Ve İsrail Lobisinin ABD Dış Politikası Üzerindeki Etkisi Ve Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göze, Ayferi (2000). “*Siyasal Düşünceler Ve Yönetimler*”. İstanbul: Beta Yayınları.159.
- Gülbaş, Ekrem Erdiç (2007). *Liberal Demokrasilerde Karar Alma Sürecinde Baskı Grubu Olarak Lobilerin Rolü: ABD Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültekin, B. ve Budak, L (2007). “*Ermeni, Rum, Yahudi Lobileri Örneğinde Lobcilik Kavramlarına Giriş*”. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Güneş, Ümran (2016). *Kıbrıs Sorununda Milliyetçi Söylem Ve Türk Dış Politikası (1950-1974)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürdeniz, Cem (2014). “Kardak Krizi ve Sonuçları”. (<http://www.guncelmeydan.com/pano/kardak-krizi-ve-sonuclari-cem-gurdeniz-t36508.html> ,4 Şubat 2019’da erişildi).
- Gürün, Kamuran (2005). “*Ermeni Dosyası*”. İstanbul: Remzi Kitapevi. 354-441.
- Güzel, Mustafa (2007). *Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk-Yunan İlişkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Habertürk. (2017). “ABD Savunma Bütçesinde 74 Milyar Dolar Artış!”. (<https://www.haberturk.com/abd-savunma-butcesinde-74-milyar-dolar-artis-1714320> , 25 Şubat 2019’da erişildi).
- Hachey, Thomas E ve Mccaffrey Lawrence J (1996). “*The Irish Experience Since 1800*”. Third Edition. New York: Sharpe.

- Hamsici, Mahmut (2013). “Kuzey İrlanda Deneyimi: 25 Yıllık Çatışma, 13 Yıllık Barışma”. *BBC Türkçe*. (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130115_peace_process_8.shtml ,3 Şubat 2019’da erişildi).
- Huntington, Samuel (1997). “The Erosion of American National Interests”. *Foreign Affairs* 5(76): 8-49.
- Ignatiyev, Noel (1995). “*How The Irish Become White*”. New York: Routledge.
- IMDB (2019). ”Biography Turhan Bey”. (<https://www.imdb.com/name/nm0001947/bio> ,5 Şubat 2019’da erişildi).
- Irish America (2017). “Who We Are”. (<https://irishamerica.com/who-we-are/about-the-magazine/> ,10 Aralık 2019’de erişildi).
- Irish Lobby (2005). (<http://irishlobbyusa.org/intro/> ,29 Kasım 2018’de erişildi).
- Irish Voice Reporters (2018). “Irish Americans in DC Lobby for Immigration. Reform”. *Irish Center*. (<https://www.irishcentral.com/news/irishvoice/irish-americans-immigration-reform> 3 Aralık 2018’de erişildi).
- ITS (2019).” About”. (<http://www.turkishstudies.org/about/index.shtml> ,5 Nisan 2018’de erişildi).
- İbadov, Adalet (2007). *Azerbaycan Dış Politikasında Dağlık Karabağ Sorunu Ve Ermeni Sorunu: Çözümler, Öneriler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- İdil, Neşe (2014). “Küba ile ABD İlişkilerinin Kronolojisi”. *Radikal Gazetesi*. (<http://www.radikal.com.tr/dunya/kuba-ile-abd-iliskilerinin-kronolojisi-1254499/> ,27 Ekim 2018’de erişildi).
- İhsanoğlu, Ekmeleddin (1995). “Türkiye ve İslam Konferansı Teşkilatı”. *Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Türk Dış Politikası Özel Sayısı*: 3.

- İpek, Nedim (1995). “Anadolu’dan Amerika’ya Ermeni Göçü”. *OTAM* (6): 257- 270.
- İsmail, Sabahattin (1997). “ *Kıbrıs Sorununun Kökeni İngiliz Yönetiminde Türk Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları*”. İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- İzmir, Bahar (2017).” İki Müttefik, Bir Kriz: Türk-Amerikan İlişkilerinde Jüpiter Füzeleri Krizi”. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5(10): 177-192.
- Joint Intelligence (2013). “Intelligence Organizations And Responsibilities “. *Joint Publication* 2-0. (https://fas.org/irp/doddir/dod/jp2_0.pdf ,23 Ekim 2018’de erişildi).
- Jones, Jeffrey (2011). “Record 64% Rate Honesty, Ethics of Members of Congress Low”.(<https://news.gallup.com/poll/151460/record-rate-honesty-ethics-members-congress-low.aspx> ,17 Eylül 2018’de erişildi).
- Kakışım, Can (2017). “Liberalizm Çağında Barış Çalışmaları ve Demokratik Barış Vizyonu: Teorik Bir İnceleme”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 50: 27- 44.
- Kantarıcı, Şenol (2001). “ABD ve Kanada’da Ermeni Diasporası: Kuruluşlar ve Faaliyetleri”. *Ermeni Araştırmaları* (3): Eylül- Ekim- Kasım.
- Kantarıcı, Şenol (2007).”*Tarih ve Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermeni Dosyası*”. Ankara: Lalezar Yayınları.
- Kapaklıkaya, İbrahim (2010). “*Kürt Açılımı Kuzey İrlanda Perspektifi*”. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.59.
- Karaçor, Süleyman (2009). “Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi”. *Yönetim ve Ekonomi* 2(16): 121- 131.

- Karadağ, Cem (2010). *Çok Uluslu Şirketlerin PR Çalışmaları ve Medyanın Manipülasyonu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.38.
- Karadağ, Mehmet Fehmi (2017). “Vietnam Savaşı: Büyük Hezimet”. (<https://www.stratejikortak.com/2017/01/vietnam-savasi-buyuk-hezimet.html> ,16 Ekim 2018’de erişildi).
- Karmon, Ely (2010). “Turkey-Israel Relations: Where Do We Stand?”. *The Jerusalem Post*. (<https://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/Turkey-Israel-relations-Where-do-we-stand>, 13 Mart 2019’da erişildi).
- Kasım, Kamer (2015). “Ermeni Diasporası’nın Etki Alanları”. (<http://www.ermenisorunu.gen.tr/kamer-kasim-ermeni-diasporasinin-etki-alanlari/> ,21Nisan 2018’de erişildi).
- Kasım, Kamer (2016). “ABD’deki Türk Lobisi Son Zamanlarda Önemli Bir Mesafe Aldı”. *Turkishny Interview*. (<http://www.turkishny.com/interviews/40-interviews/202335-abddeki-turk-lobisi-son-zamanlarda-onemli-bir-mesafe-aldi>, 21Nisan 2018’de erişildi).
- Kavuncu, Sibel (2006). “1980’lerde Türkiye-ABD İlişkilerinde Bir Sorun: Ermeni Karar Tasarıları”. *Ermeni Araştırmaları* 23-24. (<http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=Print&DergiIcerikNo=480&Yer=DergiIcerik>, 4 Mart 2019’da erişildi).
- Kehale, Abdullah (2005). *Amerika’daki Etnik Lobiler ve Ermeni Lobisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ker, Müjde (1995). *Dünya’da ve Türkiye’de Baskı Grupları, Lobicilik Faaliyetleri ve Halkla İlişkiler Açısından Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Khalilov, Firdovsi (2008). *Amerika Birleşik Devletlerinde Türk Lobi Çalışmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızılbağ, Yaşar (2017). “Kongre’de Türk Dostu Sayısında Tarihi Rekor”. *StarGazetesi*. (<https://www.star.com.tr/ekonomi/kongrede-turk-dostu-sayisinda-tarihi-rekor-haber-1256175/>, 5 Şubat 2019’da erişildi).
- Kishlansky, Mark A (2013). “*Batı’nın Kaynakları*”. Çev.: Kürşad Atalar. İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yayınları.281.
- Kitapçıoğlu, Tülay (2013). “Baskı Grupları Ve Demokrasi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 106: 357- 392.
- Koçak, Canberk (2016). “Interest Groups and U.S. Foreign Policy towards Cuba:The Restoration of Capitalism in Cuba and The Changing Interest Group Politics”. *Class, Race and Corporate Power* 4(2): 7.
- Koçak, Mustafa (2006). “Seçim Sistemleri ve Demokrasi Karşılaştırmalı Analiz: İHAM ve AB Ölçütleri”. *Anayasa Yargısı* (23): 115- 132.
- Köni, Hasan (1995). “Yeni Uluslararası Düzendeki Türk-ABD İlişkileri”. *Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Türk Dış Politikası Özel Sayısı*: 3.
- Kuran, Ercüment (2001). “Amiral Bristol Raporu ve ABD’de Türk Aleyhtarı Ermeni Propagandasının Tarihçesi”. *Ermeni Sorunu Özel Sayısı* 37. Ed. Güler Eren. Ankara: Yeni Türkiye Medya Hizmetleri. 84-495.
- Kuzu, Burhan (1985). "Kamu Yönetiminde Baskı Gruplarının Rolü ve Memleketimizdeki Duruma Kısa Bir Bakış". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1-4(51).

- Kürkçüoğlu, Ömer (1972), “Türkiye’nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası, 1945 - 1970”. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 2(27): 2.
- Kürkçüoğlu, Ömer (2002). “Türk Dış Politikasının Ana Ekseninde Tarih, Coğrafya Ve Konjonktür İç İçe Olmak Zorundadır!”. *Türkiye Günlüğü*: 68.
- Leogrande, William M (1998). “From Havana to Miami: U.S. Cuba Policy as a Two-Level Game”. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 40(1): 67-86.
- Lievesler, Geraldine (2004). “*The Cuban Revolution: Past, Present and Future Perspectives*”. New York: Palgrave Macmillan.
- Lütem, Ömer Engin (2015). “II. Dünya Savaşı Sonrası Ermeni Milliyetçiliği”. (<http://www.ermenisorumu.gen.tr/omer-engin-lutem-ii-dunya-savasi-sonrasi-ermeni-milliyetciligi/>, 21 Nisan 2018’ de erişildi).
- Lütem, Ömer Engin (2015a). “*Diasporadaki Ermenilerin Asimilasyonu Meselesi*”. (<http://www.ermenisorumu.gen.tr/omer-engin-lutem-diasporada-milliyetciligin-yeniden-canlandirilmesi-ve-soykirim-soylemi/>, 21 Nisan 2018’ de erişildi).
- Marrar, Khalil (2009). “*The Arab Lobby and US Foreign Policy, Two State Solution*”. New York: Routledge.46
- Mazıcı, Nurşen (2005). “*ABD’nin Güney Kafkasya Politikası Olarak Ermenistan Sorunu 1919-1921*”. İstanbul: Pozitif Yayınları.134.
- Mccaffrey, Lawrence (1997). “*The Irish Catholic Diaspora in America*”. Washington DC: Catholic U of America.
- Mearsheimer, John J. ve Walt, Stephen M (2006). “*The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*”. Harvard University John F. Kennedy School of Government Faculty Research Working Papers Series.

- Mearsheimer, John J. ve Walt, Stephen M (2017). “İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası”. Çev. Hasan Kösebalaban. İstanbul: Küre Yayınları.
- Memmedova, Aynur (2012). *Halkla İlişkiler Disiplini Ve Lobicilik: ABD’de Gerçekleştirilen Türk Ve Ermeni Lobi Faaliyetlerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mill, John Stuart (2009). “Hürriyet Üstüne”. Çev. M. Osman Dostel. Sadeleştiren: Ömer Çaha. Ankara: Liberte Yayınları.47.
- Miller, Geoffrey P (1987). “Government Lawyers' Ethics in a System of Checks and Balances”. *The University of Chicago Law Review* 54(4): 1293-1296.
- Milliyet (2017). “Türk - İsrail Ticareti İçin Hedef 10 Milyar Dolar”. (<http://www.milliyet.com.tr/turk-israil-ticareti-icin-hedef-ekonomi-2452484/> ,10 Ocak 2019’da erişildi).
- Minihan, Mary (2015). “Niall O’Dowd to Advocate For Immigration Reform At Conference”. *The Irish Time*. (<https://www.irishtimes.com/news/politics/niall-o-dowd-to-advocate-for-immigration-reform-at-conference-1.2133914> ,3 Aralık 2018’de erişildi).
- Moskos, Charles (1990). “*Greek Americans: Struggle and Success*”. News Brunswick: Transaction Publishers. 2nd Edition.
- Moravcsik, Andrew (2001). “*Liberal International Relations Theory: A Social Scientific Assessment*”. Harvard University Weatherhead Center for International Affairs.
- Murinson, Alexander (2010). “*Turkey's Entente with Israel and Azerbaijan: State Identity And Security In The Middle East And Caucasus*”.New York: Routledge.

- Muslim Council of America (2015). “Muslims are Critical To American Progress”. (<http://muslimcouncilofamerica.org/muslims-are-critical-to-american-progress/> , 9 Mart 2019’da erişildi).
- Nas, Fatime (2013). *Uluslararası Alanda Kıbrıs Sorunu (1960-1965)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Norton, Mary Beth vd. (2007). “American Society Transformed”. *A People and a Nation: A History of The United States*. 8. Edition. Boston: Houghton.
- Ntvmsnbc (2005). “Bush, 'Soykırım' Demeyecek “. (<https://www.haberler.com/bush-soykirim-demeyecek-2-haberi/>, 4 Mart 2019’da erişildi).
- Nye, Joseph (2004). “*Soft Power: The Means To Success in World Politics*”.New York: Public Affairs.14.
- Nye, Joseph (2005). “*Yumuşak Güç*”. Çev. Rayhan İnan Aydın. Ankara: Elips Kitap.
- Nye, Joseph S. ve Keohane, Robert O (1971). “Transnational Relations and World Politics: An Introduction”. *International Organization* 25(3). Transnational Relations and World Politics University of Wisconsin Press.
- Nye, Joseph S. ve Keohane, Robert O (2011). “*Power & Interdependence*” .USA: Pearson.228.
- O’neil, Shannon K (2008). “U.S.-Latin America Relations: A New Direction for a New Reality”. *Independent Task Force Report No 60*.
- Oğuzlu, Tarık (2014). “Liberalizm”. *Uluslararası İlişkilere Giriş*. Ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı. İstanbul: Küre Yayınları.147- 165.
- Ongur, Hakan Övünç (2010). “Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Kuram Yapımı ve 11 Eylül 2001 Olayları”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17: 135- 163.

- Önalan, Gökhan Oruç (2017). *Enerji Denkleminde Kıbrıs Sorunu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örmeci, D (2013). “Siyasal Sistemler: Amerika Birleşik Devletleri”. *Uluslar arası Politika Akademisi*. (<http://politikaakademisi.org/2013/03/10/siyasal-sistemler-amerika-birlesik-devletleri/> ,21 Ocak 2019’da erişildi).
- Öymen, Onur (2002). “*Silahsız Savaş – Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*”. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, Haluk (2004). “Diaspora Ararat’ı Ararken: Ermeni Kimliği ve Soykırım İddiaları”. *ASAM- Ermeni Araştırmaları; Tarih, Politika, Uluslararası İlişkiler Dergisi* 14-15.
- Özel, Sibel (2006). “Lozan Antlaşması ve Azınlık Hukuku Çerçevesinde Fener-Rum Patrikhanesinin Hukuki Konumu”. *İstanbul Avrupa Araştırmaları Dergisi* 1(XIV): 55.
- Özkan, Hande (2008). *Halkla İlişkiler Açısından Lobi Faaliyetlerinin Ermeni Lobisi Örnek Olayı Üzerinden Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özpek, Burak Bilgehan (2016). “ Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler”. *Uluslar arası İlişkiler Teorileri* (3. Baskı). Ed. Ramazan Gözen. İstanbul: İletişim Yayınları. 121- 157.
- Özsoy, Osman (1999). “Türkiye'nin ABD'deki Tanıtımında Lobi Şirketlerinin Kullanımı ve Türk Lobiciliğinin Karşılaştığı Zorluklar”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*: 201- 210.
- Palabıyık, Zuhal (2008). *Kıtlık kuşağı İrlandalı-Amerikan hikayeleri (1845-1875)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Paslıoğlu, Cansu (2015). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Yahudi Lobisinin Dış Politikaya Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pekel, V (1994). *Liberalizmden Yeni- Liberalizme Dönüşümün Nedenleri Ve Boyutları*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Perez, Yusnaby (2017). “Historia, Economia, Politica”. (<http://verdaderocaribe.com/portada/cuba/cuba-y-su-gente/historia-economia-politica-cuba/> ,31 Ekim 2018’de erişildi).
- Pınarcı, Edanur (2013). *John Stuart Mill’ in Liberalizm Anlayışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 53.
- Pirenne, Henri (2014). “*Ortaçağ Kentleri*”. İstanbul: İletişim Yayınları.83.
- Plattner, Marc F (1999). “Liberalizm ve Demokrasi”. *Liberal Düşünce*. Ankara: Liberte Yayınları. 20- 28.
- Pope, Hugh (2010). “What The UN's Flotilla Report Means”. *Hareetz*. (<https://www.haaretz.com/1.5122665>, 13 Mart 2019’da erişildi).
- Pusula Haber (2014). “New York’ta Yeşil-Beyaz Coşkusu”. (<https://www.pusulahaber.com.tr/new-yorkta-yesil-beyaz-coskusu-25997h.htm> ,2 Ekim 2018’de erişildi).
- Putnam, Robert (1995). “The Strange Disappearance of Civic America”. *Political Science & Politics*: 664-683
- Putnam, Robert (1996). “The Strange Disappearance of Civic America”. *The American Prospect*. (<http://prospect.org/article/strange-disappearance-civic-america> ,6 Kasım 2018’de erişildi).

- Rawls, John (2007). “*Siyasal Liberalizm*”. Çev. Mehmet Fevzi Bilgin. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Roskin, G. Michael ve Berry, O. Nicholas (2014). “*Uluslararası İlişkiler*”. Çev. Özlem Şimşek. İstanbul: Adres Yayınları.
- Sanamyan, Emil. (2015). “Şu Diaspora Dedikleri...”, *Agos*. (<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/10864/su-diaspora-dedikleri> ,21 Ocak 2019’da erişildi).
- Sander, Oral (2013). “*Siyasi Tarih, 1918-1994*”. 24. Baskı. Ankara: İmge Yayınları.
- Santiesteban, Yoenia Valido (2010). *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Belgeleri Işığında Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Küba İlişkilerine Kronolojik Bir Bakış*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sapmaz, Ahmet; Sarı, Gökhan (2012). ”Dağlık Karabağ Sorununda Azerbaycan Tarafından Kuvvet Kullanım Olasılığının Analizi”. *Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Güvenlik Stratejileri Dergisi* 15: 23.
- Sarrafoğlu, Fahri (2010). “Ambargolar Dünyası ve Türkiye”. *Dünya Bülteni*. <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=117009> , 17 Nisan 218’de erişildi).
- Sartori, Giovanni (1996). “*Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*”. Çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan. Ankara: Yetkin Basımevi.
- Serdar, İskender (2015). “Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm Ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış”. *The Journal of Europe – Middle East Social Science Studies* 1(1): 14- 38.
- Sever, Ayşegül (2014). “Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi Ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 52 (01): 647- 660.

- Shaw, Stanford J (2008). “*Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*”. Çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: E Yay.
- Simon, Sheldon W (1995). “Realism and Neoliberalism: International Relations Theory And Southeast Asian Security”. *The Pasific Review* 1(8).
- Skocpol, Theda (1999). “How Americans Became Civic”. *Civic Engagement in American Democracy*. Washington DC: Brookings Institution Press and Russell Sage Foundation. 22-87.
- Slaughter, Anne-Marie (1995). “Liberal International Relations Theory and International Economic Law”. *American University International Law Review* 10(2): 717-743.
- Smith, Mark (2000). “*American Business and Political Power: Public Opinion, Elections, and Democracy*”. Chicago And London: The University of Chicago Press.
- Sönmezoğlu, Faruk (2001). “*Türk Dış Politikasının Analizi, Demokrat Partinin Ortadoğu Politikası*”. İstanbul: Der Yayınları.
- Süleymanov, Kamil (2013). *Türk Kamuoyunda Dağlık Karabağ Sorunu Ve Türkiye Cumhuriyetinin Dağlık Karabağ Politikası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sümer, Gültekin (2008). “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”. *Uluslararası İlişkiler* 5(19): 119-144.
- Süslü, Azmi (1993). “*Kürtler Ve Sosyal Gelişmeleri*”. Ankara: Tanmak Yayınları.97-98.
- Stein, Joel (2008).” Who Runs Hollywood? C'mon”. *Los Angeles Times*. (<http://articles.latimes.com/2008/dec/19/opinion/oe-stein19> ,07 Ağustos 2019’de erişildi).

- Şahin, Bircan (2008). “Liberal Demokrasinin Temelleri”. *Demokrasi Teorisinde Güncel Tartışmalar*. Ed. Bircan Şahin. Ankara: Orion Yayınları. 1-12.
- Şener, Bekir Taner (2004). *Lobicilik, ABD’de Ermeni Diasporasının Oluşması, Yaptığı Propaganda Ve Lobicilik Faaliyetleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.47.
- Şener, Bülent. (2014). “Dış Politikada Yumuşak Güç Olgusu”. *21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*. (<http://www.21yyte.org/tr/arastirma/politik-sosyal-kulturel-arastirmalar-merkezi/2014/02/10/7423/dis-politikada-yumusak-guc-olgusu> ,18 Ekim 2018’da erişildi).
- Şengün, Salih (2016). *Türk Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu: AK Parti Ve CHP’nin Kıbrıs Politikaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şihaliyev, Emin (2011). “Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermenistan-Azerbaycan Çatışması”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3(1): 139-160.
- Şihaliyev, Emin ve Yılmaz, Reha (2015). “ Ermenistan-Azerbaycan Çatışması: Çözüm Yolundaki Temel Sorunlar ve Gelecek Senaryoları”. *Bilge Strateji Dergisi* (7): 35-36.
- Şimşir, Bilal (2001). “Ermeni Terör Kurbanları Şehit Diplomatlarımız Anıldı”. *Ermeni Araştırmaları* (1). Mart- Nisan- Mayıs.
- Takvim (2010). “ABD’nin İzlediği Türk”. Z(https://www.takvim.com.tr/aktuel/2010/08/04/abdnin_izledigi_turk,5 Şubat 2019’da erişildi).
- Tanır, İlhan (2014). “Reagan’dan Başka ‘Soykırım’ Diyen ABD Başkanı Çıkmadı”. (<http://www.diken.com.tr/reagandan-baska-soykirim-diyen-abd-baskani-cikmadi/>, 24 Mart 2019’da erişildi).

- Tanıyıcı, Şaban (2004). “Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında Doğu Avrupa Ülkelerinde Soğuk Savaş Sonrası Dış Politika Belirleme Sürecinin Analizi”. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 4(7): 156- 171.
- Tarhan, Kamil (2014). “ Lobicilik, Ermeni Lobiciliği”. *Akademik Perspektif Dergisi*. (<http://akademikperspektif.com/2014/12/23/lobicilik-ermeni-lobiciligi/>, 17 Nisan 2018’de erişildi).
- Taşçı, Kamil vd. (2015). “Lobicilik Raporu”. *Oran Kalkınma Ajansı*.
- Taşdemirci, Ersoy (2001). “Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10: 15.
- TCA (2010). “TCA Mourns Senator Byrd - Champion of US-Turkey Relations”. (<http://tc-america.org/issues-information/tca-issue-papers/champion-of-us-turkey-relations-231.htm> , 12 Mart 2019’da erişildi).
- TCA (2017). “Annual Report 2017”. (<http://www.tc-america.org/files/TCA-Annual-Report-2017.pdf> , 10 Mart 2019’da erişildi).
- TCA (2019). “About”. (<http://www.tc-america.org/about.htm> , 5 Mart 2019’da erişildi).
- TCA (2019). “TCA Fact Sheet: Cyprus Issue”. (<http://www.tc-america.org/issues-information/fact-sheet-cyprus-issue-83.htm> , 25 Mart 2019’da erişildi).
- TCA (2019). “TCA Fact Sheet: The Greek Orthodox Patriarchate in Istanbul”. (<http://www.tc-america.org/resource-center/briefing-note-the-greek-orthodox-patriarchate-in-istanbul-554.htm> , 10 Mart 2019’da erişildi).
- TCA (2019). “Turkish Cypriots Celebrate Anniversary of Cyprus Peace Operation”. (<http://www.tc-america.org/issues-information/tca-issue-papers/turkish-cypriots-celebrate-anniversary-of-cyprus-peace-operation-711.htm> , 15 Mart 2019’da erişildi).

T.C. Dışışleri Bakanlığı (2011). “Temel Metinler”. (<http://www.mfa.gov.tr/temel-metinler.tr.mfa> , 19 Şubat 2019’da erişildi).

The World Book Encyclopedia (2004). “About America: The Constitution of

The United States of America”. (<https://photos.state.gov/libraries/turkey/231771/PDFs/abd-anayasasi.pdf>,9 Ekim 2018’de erişildi).

Tosun, Erdoğan ve Tosun, Gülgün Erdoğan (1999). “*Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı: Başkanlık Ve Yarı Başkanlık Sistemleri*”. İstanbul: Alfa Yayınları.

Trueman, C.N (2015). “Pressure Groups in America”. (<https://www.historylearningsite.co.uk/american-politics/the-2004-national-election/pressure-groups-in-america/> ,6 Kasım 2018’de erişildi).

Türk Arab News (2013). “ABD'de İsrail - Arap Lobileri Savaşı”. *Haber7*. (<http://www.haber7.com/amerika/haber/975669-abdde-israil-arap-lobileri-savasi> ,8 Şubat 2019’da erişildi).

Tuygun, Feza Solak (2016). *Ulus ötesi Bir Çıkar Grubu Sistemi Olarak Avrupa Birliği: Türk Çıkar Gruplarının Örgütlenme Ve Avrupa Birliği Kurumları Karar Alma Süreçlerindeki Etkinliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Amerikan Dernekleri Fedarasyonu (2019).” Türk Günü Yürüyüşü”. (<http://tadf.info/>, 27 Şubat 2019’da erişildi).

Türk Tabipler Birliği (2005). “Küba’nın Biyoteknoloji Devrimi”. *Tıp Dünyası Dergisi*: 130.

- Tüz, Oğuz (2012). *Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ermeni Lobi Faaliyetlerinin Propaganda Araç Ve Teknikleri Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Umerova, Zenife (2006). *Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu Ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- United States Department Of Homeland Security (2010). “2009 Yearbook of Immigration Statistics Office of Immigration Statistics August”. Washington D.C.
- Uras, Esat (1987). “*Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*”. Ed. Tülay Duran. İstanbul: Belge Yayınları.
- Utli, Ramazan (2015). *İrlanda İle İngiltere Arasında Yürütülen IRA Terör Müzakereleri Ve Kullanılan Metinlerin Söylem Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Uza, Hüsnü Bozkurt (2008). *Ermenistan'ın Ve Ermeni Lobisinin Türk Dış Politikasına Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Uzer, Umut (2011). “Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım”. *Ortadoğu Etütleri* 2(2): 137-168.
- Varlık, Ali Bilgin ve Demir, Sertif (2013). “Uluslararası İlişkilerde Realist ve Liberalist Kuramların Güç Kavramına Yaklaşımı”. *Uluslararası İlişkilerde Teorik Yaklaşımlar*. Ed. Hasret Çomak ve Caner Sancaktar. İstanbul: Beta Yayınları. 67- 88.

Washington, George (1790). “To The Hebrew Congregation in Newport, Rhode Island”. (<https://founders.archives.gov/documents/Washington/05-06-02-0135> , 19 Eylül 2018’de erişildi).

White House (2019). (<https://www.whitehouse.gov/nsc/> ,06 Ağustos 2018’de erişildi).

Wittkopf, Eugene R vd. (2008). “*American Foreign Policy: Pattern and Process*”. 8th Edition. Belmont: Thomson Wadsworth.

Yalçın, Emruhan (2008). “Heybeliada Ruhban Okulunun Yeniden Açılması”. *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 41: 155- 158.

Yalçinkaya, Alaeddin (2006). “*Kafkasya’da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğüme*”. Ankara: Lalezar Yayınları.

Yanık, Lerna, K (2015). “Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi”. *Uluslararası İlişkiler* 46(12): 35-55.

Yaşa, Memduh (1980). “*Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978*”. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları.

Yavuz, Celalettin (2011). “PKK Terörünün Tasfiyesi İçin Bir Örnek: İngiltere ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)”. *Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi*. (<https://yenidenergenekon.com/281-pkk-terorunun-tasfiyesi-icin-bir-ornek-ira/>,3 Aralık 2018’de erişildi).

Yavuzer, Hasan (2009). “Amerika’daki Türkler Ve Kurmuş Oldukları Türk Dernekler”. *Zeitschrift für die Welt der Türken* 1(1): 171- 198.

Yayla, Atilla (1992). *Liberalizm* (7.Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları.

Yayla, Atilla (1998). *Siyaset Teorisine Giriş* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi. 35.

- Yeni Şafak (2014). “Yahudi Lobisi Türkiye'ye Cephe Aldı”. (<https://www.yenisafak.com/dunya/yahudi-lobisi-turkiyeye-cephe-aldi-611940>, 8 Mart 2019’da erişildi).
- Yetkin, Ömer (2014). *Yahudi Diasporası İletişim Stratejisi: ABD Örneği*. T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık tezi
- Yıldırım, İbrahim (2004). “*Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*”. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Münir (2006). “Dünden Bugüne Heybeli Ada Ruhban Okulu Sorunu Ve Etrafındaki Tartışmalar”. *Adana Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(15): 383-400.
- Yıldırım, Tansu (1994). *Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobicilik Ve Silah Ambargosu Üzerinde Yunan Lobisinin Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Sait (2012). “Latin Amerika’da Neler Oldu?”. 21.yy. *Türkiye Enstitüsü Amerika Araştırmaları Merkezi*: 1-13.
- Yılmaz, Sait (2013). “Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye’ye Örnek Olabilir Mi?”. *Yeni Türkiye* 51: .617- 635.
- Yücekök, Ahmet N (1987). “Siyasetin Toplumsal Tabanı: Siyaset Sosyolojisi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları*.
- Yüksel, Okan (2013). “ABD’de Politik Sistem: Kongre ve Başkanlık Sistemi”. *Politik Akademi*.
- Zengin, Mehmet Ali (2016). “ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 28(7): 1-28.

Ek 1: Fener Patriği gazete haberi

Dünya Ortodoksluğunun ruhani merkezine kimin oturacağı Beyaz Saray'ı da ilgilendiriyor

ABD'nin gözü Fener Patriği'nde

STELY BERBERAKIS

ATINA — İstanbul Fener Rum Patriği Dimitrios'un ölümüyle Yunanistan'da ilan edilen yas, cenaze töreninin yapılacağı salı gününe kadar uzatıldı. Dünyadaki 300 milyon Ortodoks'un ruhani lideri olacak yeni patrik üzerine çeşitli senaryolar üretiliyor. Uygulamaya göre İstanbul Rum kiliseleri başkanları yeni Metropolit'lerin oluşturduğu kutsal Sinod'un patrik adaylarının listesini valiliğe sunması gerekiyor. Bu listenin içinde Kadıköy Metropolit'i Vartholomeos'un bulunduğundan söz ediliyor. Ancak Patrikhane Başkanlığı için ABD'nin de büyük ilgi gösterdiği bildiriliyor.

Washington'dan Atina'ya ulaşan haberlere göre ABD Başkanı George Bush, Türkiye - Yunanistan ve ABD ile "iyi ilişkiler" kurabilecek bir patriğin seçilmesini yeğliyor. Bu konuda Bush'un İstanbul Patrikhanesi için Güney ve Kuzey Amerika Başpiskopos'u Yakovos'u desteklediği ve bu yoldaki görüşlerini Türk hükumetine bildirdiği belirtiliyor.

Ancak Yakovos'un İstanbul Rum Patriği seçilebilmesi için ilk önce TC vatandaşlığını yeniden kazanması ve ABD vatandaşlığından çıkması gerekiyor. Aynı durum 1972'de vefat eden Athinagoras için geçerliydi. O dönemde ABD Başkanı Truman, Türk hükumetiyle yaptığı anlaşmadan sonra Athinagoras'a ABD vatandaşlığından çıkması için izin vermiş ve Athinagoras TC vatandaşlığına geçerek Patrikhane koltuğuna oturmuştu. Ancak bu durumun Yakovos için de geçerli olması güç, çünkü Yakovos, Türk vatandaşlığından resmen çıkarılmış ve 1985'te Turgut Özal'ın özel izni ile Türkiye'ye giriş yapabiliyordu.

Patrik Dimitrios'un ölümünden sonra Yakovos'un aday listesine girmesi de kolay olmayacak. Çünkü Yakovos İstanbul kutsal Sinod üyesi de değil... Yakovos, Patrikhane'de hiçbir zaman gözü bulunmadığını, ancak "Dimitrios'un naaşı" toprağa verilmeden yeni patriğin kim olacağı konusundaki söz etmenin doğru olmayacağını söyledi. ABD'nin İstanbul Patrikhanesi'ne gösterdiği bu büyük ilgi, SSCB'deki perestroy-kadan sonra Rus Ortodoks Kilisesi'nin canlanmasından kaynaklanıyor. ABD, hiç bir du-

rumda Rus Ortodoks Kilisesi'nin İstanbul Rum Patrikhanesi'nin rolünü almasını istemiyor. İstanbul Patrikhanesi, dünya ortodoks kiliselerinin ruhani lideri olarak görüldüğü için Bush bu liderliğin peşinde olan Moskova patriği Aleksis'in patrik Dimitrios'un ölümünü fırsat bileceğinden endişe duyuyor. Oysa Dimitrios, eski sosyalist ülkelerin ortodoks kiliseleriyle iyi ilişkiler kurmuş ve dünya ortadoks kiliselerini tek çatı altına toplamak için gösterdiği uğraşlarda başarılı olmuştu. Dimitrios'un uğraşları ABD yönetimi tarafından takdir ediliyordu.

Yunan basını ise Patrik Dimitrios'un ölümü ile ilgili haberlere dün de geniş yer ayırdı. Bu haberlerde Türk - Yunan ilişkilerinin nazik bir dönemden geçtiği sırada Türk makamlarının patriğin seçimi için "Doğrudan müdahale edebileceği" endişeleri dile getiriliyor.

Dimitrios'un cenaze törenine katılmak üzere Yunanistan Başbakanı Konstantin Mitsotakis, Dışişleri Bakanı Andonis Samaras ve Yunan Parlamentosu'ndan bir heyet ile Yunanistan'ın eski kralı Constantin de gününbirliğine İstanbul'a gelecek.

TÖRENI BEKLİYOR— Fener Patrikhanesi'nde katafalka konan Dimitrios'un cenazesi salı günkü törene kadar ziyarete açık tutulacak. (Fotograf: AA)

Taha Toros Arşivi